RATIONALE

DIVINORVM OFFICIORVM

IOANNE BELETHO

Theologo Pariſienſe

authore.

OPVS ANNIS ABHINC *ferè quadringentis conſcriptum, nunc demum operæ Cornelij Laurimani Vltraiectini in lucem editum, ac diligenter à mendis compluribus repurgatum.*

VENETIIS.

Apud Hierony. Caualcalupum.

1563.

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC REVERENDIS
ſimo domino D.Georgio ab Au
ſtria Epiſcopo Leodienſi,
Duci Bullonēſi, Comi
ti Loſſenſi ac Mar
chioni Frãcimõ-
tano &c.

CORNELIVS LAVRIMA-
nus Vltraiectinus,
S. D.

SAMIVS ille Pythagoras, quo viro ĩ tota Gręcia neq; meliorem fuiſſe, neq; doctiorē haud iniuria profectò putandum eſt, Princeps Illuſtriſsime, ita me domeſticis alioqui negocijs diſtractum ſatis, iam pridem vnica ſententia occupatum detinuit, vt qua tandem ratione ab ea recederē, ipſemet mecum diu multũq; dubitauerim. Ea autem eſt hmõi, Nimirum tũ maximè & pietatē & religionē verſari in animis, cũ re-

bus diuinis operã adhibuerimus. Nã quotiescunq; hanc volo ac reuolo, accuratiusq; mecũ examino, tantus ilicò rerũ diuinarum passim apud oẽs subit aĩum neglectus, vt iã non mirũ mihi adeò videat, si penè infinitos exulceratissimo hoc seculo habeamus, in quorum animis non solũ pietas, sed & religio tam frigidis obducta est cinerib. atq; ita penitus extincta, vt ꝓpemodũ difficile sit ipsam, non dico rursum excitari, sed in aliquam fauillam ꝓuocari. Vnde ꝓfectò, qui non hinc tpis huius iniuriam, atq; oẽ bellorũ agmen proficisci arbitret, næ ille mentis parũ cõpos est. Quãquam.n.plerięq; omnes soleamus, quicquid tandem aduersi nobis cõtigerit, in Homericam nescio quã Atem reiicere: nos tñ potius culpandi Quotius quisq; nostrũ est, qui aliquem moueat lapidem, quò ipsa religio semel velut in integrum restituat, cum tamen fieri non possit, vt sine religione ciuitates bene beateq; administrentur. Nam cũ deo Opt. Max. honorem & reuerentiam cum extrinsecus, tũ intrinsecus exhibere debeamus, certè quod imperium, quod regnũ, quod oppidũ ista
duo

duo cumulate Deo tribuerit, illud diutius constare nullo modo poterit. Sunt.n.hæc duo, quib.sacer Dei cultus cōtinet. Vtrunq; certè deo ab hominibus summa cum cura pstandum est: verum id, quod in externis positum est, quas ceremonias vocamus, tanta religione obseruari debet, quanta res alia fortassis nulla. Nam p has ceremonias alij alijs exēplo sumus, inflammamur mutuo in deum amore, & (quod præstantissimum est) per has ipsas ceremonias datur etiam nobis summum Dei beneficiū, quod gratia noīatur. His de causis à primo totius orbis initio omnium nationum homines leges instituerunt de interiore Dei cultu, atq; etiam externo quas alij ab alijs quasi per manus ad hunc vsque diem acceperunt. Possem hic à vetustissimis omnium nationum Caldæis exempla petere, quæ ad hanc rem plurimum facerent: itemque ab Assyriis, ab Aegyptiis, à Græcis, aliisque gentibus, ni vererer hac in parte longior iustò esse. Vnius populi Romani exemplo contentus ero Numa Pompilius (hic enim mihi erit instar omnium) cum

hoc ipſum de religione tũ per ſe, tum ex pythagoræ decretis itelligeret, ſacra Diis inſtituit gratisſima. p̄fecitq́ cuiq́ deorũ ſuos ſacerdotes, quos tametſi & ipſe plurima ſacra obibat, religioſisſimè creauit. Ab hoc faſti dies nefaſtiq́ orti ſunt. Ab hoc flammes Iouis, Martis & Quirini ſunt inſtituti, qb. etiã ut ꝑpetuò templi forent antiſtites, ſtipẽdiũ de publico ſtatuit. Ab hoc in peculiarẽ codicem relatum eſt, quib. diebus, & cui deo, quibus hoſtiis eſſet ĩmolandum, cui maioribus cui lactẽtib. cui marib. cui fœminis. Ab hoc deniq́ ĩnumerabiles natæ ſunt ceremoniæ quas Romani non minus piè, q̃ religioſè ſemper obſeruarunt. Quo quidem factũ eſt ut pace terra mariq́ parta uniuerſum orbẽ ſuo imperio ſubiectum iam diu tenuerint. Illi. n. tanti deorũ, ut dixi, religionem ſemꝑ fecerunt, ut firmisſimas de ea ac ſaluberrimas leges latas non acceperint modò, uerũ unicè etiam præter cæteros cuſtodierint, & ꝑcipuos earum habuerint obſeruatores, cuiuſmodi νομοφύλακας uocant Græci. Quid. n. mehercle ſanus præcipi poſſet, q̃ cùm aiũt, Ad diuos caſtè eſſe adeundũ, pietatem adhibendam,

bendam, atq; opes esse amouendas, quorũ si quæ secus fiant, non hoīem: sed deum ipsum uindicẽ fore? Quid? quod & huiusmodi inter cæteras legem habuere. Nocturna mulierum sacrificia ne sunto, præter ollas (sic. n. ueteres loquebantur) quæ populo ritè fient? Taceo nunc duo illa pclara sacerdotum genera, quorum unũ pest ceremoniis & sacris, alterum interpretat̃ fatidicorum & uatum effáta incognita. Taceo sempiternũ ignem foci publici à Vestalib. diligenter obseruatum. Taceo demũ q sanctè uota deo reddenda esse uoluerunt, quis. n. hic omnia cōplectatur? Certè illud diffiteri non possumus maiorem Ethnicos circa sua cerimonias religionem exercuisse, quam nos modo facimus christiani. Nam si quid ad utilitatem Ecclesiæ, aut diuinorum officiorum conferendum sit, non hic tantũ manus cōtrahimus, uerum etiam clamamus indignũ esse, ut quicquam à misera plebe exigatur. Si quæ honestæ donationes postulentur, quibus Ecclesiæ ceremonias cōmodè perficiamus, ex templò ad hoc itur, nõ uelle nos dare, quib. ditentur sacerdotes, eos abundè

satis habere, nec opus esse dari, quo illorum augeamus luxuriam. Sub hmõi p̃textu interim perit ecclesia, & cultus diuinus oĩno extinguitur. Nec etiamsi concedamus dari sacerdotib. velut stupidi volumus intelligere, quod sacra inquit scriptura, ac repetit Paulus ad Timotheum: Non obligabis os boni trituranti. Et dignus est operarius mercede sua. Verum hæc oĩa ideo dixerim, vt cognoscamus nõ frustra tantas in Repub. Christiana in dies nasci rerum perturbationes, si omnis pietas & religio ita ex humanis mentib. sublata est, vt eius mentio nusquam ferè fiat. Nam quod attinet ad Dei cultum interiorẽ, nõ opus est dicere, quantis dubitationem tenebris circunfusus sit, id.n. nemo nõ videt: quod ad externum de ceremoniis cultum spectat, tot fuere opiniones, quot referri nec facilè possunt, nec debent. Fuere quidam qui illas partim abrogandas, partim imminuendas, quidam prorsus inanes illas esse, & propterea tollendas putarent. Contra horum insanam opinionem multi cum nostræ ætatis tum superiorum temporum memoria verè, sanctè

præcla-

præclareq; volumina aliquot cõſcripſerũt. In his mehercules non oĩnò contẽnendus eſt Ioan. Belethus Pariſien. ſcholæ Rector & doctor, idq; propter eius tractandi rationem, pietatem, ac venerabilem antiquitatẽ. Scripſit.n. multi abhinc annis, vt ſtatim oſtendemus. Hic autem cum hoĩum incuria & negligentia in tenebris quaſi in ſqualore ſordidus lateret, beneficio cùm docti, tum pii ſacerdotis ad manus meas peruenit: qui cùm à me eſſet diligenter perlectus, non incommodum fore putaui, ſi ipſe in manus hominum ad communem vtilitatem perueniret, quo miſera ac inſana plebecula ab iſtiuſmodi ceremoniarum contemptu, quem nuper ſub perniciosiſſimo Duce Luthero accepit, reuocaretur. Tametſi enim non tam præciſe ac certò inuenire potuerim (quod non exiguam mihi attulit molestiam) quibus potiſſimum temporibus vixerit, coniecturam tamen faciò longè euidentiſſimum, librum hunc ſcriptum fuiſſe propè quadringentis ab hinc annis: velut ipſius noſtri Authoris uerba, ſatis ſuperque declarant. Is

etenim in capite de Assumptione virginis Mariæ, religiosissimam aut fœmininā appellatam Elisabeth adhuc in viuis esse agereq; in finib. Saxonię, cui quid piè de Assumptione sentiendū sit, reuelatum fuit, & ab ipsa conscriptū. Hanc ego cōperio (siqua chronicis fides habēda est) ætatis suæ anno. 33. obijsse sub Federico Imperatore primo, vz anno. 1165. Vnde quis facilè supputet, quo tpe noster Autor vixerit, si cùm hæc scriberet, illa etiam tum viuebat. Possunt nihilominus & vetustatem huius arguere ea, quæ passim suo tempore in ecclesia obseruari scribit, quorum pars magna ita abolita est, ita penitus extincta, vt eorum ne minimū quidem modo appareat vestigium. Nec parum ꝓfectò ad nostram coniecturā (si mō coniectura dicenda est, ac non potius argumentum) facit, ꝙ eum Trithemius inter illos scriptores collocauerit, qui sub Henrico sexto Imperatore claruerūt. Si. n. hinc rectè calculum ad Frederiçū subduxerimus, cōperiemus annos fuisse interiectos circiter triginta. Quot annis hic post Elisabeth superuixisse facilè potuit, ita vt non absimile

mile vero mihi uideatur eodē propemodū tpa.& eisdem (vt ego quidē opinor) de causis sex libros de sacro altaris mysterio Innocentium papam eius noīs tertium scripsisse. Cum.n. Ecclesia maxima pateretur detrimenta, atque id quidem circa eius præcipuè officia ac ceremonias, uterq; huic malo quoad eius fieri potuit succurrit. Verū istud mihi noster Autor tantò uerius præstitisse uidetur, quantò id agat copiosius. Nā præter officium misse quod eruditè sanè & piè Innocentius enodauit, uniuersum hic totius anni officiū ea breuitate complexus est, vt in eo tamen vix sit quod desideres. Quocirca ad incudem ipsum reuocandum esse censuimus, vt quod illi deesset, per nos quodāmodo possideret. Nonit verò Deus quantis hoc opus mihi constiterit laborib. quod nemo rectus intellexerit, nisi qui nostrā hanc editionem cū vetusto illo exemplari, quod in membrana tam ignotis sæpè conscriptum fuit characteribus, ut uel ipsa lectio non mediocre mihi fecerit negocium, fideliter contulerit. Nec ꝑfectò equū mihi uisum fuit, si in posterum supprimeretur,

retur,& non potius cõi aere donaret,quan do hoc ꝑsertim tp̃e ab hæreticis & nouatorib.quorũ copia maior eſt,quã Reipu chriſtiane expediat,quaſi in arenam ꝓuocetur. Hi ſunt q Eccleſiæ noſtræ ceremoniis innumeras adpingũt ſannas & ciconias, quas nr̃ hic egregiè confutat ac refellit,dũ,q̃d quoque tp̃e in eccleſia cani,aut legi,aut ẽt fieri oporteat,piè & apertè explicat. Ex quo ſanè quanta huic debeat̃ gratia, ac quantopere ſit neceſſariũ,ut in lucem emittatur,ſi ex ipſius laborib.ea ad Remp.peruenenire poterit vtilitas,equidem neminem eſſe exiſtimo,q non facile agnoſcat,niſi planè ex eorũ numero ſit,qui nihil niſi q̃d ipſi fecerint & recte factũ,& dignum gratia eſſe putant. Hoc itaq; opus,Illuſtriſsime ac Reuerendiſ. Princeps,in tuo nõie,ob duas p̃cipuè cauſas tandem in lucem emiſimus. Nam præter humanitatem tuam & beneuolentiam, q̃ non aliter oẽs ad te rapis ſtudioſos,atque Cæcias nubes, certè ob ſummam religionẽ & eccleſiæ obſeruationem,q̃ in te præ cæteris maximè admiramur,illud opus tibi nũcupandũ haud abſurdè putauimus, ꝙ tum

Ecclesiam, tum eius ritus & ceremonias, quã fidelissimè conseruat. Præterea non incommode fecisse uidebor, si istiusmodi opus sub eius fide & tutela deposuero, quem Deus, ut reliquis Ecclesiæ ministris præesset, instituit. Nec uero tibi ignotũ esse arbitro, q̃ hinc cęteris quoq; primatib. ꝓspectũ esse queat, si illorũ officiũ exigat circa Ecclesiæ ritus ac ceremonias, obscura aperire, occulta releuare, inuoluta euoluere & explicare, ac deniq; meminisse se oĩum agere ueluti speculatores, ut pascua salubria suis tribuant ouib. ut agnis puri fontis exhibeant undas, ut ab ouibus lupos, & ab agnis noxias excludant bestias, ut errantes reuocent, ut ignaros in Dei timore, quantũ fieri pōt, instruant. Quę est enim, ut inquit Cyprianus, maior aut melior cura præpositorum, quàm diligenti solicitudine, & medela salubri, fouendis & conseruandis ouibus prouidere? Quum Dominus loquatur & dicat.

Quod infirmatum est, non confortastis, & quod male habuit non corroborastis, & quod contribulatũ est, non consolidastis, quod errauit, non reuocastis: & quod periit,

periit, non inquisiſtis, & disperſæ ſunt oues meæ, eo quod nō ſint paſtores, & factæ ſunt in commeſturam oībus beſtiis agri, & non fuit qui inquireret, neque qui reuocaret, ꝓpterea hæc dicit Dominus. Ecce ego ſuper paſtores, & inquiram oues meas de manib. eorum, & auertam eos, vt non paſcant oues meas, & iam non paſcet eas: &, extrahā eas de ore eorum, & paſcam eas cum iudicio. Cū ergo, ut idem pergit, paſtoribus talib. ꝑ quos Dñice oues negliguntur & pereūt, ſic comminetur, quid nos aliud facere oportet, quam colligēdis & refouendis Xp̄i ouibus, exhibere diligentiam plenam, & curandis lapſorum vulnerib. paternæ pietatis adhibere medicinam. Sic quoque Paulus breuius Ep̄i deſcribit officium. Oportet, inquit Ep̄m inculpatum eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem, non præfractum, non iracundū, non debacchantem, non percuſſorem, non turpiter lucro deditum, ſed hoſpitalem, bonarum rerum ſtudioſum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, temperantem, tenacem eius, qui ſm doctrinam eſt, fidelis ſermonis, ut potēs ſit ēt exhortari per doctrinam ſanā, & con

tradi-

tradicentes conuincere. Non equidem hęc eò à me dicta sint, quasi hmōi te putē igno rare, aut quò te horum admonerem, cum vtiq̄ p̄ te satis sapias, nec ullius īdigeas mo nitis, nedum meis Cum igit̄ hæc ita sese habeant, humiliter & obnixè te Princeps Illustrissime, oro, vt hūc librū ab inuidis, quos non paucos fortassis habebit, diligenter defendas, ut qui non exigua aduersus hæreticos, & ceremoniarū contemptores præbeat argumenta. Nos uicissim Christum etiam atque etiam pręcabimur, ut tuam valetudinem cum nobis, tum sponsæ suæ Ecclesiæ diu seruet incolumen. Bene vale Præsul Clarissime. Ex Louanio, ipso die Agnetis.

AD PIVM LECTOREM
Cor. Laurimani Vltraiectini Præfatio.

NON eram neſcius, pie Lector, quū hūc de Eccleſiaſticis officiis librū typis primò excudendū propoſuiſſem, quin infinitos ꝓpè ī me crabrones excitarem. Nā tum velut apertis oculis fore ſatis præuidebam vt noſter hic qualiſcunq; labor in uarias incurreret rep̄henſiones. Atq; id q̄dem haud iniuria. Vt omittamus hos, qui quantumuis piè ſatis de reb. iſtiuſmodi, ad eccleſiam nimirum pertinentib. ſentiunt, non poſſunt tamen ſeſe cohibere, quin & aliorum laborib. cenſoriam virgulam quodammō ſubducant: certè ab eorū morſib. q̄ īnumera indies nouorū dogmatū cōmenta excogitāt, nullam mihi ſecuritatē auſim polliceri. Hi ſunt, quos ſe Euangelicos & Paulinos appellari non pudet, cum in iis nihil minus ſit, quàm quæ in Euangelio præcepta ſunt,

exequi quæq; a Paulo, qui non sine cā dictus est uas electionis, sunt tradita, recta rōne expendere. Quod adeò uerū esse iam inde à multis annis p uarios scriptores eosq; nō minus pios quā eruditos, abunde ostensum est. Eò.n.humana redijt audacia, ne dicā stultitia, eò, inquā, incōsiderata illa ac pceps quorundā hoīm libido lapsa est, ut nō uereant quadā peruicacia in se recipere, qđ ab iis q̄ lōgissimè abest. Ab hoīū itaq; uirulentis impetitionib. sat scio, tutus esse non potero, q qđ hac in parte fecimus, nūquam sint probaturi. Nam qua rōne ea probent, quæ cum suis insulsis & perniciosis videāt pugnare instōnibus. Quæ nos huc sanis atque euidentib. probata rationibus adducimus, hæc illi planè reiiciunt. Et quid ni uero reiiciant, si nouam sibi ecclesiam inuenerint: & in ea nouas, si Diis placet, instituerint cęremonias. Sed per Deum immortalē, qđ insaniæ genus esse poterit apertius, quā uelle magis sapere Apostolis, qui [illegible] hāc præsentem Ecclesiam à Christo acceperunt, acceptamq; nobis quasi per manus tradiderunt: Hi ergo multa mihi dicturi sunt mul-

ta in eo, quem proferimus cauillabuntur, ne esset q illorũ ineptias manifestè conuin cat. Eius.n.rei potisſimum grã Autorẽ hũc in lucem emittimus, ut ſemel quã ridiculè rideant, quæ in nr̃a fiunt Eccleſia, conſtare posſit. Clamabunt impriuis uetuſtum eſſe, & q iam à tineis & blattis ꝓponendum con foſſus ſit, itaque in tenebris obcœcatus, ut lucem intueri nequeat. Verum nos oẽm ab hibuimus operam, ut ab hmõi tineis ipſum vendicaremus, & oĩno id fecimus, ut iã lucẽ facile agnoſcat. In ea, niſi qd mea me fallat opinio, tã fœliciter & ꝓſperè uerſaturus eſt, vt nõ leue vulnus inhe hæretici ſint ac cepturi, qđ nullũ quãtumuis efficax medicamentũ fideliter ſatis curare poterit. Non quaſi plures non ſint, q idẽ aut maius ẽt p̃ſtare queant, ſed oĩnò hoc nobis perſuademus, ꝙ cum hic aliis ẽt Eccleſiæ nr̃æ propugnatoribus adiunctus ſit, & fortiorem & faciliorem multò in hæreticorum aciem ſi, q̃ inſtruxerint, faciemus impresſionẽ, vſq; adeò, ut uel haſtã abijcere, uel arenã nobis cedere cogent. Enimuerò ſanè optarim & cõplures alios hmõi hæreticorũ antagoni-

ſtas quotidie exoriri, q̃ cõſimilib. lacertis cũ iis dimicare non ſubterfugerent, ſed ualidiſſimis rõnib. tanquã haſtis in manu collocatis, inanes eorũ argutias perſtringere adorirentur, Nam, ſi quid in me iudicii eſt, quod ſentio q̃ ſit exiguũ, non arbitror alia rõne fieri poſſe, ut cõmodè horũ nouatorũ obſtinata puicacia cõprimat̃, niſi ſemel cõi Marte eos ita ſacrarũ literarũ teſtimoniis uelut enſib. non fodiamus, ut poſtquã terga dederint, deinceps nihil noui redintegrare audeant. Qua in re Deum Op. Max. facilè adiutorem habebimus, ſi mõ p̃lium aggrediamur, ac cũ pernicioſisſimis Chriſtianæ reipub. ciuib. ceu publico certamine manus cõſerere non defugiamus. Nũquã. n. patietur Deus ut quicquã detrimenti ferat Eccleſia, cuius ille caput eſt. Quãquã uerò non ignorem, quin ſp ab Eccleſia condita uarii ac multi extiterint Hæretici, ſed hoc iõ factũ eſſe certò, credimus, ut ita Xp̃s nr̃am excitaret ſocordiam. Nunc uerò quid dicemus. An non inerti luxu perditi adeò dormitamus oẽs, ut permittamus ſacroſanctam noſtram eccleſiam, quam unicè defenſare de-

beremus, à nautis, fabris, fullonib. cerdonibus, balatronib. tonsorib. aucupib. piscatorib. cetasiis, coquis, sartorib. essedariis. baiulis in foro, in compitis & sustris, in cõpotationib. in officinis, in tonstrinis, publicè & priuatim, ita lacerari, ita rapi, ita proscindi & conculcari, ut iam mille, si dicere fas est, in ea nascant̃ hæreses. Nam nemo fere est qui non nouam aliquã de ea excogitauerit opinionem. Sed quo feror. Certè hoc uerè dicere possum, pie Lector, nullũ satis acerbum posse inueniri epiphonema, quod isti rei conueniat. Quare, ut ad nos redeamus, haud dubiè, quicquid in huius operis editiõe p̃stiterimus, certi sumus, istiusmodi hæreticis ac nouatorib. non ꝓbatũ iri. Sed qd adeò ad nos, si iis nõ placeamus, quib. nr̃a exosa Ecclesia est, cui tanquam mr̃i oẽm, ut par est, honorem deferimus. Nihil equidẽ hos moror, si qđ res est ingenue ꝓferre liceat. Nihil inquã, curo, si ab illis explodamur, mõ à nr̃is, hoc ẽ, ab iis, qui uerè ac piẽ de Ecclesia unica sponsa Xp̃i & matre nr̃a sentiũt, recipiamur. Non.n.hic nobis cornea usqueadeò fibra est, quin ab horũ vno,

fifieri posset, magis laudari optemus, q̃ ab il liusmodi ĩprobis hæreticis, & Ecclesiæ corruptorib. decẽ. Fremãt ergo illi, ꝑ me lʒ. qb. vt diximus nr̃a sordet Ecclesia, qua tñ an ali qd charius, purius & sanctius esse dẽat, non ausim dicere. Quiduis. n. potius fatendũ est q̃ si hic cõtemnamus, qđ nobis totius nr̃æ salutis fons Xp̃s, dũ hinc ad patrem emigra ret, tanquam c ptimũ ꝙ habuit, pignus reli quit. Quid inquio cõtemnamus. Imò uerò ne tam qdem simus inconsiderati, ut quicquam ea de re sinistri suspicemur, quã Xp̃s iam crucis ligno suffixus in sponsam & cha rissimam vxorem accepit. Hanc equidem esse arbitror, de qua delicatulus ille puer sa lomon mysticè hoc mõ cecinit. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te vlla. Formosa admodum sit oportet, ĩ qua ne unus quidem inueniaẽ næuus, quæque ita oĩb. formæ dotib. p̃dita est, ut nihil, qđ ad eam rem faciat, deesse unquam dep̃hendas. Talis est ecclesia, atq; ita sponsi sui uirtutib. exornata, ut si qui eà cõtaminent, ac suis spurcitijs fœde polluant, morte potius sint piandi quàm ut vllam hic admittamus

 excu-

excuſationem. Quamlibet profecto ignarus non ſim, ſerpentem illum Leuiathan ita ſtudioſe operam dare per ſuos adminiſtratores, tantosq́ vndiq́ nimbos & procellas concitare, vt hanc velut vnicam ſalutis noſtræ nauiculam ita ſemel tempeſtatibus queat inuoluere, quo tandem penitus immergeretur ac periret. Verûm hæc omnia ille fruſtra laborat, & quando pugnare hac in parte cum Deo nõ deſinit, certe aduerſus ſtimulum, quod aiunt, calcitrat. Ex his ergo quæ diximus, vel me deinceps tacente, quantopere fuerit neceſſarium, vt hoc opus de officiis Eccleſiaſticis in apertũ produceretur, facilè colligis. Si enim tam chara nobis eccleſia eſſe debeat, quam illud ipſum a nobis Chriſtus exigit: ſi ea innumera omnibus procul dubio Chriſtianis præſtet beneficia, ſi nos de via laſſos, & grauibus peccatorum ſarcinis onuſtos, aduenientes vltrò excipiat: ſi in ea, poſt æſtuãtis animi pnicioſos ardores & deſperatæ vitę ſqualentis ſolatia, blanda recipiamus refrigeria, ac delectabiles auræ ſuſurros ſentiamus: ſi denique ad eam tanq̃ amœniſ-

ſimum

ſimum ſeceſſum lympidis fontibus ac ripis ſmaragdinis conſpicuum nos conſeramus, vbi onere peccatorũ depoſito tam dulci ac ſalubri cibo & potu refocillamur, vt quicquid moleſtum ſit, facilè iſtic excutiatur, profectò eius ſiue leges, ſiue ritus & ceremonias omninò negligere non poſſumus. Atq; hac quidem in re omnes facilè paſtores ac ſacerdotes habebo imprimis mihi beneuolos, quorum munus præcipuum eſt, in eiuſmodi ceremonijs ita populum & gregem ſibi commiſſum edocere, ne quid amplius hiſce addubitent. Nam ſi non illud ignorare volumus, quod lippis & tonſoribus etiam notum eſt, certè hinc omnis proficiſcitur perturbationum in Repub. Chriſtiana colluuies. Et pro dolor, quàm multi hoc tempore, cùm paſtores, tum ſacerdotes reperiuntur, qui horum non ſolum ignari ſunt, verum etiam quos iſtiuſmodi addiſcere & piget & pudet. Sed hos quæſo meminerint, quid illis loquatur Ezechiel: Et violabant, inquit, me ad populũ meum, propter pugillum hordei, & fragmentũ panis vt interficerent animas, quæ non moriun-

tur, & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentienti populo credenti mendacijs, propter hoc dicit Dominus Deus, Væ pastoribus Israel, qui quod infirmatum fuit non consolidastis, & quod egrotũ non sanastis. Quid istud obsecro te? Dicam con pẽdio. Quum magis curant quibus ciborum cupedijs ventrem saginent quàm qua ratione populi erroribus queant mederi. Nam tum demûm hoc facere intelligũtur, si verbum Dei, & quæ ad animarum pertinent salutem, populo non interpretantur, posteaquam eos Deus animarum constitue rit medicos, & pastores eiusmodi, qui dominicum gregem ex Dei sententia, hoc est, vt voluit Hieronymus, scientia & intelligentia pascant. Atqui ꝑfecto haud quaquã fieri posse existimo, vt ea quis alterum doceat, quorum ipse rudis sit & ignarus. Benignè itaque hi nostram qualemqualem accepturi sunt industriam, si eam è re sua esse apertè intellexerint. Violabant, inquit Propheta, me ad populum meum, cum nimirum potius, quid fortunati Coi aut Veneris iactus portendat, scire laborent, atque

 utrum

verum vinū meratius sit diiudicare, quàm eas addiscere disciplinas, quas cum maxima animarum salute ad populum Dei fideliter transfundat. Sed væ istiusmodi. Quemadmodum enim Iosephus dixit suis fratribus sed ad conspectum suum illos neutiq̃ admissurum, nisi & minimum fratrem secum adduxerint, Ita quoq; Christus verus ille Iosephus, & cuius hic vmbram tantum expressit cum suis fratribus, videlicet sacerdotibus & sacrosanctæ ecclesiæ pastoribus expostulabit sanguinem, hoc est, animam eorum fratris minimi, eumq; de manu ipsorum requiret. Quem quidem si adducere non poterunt, bone deus, quàm male cum ijs agetur. Non equidem quemquam iudico, nec speciatim aliquem perstringo, sed siquid nequid, vt ait Comicus. Nam vt omittam cætera oppidò quàm turpe est ea ignorare, in quibus indies versamur. Non potest igitur opus hoc non ad eos maximopere pertinere, quorum fidei Ecclesiæ gubernacula comissa sunt. Hinc enim præter rationem legitimè legendi cantandiq; officium diuinum, ritusq; & ecclesiæ ceremonias,

nias, luculentam sanè ad obscuriora quædam sacrarum literarum loca explicationē non vulgaribus veterum Ortodoxorum testimonijs confirmatam habebunt. Porrò autem plærosq; fore facilè crediderim, qui nos cuiusdam negligentiæ atq; inconstantiæ insimulabunt, quasi parum consideratè, quæ nos decedeant perpendamus, vt q iampridem Iurisprudentiæ nomen dedimus, & in eius castris hactenus militauimus, modo iis nos intermisceamus, quæ sunt Theologorum. Fateor equidem me præter professionem facere, q si peccare est fateor id quoq;. Verum, mea quidem sententia, omnis professio in ijs silet, quæ communem spectant vtilitatem. Et certè vniuscuiusq; pfessio est, vt prosit quàmplurimis, & obsit nemini. Nec verò is sum qui tantum meo tribuā iudicio, vt solus omne operis huius in lucem proferendi consilium ceperim. Cum enim primò illud ad manus meas peruenisse, ex templò quibusdam amicis communicaui, quorum iudicium & doctrina non vulgaris vsque adeò mihi perspecta fuit, vt non dubitarim, quicquid

tandem

tandem mihi persuasissent, vel perpetuo nominis periculo, aggredi. Hi me non solum ad editione adhortati sunt, verum ēt honestis monis, ita me interdum oscitantem & somniculosum excitarunt, vt hinc quoq; factum sit, quo opus hoc magis excultum prodire non potuerit. Dedimus itaq; operam, vt autor hic, qui iam propè quadringentis annis horridus, in cultus, ieiunus & squallidus īter fœdissimas chartas a muribus penè totus corrosus delituit, iam tandem in manus eruditorum aliquanto tersior, ornatior ac politior veniret, ijs sublatis mendis, quæ lectori nausam parere potuissent. Quòd sanè quantis mihi constiterit laboribus, tum verius, lector, dixeris quum singula attenta lectione diligenter discusseris. Vetus .n. ille codex manu scriptus, ita arctis, ac presis characteribus fuit exaratus, vt legi admodùm mihi fuerit difficilè, vsq; adeò: vt sæpenumerò, si quam

rim veniam, si quæ interdum vocabula oc currant minus latina, quæ eiusmodi sunt, vt mutari non debuerunt. Hic nanq; illud cogites velim, quod alibi libens feceris, nempè omnes artes peculiares suos habere dicendi modos. Nemo est, vel mediocriter eruditus, qui non facilè sciat ecclesiam quoque non solum sua habere vocabula, sed & quamplurimas dicendi phrases latinæ linguæ autoribus prosus inauditas. Verùm hæ sunt istiusmodi, vt eas hic mutare si voluissem, nõn potuissem, & si potuissem, nõ voluissem, ne hic mihi accidat, quod pluribus vsu venire solet, qui dum rem illustrare conantur, eam penitus peruertunt. Nec profectò quemquam offendere debet, si hic interdum dilutas, ac vt videbitur, futiles inuenerit rationes, cum in nonnullis autor hic non tam veras quàm pias ac vulgo familiares habere studuerit, cuiusmodi sũt de dissolutione stellæ a Magi visæ, & cur missa de Defunctis celebretur feria secunda, atq; his similes aliæ, qua in re te etiam admonitum volui. Quare ad postremum vnum hoc rogo, pie lector, vt nostram opera

ram

ram & industriam, si quam hic indicauerit, æquo animo accipias, & eam solum promptitudinē benignè amplectaris qua nō passi sumus hoc opere diutius aliquem defraudari. Certò enim speramus, si non vtile, saltem minus molestum fore iis, qui sacris literis & pietati maximè operam dare consueuerunt, vt hinc ita deinceps ecclesiam studiosius amare, colere, atque obseruare discant quò ad eternam illam ecclesiam, cuius nostra hæc duntaxat adumbratio quedam est, queant suo tempore peruenire, Quod ut faxit Christus: etiam atque etiam oramus, quem in hac editione maximè honoratum optamus.

VITA

VITA IOANNIS BELETH ex Ioanne Tritthemio.

IOANNES Beleth, Gymnaſij Pariſienſis olim inſignis Theologus, in diuinis ſcripturis eruditus, & in ſæculari philoſophia ſufficienter doctus, ingenio promptus, ſermone ſcholaſticus, inter Doctores ſui temporis non ignobilis. Scribendo & diſputando nomen ſuum ad poſteritatis notitiam cum gloria deduxit. Scripſit enim non inutile opus de diuinis officiis, & ſermones quoque varios. Verum & alia non pauca ſcripſiſſe dicitur, ſed ad notitiam meam non venerunt.

DIVINORVM OFFICIORVM AC EORVNDEM RATIONVM breuis explicatio D. Ioannis Beleth, a Cornelio Laurimano Vltraiectino castigata & in lucem edita.

Proemium ac breuis totius operis partitio.

IN primitiua Ecclesia prohibitum erat, ne qs loqueretur, nisi esset, q interpretaretur. Quid enim obsecro prodesset loqui, si non intelligeretur? Certè nihil Hinc illa laudabilis inoleuit consuetudo in quibusdam Ecclesiæ partibus, vt pronunciato secundum literam euangelio, statim vulgari illud populo exponeretur. Quid verò de nostris temporibus dicemus, sũ vix, ac ne

uix quidem vnus inueniatur, qui, quæ legerit vel audierit intelligat; quiſq; ſatis animaduertat, quæ viderit, aut egerit? Vñ ꝓfectò illud verè dicere poſſumus, ꝙ olim ꝓpheta conqueſtus eſt. Perit ſacerdos quaſi è populo vnus. Videtur ergo tacendum potius eſſe, quàm pſallendum, ſilendũ omnino, q̃ tripudiandum, ſi in hanc temporũ infælicitatem incidimus. Verũ enimuerò ne aliquando ora canentium ante Dñe Deus turpiter claudantur, ad hoc dnamnum euitandum, triplex adhibebimus remedium, ſi primò de eccleſiaſticis inſſonibus, deinde de expoſitionibus diuinorum ſermonum, ac tandem etiam de dierum ratiocinationibus, quàm fieri poteſt breuiſſimè, dixerimus. Ac primum quidem ad eos pertinere poterit, qui modo incipiunt, ſm vero ad eos, qui iam profectum aliquem ſentiunt, tertium denique ad illos qui ad perfectionem quãdam peruenerũt. De his igitur breuiter & compendioſe deinceps dicamus, vt per nos aliqua ex parte eorũ conſulatur ignorantiæ, qui quemadmodum de his rebus ſentiendum ſit, verè neſciunt.

De rebus specialiter deo cōsecratis. Cap. 1.

TAMETSI quidem rerum hanc vniuersitatem deus, ad nostrum maxime commodum ex nihilo creauerit, vt hinc meritò & sit & vocetur omnium dominus, iuxta illud: domini est terra & plenitudo eius. ab illa tamen vniuersitate quædam sibi specialiter retinuit. Quemadmodum. n. illa ī quatuor partes secari potest, ita hic à qualibet parte aliquid sibi propriè vendicauit. A locis, loca venerāda, à temporibus, dies festos. à rebus, decimas, primitias, oblationes, & si quæ sunt alia, quę donari solent, à personis denique, quas velut sibi dicatas habet, vt sunt ministri altaris monachi, & moniales. De quibus sanè omnibus videlicet de locis, temporibus, rebus, personis ac earundem multifarijs officijs, deinceps ordine dicemus. Et primò quidem de locis.

De locis. Cap. 2.

LOCORVM itaque venerabiliū alia sunt orationi dicata, alia verò necessitati humanæ deputata. Loca humanæ necessitati deputata sunt hæc: Xenodochium, nosocomium, gerontocomium, orphanotrophiū,

 proto-

prototrophium, brephotrophium Sic.n.patres & religiosi imperatores loca quædam instituerunt, q̃ se reciperent peregrini, orphani, senes emeriti, infirmi, imbecilles & saucij. Loca autẽ quæ orationi dicata sunt, quædam sacra sunt, quædam sancta, quædam religiosa. Sacra loca sunt, quæ per pontificem deo rite sunt consecrata, & quasi sanctificata, quæ diuersis appellantur nominibus, pręcipuè tamen his: ecclesia, sacrarium sanctuarium, sacellum, templum oratoriũ dei tabernaculum, monasterium, cœnobiũ κύριαχη dominicalis, domus orationis, basilica, capella. Sed ignorandum non est, quin oratorium pro ipsa ecclesia interdum accipiatur, atq; etiam quiuis locus alius ad orandum cõstitutus, vocetur oratorium: cuiusmodi in suis cœnobijs sibi statuerunt monachi Sancta verò, sunt loca immunitatis circa monasteria, sub certæ pœnæ interminatione confirmata: quemadmodum apud nostram Lutetiam cernitur velut claustrũ quoddam, in quo sunt ædes Canonicorũ. Nam cuiuscunq; sceleris reus sit, illuc tanq̃ ad asylum perfugerit, maxima ei præstatur

securitas.

securitas. Sic muri etiam & portæ ciuitatis, ac theatra vt sancta essent, sancitum est legibus. Postremo locus religiosus ille dicitur, in quo integrum hominis cadauer sepultum est, vel tantum etiam caput. Corpus enim obtruncatum, nisi & caput adsit, locum religiosum facere non potest. Quare, cum hactenus de locis dictum sit, illud vnum adijci oportet, vt quemadmodũ ecclesia sit ædificanda, paucis declaremus. Facto .n. loco fundamenti necesse est vt Episcopus eum primò aqua lustrali, quam benedictam vocant, aspergat, ac tum deniq; primum fundamenti lapidem, qui crucem sibi impressam habere debet, ipse iaciat, vel iussu eius sacerdos alius, si ipse adesse nequeat. Et oīno quoq; necessariũ est, vt ædificetur versus Orientē, hoc est ꝟsus solis ortũ æquinoctialē: nec verò cõtra æstiuale solstitium, vt nonnulli & volunt & faciunt.

De temporibus. Cap. 3.

HIS igitur de locis breuiter expositis, dicendum est de temporibus. Accipimus autem hic tempora, pro diebus, quorũ alij sunt festi, alij solennes, alij verò profesti.

Ac profesti quidem sunt, qui nulla spāli celebritate fulciuntur, sic dicti, quasi ꝓcul à festo. Porrò aliter Iudei suos vocant dies, aliter Ethnici, eorū́q; philosophi, aliter demū Christiani. Hebræi primum diem appellant sabbatū, qui p̄cipuus apud eos habet. Reliqui oēs ab hoc denominati sunt. Vocant.n. sequentem diem post sabbatū, primam siue alteram sabbati, & qui deinde sequit̄ secundam sabbati, & sic de aliis, vsq; ad diem septimū, qui illis vel septima sabbati, vel sabbatū sabbatorū dr̄. Apud ethnicos verò tā vulgus, quā philosophi ijsdem vtebantur noībus, nisi ꝙ in iis diuersam inter se habuerint rōnem. Vtiq; n. primum diem solis appellabant: 2m, Lunæ: tertiū, Martis: quartum, Mercurij: quintum, Iouis: sextum, Veneris, septimum, Saturni. Sed ideò hos vulgus ita noīabat, quia Solē, Martem, Mercurium & alios deos esse arbitrabatur: philosophi verò ob hanc cām, ꝙ planetarum horū motibus humanæ vitæ natura constituat. Proinde noīa hæc sacra scriptura haudquaquā respicit, quanquā passim in vsu habeātur. Christiani deniq; ab his lōgè aliter dies nomi-

nominat, proprijs nimirum appellationibus. Nam sabbatum Iudæorum vsq; adeò non abicerunt, quin cum ijs illud libenter habere velint, partim ob hebraici sermonis autoritatem, partim etiam ob interpretatio nis significationem. Sequentem verò diem vocant diem dominicum, tum ꝓpter Christi resurrectionem, tum ꝓpter spiritus sancti è cœlis missionem: vel quia Ioannes Euangelista in sua Apocalipsi sic ipsum noīauit. Ait.n.ibi hoc pacto: Fuit ī spiritu in die dominico. Sed diem qui ꝓximè dominicam sequitur, feriam vocant secundam, itemq; & alios dies ad sabbatum vsq;. Dicuntur autem feriæ à feriando, non ꝙ à necessarijs vitæ operibus sit feriandum & abstinendum, sed quoniam toto vitæ nostræ tempore à vitijs feriari debeamus. Dies festi porrò sunt dies solennes, qui, vt soli seruarentur, quasi p̄scripto & quodam instituto recepti sunt. A solo.n. vel à solito solēne dictum est. Vnde solennia festa vocat ecclesia, quæ certa sunt obseruatione cōstituta. Atq; hinc etiā venit solennitas, quæ quadripartita esse potest, videlicet festiuitatum, stationum, leta-
 niarum,

niarum,& ieiuniorum.

De solennitate festiuitatum. Cap. 4.

PRIMO igitur de festiuitatum solennitate agendum est,quæ plurib.noĩbus vulgò exprimi solet,nimirum his, festiuitas,festum,celebritas,exitus,transitus,obitus assumptio,depositio,dormitio,passio,dedicatio,natiuitas,natalis vel natale & natalium Festiuitas,dr̃,quasi festi sancti alicuius natiuitas. Natiuitas verò ꝑpriè appellat̃ festum illius natiuitatis,quæ est in carne & in mundo,ita vt hinc solum dicat̃ natiuitas Christi,bea.Mar.& Ioan Bap.ꝙ horum natiuitates duntaxat ab ecclesia celebrentur. Natalis vel natale & natalitium vocatur sanctorum ex hoc sæculo cõmigratio. Quia vt sæculo & mundo moriunt̃, ita tunc cœlo nascuntur. Indifferenter ãt tria hæc vocabula vsurpantur. Dicitur porrò transitus festum, quod est de morte beatorum,quum eorum aĩæ è corporibus exeuntes per varia loca sibi incognita transire debeant,nempè,si dicere liceat,per cœlum àerium , æthereum, christallinum, donec peruenerint ad cœlum empyreum. Obitus appellatur, quasi

tum

tum animis angeli veniant obuiam, cuiusmodi de beato Martino legitur. Passio autem nuncupatur, quasi tum maxime corpus patiebatur, cum inde anima excederet. Quapropter fieri etiam potest, vt vniuscuiusque obitus appelletur passio, quum ille discessus animæ ac distratio à corpore, non sine magno dolore fiat. Nec enim sine causa est, quod diuus Hieronymus in vitis patrum de quoddam viro sancto narrat, qui Dominum rogauerat vt sibi vellet ostendere, quemadmodum è corpore excæderet anima absque dolore & angustia aliqua. Nam cum hic quoddam die fortè fortuna ab suo veniret tuguriolo, vidit iuxta viam pauperem quendam ante se miserè prostratum, ac iam anima agentem, cui aliquot, vt perspicuè videbat, astabant angeli, qui eius expectabant animam, vt eam ad superos deportarent. Verum hi posteaquam illic multum diuque expectassent, vox missa è cœlis ad Angelos illicò audita est: Ad quid tandem moramini? Ad quam illi responderunt Dominum præcepisse, vt animam illius sine corporis, anxietate educerent,

quod certè facere non poterant. Haud iniu ria ergo cuiusque obitus & passio dici potest. Assumptio verò propriè dicitur transitus beatæ Mariæ, & Depositio sancti Ioannis Euãgelistæ, qui viuus sepulchrum ingressus est, & se quasi in illud deposuit. Tandem etiam dormitio, mors appellatur sanctorum quæ illis est velut optatissima qes. Sicut.n. à somno validiores atque integriores surgere oẽs soleamus: ita & sancti sine difficultate resurgent in corporibus glorificatis quasi è somno fuissent experrecti. Vnde illud est, quòd dominus de Lazaro dixit: Lazarus amicus noster dormit.

De festis. Cap. 5.

FESTORVM quædam sunt generalia, quædam particularia. Generalia sunt quæ generatim ab oĩbus celebrantur: vt festa trinitatis, beatæ Mariæ, natiuitatis domini, paschæ, pentecostes, sanctæ Crucis, Apostolorum, Euangelistarum, sancti Ioannis Baptistæ & Euangelistæ, Laurentij, Nicolai, Syluestri, Martini &c. Festa autem particularia sunt, quæ tantum in vna coluntur prouincia, vt festum beati Hylarii, quod in Aquitania

nia duntaxat obseruatur. Vel ēt, q̄ in vno fiunt episcopatu, vel in vna villa aut parrochia, dicuntur festa particularia. Notandū interim obiter hic est, in colendis festis dignitatem quandam & ordinem esse attendendnm. Festa &.n. Trinitatis digniori cultu sunt celebranda, deinde festa beatæ Mariæ, p̄cipuè tn̄ Assumptionis, ac tādem quoque festa sanctæ Crucis, quæ duo sunt. De alijs aūt intelligēti facile est iudicare. Quot sunt festa Trinitatis, tot beatæ Mariæ esse sciendū est. Causæ uerò festorū quæ sint, & cur q̄dam nō suo tempore, sed alieno celebrentur sequentia cōmodius declarabunt.

De stationibus. Cap. 6.

De letanijs quidem modò non incommodè dicendum foret, nisi de ij tum paulò opportunius essemus dicturi, cùm de festis iuxta t porum uarietatis tractabimus. Operepreciū igitur est, ut hoc tēpore his supersedeamus, ac modò de stationibus agamus, ubi sex sunt consideranda. Primò, q̄d sit statio, & quāobrem sic appellata, 2o, unde initiū sumpserit: tertiò, quot sint earū species: 4, quare huiusmodi solennitas stationum

sit instituta: v. cuiusmodi sint pficiendæ, ultimò deniq; quæ sit dña inter stationes, processiones & letanias. Et quidem statio, prout hoc in loco accipitur, est procesfio, quæ fit ad aliã ecclesiã, ut deo persoluãtur grãæ. Dr autem statio, q stantes deo agimus grãs, nõ flexis genibus sicut in letanijs, nec in eis supplicationis utimur vocibus, sed laudem deo cãtamus. Videtur tñ stationes à ueteri lege ad nos fluxisse. Tum n. populus iudaicus, atq; etiam cõplures ethnici Hierosolymam conueniebant in maximis solennitatib. uelut in paschate & pentecoste, ut in tẽplo adorarent, ibiq; & munera offerrent, ac deo tandẽ gratias pro innumeris beneficijs agerent. Ab hac ergo est cõsuetudine, q etiamnum nostra ecclesia obseruat, ut oẽs pariter ab oppidis, uillis, aliisq; locis suburbijs in septimana paschali & pentecostes ad epalem ecclesiã conuenirent. Sunt item aliæ stationes, quæ à Romanis origĩnẽ traxerunt, qui in eiusmodi frequẽter admodum versabantur. Si quando.n. diuersis temporibus se ab hostibus vndiq; obsessos animaduertebãt, aut grauiora sibi imminere pericula, san-

ctorum

ctorũ intercesſiones implorabant, ut quic quid eſſet periculi tandem ceſſaret. Quo quidẽ facto ꝓceſſionibus ad eius ſancti eccleſiam cõueniebant, cuius patrocinio fuerant liberati, vt tanto beneficio dignas gratias Deo agere poſſent. Atq; ita ſanè fiebat ſtatio ad S. Paul. illo die, quo p eius ſubſidii inuocationẽ eos liberauerat Dñs. Et ſic de aliis Stationũ aũt duæ ſunt ſpecies. Aliæ n. ſunt generales, aliæ partic. Generales sũt quæ in iis duabus ſeptimanis, quas modò ſtiximus, ad maiorem ſemp eccleſiam fieri ſolent. Particulares verò ſunt, quæ in diuerſis eccleſi s, ex cauſa, q̃ ſtatim atulimus, fiunt. Quandoq; ẽt fiunt ſtationes cauſa venerationis, nulla alia cauſa interueniente, vt quũ alicuius ſancti feſto ad illius eccleſiã itur proceſſione a maiori. Rurſus interdũ ſtationes fieri dicuntur, cũ ob eandẽ uenerationis cauſam diebus feſtis ad diuerſa progredimur altaria. Quare ex iis, quæ diximus, ſatis conſtare arbitor, quæ ſit ſtationum inſtitutio. Quibus illud tamẽ addendum eſt, quod quemadmodũ Romani in ſua ciuitate ad pericula euitanda ſtationes annuatim fieri ſtatuerũt, ſic quoque i i

alijs ciuitatibus ob similem causam suas instituerunt stationes. Nõ est ꝑfectò ꝙ multũ anxij simũs circa vestes, quibus in stationibus vti oportet, cum hmõi esse debeãt, q̃les in choro quotidie haberi licet, hoc semper obseruato, vt illi tpi maximè conueniant, quo fiunt statiões. Non hic ieiunatur sicut in letaniis. Non hic flectuntur, ut dictum est genua, sed letitiæ uoces cantantur, nimirũ respõsoria, ut dicimus, & antiphonæ, uel his q̃ppiam simile. Et nõnunq̃ ut dũ per aguntur stationes, in ea ecclesia, ad quam itur, missa celebretur, & interdum nõ. Vtut tñ hæc sunt, absoluta stationis orone sẽper unde exierant, reditur. Inter stationes uerò letanias & ꝓcessiones hoc ĩterest, ꝙ statiões ex causis suprà dictis eo, quo expositum est mõ fiant, letaniæ quæ supplicationes ac rogationes significant, ad vitanda q̃dem fiunt ꝑicula, atq; omne effugiendũ infortunium sed non sine ieiunio, & ueste humili aut habitu lugubri, uocibus in modum supplicãtis. Vnde ꝑfecto letaniæ dicuntur supplicationes. Sed euidẽtius hæc oĩa patebunt, cũ eadẽ plẽius paulò post simus tractaturi.

De

De processionibus. cap. 7

PROCESSIONES denique duæ sunt: una est, quam singulis annis obseruamus, in Ramis palmarum. Sic enim illam uocamus dominicam, quæ proximè præcedit Pascham. Atque hæc quidem illam repræsentat processionem, quæ domino fuit exhibita à turbis Iudæorum & pueris cum ramis palmarum, quum insidens asinæ Hierosolymam ueniret. Altera uerò est, quam dominicis diebus celebramus ĩ eius memoriam, quam discipuli Christo exhibuerunt ipso die Ascẽsionis, postquã cũ eo simul ad montẽ Oliueti congrediebãtur, vnde illis videntibus assumptus est. Nõ ꝙ illud die dominico factum sit, sed ꝓcessio & oĩs istius diei celebratio in diẽ dominicũ trãslata est, ut à populo tunc maximè ad ecclesiam cõfugiente & simul & sollennius coli possit.

De Ieiunio. cap. 8

NVNC videndum est, quid sit ieiuniũ, vnde dicatur, de autoritate & laude, siue commendatione ieiunii, atque eius multiplici distinctione. Primum sanè pertinet ad definitionem, alterum ad interpretationem

siue originem, tertium ad cõfirmationem, quartum ad amorẽ, qñtum deniq; ad cognitionem. Ieiunium est cõis omnium membrorum satisfactio, vt. s. membra satisfaciãt ꝓ peccatis, quæ admiserunt, ut si gula peccauit, ieiunet ac sufficit. Qui solus est in culpa, solus sit in pęna si oculus, similiter. Vnde Hieremias, Oculus meus deprædatus est aĩam meã. Et, per fenestras oculorum meorum mors intrauit in animam meã. Sic Augustinus Oculo nihil nequius. Potest ãt dici ieiunium, à ieiunio, ꝙ est intestinũ quoddam, ut inquiunt anatomici, quod in homine, mortuo prorsus vacuum reperitur. Nã & nos itidem cum ieiunamus à vitijs omninò vacui esse debemus, idq; tã in animo, ꝙ in corpore. Vnde plenius ꝓfectò Augustinus super Ioannem ieiunium definit hoc mõ. Magnum & generale est ieiunium ab Iniquitatibus & à carnalibus voluptatibus abstinere. Hoc.n. ieiunium omnibus numeris est perfectum & absolutum. Cui nõ absimile est ꝙ Paulus ait. sobriè & piè & iustè viuamus in hoc sæculo. Nã ꝙ, ut sobriè uiuamus, inquit, ad nos planè pertinet, quod piè,

piè,ad Dominum, qđ iustè, ad proximum. Hinc pietas est cultus Deo exhibitus, cum quo velut ex aduerso pugnat impietas siue idolatria. Quare multis in hoc vocabulo pietatis errant, dum in eo vulgo assentiuntur, ꝙ ille dicatur pius, q è suis bonis libens pauperibus quippiā partiatur, cōtrà ille impius, qui q̄ pauperum sunt, ad se rapit. Verū ne diutius quodam similitudine labamur, & uitia impietati confinia, & virtutes, quæ pietatis nomini nō obscurè videntur respōdere, breuiter describemus Multum sanè interest inter flagitiū, facinus atq; impietatem Nam flagitium in nobismetipsis est. Facinus verò cōmittitur in proximum, & impietas in Deum. Sic quoq̄ magnum statuitur discrimen inter misericordiā, clementiā & pietatē. Vt. n. misericordia maximè uersatur circa naturā, sic clementiā esse decimus erga Iusticiā, pietatem erga Deum, ver. gra Misericordia est, si quis ad supplicium aliquem iustè damnatum duci uideat, cui ita naturali iclinatione compatitur ac commouetur, ut ipsum à supplicio liberet. Quemadmodum etiam dicitur misericordia, si ꝙ pauperi

peri eſt ſuffuratum,ipſi reſtituimus. At verò clementia eſt,ſi quẽ iniuſtè punitũ viderimus,& nos p̃iculis obiecerimus, vt ꝑ uim illum eripiamus. Pietas demum eſt colere Deum,idq; ex vero amore,quam Græci vocant λατρείαν, θεοσέβειαν, nos autem Dei cultum rectè appellare poſſumus.

De Ieiunii autoritate. cap. 9.

Autoritas ieiunii triplex eſt.Habet enim autoritatẽ partim ab antiquitate temporis, partim à loci qualitate, partim denique à p̄ceptorum inſtitutione,& maieſtate. Ab antiquitate tẽporis,ꝙ ſtatim poſt orbẽ conditum in ipſa hominis creatione eſſe cepit, cum dicebatur. De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas, A loci verò qualitate, q̃a in paradiſo fuit inſtitutum. A præceptore, ꝙ non ab homine, ſed à Deo ordinatũ fuerit. Rurſus comendatur à temporibus & ꝑſonis. Et à temporibus quidem,ꝙ in tempore ante legem,in tp̄e ſub lege,& in tempore gratiæ ieiunium ſemper fuerit obſeruatum. Ante legem à Moyſe, ſub lege ab Helia, in tempore gratiæ à Chriſto. Eius autem commendatio plena eſt exemplis. Heua quãdiu

abſti-

abstinuit virgo fuit incorrupta, mãsitq; in paradiso. Sed quum pceptum ieiunii viola ſſet, exemplò carnis sēsit corruptionē, & sub viro est conditura, ac paulò post è Paradiso turpiter eiecta. Ad eundē sanè modum Adamus simulatque ieiunium fregisset, ex deliciis paradisi in hanc mortalitatis miseriam detrusus est. Moyses post ieiuniū cum Deo locutus est. Helias similiter post ieiuniū igneo curru in cœlū subuectus est. Hierosolyma à Sennacherib tpe Ezechiæ regis & Isaiæ centum octoaginta quinque milibus cœtus vna nocte interfectis, fuit liberata, & ne inter cineratos fœterent, solus Sennacherib cū decem tantū aufugit in Niniuen, vbi sexagesimo die post à ppriis suis filijs fuit interēptus. Itē, Iona iram Dei concionante, Niuitatę in sacco & cinere ieiuniū pœnitentiæ agentes consecuti sunt veniā. Sic quoque Iosue filius Naue ieiunio, dū illud p integrum diē agebat ad Gabaon, solis & Lunæ cursum cohibuit, & hostes suos superauit. Ab his itaque personis ieiunium commendatur. A loco verò, q in paradiso natum sit. Sequitur ieiunii distinctio.

De distinctione ieiunij. cap. 10

IEiuniũ sic primò diuidi potest, qđ aliud sit carnis, aliud mentis. Carnis est, cum quis abstinet à cibis. Mẽtis uerò q̃do quis ieiunat à vitijs. Vel etiã carnis ieiuniũ dici potest, siquãdo quispiam ob nimiam pinguedinem ieiunat, ne corpore supra modũ pinguescat. Verum illud nullius virtutis est, adeoq; dicendum est potius esse attenuationis. Qua rõne & mentis ieiunium esse volumus cõtra luxuriam, ne similiter plus æquo pinguescat, ac in malis luxurietur. Secundò ieiunium & hoc mo distinguitur, aliud videlicet esse institutionis, aliud deuotionis, aliud paritatis, & aliud dispensationis. Ieiunium institutionis est Quadragesima à sanctis patribus olim ĩstituta. Quemadmodum. n. in lege veteri sancti patres rerum suarum omnium decimas & primitias Deo reddere cõsueuerunt. Ita nos quoq; debemus ei decimas & primitias offerre, non solũ ex rebus nostris, nempè ex frugibus, & aliis q̃ possidemus, uerum etiam ex nobismetipsis. s. ieiunando, idq; corpore quidem à cibis, mente verò a uitijs. Est. n. ut statim diximus, carnis

nis pariter & mentis ieiunium. Offerimus autem Deo ex nobis primitias & decimas, si quando bene operamur.

De institutione Quadragesimæ & reliquis ieiunandi formis. cap. II.

INSTITVTA igitur fuit Quadragesima, ꝓ dierum decima. Sed cur potius quadragenario numero, q̄ alio appelletur, euidens ratio est, cum quadraginta dies in anno ꝓ decima liquido possimus inuenire. Sicut Leuitæ ex decimis, quæ eis offerebantur, summo sacerdoti partem reddebant decimam, ita & nos decimā damus Christo uero Pontifici ex triginta sex diebus, qui sunt in decima trecentorū & quadragesima dierum, & ex sex horis cū quadrante, q̄ sunt ultra dies trecētos & quadraginta. Cū ergo summatim sint dies quadraginta vnus & q̄drans, ex quadragīta habemus ꝓ decima quatuor qbus cū alijs triginta & sex cōputatis, exurgunt quadraginta. Restat adhuc vnus dies & quadrans, q sunt horæ triginta, quarum pars decima tres sunt horæ, ꝓ qbus in sabbato Paschæ ieiunamus vsq; ad noctem. Sunt autem in anno dies trecenti & qradra

ginta sex, quorum decima pars triginta sex dies sunt, excepta decima quadrātis, ꝑ qua voluit Augustinus, vt ī vigilia Paschæ, eius diei missa nocte celebraret. Vnde est, qđ in oratione, quā Collectā dicimus, illo die legimus Deus q̄ hanc sacratissimā noctē, &c. Dicit ergo Quadragesima, quasi cū decima quatuor. Diebus.n. triginta & sex adduntur quatuor, qui sunt ex decima. Primus est sanctificationis, hoc est, mundificationis, si sic dicere liceat. Quia tunc hō mundatur & lauatur tam anima, q̄ corpore. Reliquī tres sunt primitiarū. Primus dierum quadraginta, est quarta Quadragesimæ. Trex alij sunt vt dictum est, primitiarum. Et certè ignorandū non est, tres dies ieiuniorum in vno quoque tempore celebrari, qui appellant primitiæ, quod ita de iis sit dispensatum. Proinde ieiuniū dispensationis est, quod in magnarū solēnitatum vigiliis fieri dicitur. Solebant.n. maiores nostri illa nocte, quæ ꝑximè festum præcedebat, vigilare, vnde & uigilias appellabant dies festa ꝑximè præcedentes, ad quas conueniebant iunenes & puellæ, cantores & lusores, sicut adhuc fit in

plæ-

plærisque regionibus, vt in Pictauia, pcipuè in festis patronorum ecclesiarum. sed quoniam multa inde nascebant incōmoda, institutum fuit, vt in locum uigiliarum succederunt ieiunia, vt eo demum mō cōmessationes superfluæ & ebrietates, q̄ crebrò contingebant, tollerentur e medio. Quod in ea forma ab ecclesia ita dispensatum accepimus. si quis tamen ieiunaret & vigilaret, is utique haud malè faceret. Nihil. n. vetat bonum duplicare. Dicitur āt huiusmodi institutio, dispensatio, q̄si in diuersis (ut sic loquar) pensatio. Nam ieiuniū hoc fuit introductū in cōpensationem vigiliarū, q̄ idcirco fuerunt abrogatæ, ne crebræ illæ comessationes atque ebrietates posthac fierent.
Aliquando tamen & canonici rigoris est dispensatio iusta de cā ab eo, cuius interest, facta relaxatio, quemadmodū ēt in hoc loco Viderunt. n. ꝙ melius erat ieiunare, q̄ uigilare. Ieiunium porrò deuotionis est, si q̄do qs sua sponte ieiunat, ut ī vigilia beati Martini, & beati Nicolai. Ieiunium paritatis, est quum in uigilia sancti Iacobi, Bartolomæi, & aliorum Apostolorum ieiunamus, qbus

vt ieiunaretur, statutū nō est Facimus tñ ex eo, ꝙ oēs Apostoli in meritis ac pmiis pars sint. Quorum.n. merita æqualia sunt, necessarium planè est vt eorum animæ in cœlis sint æquales. Obquā sane cām ecclesia considerauit dignū esse, vt pariter oēs ieiunia haberent. Ex Apostolis autem sex tantū ieiunium habent institutionis, quorum item quatuor quū coniunctim ieiunamus, quatuor dūtaxat ī vniuersum existunt Apostolorū ieiunia. Nā Petrus & Paulus vnum cōmuniter obtinet, quoniā eodem die passi sunt. Sic Simon & Iudas, q ita simul duo ieiunia efficiunt. Tertium habet Matthæus, & quartū Andreas. Cur verò his, & nō etiā aliis ieiunamus, rō in prōptu est. Vt hoc.n. fieret in eorū vigiliis, ideò sancta ecclesia statuit, quò sicut illi ꝑ Christi nomine passi sunt, & nos quoq; aliquo saltem mō cum eis patiamur, si beatè cū eis uiuere optemus. Eadem rōne ēt de aliīs Apostolis instituisset, nisi aliud qppiā impedimento fuisset. impedimenta autem sunt hęc. Festū Philippi & Iacobi qđ ipsis Calēdis Maij habemus, quę semp sunt inter Pascha & Pentecosten, ꝙ

sit tempus lætitiæ & gaudii, ieiunãdũ non est Nec obstant ieiunia,q̃ in diebus letaniarũ siue rogationum occurrunt,cũ ea ob aliã fiant necessitatem, ut patebit dilucidius in sequentibus. Nã & tum ieiunat ab aliqbus ppter spiritus sancti exspectationem. Iacobus Zebedæi ab Herode obtruncatus est in diebus azymorũ,ita ut neq; ieiuniũ habeat neq̃ illi festum celebrari possit: Festũ nanque eius,qđ septimo Calendas Augusti obseruat,non fit respectu illius passionis aut mortis,sed translationis.Tunc.n.illi primò dedicata est ecclesia in Hispania,vt plenius ostendet eo in loco,quo eius festũ attingemus Quod ãt non ieiunatur Bartholomęo cuius festum est octauo Calendas septẽbris aliud est impedimentũ.Fert.n. vno die fuisse excoriatus,& altero obiisse, quanq̃ in legenda seu vita eius illud minimè habeatur Quod si ergo ita sit,necessariũ foret,vt eius vigilia secundò die ante festũ coleretur, q̃ esset cõtra normã aliorum ieiuniorum festiuorum. Vt beato Thomæ ieiunetur, non oportet,quia festum eius est in Aduentu domini, in quo quasi continuum ieiunium

debemus obſeruare. Barnabas propterea nō habet ieiunium, quòd non ſit ex numero Apoſtolorū. Nec profectò dicitur Apoſtolus, niſi quòd, cum erat Pauli ſocius, ut cæteri ad prædicandum miſſus ſit. Vnde illud: Segregate Barnabā & Paulū. Matthiæ ideò non eſt inſtitutū ieiuniū, quia feſtum eius in quadrageſima frequētius ſolet contingere, quando alioqui ſemper ieiunatur. Vel ēt ob eā rem, quòd ex primitiuis Apoſtolis non fuerit, ſed poſt Chriſti paſſionē p aliorū electionē loco Iudæ ſubſtitutus. De quo dicitur. Et Epiſcopatum eius accipiat alter. Feſtū deniq; beati Iaonnis Euangeliſtæ ſemp celebratur tertio die poſt natiuitatē Xpi, quo ieiunare non licet ꝓpter dies feſtos. Nihil interī vetat, quo minus omniū Apoſtolorū ieiunia poſſint celebrari. Optimè .n. fecerit, qui ieiunauerit, ſicut in uigilia beati Iacobi ſeptimo Calendas Auguſti ieiunāt hi, qui ipſum colunt. Sed iſtiusmodi ieiunium vocatur paritatis, ꝙ ſm merita ſuſcipitur: non inſtitutionis. Et rurſus ieiunium aliud inſpirationis, aliud circunſpectionis. Inſpirationis ieiunium eſt, quale

fuit

fuit in beato Nicolao, q etiamnum infans in cunabulis bis in ebdomada ab uberibus matris abstinuit, ac tantûm semel papilas quarta & sexta feria suxit. Ieiunium circunspectiōis est, qñ pro imminente aliqua tempestate, vel hostium piculo, vel simuli aliquo infortunio ieiunamus. Deinceps verò ieiuniũ aliud est rationabile, aliud irrationabile. Rationabile appellatur, ꝙ ipsa ratio facilè admittit, quum moderatè cibum, & potum sumimus, ne inde corpus debilitetur. Vnde inqt Apostolus, Rationabile sit obsequium vestrum, non in comessationibus & ebrietatib. &c. Irrationabile est, si qs venit ieiunare duobus aut tribus diebus cōtinuis aut integra ēt septimana, cuiusmodi Deus non approbat, q vt vitia mori cogantur, nō aũt vt natura dissoluatur, vult esse ieiunandum. Hinc illud ieiunium posse ꝓhiberi, ꝙ nōulli cōtinuant a cœna Dñi vsq; ad pascha, satis manifestũ est. Sunt itē aliæ ieiuniorum formæ, quas eadē breuitate perstringemus. Nā aliud repitur q̄litatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud sũmæ exactionis, aliud alteritatis ut sic dicam, aliud

xerophagiæ. Qualitatis ieiuniū uocamus, quum carnis esum nobis in posterū indicimus. Quantitatis, quū qs ad certā mensurā sibi victum substrahit, & omnino quantū quocq; die comedat, quasi pōderatum habet Ieiunium numeri est si qn̄ qs ita secum statuat, vt quolibet die nō nisi semel post hac cibum caperet, vel bis, idq; ex eo, ꝙ q idem sæpius faciunt, sic ipsi se abiiciant ac ꝓster hant, vt nihil inter eos atq; inter bruta animantia panè intersit. Hæc.n. vt ad pastū nata sunt potissimum, ita sæmius, vnoquoq; die ventrem saturant, Bis sese reficere humanum est, semel aūt (ut fertur) Angelorū Quare cùm sint, quibus semel duntaxat cū Angelis quoq; die uesci decretum est, hmōi ieiunium habere putantur. Sed tolerabilius hoc est illud uerò strictius, ꝙ summæ dicit̄ exactionis, cuiusmodi habēt hi q radicibus & herbis flescuntur, vt ī deserto Ioan. Bap. & in eremo Maria Aegyptiaca, quæ cū duobus tm̄ panibus traiecit Iordanem vitamq; austeram & solitariam egit annis quinq;. Alternationis esse dicit̄ ieiunium si cùm hoc die abstinuerit, sequēti comedat.] Xerophagiæ

giæ adeò ieiunium est, si quando quis cibum comedit aridum Dicitur .n. xerophagia a ξηρὸς siccus, & φάγω, q͠p est comedo, quasi dicamus siccam comestionem, quale esse potest in pomis, pyris, castaneis, prunis, & id genus aliis. Quidam tamen siccam comestionem esse arbitrantur legumina cruda siue cocta, si modò, absq; iure comedantur. Postremo inuenitur quoddam ieiunium vanitatis seu simulationis, vt in hypocritis, qui ob fictam sanctimoniam ieiunant, vt ab omnibus suspiciantur, quoddam necessitatis, vt in mendicis, & quoddā virtutis, vt in ijs qui veram corpori indicũt abstinentiam, quum a culpa animis abstinent, quum sese victu defraudātes, cibum egentis benignè partiuntur, quem suis ventribus detrahunt, quum deniq; sese esurientibus velint alios suis satiari epulis. De ieiunio igitur, eiusq; multiplici dist. hactenus.

De personis. Cap. 12.

POSTQVAM de temporibus De spiritaliter dicatis huc vsque a nobis dictum sit, res ipsa postulat, vt eodem modo de personis diuinis officijs addictis, hoc est eccle-

siasticis, deinceps dicamus. Ad cuius rei maiorē declarationē sciendū est imprimis tres esse sectas, quæ hominibus maximè ꝓbantur, quarũm vna est ethnicorum seu paganorum, altera. Hebræorũ, tertia Christianorum. Prima est erroris, 2a veritatis, tertia salutis. In prima naufragiũ patit̃, in 2a a piculo qdem eripimur, sed in tertia saluamur. Prima rursum nos à Deo secat & separat, 2a illuminat, tertia aũt penitus saluat & liberat. Verùm mos paganorũ conuersus est in ritum Christianorũm. Quę Dei Opt. Max. mutatio sanè pulcherrima est. Christianorũ. n. ꝑsonæ tã sæculares, q̃ ecclesiasticæ ab alijs duabus sectis, nimirũ ab Hebræa atq; ethnica, desumptæ sunt. Quemadmodũ. n. apud nos duo sunt ꝑsonarum genera, laicales. v3. siue populares (λαός .n. populus est) & ecclesiasticæ, sic apud ethnicos & Hebreos, à quibus nostræ habuerunt initium. Apud etnichos ꝑsonę sæculares erant hæ: Monarcha s. Rom. Imperator, patricij, q & senatores dicebantur, quorũ arbitrio vniuersa ordinabantur: Reges, duces, p̃sides, p̃fecti tribuni plebis, tribuni militum, p̃tores, centu

riones

riones,decuriones,q̃terniones,tribuni,q̃ſto res,ædiles,aulæ ianitores. In ritu verò templorum erant Archiflamines, flamines, ſacerdotes ĩ vtroq; ſexu. Namq; apud illos nõ aliter,atq; modò apud nos,erant & mulierũ & virorum religioſi cõuentus. Inter poetas erant carminũ iudices, comœdi, tragœdi, hiſtoriografi. Apud Hebræos porrò eadẽ fuit pſonarum diuerſitas. Erant.n. q̃dam ſæculares,quædã verò cultui diuino ĩ tẽplis ppetuò addictæ. Et pſonæ qdem in tẽplis erant hæ, ſumus ſacerdos & minores ſacerdotes, leuitæ, nathinnæi, luminum emunctores, exorciſtæ,ianitores vel æditui, & cantores. Inter ſæculares uerô imprimis dux populi erat ad regendũ. Moyſes, & ſub eo, quos ipſe ad cõſilium ſoceri ſui Ietro cõſtituerat, nempè erant hi: chiliarchi, hecatontarchi, pentecõtarchi ſeu pentecoſiarchi, & decarchi hoc eſt:millenarij,centenarij,ſiue centuriones, qntagenarij, decani. χίλια enim millenariũ numerum exprimit, ἄρχων principem, vnde χιλίαρχος dicit̃ q p̃eſt mille. Sic ἑκατὸν ſignificat centum, vñ hecatontarcus eſt, cui centum parent, & pẽtacontarchus cui

cui quinquaginta. nam πεντήκοντα quinquaginta sonat. Qui aūt decem in potestate habet rectè appellantur decani a δέκα decem, ꝙ sint supra denos. Apud christianos quoq; ꝑsonæ sunt partim populares, partim clericales. Populare non sunt diuersæ ab hijs quas apud ethnicos esse diximus, quamuis non vbiq; Clericales sunt, quæ administrāt ecclesiam dicunturq; ἀπὸ τοῦ κλήρου, ꝙ sors interpretatur, quasi sorte sint electæ In veteri nanq; testamento sacerdotes sorte eligebantur. Quemadmodum ēt ethnici sortitione vnū ex liberis suis ad clericatum eligebant Possunt nihilominus dici clericales, qa ipsi accipiunt hæreditatem Dñi, nimirum decimas & oblationes. Nam κλῆρος Græcis non solū est, ꝙ nobis sors, sed & hæreditas. Est n. hijs æquiuocum, vnoq; nomine duo hæc significat. Personæ autem clericales diuiduntur in monachos quasi sint soli viuentes a μόνος solus, & ἔχω habeo, ꝙ ab alijs seorsim soli habitare debeant, & ecclesiasticos: Quæ sit porrò personarum diuersitas inter monachos equidem satis notum esse existimo. Totum enim illud ab ordinum uarie-

tate

tate petendum est, quà alii albi siue candidi, alij nigri appellantur.

De personis ecclesiasticis. Cap. 13

Ecclesiasticarum personarũ genera duo sunt. Aliæ nanq; sunt dignitatis, aliæ ordinis. Dignitatis sunt, vt Papa, Patriarcha, Cardinalis, Primas, Archiepiscopus, siue Metropolitanus qꝑ eiusdem est significationis Eps, Archidiaconus, Archipresbiter. In choro sunt decanus, hypodecanus cantor, subcantor, thesaurarius, scolaster. Ordinis personæ sunt, sacerdos diaconus hypodiaconus, acolytus, exorcista, lector, hostiarius. Sunt autem in ordine septem gradus, ad designandam septiformem gratiam spiritus sancti, cuius munere illorũ ordinum officia exequuntur. Sed q̃m de ecclesiasticis personis iuxta nostrum tp̃s tractare proposuimus, videamus quemadmodum a veteri consuetudine tam ethnicorum q̃ Iudæorum ad præsentis ecclesiæ cultum facta sit personarum translatio tum ſm ordinem, tum secundum dignitatem. Ac primo quidem secundum ordinem, in veteri testamento erant sacerdotes, quales fuerunt filii

Aarõ, qui ꝑ populo sacrificia offerebant. Erãt ꝑterea alioqui in populo Magistri, vt fuit. Nicodemus. In horum locum nr̃i successerũt sacerdotes, qui sacrificiũ altaris Deo ꝑ nobis offerunt quiq; ad hoc obligati sũt ut uerbum dei populum sibi cõmissum doceant. Vocant aũt sacerdotes q̃ si sacra dantes, & ꝑsbiteri, quasi seniores, non quidem ætate, sed eruditione & moribus. Ordo diaconorum.i. ministrorum (tm̃.n. sonat) uicem explent Leuitarum, Vt.n. ueteri lege Leuitæ in sacrificijs inseruiebant sacerdotibus testamenti veteris: Ita hi in sacramento altaris ministrant sacerdotibus noui testamenti. Hypodiaconi ĩ locum Nathineorũ sunt substituti, qui sic dicebantur, ꝙ in humilitate seruiebant, Quemadmodum.n. hi sub Leuitis sacra administrabant, sic illi sub diaconis, unde & hypodiacoñi sunt appellati. In templo erant emunctores luminũ, qui cãdelis & accendebant & extinguebãt. Hi sunt ĩ nr̃a ecclesia quos acolytos & ceroferatios dicimus, qui cereas cãdelas & thuribulum portant ac præparant. In tempore veteris legis exorcistæ, id est, adiuratores,

ex doctrina Salomonis dæmones ab hominibus abigebant, sed & nos similiter exorcistas habemus qui illos exorcizant, qui efficiendi sunt catechumini nimirum cûm ab iis adiurando expellunt dæmones. In templo erant cantores: apud nos sunt lectores siue anagnostes. Ostiarii in nostra ecclesia vicem supplent templi ianitorum. Officium enim ianitorum erat templum claudere & aperire, mundos recipere, immundos excludere. Ostiariorum autem officium est, catechumenos baptizandos, & pœnitentes per Episcopos iam reconciliatos in ecclesiam introducere.

Quomodo personæ dignitatis à veteribus ad nos fluxerint. Cap. 24.

VIDENDUM modò est, quemadmodum dignitatum personæ à veteribus ad nostram ecclesiam peruenerint. Et Dominus quidem Papa, id est, pater patrum uel custos patrum, sumi pontificis, qui in lege fuit, personam gerit, ueluti Romanus imperator, Monachæ. Senatoria potestas, & patriciorum dignitas, quæ forsitan apud iudæos obseruabatur, etiamnum in nostra ec-

clesiæ permanet in tribus patriarchis, s. Antiochæno, Alexandrino, & Constantinopolitano. Primates, qui tribus Archiepiscopis præsunt, vel præesse possunt, Regem exprimunt, cuius potestas ad tres se extendi ducatus. Metropolitani siue Archiepiscopi cōparantur Ducibus, qui pluribus p̄sunt Comitibus Nā & archiepiscopi pluribus Episcopis præesse dicuntur. Episcopi habent similitudinem Comitum. Coepiscopi, quorū iam abolita est dignitas, Præfectis adæquātur. Abbates imitantur tribunos militum: Cancellarii, prætores: archidiaconi; centuriones: decani, decuriones: archipresbiteri loco sunt aduocatorum: presbyteri ædiliū, diaconi, quaternionum, hypodiaconi tribunorum, deniq; exorcistæ, q̄stores repræsentāt, ostiarii, aulæ ianitores, lectores, carminū recitatores, acolyti, carminū scriptores.

De rebus quæ Deo potissimum debentur. Cap. 15.

NVNC auté quod quartò à nobis fuit propositū aggrediamur, vt videlicet, quæ res Deo spūaliter debeant, breuiter exponamus, quod abundè satis pateant. Sunt et.n.

decimæ,primitiæ,vota,ſacrificia, oblatiões & donatiões.Primitiæ à primis hoībus initiū habuerunt.Legimus n.Cain & Abelū e frugibus ſuorū laborum primitias deo obtuliſſe,ſed Abelū agnos & Cain ſegetum manipulos.Horū tñ alter,q̄a & iuſtè & læta fronte optimum quoq; obtulit,dei grām abundè demeritus eſt, eiusq; grex in fœtura maximè fœcunditatis abundauit,ob q̄ rem innocens ſub Chriſti figura primus martyr extitit. Alter verò, quoniàm iuſtè primitias nō ſoluebat,cum peſſima quæq; daret, deo diſplicuit,primusq; in peccatum parricidii aut homicidii incurrit,quod laboris ſui prouentum non habebat expectatum. Eodem modo & populum Iſraeliticum, ex omni ſuo labore deo primitias dediſſe ex dei præcepto accepimus, Quare ipſa ratio exigit: vt & nos Chriſtiani ſimiliter faciamus. Quid autem & quomodo dandum ſit, ſatis cumulatè docet nos euētus Abeli & Cainos Profectò non poſſumus eius non meminiſſe,q̄ à deo oīa accepimus,& quicquid habemus, quòd ab ipſo ſit profectum,ità vt vel ob id æquum ſit, ei primitias offe-

re, & quodammodo de acceptis beneficiis referre gratias. Sed si quæratur cui dandæ sint primitiæ & in qua etiam quantitate, facilè respondemus eas sacerdotibus esse largiendas. Quod ita tamen accipiendum non est, quasi necesse sit eas his solis dandas esse ac non etiam aliis Nam Eremitis & iis, qui in terrarū abditis latēt & inclusi sunt, aliisq; religiosis, si placuerit, dare possumus. Nec uerò certa & determinata in his quantitas est, adeò ut quantum uisum fuerit, & non ultrà largiri liceat, si modò ex affectu charitatis ꝓficiscatur. In ueteri lege præceptum est ut ex omnibus bonis darent decimas, q̄ ex omnibus deus sibi decimam uoluit, quā tribui Leui in celebratione sui officii appropriauit. Sic nos utiq; similiter facere debemus. Quòd si uerò à laicis iniustè possideātur, nihilo tamen minus eas tenemur soluere. Nec sanè licitum est iis conuiuere: aut de iis dispensare: sed illos tantisper reddere: donec deus iniustam eorum possessionem in melius emendauerit. Proinde siquis decimam retinere præsumpserit: certè ille transgressor & præuaricator præcepti diuini iā

factus est,& mortaliter peccauit. Atque etiam qui hoc fecerit,sciat se nō solùm decimam retinere:sed quod & nouem alias partes iniustè non dubitet possidere. Tantum est non reddere:quod ad Deum pertinet.

De votis & sacrificijs. Cap.16.

VOTA nostra Deo debemus. Vnde illud:Vouete & reddite,&c.Sed votorum aliqua sunt necessitatis,aliqua spontaneæ volūtatis. Necessitatis sunt,quæ sunt fidei annexa,cuiusmodi in baptismo facimus,dum nos fidem Christi obseruaturos, & Satanæ operibus planè abrenūciaturos vouemus. Sic necessitatis voto adstringimur ad obseruationem decem præceptorum. Atque hęc quidem vota omnino mutari non pñt,sed perpetuò sunt obseruanda. Vota spōtanea nonnulla sunt discreta,nonnulla indiscreta. Indiscreta,sunt vota puerorū,dum necdum suæ sint potestatis,sed parentum. Atque huiusmodi licitè omitti possunt, si videat expedire,vel parētibus,in quorū ptāte sunt constituti,placuerit contraire. Sic vota mulierum indiscreta appellantur, quū sunt in potestate virorū. Verbi cā:Si aliqua puella,

quæ nondum esset nubilis, & ad annos suæ pubertatis adhuc non peruenisset, perpetuam vouisset castitatem: & paulò post parentes eã, vt mrimonium contraheret, cogere vellent, posset vtiq; nubere, nec teneretur voto satisfacere. Sic eodem modo, si alicuius vxor marito ignorante votum fecisset de Hierosolymitana pfectione, posset maritus eã: si vellet, reuocare q̃ sub eius manu sit cõstituta. Sed cõtra uxor in eo casu maritum non reuocaret, nisi ipse uouisset castitatem. Illud.n. neutri illorũ pmissum est, nisi quatenus in hoc utriq; consentiant. Alter igĩ sine altero castitatẽ uouere non põt, nec debet, cûm alter alteri debitum psoluere obligetur. Verùm non huismodi solum personis uotorũ indiscretio intelligitur, sed quãdoq; ẽt in prouectioribus, & quæ oĩno liberæ sunt, uota fiunt indiscreta, quæ pœna potius digna sunt, quam ut ad effectum producerẽtur. Quale esse põt, si qs illud se facere uoueat, quod perficere nulllo pacto possit, uel ex quo ita debilem suã efficeret naturam, ut periculum sit, ne oneri succumbat, & sui ipsius occisor habeat. Certè quæ-

cunctaque vota cum consilium & animi ratione facimus, ea perpetuò sunt obseruanda, nec vllo mutāda tempore. Cùm autem in lege veteri multiplex ageretur sacrificium, vt in Leuitico habetur, in Christianorũ seu fidelium ecclesie vnum duntaxat celebratur sacrificium, s. corporis & sanguinis Domini, de quo quoniam in sequētibus latius dicturi sumus, cum officium missæ exequemur, modò supersedeamus.

De oblationibus & donationibus. Cap. 17.

NVNC de oblationibus. Sicut in lege veteri populus Hierosolymam ad magnas quasdā solennitates conueniebat, nimirũ ad Paschatis, Pentecostes, & scenophegiarum festa vt orarent in templo, vbi etiam ex debito vniuersi offerre obligabantur: Ita omnes Christiani ex institutione sanctorum patrum tenentur offerre iuxta modum suarum facultatum in quatuor principalibus solennitatibus, nempè natali domini, paschate, pentecoste, & in festo omnium sanctorũ, vt indè sibi victum habeāt sacerdotes. Præterea offerre debent, quo Paschalis illa candela cerea ematur, quæ

cùm oleum tum cera ad ecclesiæ illuminationem comparetur. Aliàs autem nemo ad oblationes compellendus est. Si tamen fiāt, spontaneæ sunt; quemadmodū & illæ, quæ post confessiones dari cōsueuerunt. Quod verò in quibusdam ecclesiis vendantur sepulturæ, & pro campanarū pulsatione donationes exigantur, perinde est, ac si ecclesiæ sacramenta venderentur.

Quid officium & quotuplex. Cap. 18.

CVM ergo hactenus, vt ꝓpositum, erat de locis, temporibus, personis & rebus Deo spiritualiter dedicatis expositum sit, sequitur vt de eo, quod quintum & vltimum in ꝓpositione fuit, nimirū de ecclesiasticis officiis deinceps dicamus. Et primò quidem videndum est, quid sit officium, 2o vnde dicatur, tertiò quemadmodum de eo agendū sit. Officium est, vt ab Isidoro definitur, ꝓprius vel conueniens vniuscuiusq; actus, secundum leges & mores ciuitatis, vel instituta professionis. Alia.n. officia habent monachi, alia canonici, alia solitarii atq; Eremitæ, & sic de aliis. Dicitur autem officiū, vt in libro Officiorū inquit Hieronimus, quasi

efficium.

efficium. Consentaneum.n.est, vt suum officium vnusquisq; efficiat. De officiis agendum hic est partim generaliter, partim verò particulariter. Sunt n. quædam generalia officia & vniformia, quæ toto anno obseruantur, vt sunt horarum preces, Vesperæ, completoria, ac nonnullæ missæ & matutinæ. Sunt autem quædam specialia, quæ pro varietate temporum & solennitatum distantia variantur. Pro varietate temporũ quoniam alia Paschali tempore celebrantur, alia in Quadragesima, alia in æstate, alia deniq; in Aduentu. Pro diastemate seu distantia solennitatum, quum aliter fiat in hac solennitate, aliter in alia. Nam in ipso Paschate tres tantùm lectiones recitantur, in Natali verò nouem.

De officio generali. Cap. 19.

DE generali officio primò dicẽdum est, idq; hoc ordine, vt primò quid canendum & psallendum sit videamus: deinde à quo fuerit institutum officium ecclesiasticum: tertiò ad quid conducat, quamobrẽ & quã do sit ordinatum: quartò deniq; à quo fuerit canonizatum & confirmatum. Et imprimis

nis quidem dicimus generaliter nihil esse cantandū aut psallendū, aut etiam legendū ꝙ à summo Pōtifice non fuerit approbatū. In primitiua ecclesia diuersi diuersa cantabant, quisq; pro suo libitu, ita tñ si illud, ꝙ canebant, ad diuinā laudem ꝑtineret. Plæraq; tamen officia obseruabant, quæ ab initio erant cōstituta, vel à Christo, vt oratio dominica, vel ab Apostolis vt symbolū. Postea ecclesia velut scissa est ꝑ varias hæreses & scismata. Quod qdem cum vidisset Theodosius Imperator, qui suo tpe omnes hæreses extirpauit, negocium dedit Damaso pōtifici, vt aliquem sapientem & catholicū ad se accresceret, q ecclesiasticū officium ordinaret. præcepit igitur Damasus Hieronymo viro trium linguarum peritissimo, vt qui ad eam rem non erat inidoneus, vt quædam officia ecclesiastica in certū ordinem redigeret. Habitabat autem tum temporis Hieronimus Bethelemiæ cum paula & Eustochio atq; alii virginibus religiosis, posteaquā iam antea Romæ sub septem apostolicis viris habitauerat. Ordinauit ergo hic quātū ad psalmos attinet, qui gbus die

bus

bus canerentur. sed & euangelia & Epistolas atque alia officia in ordinem quedam redegit,ut quid quoque die cantandum esset,semel constaret. Nam omnes ferè cantus cõposuit,iis exceptis,quos alii ecclesiæ Doctores postea adiecerunt. Hieronymus itaque cum opus istiusmodi obsoluisset, misit Romam,ubi à Damaso Papa fuit approbatum & in communi concilio canonizatum. Postremò Papa Damasus eam dedit operi autoritatem ut postea semper in omnibus ecclesiis obseruaretur,quemadmodum in eo erat ordinatum.Quare ostensum modò est à quo officia ecclesiastica fuerint instituta, qua de causa, quando, in quem finem, & quis ea canonizauerit.

De ipso officio. cap. 20

HIS ita consideratis, operæpretium est ut ipsum officium persequamur ordientes ab officio noctis. Hic enim ordo aptus & conueniens est,ne à luce ad tenebras ueniamus, sed potius à tenebris prodeamus ad lucem. Sciendum igitur est olim tempore primitiuę ecclesię usu receptũ fuisse,ut nocte ter surgeretur ad diuinum officium celebran-

lebrandū Primò, circa primū somnū habita rōne eius tpis, quo vulgus se quieti dare consueuit. Secundò, circiter mediā noctem Tertiò, paulò ante diē, hoc nimirū ordine, vt cùm nocturni finiti essent, & lectiones cum suis responsoriis perlectæ, priusq̄ lucesceret, aurora apparente, cū pulsu campanarum decantarent. Te Deū laudamus, & sic deinceps laudes matutinas. Ad primā nocturnā surgebant tantum ministri ecclesiæ qui, cùm tēpestiuius iuissent cubitū, iā dormierant. Sed quoniā frequenter hoc nocturnæ vocabulo vtèmur, nō incōmmodè fecerimus, si quid per illud significetur, exposuerimus. Accipitur ergo nocturna nocturnæ ꝓ hora, & nocturna nocturnorū, pro ipsis officiis. Vel nocturna nocturnæ Psalmi appellant qui dominicis diebus dicuntur, antequàm recitantur lectiones. Similiter etiā illi, qui diebus ꝓfestis dicuntur, vt in secunda feria. Dominus illuminatio, &c. atque ita de reliquis. Nocturnæ nocturnarum, dicuntur tempora, q̄bus psalmi cantantur. Nocturni nocturnorū, vocantur nouè psalmi, & nouem lectiones cum suis respōsis. Nūc

igitur

ig:t pergamus In solennitatibus ad secundã nocturnã pariter surgebant ministri & cõiugati tã viri q̃ mulieres. Ad tertiã tandẽ nocturnam cõmuniter surgebant omnes. Sed postea charitate erga Deum algescente cum feruor ille cultus diuini in hominibus tepesceret, ita ut iam pigriores essent, quàm vt statis illis horis ad officiũ nocturnũ surgerent tã ministri ecclesiæ, q̃ cæteri, consultum est, vt media saltem nocte oẽs surgerẽt iuxta illud Prophetæ. Media nocte surgebã &c. atq; ita tum continuò integrũ noct s officium absoluerent. Quod quidẽ etiã nunc plærĩq; religiosorum cõuentus obseruant. Verũ & hæc institutio breui abiit in desuetudinem, quum iam conuiuiis & luxui magis vacabant, q̃ Dei seruitio. Quapropter iterum aliter statutũ fuit, vt vel tpe nocturnæ vltimæ vniuersi circa diei crepusculũ surgerent. Nunc ẽt eò diuini cultus r demersa est, vt citius surgant pueri, quàm ministri ecclesiæ, & prius cantent passeres, q̃ sacerdotes. Adeò amor illi Dei in hominibus penitus refrixit. In memoriam & recordationẽ primæ illius tam laudabilis consuetudinis,

etiãnum ecclesia æstiuali tẽpore nocturnũ officium celebrat, tempore nimirum primę nocturnę, qđ nos uigilias uocamus, tametsi uerò aliquando tempestiuius. Fit autem illud duplici nomine, uel ad ueterũ cõmendationem, uel ad nostrã ipsius exhortationem, ut uidelicet sciamus quàm illi essent sobrij in officiis nocturnis tpe hyemali, quos, quum ter quaq; nocte surgerent, breuitas noctis æstiualis, haudquaquã tardabat. Quotus ãt quisq; nostrum est, qui iam sole radiante ad illud officiũ alacriter surgere queat? Vsqueadeò hic sponsi uidemur Penelopes, nati ĩ medios dormire dies. Sed quid dico, de officio nocturno? Quot sunt numero, qui diurnũ rectè curent officium? Certè, si quod res est, loqui liceat, admodũ pauci. Verũ ne quis dubitet quibus festis vetus illa obseruetur consuetudo, sciendũ est in tribus illis vigiliis scilicet Ioannis Baptistæ, Petri & Pauli, & Assumptionis beatæ Mariæ. Quoniam hæ sunt præcipuè solennitates, quas in æstate habemus.

Cur ter nocte surgebant. cap. 21

CAVSA verò & ratio quare ter noctæ sur-

ſurgerent huiuſmodi adferri poteſt, ꝙ quadã ſimilitudine maiores noſtri ad hoc moti fuerint. Quemadmodum.n.ii, quorũ ciuitas ab hoſtibus obſeſſa eſt, facilè ab ĩcurſione ĩterdiu quum cõmunes vireis cõferunt ſeſe defendere poſſunt, & non vtrò noctu, ob id noctem ternis diuidere ſolent excubiis, vt in prima qete vigilent oẽs, qđ illud tempus ſit piculoſiſſimũm, ac paulò poſt tãtum ii circa muros permanent, quorum primo ſit vigilare vſq̃ ad conticinium, deinde verò ut illi ſurgant, quorũ eſt ſecundo loco excubias agere, & pnoctare ad galli cantũ vſq̃, atque ita demum & tertii vigiles ſurgant, donec iã dies ſit. Sic ſancti patres ſimilem excubandi viciſſim cõſuetudinem ſumſperunt ad tutandam ſacro ſanctam eccleſiam, q̃ una eſt omniũ fideliũ ciuitas, q̃ diabolus impugnat quotidie. q̃ꝗ vt ſemel ſubuertat conat̃ modis omnibus, idꝗ p̃cipuæ noctibus, q̃do nobis maximè inſidiat̃. Nox enim peccatis turpibus apta eſt, furtis, adulteriis, & cõpluribus aliis, quũ homines ſperant fore clàm, & minus habent pudoris. Hinc eſt. Qui malè ag t, odit lucẽ. Nã ſicut

aperta est lux, ita nihil opertum relinquit, sed contrà nox vt est obscura, sic erubesce re nescit. Quare profectò nocte accuratius excubare debemus contra inimici latentis insidias, ne iis ad turpia impellamur.

De repræsentatione trium temporum. Cap. 22.

ILLVD quoq; notandum est, quod in his trium nocturnarum officiis, tria tempora repræsentamus, tempus scilicet ante legem, tempus sub lege, & tempus gratię quorum quodlibet tribus variatur distinctionibus. Temporis ante legem prima fuit distinctio ab Adam vsque ad Noè, secunda à Noè vsque ad Abraham, tertia ab Abraham vsq; ad Moysen. Tempus verò sub lege has habuit distinctiones. A Moyse usque ad Dauidem, à Dauide usque ad transmigrationem Babylonis, à transmigratione usque ad Christum. Denique prima distinctio temporis gratiæ fuit tempus Apostolicæ & Euangelicæ prędicationis, secunda tempus impugnationis, quod omnes peperit hæreses, tertia tempus pacis, quando omnis est hæresis penitus extincta. His

distinctionibus ita semel cōnumeratis, inueniemus, nouem fuisse tpe diuersitates, quas nō obscurè in numero Psalmorū, quos in officio nocturno cantamus, innuimus. Diebus. n. festis vsurpamus nouem psalmos, nouem lectiones, nouem respōsiones, cum nouem versibus, In vnoquoq; nocturno tres sunt psalmi, tres lectiones, tres respōsiones, tres versus. Interim tamen sciendū est, nouenariū psalmorum, nouenarium lectionū: nouenarium responsorum, cum totidē versibus, pro vno eodemq; accipi, q̄tū ad mundi figuram attinet. In his temporum diuersitatibus, quas mō enumerauimus, optimè vigilarunt sancti patres, bonis operibus sedulò incūbentes. Quod quidē nos, vt eorum meritis quadā rōne similes efficiamur, in officio nocturno sub nouenario numero psalmorū, lectionū, &c. in laudem Dei exprimimus, excitando nos mutuò ab insidiis diaboli. Atque ideò sanè in tribus nocturnis nouē dicimus psalmos & lectiones cū cæteris, vt trinitati imprimis placeamus, ac nouē ordinibus Angelorū queamus associari. Nec verò ab re est, qđ hæc nocte potissimū

facimus, quũ pĩens hæc nostra ciuitas eccle sia nimirũ, velut vmbra q̃dam sit cœlestis istius ecclesiæ, ad qua diuina gratia perue niemus. Celebratur ãt officiũ hoc trium no cturnorũ diebus maximè dominicis, in solennitatibus Trinitatis, & in festis sanctorũ ideo, quoniam certò credimus illos Domini cę resurrectionis, quã dies dñica significat gaudia iam esse consecutos. Simili rõne in eos festis nouem psalmos cum totidem lectionibus ac respõsoriis ꝓferimus, quò eas nouem ordinibus Angelorũ associatos esse ostendamus. In noctibus verò istorum die rum q̃ solennes nõ sunt, psalmi duodecim, quos vulgus dietã uocat, cum sex antipho nis canunt, ac tres lectiones totidemq; responsiones recitantur ea rõne, ꝙ horæ duo decim diei adscribantur, & totidem nocti. Quo q̃dem fit, ut ꝓ unaquaq; noctis hora psalmum Deo offeramus, quò à nocte erro ris & à mentis nostræ cæcitate, ad quã nos per peccatum primi parentis detrusit diabolus, per innumeram dei misericordiam liberemus. Sex antiphonæ designant sex opera misericordiæ, q̃ si rectè obseruaueri-

mus, ab huius noctis tenebris ad ueram lucem, id est, Christum, haud dubiè peruenie mus ob id autem hic duos psalmos coniun gimus, vt per eos ostendant laudes & opera nostra sine charitate nihil valere, q consistit in dilectione Dei & proximi, inter quos nullum est mediũm. Verum duos psalmos ita connexos ꝓpterea vna absoluimus Gloria, qa laudes nostræ tunc sunt Deo acceptæ q̃do ĩ charitate persistimus. Tres postremò lectiones, tres connotant ætates, videlicet, pueritiam, iuuentutem & senectutem. In his enim ne à diabolo seducamur, optimè vigilando Dominum laudare tenemur.

De ordinatione sancti Benedicti. cap. 23

BEATVS Benedictus multò aliter noctis officium instituit. Non quòd à superiori ecclesiæ institutione dissentiat, sed ob aliam causam, quemadmodum statim dicemus. Nec sanè in quoquam ei est contradictum, sed quicquid fecisset fuit approbatũ & corroboratum à beato Gregorio. Cum enim hic vir sanctissimus, & qui spiritu sancto illuminatus esset uerè habebatur, creditum fuit, ꝙ alio pacto officium non

instituisset, nisi idem à spiritu sancto accepisset. Beatus itaq; Benedictus ad pfectioris vitæ culmē aspirans, sed psalmos in nocturno primo cantari & quatuor lectiones cum quatuor responsoriis instituit, totidemq; in secundo, vt per hoc nobis duplicem vitam contemplatiuam & actiuam aptè innueret: Nā senarius numerus psalmorū vitam nobis indicat actiuam, in qua sanè couueniens est sex opa misericordiæ exercere, si ad pfectionē uitæ contemplatiuæ fœliciter peruenire uelimus, quæ itidem ut per quatuor Euāgelia, ita hic p q̃tuor exprimūt lectiones. In tertio porrò nocturno tria cātica in laudē Trinitatis cantari instituit, à qua nobis oēm vitæ pfectionē dari certò credimus & speramus. Finiuntur āt illa cantica p Alleluya, q̄ est cœlestis lætitiæ cāticū, vt per hoc euidenter notet Trinitatem dignā esse cœlesti laude, nec ad eā plenè perfecteq; laudādam satis sufficere laudem humanam. Quæ verò quatuor sequuntur Euangelicæ lectiones, significant laudatores Dei debere per doctrinā quatuor Euāgeliorū, quatuor insigniri virtutibus, adeò ut hinc per quatuor respon-

responsiones designetur laudantiũ alacritas. Sed ne, dum hoc agũt, totũ illud bonũ sibi adscribant, verum vt potius laudi diuinæ omne attribuant, & se seruos Dei in omnibus esse agnoscant, commode subiungitꝛ, Te Deũ laudamus. Posteà legitur Euangelium, qđ denarium connotat, id est, vitam æternam, quæ videlicet laudantibus dignè reddetur. Per hymnum qui sequitur, minorum. Te decet laus, &c. gaudiũ, quod post laborem in denarii remunerationem habebunt sancti, denotatur. Sed quoniã officiũ monachorum nihil ad nos pertinere videtur, tantum de eo hactenus dixisse sufficiat & nostrum propositum persequamur.

De pulsu campanarum & matutini temporis initio. cap. 24

CVM ecclesiæ ministri ad nocturnum officium surgunt, quemadmodũ in castris vigiles sese tubis excitant, ita hi primò pulsant campanas, in signum fidelibus vt pernoctent, & sese aduersus insidiantem diabolum muniant, ac suum creatorem laudibus extollant, per quem à peccatorum tenebris & ab iniquitate dæmonum se fore

liberandos certissimè sperant. Quemadmodum verò pulsandum sit ĩ magnis solennitatibus, diebus dominicis, festis minoribus & aliis diebus priuatis, oportunius dicet aliàs. Dum igitur pulsantur cãpanæ, ecclesia aperta est q̃ simulatq; ministri ecclesiæ ĩgressi sunt, debent se ante oĩa ad sanctorũ altaria cõferre, ibiq; p̃ssa voce prostrati eos implorare quatenus & se & suum gregem eorũ auxiliis bene vigilando à principe tenebrarum valeant custodire & ppetuo in diuinis laudibus pseuerare. Sed qm̃ campanarum mentionem fecimus, facile illud nobis concedetur, si qđ misterium hic lateat, detracto velut cortice aperiamus. Cãpana.n. signat cõcionatores, qui pinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignum verò qđ vltra campane caput ꝓtenditur, crucem declarat dñi, & cauilla (sic.n. ferrum illud pensile vocant, quod Græci rectius ῥόπαλον nominant, cuius pulsu campana sonum reddit) mentem concionatoris. Nam vt campana pulsari nõ potest nisi mediante cauilla, ita quoq; inutilis ille est cõcionator, qui mente non sit p̃ditus. Cæterum chorda quæ cam-
panæ

panæ appenditur, sacram exprimit scriptu ram. Quia sicut corda ex tribus potissimum conficitur funiculis, sic triplex omnino esse dicitur scriptura, nempè historica allegorica atque æthica. Quòd autem campana eleuetur ac deprimatur, indicio nobis est sacram scripturam loqui aliquando altè, & aliquando submisse. Iam ergo redeamus, vnde diuerti cœpimus. Pulsatis campanis hebdomadarius (ita eum appellamus, cuius est tota hebdomada in choro administrare officium) alta voce incipit, Domine labia mea aperies, id est aperi, vt sit enallage temporis domine, inquàm, aperi, & os meum annunciabit laudem tuam. An non & antea apertum os habuit, quum orabat? Habuit quidem, sed his est loquendi modus non enim dicitur apertum os habuisse, quandiu summissa voce orabit, sed tunc aperuisse, quando illius vox apertè incepit audire. Vel neçdum os aperierat ad laudandum Dominum licet apperuisset ad orandum. Vel etiam tangit religionem sacerdotum primitiuæ ecclesiæ, qui quum irent cubitum signaculo crucis se munie-

bant uoce cōprimentes ad tempus usq; matutinum, & tunc demum uocibus in laudem Dei prorumpebant. Sed q̄a hoc habe homo a Deo q̄ ipsū laudet, ideò ab ipso petit, ut sibi os aperiatur, inquiens: Domine labia mea aperies. Verum.n. uerò quum diabolus semp̄ odio habeat laudem dei, & hominem tunc acerrimè īpugnet, quando se Dominum laudare promittit, ne laudato Dei a diabolo superetur cui haud facilè est resistere, diuinum implorat auxilium, cum ait: Deus in adiutorium meum inde. Vnde ꝑfectò etiam nunc moris est, ut tunc crucis fiat signaculum. Tum diuino fretus auxilio, q̄ semper præsto adest illud inuocantibus, feliciter auspicatur ꝓmissam laudem non solum patri, vel filio, vel spiritui sc̄tō, sed toti trinitati, cū inq̄t: Gloria patri & filio & spiritui sancto. Inchoata ad eum modū Dei laude, cantor, qui est quasi præco ecclesiæ, vel eius vicarius, alios adhuc ante altare suis orationibua insistentes ad laudandum Dominum hortatur, quum ait Venite exultemus Domino &c. In quo psalmo quædam etiam causæ quamobrem

Domino exultandum sit, continentur.

De Hymno & de hijs, quæ ad tertiam vsq; nocturnam fiunt. Cap. 25

FINITA exhortatione, quæ ob id appellatur inuitatoriū, q̄ cæteros ad laudem Dei inuitet, sequtur ipsa laus, v3 hymnus, q̄ ideò stando canitur, ut in erectione corporū ostendamus, q̄ in laudando Dn̄m corda sursum erigere debamus. Quia nisi mēs linguæ consonet, certū est voce quātuuis clamosam Deo nō placere. Antiphona, quæ sequitur, quæq; suauiter modulādo canitur, mentis deuotionem, q̄ in laudando Dn̄m habemus, designat. Verum ideò primò incipitur, & finito psalmo, q̄ ei modestè accinitur, tota cantatur, quia tunc rectè laudē nostram modulamur, si ex bona mētis deuotione incepta, simili deuotione absoluatur, Antiphonæ aūt sunt quasi quedā cantilenæ ad animorū recreationē diuinis laudibus insertæ. Versiculus, qui posteà cantatur, significat, q̄ tunc ab officio psalmorū nos ad officium lectionū vertimus. A pueris hic canitur, vt tum demûm intelligamus nostrum Deo placere seruitium, si cū innocentia

centia hoc agamus. Postea dicitur dominica oratio, quæ inter alias orationes habetur maxima, autoritatis priuilegio. Atq; hęc ideò dicitur, vt p eam tentationes diaboli reprimantur. Cū .n. diabolus sentit nos uelle legere lectiones, in qbus sanctorū victoriæ ab ijs contra ipsum obtentæ recitantur vel quæ ad morū instructionē & uirtutum informationē maximê legūtur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipsius impugnatione deuincamur orationi magis, q voci incumbimus. Vltima aūt pars orationis aperta voce recitatur. s. Et ne nos inducas in tentationem, vt pateat, ad q illa dicatur oratio, ne v3 q lecturus est, id elationis gloria faciat, atq; ita per diabolum seducatur, & auditorum mentes lectionis intellectu ac pfectu per ipsius phantasticas tentationes defraudentur. Tunc itaq; lector ad librum accedit, ac priusq legere incipiat benedictionem tanquàm legendi licentiam petit a sacerdote inquiens: Iube dñe benedicere. Per q innuitur neminem debere in ecclesia legere nisi petita venia, vt iussus sit, vel ad hoc ante concessus. Sed animaduertendum est, eum

eum, qui lecturus est, hic domine dicere, non domine, quòd ad hominem loquitur, qui vt est semiplenus & imperfectus respectu nostri dñi, ita syncopato vtitur vocabulo. In fine verò lectionis plenè inquit, Dñe hoc modo: Tu autem Dñe Quod præter cæteros maximè obseruant monachi, quum dicunt Dominus abbas, non Dñs abbas. Hinc etiam est, quod famuli Dominus suis inseruientes si quando illis pocula porrigũt, non debeant vtrunque genu flectere, sed dũtaxat alterum, nempè sinistrum, per quam partẽ significatur corporalis seruitus, quæ tantùm debetur hominibus, & non spiritualis. Nec est acclinandum Principi sæculari recta facie, sed ab aure sinistra capite flexo. Finita igitur lectione adiungit lector Tu autem Domine, non Domne, ut qui perfectum alloquitur Dominum, & omnino talem qui perfecto & pleno vocabulo dignus est. Nec illud sanè ad lectionem pertinet, aut præmissæ lectioni cõtinuatur, sed lector absoluta lectione dirigens sermonem ad Dominum & sese excusans inquit, Tu Domine miserere nostri. Quorum uer
borum

borum sententia hæc est Dñe forsitan ego peccaui in legendo modulatè ꝓnuncians humanæ laudis cupiditate, & fortassi etiã peccauerunt auditores, ꝙ uarijs cogitationibus fuerint intenti & lectioni debitũ non tribuerint auditũ, sed ô tu Dñe miserere nostri. Quod autem a cunctis generaliter respondetur, Deo gratias, ptinet ad lectioné, & uox est ecclesiæ gratias Deo persoluẽtis. Ac si dicerent, Deus pauit nos uerbis salutis, quæ sunt animæ cibus, de quo beneficio uiscisim nos Deo agimus gratias.

De tertia nocturna. Cap. 26.

IN tertia nocturna similiter recitantur lectiones, sed de homelia Euangelii. Quare aũt hoc fiat, hæc est ratio, ꝙ tertia nocturna declaret tp̃s gratiæ, ut prædictũ est superius quo tractabantur Euangelica. Notandum interim hic est fuisse quoddã tp̃s, quo ueritas trinitatis ab hæreticis maximè impugnaretur, sed tandẽ hæresi confutata atq; eiecta, ac populo ad ueritatis cognitionem reducto ordinauerunt sancti patres ut nona lectio de Trinitate legeretur cum suo responsorio. Quod quidem aliquandiu fuit

obserua-

obſeruatum, ſed poſtea tamen neglectum. Cum n. eccleſiæ lectionē de Trinitate legere non fuerat neceſſe, vniuerſis iam Chriſtianis ſanè credentibus, eā legere omiſit, ſed eius reſponſorium retinuit. Inde eſt, ꝙ in æſtate Dominis diebus nouum ſēper Reſponſorium de Trinitate cantamus. Quanquàm tunc ꝓpriè reſponſorium non dicitur, ꝙ præmiſſæ lectioni non reſpondeat, Nam reſponſoria lectionibus, q̄bus ſubiunguntur, ſemper debent reſpondere, ita vt inde ſic ſint nominata. Qemadmodum, & uerſus appellantur, quaſi ijs finitis uertuntur reſponſoria, id eſt, reuertantur & iterū cantentur, vel ſaltem eorum particula aliqua. Atq; ita ſoluitur quæſtio illa muſicæ quæ fit de verſibus ſecundi toni, qui terminantur in c. cum ſecundus tonus ſemper in d. finiatur. Dicimus n. ꝙ iſtic non eſt finis, ſed in repetitione Reſponſorij. Poteſt tamē dici ꝙ, cōmune appellet reſponſorium, nō ꝙ præmiſſæ reſpōdeat lectioni, ſed illi, quæ de Trinitate legi ſolebat. Abſolutis nocturnis eccleſiæ lumina accenduntur, & pulſantur cāpanæ, atq; alta voce canitur, Te Deū

laudamus. Quo quidem significatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ incesa lucerna, drachmam quam perdiderat inuenit. Quod autem istius cantici finis, videlicet: Per singulos dies, & alij versus q sequūtur, paulo altius canantur designat vicinarum congratulationem, qua mulieri ob repertam drachmā congratulabantur. Nā & cōpulsatio earundē representat cōuocationē

De officio diurno. Cap. 27

POST noctis officium agendum est de diurno, q in septem partitur distinctiones, videlicet in laudes matutinas, horam primam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, & complectorium. Missa etenim ad officiū tertiæ velut nonæ spectat. Nam his duabus horis missa regulariter celebratur. Quod autem diei officium septem horis distinctū agimus, a propheta habemus, qui ait: Septies in die laudem dixi tibi. Sed cur quæso septies? Quia quum nocturnum officium misericordiæ tps exprimat, quo genus humanum à diabolo obsessum miserere serua batur, optimè sequitur, ut diei officiū tps designet nostræ redempionis, aut nostræ li

beratio-

berationis factæ p Xp̄m solem iustitiæ, qui claritate suæ diuinitatis tenebras nostras illuminauit, atq; ex diaboli seruitute nos extraxit, ita vt inde septies quotidie laudes Deo cantemus, qm̄ nos tantum, boni munere septiformis gratiæ sancti spūs accepimus. Quandoquidem verò a tenebris peccatorum p viam penitentiæ ad vitæ liberta tem peruenitur, hinc natū est vt diebus ꝓfestis seu ferijs ad laudes matutinas caneretur psalmus ille pœnitētialis, nimirū. Miserere mei Deus. Diebus aūt festis excepto q̄dragesimæ tpe: Dn̄s regnauit decorem. De quo ut de psalmis alijs dicetur posteà.

Quur septies in diæ laudemus dominum. Cap. 28

EST & alia ratio quamobrē septies in die laudemus Dn̄m, ꝙ qlibet dies vniuscuiusq; re p̄sentet ætatem. Non ꝙ eam omnis homo habeat, sed q̄ haberet nisi peccaret. Hæc aūt septem habet uarietates, infantis, pueri, adolescentis, iuuenis, uiri, senis & decrepiti. Per matutinas laudes repræsentatur infantia, p primam pueritia, p tertiam adolescentia, per sextam iuuentus, per nonam

ætas

ætas uirilis, per vesperas senectus, per completorium ætas decrepita ac finis humanæ vitæ. In his profectò omnibus ætatibus creatorem laudare tenemur. Quod autem infantiæ nostre tempore Dominum laudare possimus, euidens nobis facit argumentum beatus Nicolaus, q quarta & sexta feria matris vbera virtute abstinentię nō sugebat. De alijs ætatibus satis est manifestum. Sunt item quàm plurimæ aliæ rationes quare istarum horarum temporibus Dominum præcipuè laudamus Rubescente diei aurora cantamus laudes matutinas, quæ matutinæ nuncupantur, à mane quod bonum est, si lumen est bonum atq; nihil esse melius luce videtur, bonum igitur est mane, quum eo tempore nobis lumen reddditur. Appellantur verò laudes, quòd officium laudem potissimum sonet diuinam, quam ei damus, quoniam à tenebris erroris nos ad lucem veritatis reduxit. Hoc igitur tempore laudes Deo canimus, quia eiusmodi hora mundum creauit & Angelos, qui statim atque conditi sunt, suaui cantu ac modulamine creatori suo laudes iubilarunt.

bilarunt. Eodem quoq; tempore populum Israeliticum p mare rubrum transduxit in columẽ ac Aegyptios submersit. Rursus eadẽ hac hora Xp̃s victor a morte surrexit.

De alijs sex horis. Cap. 29

SEQVITVR de alijs sex horis, sub quibus item sex aliæ cõprehenduntur. Diei itaque duodecim horæ attribuuntur, & totidẽ nocti. Sub prima hora duas complectimur, ipsam v3 primam & secundã, sub tertia tres, ipsam tertiam, & q̃rtam & quintam, sub sexta itide tres, ipsam sextam, septimã, & octauam, sub nona duas, ipsam nonam & decimam: vesperę repræsentat vndecimã cõpletoriũ duodecimam. At roget aliquis cur potius hisce diei horis diurnũ celebrẽt officium. s. prima; quàm secunda, tertia, q̃ quarta vel q̃nta, sexta, quam septima aut octaua, nona, quàm decima? Quoniam istæ horæ qbusdam insigniuntur priuilegiis. Prima. n. hora Xp̃s Pilato a Iudæis traditus fuit, & a morte resurgẽs prima hora Mariæ Magdalene apparuit, Prima hora visus est in littore septem discipulis piscantibus, quibus dixit: Pueri habetis aliquid pulmen

ti? Hora uerò tertia crucifixus est linguis Iudæorum & flagellatus, eademq; hora spiritus sanctus ipso die Pentecostes discipulis fuit datus. Sexta hora Christus pro nobis ligno cruci sclauis affixus est, atq; eadem quoque hora ipso die Ascensionis cum discipulis discubuit. Nona hora exclamans spũm emisit & lanceatus è latere corporis sui duo nobis eduxit Sacramenta, aquam vz baptismatis & sanguinem redemptionis ac saluationis nostræ. Vespere de cruce depositus est, quâ item hora in ultima cœna cum discipulis suis cænauit, ubi illis Sacramentum corporis & sanguinis sui tradidit, quod nobis saluberrimum testamentum hinc discedens reliquit. Eadem rursus hora duobus suis discipulis proficiscentibus in Emaus in fractione panis fuit agnitus. Postremo in complectorio patrem pro suis discipulis orauit, qua etiam hora in sepulchrum positus est.

De Psalmis qui hisce horis cantantur. Cap. 30.

QVI psalmi hisce horis & quæ cantica debeant usurpari, equidem satis notum esse

puto. Quia uerò ad aliam spectent editionem, ac nos de generali officio hoc tpe tractare ꝓposuerimus, paucis quæ hic sunt precipienda tradamus. Sciendum ergo est generaliter ĩ matutinis laudibus sex psalmos semper cantari, atque in aliis horis similiter, per quos sex opa misericordie, designantur, q̄bus operarij in uinea domini laborantes intenti necessariò esse debent, quæquè si piè ac mundo corpore exerceamus, a seruitute diaboli liberati ad uitæ libertatem ꝓcul dubio perueniemus, & pro mercede fidelissimi laboris denarium diuinum, hoc est, sempiternam uitam recipiemus. Sanè notandum hic uenit quod in laudibus matutinis duos coniungimus psalmos scilicet, Deus Deus meus ad te de luce uigilio, & Deus misereatur nostri, quos una tantum Gloria finimus. Sed quare hoc fiat huiusmodi potest ratio adduci, Quoniam alter horum Dei significat dilectionem, alter uerò proximi, quæ duæ dilectiones usq; adeo inter se sunt annexæ, ut una sine altera in Christiana perfectione intelligi nequeat. Ad hymnū autem trium puerorū, scilicet,

benedicite omnia &c Gloria patri non adiungimus, quòd ꝑpter eiusmodi fidei confessionẽ in caminũ ignis sint coniecti. Quo q̄dem facto maximè derogatũ est trinitati. Vel ꝙ eius hymni postremus uersiculus idẽ significat cum Gloria patri, ne q̄d in sacris scripturis superuacaneũ reperiatur. In matutinis uerô laudibus nõ iubilamus nisi in vltima tantũ antiphona. Nam cum ꝑ laudes Dñi intelligamus resurrectionem, in qua nihil penitus desiderauit beatitudine & immortalitate iam consecuta, certè nullo hic opus est iubilo, qui rei alicuius significat desideriũ. Nec etiam in cõplectorio, ꝙ octauam cõuotat resurrectionem. Non ꝙ post resurrectionem iubilus esse desinat, quandò verius cum ipsis angelis creatori nostro iubilũ simus cantaturi, sed ꝙ tũ suam amittet significationem, quà alicuius rei dicitur esse desideriũ. Tum.n.nihil desiderabimus, vt inquit Dñs: in die illa non interrogabitis quicq̃. Dictis itaque ad eum modũ psalmis cũ antiphona, legit sacerdos lectionem, q̃ alio nomine appellamus capitulum, quoniam ex capite epistolæ istius diei sumitur.

Legitur autem absque Iube Domine benedicere, & absq; sacerdotali benedictione, q̃ Prælatis ecclesiæ ac sacerdotibus ꝓprium sit eam semper legere, qui legendi ueniam non petunt quum eam aliis dare debeant. Nec est quod quis nobis obiiciat, si in nocturnis (quod ferè fit) sacerdos lectionem legerit, an etiam sit necessarium ueniam postulare ac dicere, Iube Domine benedicere, quòd eius sit benedictionem, & licentiam dare? Dicimus enim, quòd si hoc pacto lectionem legerit sacerdos, eum præter officium suum facere, cùm sit lectoris: Verum si hic non adsit, tum facilè permittitur ut uel sacerdos, uel clericus sacerdotis, uel etiam quispiam alius ordinis minoris tanq̃ lecturus dicat, Iube Domine, atq; ei benedictio a sacerdote reddatur. Absoluto capitulo non subiungit, Tu aūt Domine, quia ratio postulat ut sacerdos sit perfectus, & q̃ suggestionibus diaboli haud facilè succumbat. Sacerdos igitur in persona Domini per capitulum nos sensu admonet atq; hortatur ore, ut in fide ꝑseueremus, & operibus misericordiæ perpetuò incumbamus.

De Hymno & alijs sequentibus. Cap. 31

DEINDE canitur hymnus, per quem lætitia quam ob assecutam habemus libertatem, exprimitur. Sed quia Christus nobis hanc letitiam acquisiuit, ne ingrati de beneficio accepto videamur, in laudem illius finito hymno proromp imus, & qa nos liberauit, gratias ei referimus alta uoce cantando, Benedictus Dñs deus Israel. Et q̃re obsecro? Quia nos uisitauit existentes in misería, & fecit redemptionē plebi suæ. Hoc absoluto cantico cum antiphona, quæ notát dilectionē quam in laudando Dñm habemus, ait ad populū sacerdos: Dominus uobiscū. Quod sanè sumptū est ex libro Ruth Sic.n. legitur Boos & Obed suos salutasse messores. Ac statim à populo respōdetur. Et cum spiritu tuo. Quod ex epistolis Pauli sūptū est: Ac si sacerdos diceret, Laus nostra sit acceptabilis Deo, & gratiā sibi accipiat, ac nos præmio uite remuneret. Cum autē populus respondet, & cū spiritu tuo, idem est, ac si diceret, Tu ꝑ nobis p̄ces ad dominum effundes, sed qa illas preces tantū approbat Deus & exaudit, quæ ex bono animo

mo ꝓcedunt, ipse, sine quo nullum bonū est, sit & cum spiritu tuo. Tù sacerdos quasi suæ bonitati diffidens inqt ad populum, Oremus. Quod humilitatis & euitandæ arrogantiæ gratia dicitur, q̃si dicat, Orate simul mecum, ut ꝙ postulamus, citius impetremus. Tunc dicit oratione, eaꝗ dicta respondet chorus, Amen, quasi dicat, Ita nobis fiat, quemadmodum orasti, uel feliciter tua sit oratio pacta. Sumptum aūt est Amen ex Apocalypsi Ioannis. Atꝗ ad eundē modū rursus populū salutat sacerdos, repetitꝗ ꝙ antea dixerat, Dn̄s uobiscum, quasi dicat Si gratiam Dei impetrastis, in ea ꝑseuerate. Et iterum respondet populus, Et cum spiritu tuo, quasi polliceatur: Orasti pro uobis, & nos uicissim pro te oramus. Tum pueri canunt, Benedicamus Domino. Quod ex Psalterio acceptū habemus. Quib. rursum chorus respondet: Deo gratias, ꝙ Apostolo acceptum referimus. Eo autem significatur ꝙ usꝗ ad finem uitæ in innocentia Deo inseruire debeamus, ac illi benedicere pro beneficiis gratias ꝑsoluendo. Vltimo sequuntur suffragia sanctorum. Nam quandiu

 qui-

quidem viuimus, tanquã in lubrico solo & fragili glacie sumus constituti, indiesq́ cũ dæmonibus vehementissimè confligimus, ita vt sanctorũ suffragiis non possimus nõ indigere. Post suffragia repetitur Benedicamus domino, nõ à pueris, sed a sacerdote, quemadmodũ ét in Cõpletorio & magnis sollennitatibus in quibusdã ecclesiis à maioribus. Quo qdé significatur nos fore in eterna beatitudine cum Dño pfectos laudatores in hac.n.vita pfecti esse nõ possumus.

De officio altaris. Cap. 32.

NVNC de officio altaris dicamus. Et primò quidé de sacerdotũ indumentis, eorundemq́ significatione, ac deinde qd officium. Missæ, qd introitus, quidue tropi nominentur, occurrit exponendũ. Cætera verò breuiter ordine veluti in summa quadã pstringemus. Res.n. ardua est, & quæ ingenii nostri vires facilè excedit. Sacerdos ergo tanq̃ aduocatus & pugil cũ antiquo hoste pugnaturus, vestibus sacris quasi armis induitur. Sandalia.n. pro ocreis assumit, ne qd maculæ vel pulueris affectionis ét inhæreat. Sic Amictu pro galea caput contegit,

pro lorica totũ corpus cooperit Alba, cingulũ assumẽs ꝑ arcu, & subcĩgulũ pro pharetra. Vocatur aũt subcingulũ q̃ddam in stola, ꝙ ligatur cũ cingulo. Quũ stola collum circundat, quasi hastam cõtra renitentẽ vibrat. Manipulo pro claua vtitur, casula quasi clypeo protegitur, manus armatur libro pro gladio. Atq; ita instructus, ad postremum per confessionem diaboli renunciat dominio.

De confessione sacerdotis ante missam. Cap. 33

SACERDOS enim priusquam cãtet missam, confessionẽ ꝓnunciet oporte. Nam vt inquit Salomon, vir sapiens in principio sermonis accusator est sui. Debet autẽ peccata confiteri generaliter, nec mẽsuram excedere. Sic itaq; ad certamen munitus contra spiritualia nequitię in cœlestibus, & pro sedãda iudicis ira in subditos ad altare procedit, & populus, quasi pro suo pugile oraturus diebus profestis, terræ prosternitur. Quum verò cantat orationes, & reliqua recitat, tũ quasi totis viribus aduersus diabolum pugnat. Nam cûm & casulam in hu-

mero plicat, velut gladium contra hostem præparat, ita, ut quum, Euangelium legitur, diabolus, tanquam gladio percutiatur. Sub finem autem pax datur, quo quies populo hoste deuicto ac prostrato nuncietur. Exinde redeundi data licentia, populus deo agit gratias, ac quisq; ad sua reuertitur.

De officio missæ. Cap. 34

OFFICIVM missæ siue missa, appellatur totum illud, qꝫ a principio vsque ad finem dicitur, nempè ab introitu vsque ad Ite missa est, cuius mens & sententiam hæc est Ite ad Christum, & ipsum sequimini, quia missa est pro vobis hostia ad Dominum placandum. Quandoq; tamen restrictius & quasi specialius pars, quæ prima canitur, nimirum introitus, officium missæ appellatur, quæ sic dicta est, quod istuc mittatur Angelus. Distribuitur autem missa in quatuor omnino partes, in obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. Est enim missa omnis obsecrationis, orationis, postulationis & gratiarum actionis. Prima pars extenditur vsque ad offertorium

torium, alterą vſque ad finem Dominicæ orationis, quum Amen reſpondetur, tertia uſq; ad communionem, quarta uſq; ad finem. Ac prima quidem eſt catecumenorum vel neophitorum quo ferè idem eſt, quum catechumenus appelletur nouiter inſtructus ſiue ſit baptizatus, ſiue nondum etiam, & Neophitus quoque nouiter inſtructus ſiue baptizatus, ſiue non. Amplius enim aut diutius eis intereſſe nō licet, non aliter atq; Iudæis aut ethnicis, ꝙ necdum ſint membra eccleſiæ. Ob quam ſanè cauſam diaconus è pulpito alta uoce dicere debet. Exeant cathecumeni foras. Hinc eſt quod pars iſta nominetur miſſa, ab emittendo quoniam tunc foras mittuntur. Cepit autem illud originem ab eo, quôd de Domino dicitur, Ieſus autem non credebat ſe eis, ſciens quid eſſet in homine. Nam per catechumenos illi ſignificantur, de quibus hoc dictum eſt. Vocatur itaq; miſſa totum illud officium, quod eſt ab introitu, uſq; ad Ite miſſa eſt, quanquam & iterdum miſſam appellamus ea uerba, quibus corpus Domini conficitur.

De

De introitu, tropis, & linguis, quibus Missa celebrari potest. Cap. 35.

INTROITVS verò dicitur quia sacerdos missam auspicaturus primò ad altare debeat intrare, sicut Episcopus qui extra chorum quandoque diebus festis Dei armis induitur. Dum.n.canitur introitus, intrat ad altare. Quamobrem etiã diebus pfestis bis cani solet, in solennitatibus verò ter. Quandoque intermiscentur tropi. dicitur ãt tropus à Græcis, quod nobis est conuersio, quoniã istic quædã fieri solẽt cõuersiones. Animaduertẽdum hic est, tribus linguis missam celebrari, Hebraica, Græca, & Latina, quia titulus Christi iam in cruce pendentis scriptus fuerit Græcè, Hebraicè, & Latinè. Vnde est, quod in vnaquaque missa harum trium linguarum aliquid apponatur. Et ab Hebræa quidem, quòd sit præstantissima, Alleluya, Amẽ, Sabaoth, Osanna. Alleluya quoniam à diuersis multis modis exponitur, quos & alibi sufficienter diximus, nunc præterire volumus. Iuxta interpretationem tamen Hieronymi, quæ omnium est optima, interpretatur: Laudate inuisibilem. Quid amen sit,

sit, satis cōstat. Sabaoth est exercituum siue militiarū, virtutū & victoriarū. Osanna denique est, salua obsecro. Et vbi quæso? In excelsis: Osi, id est, obsecro, anna, id est, salua. Inde osanna, quasi osianna, ex corrupto & integro.

D. Kyrieeleyson &c cap. 36

SEQVITVR Kyrieeleyson & Christeeleyson, & cæt. quod ideo Græcè canitur, vt ostendatur ecclesiam primò in Græcia cœpisse, ac inde Romam postea delatam fuisse, unde reliqua sunt Latina. Cantatur autem ter ꝓpter patrem & filium & spiritum sanctum continuò, idq; ternis vicibus, vt simul dicatur nouies, propter nouem ordines angelorum, quibus associari petimus. In qbusdam ecclesiis additur y'màs, quasi dicant. Domine miserere nostri. Sollennibus diebus sequitur hymnus de Euangelio, siue Euangelicus. Gloria in excelsis Deo, quod anteà solum ad missam dicebatur. Reliqua verò beatus Hilarius Pictauiensis Episcopus appoſuit, scilicet. Laudamus te & cætera quæ sequuntur, quæ etiam ad missam cantari instituit. Verūenim uerò

tum

tum illud cani consuetum est, quum festũ agitur Apostolorum, martyrum confessorum & eorum, in quorum honorem ecclesia est dedicata, quæcunque etiam illa sit. Eo autem finito sacerdos salutat populum, inquiens Dominus vobiscum. Quæ salutatio ex veteri sumpta est testamento, nimirũ vt dictum est, ex libro Ruth, pertinetq́ ad minores sacerdotes. Est enim & alia videlicet. Pax vobis, quæ ut est sumpta ex Euangelio, ita solum spectat ad Episcopos. & quibus sunt superiores Quo sanè illud expresse innuitur quod nouum testamentum, dignius sit testamento veteri. Responsio verò populi Et cum spiritu tuo, ex Apostolo in epistola ad Titum de sumpta est. Cum denique ait, oremus, uniuersalem ad se colligit ecclesiam, quasi esset syndicus aliquis in persona multorum loquens. Hoc enim syndicus significat. Longa vetustate comprobatum est, quod oremus dicimus. Antiqui enim præmisso oremus extemplò orationem communiter subiungebant. Nos verò omissa oratione, illud tantum, videlicet, oremus, reseruauimus.

De oratione,& quoties se in missa vertat sacerdos. cap. 37.

ORATIO siue collecta statim subsequitur,q̄tumuis collecta ꝓpriæ uocetur oratio illa quæ fit in ꝓcessiōe quū populus & uniuersus clerus ab vna ecclesia ꝓcedit ad alteram. Tum enim sacerdos aut Episcopus collecta omni multitudine,istiusmodi oratione sup populū vti solebat, quæ ꝓpriè dicebatur collecta. Nunc autem oratiōe illa ꝑtermissa tantū(ut diximus) oremus retinuimus. Notandū obiter hic est sacerdotem in qualibet missa se quinquies cōuertere & septies populū salutare. Primò in ipso exordio secūdò in Euangelio, quod nō in altari,sed in assere uel aliquo lectorio versus Aquilonem legi oportet plicata in humero casula,q̄ diaconi tum fungatur officio. Tertiò cum ad dextrum cornu altaris reuertitur,unde uenerat,dicto symbolo,si fuerit solennitas,tum enim se conuertit ad populum. Quartò post offertorium, cum inquit. Per omnia sæcula sæculorum, & consequenter. Dominus vobiscum, sed nō vertit se. Nam,vt dici solet, nemo quia ad

afatrum manum applicuerit, retrorſum reſpectare debet. Quinto quum ait. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, nec tum ſe conuertit. Sextò poſt communionem, & vltimò in fine. Quod autem ad orationem attinet, ſciendum eſt nunc vnam legi oportere, nunc tres, nunc quinque, nunc ſeptem, ſed non vltra. Et vnam quidem propterea, quod vna ſit epiſtola atque unum Euangelium, vel propter Dei vnitatem. Tres uerò propter Trinitatem, nam & Deus numero gaudet impare, vel quia Dominus ter in paſſione orauit. Sic quinque legi poſſunt propter quinquepartitam Chriſti paſſionem, vel quinque eius vulnera. Verum ſeptem ideo, quod ſeptem in oratione noſtra Dominica habeamus petitiones, vel etiam propter ſeptem dona ſpiritus ſancti, quæ apud Iſaiam numerantur. Septenarium enim numerum nullus excedere debet.

De Epiſtola, graduali, alleluya, & proſa.
Cap. 38.

DEINDE legitur Epiſtola, quæ eſt ſermo abſentis miſſus ad abſentem, à Græco verbo e'piſellyn; quod mittere ſignificat, ſic

ſic appellata. Tales ſunt Petri, Pauli, Iacobi & Ioannis ad varios miſſæ, quę hoc in loco, vt plurimum leguntur. Sed ſi cōtingat (cōtingit autem ſæpè) vt vel ex Apocalipſi vel ex prophetis aliquid hic legatur, nihilominus dicetur epiſtola, idq́ ob eam cauſam, ꝙ tum ante Euangelium quodámodo mittatur. Summoperè autem cauendū eſt, ne qs Epiſtolā legere præſumat, niſi ſit hypodiaconus, aut diaconus aut etiam ſacerdos. Melius .n. eſt vt ſacerdos legat etiā ſi cantet miſſam, quàm acolitus. Poſt Epiſtolā verò cantatur Reſponſoriū cum ſuo verſu, ſiue Graduale, vt vocant. Appellatum autē eſt Graduale ꝙ à minoribus in gradibus ante altare vel à maioribus etiam diebus profeſtis cani ſoleat: In ſolennitatibus verò in altioribus, hoc eſt, in pulpito etiā à pueris. Vel quia gradatim cantatur, vel quia de gradu ad gradum procedere debemus, hoc eſt de virtute in virtutē aſcendere dictū eſt idem ℟. quòd verſui reſpondeat, qui item à vertendo noīatus eſt, qm̄ nos ad orientem vertimus, vel qm̄ verſu ad Reſponſum fit regreſſio, aut ad officium aliud, vt in matuti-

 nis.

nis. Postea sequitur Alleluya, cuius interpretatio modò exposita est secundum Hieronymum. In huius fine neumatizamus, hoc est, iubilamus, dum finem protrahimus, & ei velut caudam accinimus. Est enim differētia inter neuma neumæ, & pneuma pneutis. Neume fœminei generis est iubilus, sicut in fine antiphonarum, pneuma verò neutrius generis, est spiritus sanctus. posteà versus dicitur, vnde similiter conuersio fit ad alleluya. Sequitur deinceps Sequentia quam nos prosam appellamus Fertur Notgerus abbas apud sanctum Gallum natione Teutonus primò sequentias composuisse, atque eas postea in ecclesia cantari institutum fuisse per Nicolaum summum pontificem, post hunc autem dicitur Hermanus Contractus inuentor astrolabii fecisse duas has: Rex omnipotens die hodierna. Et Sancti spiritus adsit nobis grátia, &c.

De Euangelio. Cap. 39.

FINITA sequētia legitur Euangelium quod triplicem habet inchoationem: Vel per Initium sancti Euāgelii, sicut in principio quatuor Euangeliorum: Vel per in Illo

tempore. Vel per aliam determinationem regiæ aut alterius alicuius magnæ potestatis, vt: Fuit ĩ diebus Herodis. Et Anno quinto decimo imperii Tyberii Cæsaris. Dicitur autem Euangelium ab eu bene, & aggelos, nuncius, quasi dicamus bonum & lætũ nũcium. proinde verò Euangelium aliquãdo esse dicitur ẜm historiam, quandoq; ẜm allegoriam, quãdoq; ẜm personam, quandoque secundum partem, & quandoq; etiam secundum totum. Secundum historiam, vt illud: Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salomæ & cæt. atque illud etiam quod cantatur in Natali domini ad secundam missam de pastoribus. Secundum allegoriam cuiusmodi illud quod assumptione beatæ Mariæ legi consuetum est de Maria Magdalena & eius sorore Martha, nimirum: intrauit Giesus in quoddam Castellum &c. Quia cùm per Mariam Magdalenam vita significetur contemplatiua, per Martham verò, quæ administrabat, vita actiua, hoc Euangelio docetur in beata Maria virgine vtriusque vitæ fuisse consummationem, contẽplatiuæ scilicet & actiuæ.

Secũdum personam Euangeliũ canitur, vt in festo beati Thomæ Apostoli, vbi dicitur Thomas vnus de duodecim &c. Secũdũ partem, quemadmodum est in festo sanctæ crucis. Tum.n. illud recitatur Euangelium q̃ est de Nicodemo propter eius extremã particulam, quæ eiusmodi est: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hois, In hoc aũt verbo Christus suam indicauit passionem, & sui corporis in cruce exaltationem. Quocirca Euangelium hoc in quo hæc continetur particula, legitur in festo sanctæ crucis. Secundum totum denique, cuiusmodi est exiguũ illud, quod in circuncisione domini obseruatur: Postq̃ consumati sunt dies octo. Animaduertendũ ergo hic est, quod diebus ꝑfestis vna duntaxat candela cerea præcedat diaconũ, quum ad legendũ Euangeliũ accedit. Nec id quidẽ, iniuria, cùm per illud primus Christi significetur aduentus, qui humilis fuit & occultus, vt quẽ præuenit vnus tãtũ ꝑcursor, videlicet Ioannes baptista, qui fuit verbi lucerna. Festis verò diebus candelæ duæ ꝑcedunt cereæ, q̃ in s̃o aduentu, qui

solennis erit & manifestus, duo sint pmittē di pcursores Helias. s. & Enoch. Vel ideò ēt quoniā dominus ante faciem suā binos cō-iunctim misit discipulos ad pdicandum. Illud quoq; diligenter notandū est, quod simulatq; Euangelium inchoatur, vniuersus populus, tā clerici q̄ laici, tam qui illud profert quàm qui audit, crucis signū imprimere debeat in frōte, in ore & ī pectore. In frōte, ꝙ locus sit pudoris & verecundiæ. Vnde impudicos hoīes effrontes dicimus, quasi sine fronte. Per hoc ergo ꝙ fronti signū crucis imponimus, euidenter ostendimus nos non erubescere, ꝙ credamus in crucifixū, & eum habemus deū & dominū, qui à Iudæis atq; ethnicis nobis exprobatē. Vnde meherclè Apostolus: Nos aūt prædicamus Christum crucifixū, Iudæis quidē scandalum, gētibus verò stultitiā In ore āt ideò, vt significemus nos audacter crucem domini prædicare. denīq; in pectore ob eā cām, quò nos paratos esse pro Christi noīe pati ingenuè ostendamus. Rursum in hoc, ꝙ os & pectus cruce signamus, apertè innuimus, nos audacter ore fateri & corde credere. Christum

crucifixum, cuius liber legitur, deum & dominum nostrum esse. Sacerdos itaq; vel diaconus Euangelium lecturus signat se i ore, fronte, & pectore, quasi dicat, non erubesco crucem domini, sed eam ore prædico & corde credo. Libro quoq; crucem imprimit, tãquam si diceret, hic est liber crucifixi: posset autem hoc loco quæri, quemadmodum crucis signum fieri debeat à dextra nè in sinistram, an verò à sinistra in dextram? Ac nonnulli quidem sunt, qui crucem à sinistra in dextram fieri uelint, atque ex huiusmodi versu sumpserunt autoritatem, Egressus est à patre, &c. A patre venit filius in mũdum, & ideò crucem inchoamus à parte superiori, per quam designatur pater. Sed ꝙ à patre absque vlla intercapedine in mundum venit, per quam sinistram partem intelligimus, ideo postquam à superiori parte descendimus, statim à sinistra in dextrã pergimus, nam & posteà ad patrem ascendit, quod designat dextrà. Alii verò putant ꝙ à dextra in sinistram, id est, à patre veniens, diabolum per crucem repulit, qui per sinistram significauit. Dicto igitur Euan
gelii

gelii titulo, respondetur ab omnibus, Gloria tibi domine. Proposito nanque Euangelio ad legendum, in quo agitur de gloria partim Dei, & partim nostra, quatenus videlicet Christus diabolum vicit, ac nos redemit, & victor ad patris gloriam ascendit, auditores Euangelii lætãtes ad laudem sui creatoris inquiunt atque exclamant, Gloria tibi Domine, quasi dicant, Gloria tua, quæ nobis in hoc Euangelio pdicatur, In æuum nobis sine fine permaneat, semperque crescat & augeatur. Lecto iam Euangelio, quisque dicere debet, Amen. Vel, vt alii volunt, recitato Euangelio, statim dicamus oportet, Deo gratias, quẽadmodum post quãlibet lectionem sine capitulum. Sed melius est vt dicatur, Amen, ac nos cruce contra diabolum muniamus, ne ipse sermones domini ex pectore nostro rapiat. Necessarium etiam planè est, vt dum legitur Euangelium, velamina capitum deponantur. Euangelica enim prædicatio omnia legis velamina dimouit atque homines, qui prius dominum in ænigmate quodammodo & quasi per transennã videbant, modò ipsam veritatem aperta le-

gis cognitione videre & intelligere fecit. Viri itaque aperto capite Euangelium audire debent, vt quinque sensus ad audiendum magis fiant idonei. Inde est quod clerici nō nutriant longos capillos; sed altè tonsos vt rectius ac perfectius possint audire. Verum enim uerò propterea coronam habent, vt demonstretur inter eos & dominum nullū esse medium. Non ergo longos habeāt capillos clerici, si per lōgitudinem capillorū significetur multitudo peccatorū. Mulieres verò debent audire Euāgelium tecto ac velato capite, etiamsi sit virgo, ꝓpter pomū vetitum. Et si eueniat vt virgo capite sit aperto, & velamen nō habeat, necesse est, vt mater aut quæuis alia mulier capiti eius pānum vel simile quippiam imponat. Itemq; erecti stare debemus, donec Euāgelium pronūcietur, aut capite inclinato, si modò non sedamus, nisi cogente necessitate. In lege quidem præcipiebatur, vt, dum comederet agnum Paschalem, baculos in manibus tenerent, nos verò diacono legente Euangeliū baculos deponimus, quod Christo prædicante legales obseruantiæ sint depositæ.

Quid

Quid Symbolum, quando canendum, & quot sint numero. Cap.40.

POST Euãgelium statim debet subiungi Symbolum fidei, s. Credo in vnum deũ patrem, &c. si solennitas fuerit. Nec tamen in omni solennitate, sed in eorum tantum modò festis, quorum in Symbolo fit mentio, vt in festo Trinitatis, in Natali, Circuncisione, Epiphania, paschate, Ascensione Pentecoste, in festo omnium, sanctorum, Transfigurationis, domini, beatæ Mariæ, & omnium Apostolorum, sanctæ Crucis, & omnibus diebus dominicis In aliis ãt solennitatibus dici non debet. Nec verò in solennitate Angelorum cantari solet, qa illi nõ credunt, imò iã sciunt, quum plenã & pfectam habeãt scientiam. Nec pterea cani consuetum est in solennitate duorum Euangelistarum, qui non fuerunt apostoli, s. Lucæ & Marci. Sunt qui dicunt Symbolum dici debere in festo beati Ioan. Bap. quia tum fuit cõmemorata Christi natiuitas. Sed eadem ratione qualibet die fit mentio beate Mariæ, adeóq; cõi die canendum foret. Nonnulli etiam putant, ꝙ in eorum festiuita-

no contra Arrianos hæreticos compositum est, licet pleriq; eum Anastasium fuisse falso arbitrentur. Tertium est, quod Constantinopolitana synodus edidit, videlicet qđ in missa hactenus cani cõsuetum est. Quartum est, quod ex Niceno Concilio prodit. Scripsit verò beatus Hilarius Pictauiensis Episcopus librum de synodis, in quo & illud composuit, ac legi oportet in omni synodo vel totum vel saltem eius aliqua particula. Ex quo sanè liquidò apparet quàm illi errent, qui aliam ibi legunt lectionem.

De offertorio. cap. 41

DICTO symbolo cantatur offertorium siue offerenda, vt aliqui dicunt. Appellatur autem offertorium ab offerendo, quia tunc offerimus. Sed necessariò hic considerandum est, tria omnino esse quæ offerre debemus, primò nosmetipsos, ac deinde ea, quæ sacrificio sunt necessaria scilicet panem, vinum & aquam, & siqua sunt alia sacrificio apta? Obiter tamen hic dicere possumus panem hunc quasi nominatum esse à Græco vocabulo pan pantòs, quod

omne

omne vel totũ significat. Quoniã cum hic, tũ in futuro sæculo panis iste tota uita nostra est. Vinũ autẽ à uite simili ferè modo deducere licebit, cui Dominus in Euangelio se cõparat, hoc pacto, inquiens Ego sum vitis uera. Nec denique ignotũ esse puto aquã ab æqualitate dictam esse, quia ꝑ hoc sacramentũ nos angelis æquales fore certo & credimus & speramus. Quanquã verò interdum aqua significet popolum. Vndè. Aquæ multæ, populi multi. Quia nec sanguis sine salute populi, nec salus populi potuit esse sine sanguine. Tum uerò aqua benedicitur, quãdo admiscet vino, sed haud quaquã vinũ, quoniã peculiarem suã expectat benedictionẽ. In quibusdã ecclesiis in magnis solennitatibus preciosa offeruntur ecclesiæ vtensilia, & in altari ponuntur uel in locis competentibus. Tertio demũ sequũtur manuales laicorũ oblationes. Clerici .n. non offerunt, nisi in exequiis mortuorũ & in noua celebratione sacerdotis. Nã inhumanũ uideretur, si ii offerre tenerentur, qui ex oblationibus viuunt aliorum. In offertorio nulla ratione ꝑmittitur sacerdoti ut pixi-

pixidem aut aliud huiusmodi manu teneat, quò omnē auaritiæ effugiat suspitionem.

De sacrificio. cap.42.

SACRIFICIVM dicitur quasi quo sacrum efficitur, vbi cognoscēdum est, quod olim sacrificiū ab Apostolis & viris Apostolicis in primitiua ecclesia vasis ligneis ac vulgaribus vestibus celebrabatur. Tū enim erant (vt dici solitū est) lignei calices & aurei sacerdotes. Nunc vero est econtrà. Paulò tamen post Seuerinus Papa instituit idē vitreis fieri vasis. Sed quia erant fragilia. Vrbanus Papa uoluit, ut argenteis vel aureis sacrificaretur, vel etiā ob paupertatē stanneis quæ tamen nō facilè æruginantur. Hostia secundū Hebræos ab ostio nuncupatā est, quia ad ostiū tabernaculi offerebatur. Secundum ethnicos verò ab hoste deriuata est, Nā hostibus à domitis (vt ille ait) hostia nomen habet. Dicta est etiam victima à vincendo, & imolatio, q̄ illic Christus sacramentaliter imoletur, qui in veritate semel pro peccatis nostris in cruce est imolatus. Appellata autem est imolatio à mola,

qua

qua in sacrificiis coteri solebat genus quod dam frumẽti quod far vel ador dicitur. Vnde, Et adorea liba per herbas. Ponebatur enim inter cornua altaris vel animalis cultro illic facto foramine. Mola verò in altari dicitur pars media sub qua reliquię sigillantur, & cui in dedicatione ecclesiæ crux imprimitur, atque ubi corpus Christi consecratur.

De secunda parte missæ. cap. 43

IAM verò secunda pars missæ quæ propriè missa appellata est, proximè sequitur, nimirum quam orationis esse diximus. Nã prima pars, de qua hactenus dictum est, vocatur obsecrationis. Hæc ergo pars missæ, vt missam appellemus totum officium ab introitu vsque ad ite missa est, si strictim accipiatur, proprio nomine missa appellata est. Habet autem ea quatuor distinctiones. Prima dicitur secreta, altera præfatio, tertia canon; quarta oratio dominica cum sua præfatione. Atque hæc quidem pars extenditur vsque ad dominicæ orationis finem, Sed libera nos à malo, Amen, quod tacitè à sacerdote proferri debet. Hic itaque con-

side-

ſiderandum eſt tot debere dici collectas,eo demq; ordine, ac de eiſdem in ſecreta poſt cõmunioně,quot præceſſerunt in obſecratione ante.Epiſtolam in exordio miſſæ,nec plures,nec etiã pauciores, hoc ſemper obſeruato,ne ultra ſeptenarium numerũ prógrediatur. Summoperè item cauendum eſt, quod ſi fortè collecta pro defunctis intermiſceatur,ne finalis,ſed penultima vel antepenultima dicatur.Quoniam finis ad ſuũ debet retorqueri principium. Ad poſtremũ generaliter cognoſcendum eſt,quod in miſſa pro defunctis nulla debeat pro vinis oratio intermiſceri,hac tamen communi excepta. Deus qui viuorum dominaris ſimul & mortuorum.

De Secreta. Cap. 44.

SECRETA dicitur,quia ſecretè pronunciatur, cũ tamen olim alia uoce diceretur, ita ut ab omnibus facilè laicis teneretur. Cõtingit ergo ut quodam tẽpore paſtores panem ſuper lapidem quendam ponerent qui,dum huius Secretæ verba proferrent, in carnem cõuerſus eſt,& forſitan tranſubſtantiatus,vt ſic loquar, in corpus Chriſti.

In

In quos diuinitus facta est acerrima uindicta. Nã ad unũ omnes pcussi sunt diuino iudicitio cœlitus misso. Ex quo quidem facto statutũ fuit, ut posthac tacitè ac submisse diceretur. Aut ideo sanè occultè & quasi sub silentio dicit, ne. s. uilescat, sicut & ob eandem causam sacræ literæ dicuntur esse obscuræ. Aut tandem ne à laicis cognoscatur, ita ut hinc triplex silentii sit ratio. Cũ autem ait sacerdos, Orate fratres, statim incipit orare, & nos similiter hoc audientes secretò orare debemus, ac duos psalmos canere nempè. Exaudiat te Dominus, & sequentem. Sed qñ interĩ dicit, Orate fratres, perinde est, ac si diceret Dominus uobiscũ. tacitè; quum sese uertat ad populum. Quare meminentibus sacerdotem, se quinquies ad populum conuertere dicendo Dominus vobiscum, propter quinque apparitiones, quæ fuere ipso die Paschatis. Et quia vna apparitio fuit non manifesta, quando apparuis beatæ Mariæ Magdalenæ, ut plærique sentiunt, ideo occulte & quasi sub silentio ait Dominus vobiscum tunc, cum apertè satis dicit. Orate fratres. Per oĩa sæcula sæculorum,

lorum, i. per secula sibi mutuo succedentia, vel dicuntur secula p antonomasiam, sicut Cantica canticorum. Quæsitum est, cur secretò dicantur orones, quæ sequuntur post oblationes? Sed nos iō hoc fieri rñdemus, q Iudei post suscitationem Lazari, statim Iesum uoluerunt occidere, q sese occultauit in ciuitate Ephren in solitudine, & à pdicatione ac miraculorum opatione penitus qeuit & tacuit in sabbatum usq; quod est ante dñicam in ramis palmarum, quo uenit in domum Simonis leprosi & aperte pdicauit. Atq; hoc quidem expresse indicat sacerdotis illa uocis exultatio, qua ingt: per oīa secula seculorum. Cui subditur Amen, pptcrea, ut quæ à sacerdote dicta sunt, liquidò confirmemus, quia per Christum seculum creatum est. Amen nanq; nomen dei est. vñ in Apocalipsi: Ego sum Amen, testis fidelis. Subiungitur porrò dominus uobiscum, ac deinde, Sursum corda, quæ. s. sursum habere debemus ad dominum in cœlestibus, nō in terrenis, ut nō quæramus benedictionē Esau, quæ ut caduca ac debilis est, ita in terrenis planè sita est. Idem prorsus nobis ma

nifestè sign̄ant Ep̄i sandalia, q̄ cū superius sint aperta, ijs admonemur. vt ip corda habeamus erecta ad dn̄m, cumq; inferius sint solida volunt vt hēamus in terrenis mentē oīno obtusam, quasi non debeamus q̄re re benedictioné quæ in terrenis, est, sed benedictionem Iacob, quæ est in cœlis. Posteà sequit: gratias agamus dn̄o deo nr̄o. Quia ꝑ oībus beneficijs, quæ ille in nos benignè cōtulit, gr̄as ei meritò rependere debemus. Inuenitur aūt ibi quædam figura ad similitudinem nostrorū Delta, D, s. vndiq; clausum, quod in parte præcedenti V nr̄m complectitur, ꝗ in summitate apertum est, in quorum parte media tractulus per trāsuersum ducitur vtramq; in modū crucis partem cupulans. Quod quidem non sine causa factum est. Per delta enim circulariter clausum diuinā figuratur natura, quæ nec principium nec finem habuit Per V exprimitur humana Christi natura, quæ principium in virgine habuit, sed fine carebit. At verò tractulus, in medio vtramq; partem coniungens, crux est, per quam humana sociantur diuinis.

De Prefatione. Cap. 45.

PRAEFATIO dicitur, quasi ꝓlocutio, quæ ad misterium ꝑparatio. Notantur.n. illic nouem ordines Angelorum, quos ibi ꝑsentes esse certò credimus. Maiestas quoq; de qua hic fit mētio, appellata est quasi maior stās, vel maior ptās. Sciendum verò est in missa decē esse in vniuersum ꝑfationes, primam de Trinitate, alteram de Natali, tertiam de Epiphania, quartam de Quadragesima siue ieiunio, quintam de Cruce domini, sextam de Resurrectione, septimā de Ascensione, octauā de Aduentu spiritus sancti, nonam de Apostolis, decimā & vltimā de beata virgine. Post canitur ter: Sanctus, sanctus, sanctus, quod sumptum ex veteri Testamento. Ait enim Isaias se vidisse Dominum super soliū excelsum, & Seraphim clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quod sequitur: Benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis, acceptum est ex Euangelio, ita vt, quum illud cantatur, signum Crucis fieri debeat. Postremo hic cantica, Angelorum canimus, quia per hoc sacrificium terrena jungi cœ-

lestibus non dubitamus, & ideo cum eis in excelsis saluari clamamus.

De canone, Cap. 46.

DEINCEPS uerò sequitur Canon, ita enim Græcis dicitur, nobis autem regula, ꝙ per eam regulariter sacramenti huius fit confectio. Nuncupatur etiam actio, quia tunc cum deo nr̄a agitur cā. Quaobrem & infestis stantes oramus, in profestis verò uel ieiuniis prostrati. Sub silentio tribus de causis dicitur. Primò qm̄ deus non oris sed cordis clamorem intendit: unde & Moysi dixit Quid clamas ad me? cum tamē ipse taceret. Nihilominus tamen proferimus uerba, neque petimus, aut quæ petere debemus, penitus ignorare æstimemur. Scd̄o ob id submisse Canon dici oportet, ne, si alta uoce esset proferendus, longo clamore deficiamus. Vel tertiò ob hanc rōnem, ne tāti misterij per usum quotidianum, ꝟba uilescāt & in locis nō cōpetentibus passim indiscrete pronuntientur, atq; ita tandem extinguantur ac pereant, quemadmodum paulò antè pastoribus narratum est. Prohibitum.n.est per decretum, & sub anathema-

te datum, ut nullus nisi sacris uestibus, ex libro in altari consecrato, hæc uerba proferat. Dicit ergo sacerdos: Te igitur clementissime pater, &c. Alloquitur dominum, tanquam p̃sentem. Incipit autem à litera Tau, T, quę in modum crucis effecta est. Q̃m per Christi passionē hæc oĩa in cruce sunt completa, habentq́ȝ suam efficaciam. Vnde ꝑfectò est, ꝙ istic crucifixi imago adpingi debeat. Sequuntur posteà multa, vt sunt noĩa Apostolorum, Martyrum, pontificum, Virginum, qui oẽs pro Christo nostro se sacrificio exposuerunt Atq́ȝ item alia quædam sequuntur, quæ nobis explicare non licet, nisi fortè solis sacerdotib. & ideo de illis tacebimus. Vnum hoc tamen addemus, nulli hic cõcessum esse aliquid vel detrahere vel addere, nisi quandoq́ȝ nomen illorum, pro quib. spāliter aut noĩatim offert̃ sacrificiũ.

De oratione Dominica. Cap. 47.

NVNC dicendum est de oratione dominica, in qua continetur septem petitiones. Quod autem præmittitur, est quasi beneuolētiæ captatio. Tres priores ad futuram vitam pertinent. Quatuor posteriores quæ

ſequuntur, ad præſentem Media autem, vt nonnulli volunt, à communi ſumi poteſt, ita vt ad vtranq; referatur, quà videlicet dicimus: panem noſtrum quotidianum, quē ἐπιούσιον Græci, ſegola Hebræi, nos appellamus aut ſupereſſentialem, aut egregium aut etiam familiarem. Sed animaduertere oportet, cum ſacerdos ait Oremus, præceptis, &c. nos debere proſtratos orare uſq; ad finem orationis Dominicæ, ſi dies fuerint profeſti. Si verò feſtum ſit, aut dies paſchalis, certe non proſtrati, ſed ſtantes orare, debemus ac reſpondere: Sed libera nos à malo, Amen. Quòd autem dominicam hāc orationem non tacitè aut ſub ſilentio dicat ſacerdos, ratio eſt, quoniam ex Euangelio petitum eſt.

De Pace. Cap. 48.

POSTEA inquit ſacerdos: pax Domini ſit ſemper vobiſcum, quod ſpectat ad tertiam partem miſſæ. Notandum tamen eſt, quòd tacitè hic ſacerdotem quandam orationem dicere oporteat, quæ in Ambroſiana Eccleſia apertè ꝓnunciat. Accepto itaq; pacis oſculo ab ipſa euchariſtia, vt qbuſdā

platet,

placet, vel vt censent alij, ab ipso sepulchro & altari, impartit illud diacono aut subdiacono, vt per eos descendat ad alios. Sed cauendum est, ne ab ipsis viris tradatur mulierib ne forsitan lasciuiæ quippiam in animum aut carnalitatis clanculum subrepat. Agnus dei ter canit. Hic est ille verè Agnus declaratus & adūbratus in paschali, de quo fit habet in Euangelio: Ecce Agnus dei qui tollit peccata mundi. Ter autem ideo canitur, vt eius corpus triforme intelligatur, illud videlicet quod in cœlo est glorificatū, mysticum, quod etiamnum in terra ambulat: & quod in sepulchris vsq; ad extremum iudicij examen quiescit. Bis dicitur cum miserere nobis, tertiò cum dona nobis pacem. In cœna verò domini ter debet dici, cum miserere nobis. Sed horum neutrum adiungitur in missa pro defunctis, verum ter cum dona eis requiem. Vbiq; obseruandum est, vt non continuò, sed interpolate ac seiunctim cum oratione interposita dicatur. ἀγνός verò Græcè dicitur purus & pius, quia sola pietate, vt pura hostia nos redemit. Vel ab agnoscendo, quòd sicut

agnus solo balatu matrē cognoscit, ita christus in passione matrem suam cognouerit, ac virginem virgini commendauerit. Atq; hinc quoq; esse potest, q ter canatur Agnus Dei. Quoniam Christus pendens in cruce patrem suum cognouit, ei ad mortem vsq; obediendo, & eadem cruce suffixus agnouit matrem suam, eamq; virgini commendauit, ac tandem etiam ibidem humanum genus redimendò agnouit. Quod autē hic bis repetitur: Miserere nobis, & tertiò variatur per dona nobis pacem, totum illud ex veteri testamentò deproptum est, vbi cum clamarent ad dominum, dicere soliti erant Parce domine, parce populo tuo, ac subiungere tertiò: Ne dederis hæreditatem tuam in opprobrium. Quum igitur dicimus, Agnus dei qui tollis peccata, expresse Ioannē Baptistam imitamur, qui ait: Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi. Illud certè ignorari non debet, olim in primitiua ecclesia singulis diebus, quia canoni missæ interessent, solitos fuisse cōicare. Sed posteà crescente multitudine fidelium, fuit īstitutum vt tantum dominicis diebus cōicaretur.

Quod etiam pauiò poſt, quũ obſeruari nõ potuit, abiit in deſuetudinem, ac tertia ſub ſecuta eſt inſtitutio, vt ſaltem ter quoq; anno, in Natali, paſchate & pẽtecoſte omnes Chriſtiani euchariſtiam ſumerent: Inuentò tamen triplici remedio, vt ſingulis nimi rum diebus oſculum pacis daretur, ac dominicis diebus eulogia, i. panis benedictus, & conſecratus, quod in Quadrageſima & temporibus abſtinentiæ deputatis, ſaluo ie iunio obſeruari non potuit. Quare tunc hu iuſmodi fuit promulgata inſtitutio, vt collecta diceretur ſuper populum ſub finem miſſæ, dicendo: Inclinate capita veſtra Deo, quum videlicet minor aliquis ſacerdos celebrat. Sed ſi Epiſcopus, inquiet: Humiliate vos ad benedictionem.

De vltima parte miſſæ. Cap. 49.

VLTIMA pars Miſſæ modò ſequitur, quæ dicitur gratiarum actio, atq; incipit à cõione. Vocatur autem cõio, quaſi participatio, quam ideo canimus, vt per eam cum ſanctis diuinæ gratiæ participes efficiamur. Appellatur etiam completio, quoniam per illam miſſa, vt ſi dicam, completur. Tribus

verò

verò modis finit missa, prio per ite missa est i solennitatib. quod est quasi abeundi lnia, ac sumptum est ab Exodo. Non quidem secundum verba sed iuxta mentem & rei intelligentiam, quando israheliticus populus ex Aegypto permissu pharaonis egressus est vel etiam quando è Babilonica captiuitate permittente Cyro ad propria regressus est, deo referens grãs. Sic & nos accepta benedictione vltima, ad cœlestem patriam remeare debemus, vbi in gratiarum actione semper feliciter viuemus. Dicitur autem ite missa est, quoties cantatur Te deum laudamus, Gloria in excelsis, & Alleluya pronunciato ite missa est, oportet nos respondere, deo gratias, quæ vox est gratulantis. Secundò verò diebus profestis, dicitur Benedicamus domino, ac ptitum est ab Apostolo. Tertiò denique in missa pro defunctis: Requiescant in pace, quod ex sola consuetudine generali natũ est. Cum ergo dicitur, ite missa est, debet sacerdos vultum dirigere ad populum, quando autem Benedicamus domino vel requiescant in pace, versus Orientem. Necesse tamen est, vt

hæc

hęc tria à sacerdote uel diacono tantum ꝓferantur, sed in prima missa Natalis Domini, non debet dici. Ite missa est, ne uideatur populus licentiam habere redeundi.

Quibus horis celebretur missa. cap. 50.

TRIBVS horis tantummodó regulariter missa poterit celebrari, tertia nimirum, sexta & nona. Et quidem tertia ideo ꝙ tum linguis iudæorum sit crucifixus, dum instãter clamarent. Crucifige crucifige eum, pertuleritq; ludibria, maledicta, conuicia, alapas, flagra, insultantium sputus, & coronã spineam sexta uerò ob eam causam, quôd tum in crucem actus sit, ac tolerare debuerit clauos rigidissimos & pocula felle tincta, ut sic tandem prò nobis imolaretur. Nona demum, quia tunc animum exhalauit ac spiritum patri commendauit. Poterit tamen fieri, ut ante primam in Dominicæ resurrectionis memoriam missa celebretur, quod uicarij faciunt, & post primã ante tertiam in eius rei commendationem ꝙ Christus inter primam & tertiam traditus fuerit Pontio Pilato Iudæis uociferantibus, crucifige eum, ipso tacente. Can-

tatur ergo miſſa diebus feſtis hora tertia, ꝑ feſtis ſexta, & nona in quadrageſima ac aliis diebus ieiuniorum. Nec tamen omnium quia in ſabbatis ieiuniorum quatuor temporum valdè ſerò celebrari & poteſt & debet propter ſacros ordines: ꝙ etiam ad ſequentem ſpectet dominicam. In ſabbato Paſchæ & pentecoſtes ſerò canitur propter cereæ candelæ, quam cæreum nominamus conſecrationem, quod ex eo facilè perpendi aut colligi poteſt, vbi dicitur: Hæc nox eſt, atq; ex iſta oratione: Deus qui hanc ſacratisſimam noctem, &c. Ipſo verò die natalis domini prima miſſa cantatur nocte. Poteſt tam licitè cantari ſummo mane ſed tamen prima & tertia prius abſolutis. Sic itaq; ab illis horis excipitur dies qui domini natiuitati ſacer eſt, quum noctu prima canatur. Nec id quidem ſine cauſa, vt poſtea dicemus. Atque etiam ſabbatum Paſchæ & Pentecoſtes, quoniam tum temporis expreſſe dicimus: Hæc nox eſt, & Deus qui hanc ſacratisſimam noctem. Excipiuntur denique dies ieiuniorum propter ſacros ordines.

Quæ

Quæ missæ quibus diebus debeant celebrari. cap. 51.

Nunc dicendum est q̃ missæ quibus diebus debeant celebrari. Fuit.n. quoddam tẽpus, quo dominicum officiũ necdum erat ordinatum, ac variæ passim hæreses pullulabant. Quo quidem factum, est, vt prima feria, ne diuinum officium periret, de trinitate, secunda de charitate tertia de sapientia, quarta de spiritu sancto, q̃nta de angelis sexta de Cruce, septima de beata Maria uirgine cantaretur. Sed posteà sancitũ est vt cessante causa & illud cessaret qđ vrgente necessitate factũ fuerat. Quapropter sane dominico officio ordinato statutum est, vt prima feria suum peculiare haberet officium de trinitate, & secunda de angelis, ꝙ tũ creati in bonis gratuitis fuerint, ac lux diuisa à tenebris, hoc est, boni angeli à malis. Nam eo t p̃e mali cecidere, & boni fuerunt confirmati. Sed prima feria fuerunt angeli creati & in bonix naturalibus constituti, Cantat̃ autem alia de causa ꝓ defunctis, vt nimirũ ijs adhibeamus suffragium angelorum. Eodem quoque die missa pro defunctis celebratur

bratur, quoniam, vt plærique aiunt, feria prima refrigerium habent ij, qui sunt in purgatorio, statimque altero die post ad pœnas solitas & ad laborē redeunt, ita vt eo die, quo eorū laboribus aliquo modo subueniatur, missa pro illis cātetur. Tertia aūt feria oportet repeti introitū missæ diei dominici. Præterea institutū quoque fuit, vt quarta feria ieiunaretur, ideoque dominici diei missa tum caneret. Sed & quinta feria similiter dicere conuenit officium diei dominicæ, videlicet Introitū, Epistolam atque Euangelium, quod dies Iouis maximè cognata sit diei dominicæ. Eiusmodi.n. die fieri solebat processio in memoriam Ascensionis Domini, quæ posteà in diem dominicā vt supra dictum est, fuit translata. Porrò autem sexta feria agitur de Cruce, & septima de beata Maria virgine, quod non temerè ita constitutum accepimus. Miraculosum enim habet initium. Nam quum olim Cōstātinopoli in quadam ecclesia imago beatæ virginis habebatur ante quam velum quoddam dependebat, quo tota ea coopeniebatur, contigit vt sexta semper feria velū hoc à vesperis ab imagine, nullo mouente

decideret,& diuino miraculo quasi deferet in cœlū,ita vt iam plenè ac perfectè ab omnibus conspici posset, ac deinde rursus in sabbato uesperis absolutis ad eandē imagine descenderet ibiq; pmaneret usq; in pximum diem Veneris. Hoc ergo miraculo sæpius uiso sancitū est, vt semper illo die de beata Maria in ecclesia caneretur. Potest tñ & aliam habere rōnem, cur sabbato die officium cantetur de beata Maria. Nam cum insa nobis sit porta regni cœlorum, quod per diem dominicam commodissimè figuratur, certè ideo della sollennizamus eo die qui dominicam proximè, præcedit. Hactenus igitur officium missæ explicuisse satis sit, si intellexerimus neminem debere uno eodemq; die duas celebrare missas cū uno sacrificio uel cum duobus, sed unam cum sacrificio, & aliam siccam. Quare huic rei finem imponemus, si duas adhuc quæstiones paucis enodauerim, quarum una est, an si sacerdos ante uesperas comedat, nec postea posit dormire, die postero debeat aut posit missam celebrare? Nā ipsum non debere apertè respōdemus. sic altera est, pos-

sit ne celebrare secūdam missam in eo casu, quo in præcedenti,dō manus albueret,aliquantulū aquæ degustaui?Certè.n. & illud vetitum esse sciendū est.Nunc ergo ad alia.

De vesperis. cap. 22

IN vesperis à nobis cantantur quinq; Psalmi,qui sumus imperfecti,ꝑpter quinq; sensus,vt videlicet quod per quinque sensus corporeos commissum est,per quinque psalmorum cantionem penitus demittatur Hinc notandum est nos eadem rōne quinq; digitis pectus tundere,quà quinq; canimus psalmos.Nonachi uerò,in quo se perfectiores esse ostēdunt, tantum quatuor dicunt. Quicquid.n. quadratum est in quamcunq; partem vertatur,manet semper idem, firmum ad solidū. Ad eundem sanè modum ꝑfectus,quocunq; loco aut quocunque tpe, semper idem atque immobilis permanet.Finitis psalmis parua sequitur lectio sine Iube Domine,& sine Tu autem Domine, hoc est,capitulum, ac deinde Respōsorium vel eius loco versus,tum hymnus & antiphona ac deinceps Magnificat.Plærunq; tamen hymnus beatæ Mariæ videlicet Magnificat

luco

loco hymni ponitur, vt præterea nullus alius canatur. Sequitur tandē collecta quā orationem diximus, Volumus autē, ut hucvsque à nobis factum est, consuetis & ecclesiasticis, vt qui officia tradamus ecclesiastica, deinceps uti vocabulis. Sciendum ergo est, quod de eodem die. eodemq́ꝫ festo parua debeat cantari lectio. Verbi gratia. Si de præcedenti dominica vnum, & reliquum, si de sequēti vnum, & reliquum. Animaduertendum p̄terea est, quod, quando fuerit solennitas nouem lectionum, illius vesperæ totæ debent celebrari, vt in festo beati stephani & beati Ioannis Euangelistæ. Post vesperas necessariò dicitur collecta de sancto, cuius est festum sequēs, vel antiphona cum Magnificat. Vnum tamen excipitur, festum videlicet sancti Syluestri quod etiamsi nouem habeat lectiones eius tamen vesperæ sunt festi sequentis.

Quod psalmi cantantur in cōpletorio. c. 53.

QVATVOR psalmi cantantur in completorio ad significandam perfectionem. Tum. n. quoddammodo ostendimus peccata, quæ per quinque sensus corporeos per-

niciosissimos satellites admiserimus; iam esse quinque psalmis praecedentibus remissa. Alia ratio est, quòd diabolus semper nostro insidietur calcaneo, ita vt posteà nec loqui cum alijs debeamus, nec aliud dicere nisi orationes. Quod monachi diligenter obseruant, qui posteà non bibũt. Putat enim diabolus se vicisse, si tunc vicerit. Quare ut breuiter quae hic restare uidentur, pcurramus, post psalmos sequitur capitulum & uersus, & deinde hymnus eoque finito, antiphona ac Nunc dimittis. Posteà uerò dominica legitur oratio, ác fidei nostrae symbolum, quibus posteaquam nos collectam annexuimus, statim subiungi oportet Benedicamus Atque hoc quidem in vesperis vt à puero canator omnino consentaneum est, vt per hoc demonstretur nos esse pueros, nimirũ ad laudes Deo referendas.

Quomodo finienda sint orationes. c. 54.

VT autem euidens habeatur & plena cognitio quemadmodum orationes, quas collectas vocamus, sint terminandae, prius nosse oportet, quòd in eis sermo interdum ad padrem dirigitur, interdum ad filium, inter-

interdum ad ſpiritum ſanctum, & interdũ etiam ad totam trinitatem. Quando ad patrem, rurſus conſiderandum eſt, num ita ad eum ſeſmo ſit inſtitutus, vt fiat mentio ad padrem de filio vel ſpiritu ſancto, an verò non. Et quidem ſi in oratione, quæ dirigitur ad patrem, fiat mentio filij, multum inteſt ſcire, illane fiat ante partem finallem, an in ipſo fine. Quæ ideò diximus, quòd ſecundum has diuerſitates, diuerſimodè orationis finis exiſtat. Si ergo dirigatur ſermo omnino ad patrem abſq; mentione filij & ſpiritus ſancti finietur hoc modo. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Si de ſpiritu ſancto mentio ibi fiat, dices, in vnitate eiuſdem ſpiritus ſancti Deus, cæteris remanentibus. Si verò fiat mentio filij ante finalem partem dicetur. Per eundem Dominum, & cæ. vt ſuprà. Si contrà in ipſo fine, dicemus tantum. Qui tecum viuit & regnat, &c. Quemadmodum videri poteſt in hac collecta beati Stephani. Omnipotens ſempiterne Deus

qui primitias martyrũ in beati Leuitæ Stephani sanguine dedicasti, tribue q̃sumus ut ipse ꝑ nobis ꝑpetuus intercessor existat, qui ꝑ suo ẽt ꝑsecutoribus exorauit dominũ nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorũ, Amen. si ad filium oratio instituatur, vt in hac. Excita Domine potentiam tuam & veni, ac in aliis de Aduentu domini, finiet̃ hoc pacto. Qui viuis & reguas cum Deo patre, &c. si autem ad spiritum sanctum, dicemus sic. Qui cũ patre & filio viuis & regnas vnus Deus, &c. Et ad Trinitatem ita. Qui in trinitate ꝑfecta uiuis & regnas, &c. At verò in exorcismis, & quæ fiunt ad pueros efficiendos cathecumenos, ac fontes consacrandos, quandoq; fit aqua benedicta, & in id genus multis alijs, dicet̃ sanè hoc mõ. Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum ꝑ ignẽ Hoc ãt ideo fit, quia nulla uox ita terret diabolum, atq; hæc. Qui uenturus est: &c. vsq; adeò vt statim fugere cogatur, simulatq; vocem hanc audierit. Maximè. n. p̃ter cætera iudiciũ ignis extimescit, q̧ certus sit se post

diem

diem Iudicij æterno igne punitum iri. Quare ob eãdem et causam uoluit D. Gilbertus, vt simili modo finirentur orationes in officio mortuorum. Verum ei contradicit vulgare nostrum Collectarium, affirmans dici oportere, per dominum nostrum, &cæ.

De diuersitatibus officiorum. cap. 55

IAM ergo dictum est hactenus de ecclesiasticos officiis generaliter, ita vt reliquum modô sit, eorundẽ explicationem latius per totius anni circulũ aggredi. Nã ꝑ temporũ varietate ipsa variantur officia. sed operæpꝛciũ me factuũ exictimo, si, priusquam ad ipsam expositionem ueniã, distinctio quatuor temporum præmittatur. Vt ergo solaris noster annus quatuor temporum potissimum successione dilabitur. s. Hyemis in qua semina iaciuntur, Veris, ĩ quo semina prodeunt, Aestatis in qua ad messem albescunt, & falce succidũtur, Autumni, in quo ꝑ ventilationem grana à se mutuò separantur, & in horrea reponuntur, paleæ autem comburuntur. Ita quoq; magnus vitæ pꝛsentis annus duran ab initio vsq; ad finem sæculi, quatuor temporum varietate mensu-

ratur Fuit.n tp̄s quoddā deuiationis in humano genere, ab adamo v3 vſq; ad Moyſen, quo declinauerunt homines a cultu diuino ad idolatriam. Tūc.n. homo reliquit Dominum ſuum creatorē, ac lapidibus & manuum ſuarum operibus dixit: Tu Deus meus. Hoc tp̄s haut malè conuenit nocti & hyemi. Qua ſicut nox aut hyems nihil lucis habet, niſi contingenter & ex accidenti, vt exigue vel candela. Sic tēpus iſtud planè erat cæcitatis & ignorantiæ. Alterum iterū tempus fuit reuocationis, nimirum a Moyſe vſq; ad natiuitatem Xp̄i, quo edocti fuere homines per leges & ꝓphetas de aduentu Chriſti, de euitatione peccati, & vnius Dei dilectione. Tunc dixit Deus Iſraeli. Audi Iſrael, Deus tuus Deus vnus eſt, illum ſolum adorabis, & illi ſoli ſeuies. Tertiū uerò tp̄s fuit regresſionis, ſiue reconciliationis, uel iuſtificationis, ꝙ fuit a natiuitate domini uſq; ad Aſcenſionē eiuſdem, ꝑ quem facta eſt gratia hominibus, & predicatio Euangelij. Quartum deniq; tempus eſt peregrinationis, quod ab Aſcenſionem Domini fuit & duraturum & uſq; ad finem iudi-

cij, vbi erit consumatio sæculi. Hæc eadem tempora solent alijs nominibus appellari. Tps .n. deuiationis dictum est tempus culpæ & pœnæ. Nam propter deuiationem homo subiectus est culpæ & propter culpā pœnæ. Tempus reuocationis nuncupatum est tempus doctrinæ & prophetiæ. Et quidem doctrinæ, propter decalogum, per quem Deus humanum genus docuit, inquiens, Audi Israel, Deus tuus deus unus est. Prophetiæ uerò, quoniam tum huiusmodi salutare accepimus uaticinium. Ecce uirgo concipiet. Tempus proinde reconciliationis appellatur gaudij & lætitiæ ac deniquæ peregrinationis, tempus luctus & pugnæ. Vnde profectò necessarium est, ut pugnemus aduersus carnem nostram, mundum atquæ aëtias potestates. Maximè uerò contra carnem, utpote quod multa nobis cum illa sit familiaritas, ac nulla sit pestis sæuior, quàm hostem habere domesticum. Præterea tempora hæc possunt considerari secundum principales partes diei, ut sunt nox, quæ ad tempus spectat deuiationis, mane ad tempus reuocationis, meridies

ád tẽpus reconciliationis vel regresſionis veſperam ad tp̄s peregrinatiationis. Atq; horum quoq; ꝓprium modò perpende epiteton, vt: Nox eſt oſcura, & qui a veri Dei cultu aberrabant, erant cæci. Eleganter ſane quadripartita hęc temporũ diuiſio in homine notari poteſt. Ante ſiquidem baptiſmum naſcitur homo & fit filius iræ in patiſmo renaſcitur, ac fit filius gratiæ dehinc bene operatur, & iuſtitiæ efficitur ꝓles quum feruore quodam charitatis Deũ diligit imprimis, & ꝓximum, tandẽ cum Xp̄o ſimul regnabit per mortem tranſiens ad vitã ęternam, factus modò hæres æternitatis, & gloriæ. Atq; in qualibet præmiſſarũ partium expoſitione p̄nt intelligi Hyems, Ver, Aeſtas & Autumnus. Eadẽ quoq; tp̄a deſignantur per quatuor principales Xp̄i actiones, quæ ſunt hmōi, Natiuitatis, pasſio, reſurrectio, aduentus ad iudicium; cum oĩum horum appendicibus, Adeò hæc humano generi cõ ueniunt. Xp̄i igitur uita, nr̄a eſt doctrina, Xp̄i actio, noſtra eſt lectio: vniuerſa deniq; ChriſtI conuerſatio, nr̄a eſt inſtructio. Dixi aũt cum ſuus appendicibus qa ad natiuitatem

tem pertinent circoncisio, apparitio, baptismus, purificatio, Ad passionem referuntur ieiunium, tentatio: Ad resurrectionem, in cœlum ascensio, & sancti sps missio, Ad aduentum tandem iudicij spectant transfiguratio & miraculorũ operatio. Efficatior .n. fuit, ac plus potuit, post mortem, quàm ante trasfiguratione͂ ꝙ tunc demũ nobis ostendit qd simus futuri. Passio cõparatur Hyemi, Natiuitas Veri, Resurrectio Aestati, iudicium Autumno, qñ sedebit vetustus ille dierum tenens ventilabrum in manu sua, & ꝑmundabit aream suam, &c. Item rursus Xp̃i natiuitas cõparatur & cõcordat tpi reuocationis ꝓpter prophetas, qui eam multis modis prædixerunt: passio tpi deuiationis: resurrectio tempori regressionis ꝓpter lætitiam: aduentus iudicij tpi peregrinationis: quia hmõi tempus durabit vsq; ad axtremum diem iudicij. Vnde propheta, Ego mi ser & peregrinus, sicut omnes patres mei. Hæc ergo tempora magni illius anni considerans ecclesia, in seruitium Dei transformauit, pro qualitate eorum & varietate singulis annis laudabili vtens officiorum diuersitate.

uersitate. Sed cũ ita faciat ecclesia, maluit incipere à tpe reuocationis, quàm a tpe deuiationis. Quare incipit: Ad te leuaui animam meam aspiciens a longe, &c. Quandoquidem nos etiamnum quasi per speculum & cãcellos aspicimus. Et durãt usq; ad natiuitatem Dñi. Toto igitur tpe aduentuũ vsq; ad natale Domini ecclesia reminiscitur tẽporis reuocationis, quæ facta est per legẽ & profetas malagma vulneri apponẽs. Atq; ideo tunc legit Isaiam, qui quum incurabile vulnus vidisset, dixit, Omne caput languidum est,& omne cor mœrens,&c. Et rursus. Non est malagma apponere, &c. Malagma aũt est genus emplastri, q̃ epithema appellatum est. Tũ ergo inchoatur graduale: Ad te leuaui. Ac si diceret, Tpe deuiationis homines leuabant manus & corda ad opus manuum suarum, atq; aiebant lapidi & ligno. vt est Deus meus. Ego verò ad te leuaui animam meã Deus meus, &c. Atq; ita sanè a tẽpore reuocationis militiæ suæ auspicatur officia, non a tempore deuiationis, ne videatur incipere ab errore Bene itaque rem ipsam obseruat, sed ordinem

non

non sequitur, ꝙ frequenter ét faciunt Euangelistæ. Quare si bonam quærat valetudinem, optetq́ꝫ quàm optimè curari, omninò fuit necessarium, vt Medicis inciperet.

De cæteris temporibus. Cap. 56.

TEMPORE verò septuagesimæ, quæ est à dominica, vulgò appellata, circundederunt me, vsque ad octauum Paschæ, recolit ecclesia tempus deuiationis. Vnde est, quod tum legitur liber Geneseos vsque ad Regum, vbi de excessu agitur primorum parentum, & multorum aliorum, qui omnes cataclismate aut diluuio sunt submersi. Breuiter ergo tum temporis ecclesia orat, flectit genua, ac ieiunat. Tempore autem Paschali, quod est Pascha, vel potius ab octauis Paschæ, vsque ad octauas Pentecostes, tempus gaudii meminit, & reconciliationis, quippe in quo legatur Apocalypsi, vbi fit mentio de noua ciuitate Hierusalem, & Epistolæ canonicæ cum Actibus Apostolorum. Hinc pauca sibi ecclesia indicit. Non ieiunat, a genuflectione cessat, albis utitur vestibus, ternario numero psalmorũ & lectionum contenta est, cum

tribus

tribus Respōsoriis ac totidē versiculis. Ad octauis demûm Pente.ostes usq; ad Aduentum Dñi recolit tps peregrinationis. In hoc est nobis perpetua pugna & lucta aduersus tres, vt dictum est, infestissimos hostes, mūdum vz, carnem & diabolum. Mundus est hostis sophisticus, caro hostis domesticus, diabolus hostis antiquus. Nullus tñ istorum hostis est efficatior ad nocendū, quam inimicus noster familiaris .s. caro, quam fouemus indumentis, & reficimus alimentis, cui tanq̄ iumento tria debentur: cibus ne deficiat, onus vt mansuescat, virga vt non indirectè sed directe incedat. Propter hmōi pugnam significandam, legit tunc ecclesia librum Regum, in quo agitur de pugna. Et quia in pugna maximè opus est sapientia, ideo continuatur liber Salomonis. Sed qm̄ cum pugna nihil tantopere habere debeamus, atq; patientiam, appositè profecto Iobi liber subiungitur. Deinde porrò & Thobiæ liber sequitur propter singularem misericordiam, quam in hoc certamine requirimus. Cui deinceps quoq; subiungimus librum Iudith, Ruth, Hester, propter fortitudinem,

tudinem, iuſtitiam, & temperantiam. Verum enim uerò cum adhuc frequens ſit lucta, neceſſariò annectitur liber Machabeorum, in quo crebra eſt aduerſus ſuperbiam conflictatio. Nam deuictis omnibus uitijs, reſtat ét vicenda ſuperbia. Roget ergo modò aliquis, ſub quo illorum temporũ contineatur illud ꝙ eſt a Natali Dñi vſq; ad Septuageſimam? Verum facilè iſtiuſmodi quęſtioni occurremus. Nam & ei non intelligãter per quoſdam ſatisfactũ eſſe accepimus. Eius itaq; pars una cõtinetur ſub tpe regreſſionis, ꝙ eſt tps gaudii, vt dictum eſt, a Natali vſq; ad octauam Epiphaniæ. Vnde in quibuſdam eccleſiis albis tam diu vtuntur ueſtimentis, ſicut tpe Paſchali, & neque tũc ieiunatur, neq; flectuntur genua. Pars verò altera, quæ eſt ab octaua Epiphaniæ vſq; ad Septuageſimam, cõplectitur ſub tpe peregrinationis, & leguntur duodecim epiſtolæ Pauli, vbi agitur de labore eius, quem luctando ac pugnando pertulit. Nec uerò quantumuis ipſo die Natiuitatis Dñi Iſaias legi ſoleat, credas diem illum pertinere ad tps reuocationis. Fit.n. hoc alia conſidera-

tione, & ante Euangelium in nocturnis & ante epistolam in missa, ꝙ vȝ uelut basis co lumnæ supponatur, ut per utrunq; testamentum natiuitas Christi perhibeatur.

Quis ordinauerit officia ecclesiastica de quibusdam diebus. Cap. 57

HAEC autem ecclesiastca officia, ut dictum est, instituit beatus Hyeronymus rogatu Damasi Papæ, & quæcunq; etiam alia ex ueteri & nouo testamento leguntur in ecclesia. Gregorius tamen quosdam cantus apposuit Gelasius quosdam Hymnos, & alii alia. Tpe siquidem Theodosij Imperatoris inordinatè psallebant, qui rogauit Damasum Papam, ut curaret sapienter or dinare officium ecclesiasticū. Quod diligenter ille effecit, vt.s.diximus. Sunt aūt in prædictis temporibus dies qdam duplices, utpote siquando duo simul festa concurrant, in quibus illud obseruandum est, ꝙ in morali philosophia dici solet: Cede maio ri, & locum da melioribus. Hoc est, ut excellentius celebretur officium, ac duntaxat de minori fiat commemoratio ipso die, & suum offiium reseruetur in crastinum, u

de petro & Paulo in quibusdã ecclesiis diebus dominicis. Nam primò quidem celebratur de Petro, ꝙ Princeps fuerit Apostolorum, sequenti verò die de Paulo. Sic de quibusdam aliis in diebus dominicis, ita ut dominica debeat qescere, ac postea in hebdomada peragi. Qemadmodũ sanè factum videmus in testamento veteri. Cum .n. Salomon templum dedicasset duodecimo die mensis, quo occurrebat scenophegia, celebrauit dedicationem templi septem diebus continuis, & post dedicationem distulit scenophegiam. Sunt prætereà in suprà dictis temporibus, quædam principales dominicæ, quibus cætera cedunt festa præter Pascha & Pentecosten, quæ propter resurrectionẽ & sancti spiritus missionẽ sunt aliis longè superiores. Atq; earum qdem aliquæ, ut sunt præstantiores, & sollẽniores, ita in iis mutãtur officia, cuiusmodi sũt dñica in principio Aduẽtus, & Septuagesima, ac illa quæ est ĩ octaua Paschæ. Aliq; verò nõ sũt ita p̃stantes, quales duæ hæ sunt v3, quàm vulgari nomine appellamus Lætare Hierusalẽ, & Dominica in Ramis Palmarũ. Nam

si con-

si contingat dies Annunciationis in ramis Palmarum, aut ipso de Resurrectionis, de eo penitus tacebitur, ac die sabbato, q præcedit dominicam, quam in Ramis Palmarum uocatam diximus, uniuersum Annunciationis fiet mysterium. Ipsum .n. sabbatum ius suum maiori facilè cedit. Ad eundem sanè modum si eueniat, vt in ipsa Domini Passione sit festum dedicationis, certè omni iure eius mysterium celebrabitur in ebdomada sequenti, ut in Ascensione, si idem festum fuerit. Necesse enim est, ut in aliud tempus differatur.

Quomodo officia ecclesiastica fieri debeant, q sint earũ libri. Cap. 58

VT igitur ab aduentu incipiamus, atq; ita de ecclesiasticis officiis per totius anni circulum tractare pergamus, duo in uniuersum nobis sunt diligenter in iis præcauenda, ne uidelicet coactè fiant & indiscretè. Coacta esse non debent iuxta Prophetam, qui ait: Voluntariè sacrificabo tibi, &c. Sic Obal qui & Beseleel appellatus est, dicitur spontaneè ædificasse tẽplũ ũdo. Quãquam uerò sint, qui putant duos fuisse Obal, &

Beseleel,& vtrunq; spõtaneum in tempore. Indiscretè ꝓhibentur esse, quia īmundum est pecus,quod ruminat,& non findit vngulam. Fissio autem vngulæ accipitur pro discretione. Qui ergo spontanea sacrificia facit & discreta,eũ diligit dominus. Hinc statutum est à sanctis maiorib. quemadmodũ Deo seruiremus discretè. Statuerunt.n.in vnaquaq; hora lectionem. Verbi.g. In Matutinis & in Missa instituerunt Epistolas & Euagelia,in alijs horis paruas lectiones,quę dicuntur Capitula. Sed quoniam in lectione & cantu vniuersum ferè versetur officiũ ecclesiasticũ, operæprecium est scire quinque esse libros lectionum in ecclesia,ac tres cantus,s. Graduarium, Antiphonarium,& Trophonarium. Antiphonarius à digniori nomē sumpsit,hoc est, ab antiphonis,cùm & in eodem libro contineantur Responsa & versus. Legit.n.in tripartita historia Igna. Patriarcha Antiochenus audiuisse Angelos cantantes Antiphonas in monte,qui exinde quasdam Antiphonas ī ecclesia cantari instituit,& psalmos iuxta Antiphonas tonizari. Vndè etiam Antiphonæ sunt appel

latæ respectu psalmodiæ, sicut responsum, historiæ. Et cum antea confuse & quasi in chorea cantarentur psalmi & antiphonæ, statutum est à maiorib. vt seorsim chorus sederet, & alternatim caneret, i. vt vna pars chori vnum psalmi versum caneret, atq; alia alium. Incipit ergo antiphonarius hoc modo: Aspiciens à longè. Tametsi verò nō sit Gregorianū, hoc est, à Gregorio cōpositum, sed solūmodò ab alio quodam monacho appositum. Quāobrē quidem nō deberet meritò ꝑcedere ea, quæ Gregorius composuit. Vsu tñ receptū est, vt ab omni ecclesia diceretur. Nec facile ꝑfectò est, quæ longo vsu inoluerint emendare aut mutare. Cętera verò sunt sancti Gregorij.

De reliquis libris. Cap. 59.

SECVNDVS liber est Graduarius, ita à gradib. appellatus, eò ꝙ diebus festis in gradus ascendi debeat atq; istic cantari in ambone. Dicitur autē ambonis ab ambio ambis, eò ꝙ locus ille ambitur gradib. vel ab ambo ambæ ambo, ꝙ nimirum duæ sint vitæ isthic, hoc est, in pulpito, ꝙ situm est ante eum locum, vbi recitatur Euangelium

Oportet

Oportet itaq; sint ibi duo paria graduum, vnum à sinistris, quo fiat ascensus: alterū à dextris, quo descensus fiat, iuxta illud: per aliam viā regressi sunt in regionem suam. Diebus autē profestis cantur in medio cho ri ante gradus altaris, Eius libri principium est, Ad te leuaui. Tertius liber dr̄ Trophona rius, à Græco noīe τροπός, q̄ est cōuersio. Nam à fine regredimur ad principium can tus, vnde & trophium zona nominatur, q̄ ab vno latere vertatur in aliud, circūeun do usq; ad umbilicum. Est autem Trophona rius liber, in quo continentur ii cantus, qui cum introitu missæ cantari solent, & maximè quidem à Monachis, cuiusmodi sunt tropi, Sequentiæ, Kyrieeleyson, & Neumæ. Tropi dicuntur, quia prius canitur uersus, ac posteà eleyson, & iterum uersus, & eleyson deinde. Hic etiam notandum, quòd semel diximus, neumam fœminei generis absque p, accipi pro iubilo, pro spiritu autem sancto dicitur, Græcè hoc pneuma, pneumatis, Hebraicè ruath, Latinè spiritus. Vnde quidem in Prosa, Descendet in te sanctū pneuma postremô

L 2 tro-

uersitate. Sed cũ ita faciat ecclesia, maluit incipere à tpe reuocationis, quàm a tpe deuiationis. Quare incipit: Ad te leuaui animam meam aspiciens a longe, &c. Quandoquidem nos etiamnum quasi perspeculum & cãcellos aspicimus. Et durat usq; ad natiuitatem Dñi. Toto igitur tpe aduentuũ vsq; ad natale Domini ecclesia reminiscitur tẽporis reuocationis, quæ facta est per legẽ & profetas malagma vulneri apponẽs. Atq; ideo tunc legit Isaiam, qui quum incurabile vulnus vidisset, dixit, Omne caput languidum est, & omne cor mœrens, &c. Et rursus. Non est malagma apponere, &c. Malagma aũt est genus emplastri, q; epithema appellatum est. Tũ ergo inchoatur gradua- le: Ad te leuaui. Ac si diceret, Tpe deuiationis homines leuabant manus & corda ad opus manuum suarum, atq; aiebant lapidi & ligno. vt est Deus meus. Ego verò ad te leuaui animam meã Deus meus, &c. Atq; ita sanè a tẽpore reuocationis militiæ suæ auspicatur officia, non a tempore deuiationis, ne videatur incipere ab errore Bene itaque rem ipsam obseruat, sed ordinem

non

non sequitur, ꝙ frequenter ét faciunt Euangelistæ. Quare si bonam quærat valetudinem, opteťq; quàm optimè curari, omninò fuit necessarium, vt Medicis inciperet.

De cæteris temporibus. Cap. 56.

TEMPORE verò septuagesimæ, quæ est à dominica, vulgò appellata, circundederunt me, vsque ad octauum Paschæ, recolit ecclesia tempus deuiationis. Vnde est, quod tum legitur liber Geneseos vsque ad Regum, vbi de excessu agitur primorum parentum, & multorum aliorum, qui omnes cataclismate aut diluuio sunt submersi. Breuiter ergo tum temporis ecclesia orat, flectit genua, ac ieiunat. Tempore autem Paschali, quod est Pascha, vel potius ab octauis Paschæ, vsque ad octauas Pentecostes, tempus gaudii meminit, & reconciliationis, quippe in quo legatur Apocalypsi, vbi fit mentio de noua ciuitate Hierusalem, & Epistolæ canonicæ cum Actibus Apostolorum. Hinc pauca sibi ecclesia indicit. Non ieiunat, a genuflectione cessat, albis utitur vestibus, ternario numero psalmorũ & lectionum contenta est, cum

tribus

tribus Respōsoriis ac totidē versiculis. Ad octauis demûm Pente.ostes usq; ad Aduentum Dñi recolit tps peregrinationis. In hoc est nobis perpetua pugna & lucta aduersus tres, vt dictum est, infestissimos hostes, mūdum vz, carnem & diabolum. Mundus est hostis sophisticus, caro hostis domesticus, diabolus hostis antiquus. Nullus tñ istorum hostis est efficatior ad nocendū, quam inimicus noster familiaris .s. caro, quam souemus indumentis, & reficimus alimentis, cui tanq̄ iumento tria debentur: cibus ne deficiat, onus vt mansuescat, virga vt non indirectè sed directe incedat. Propter hmōi pugnam significandam, legit tunc ecclesia librum Regum, in quo agitur de pugna. Et quia in pugna maximè opus est sapientia, ideo continuatur liber Salomonis. Sed q̄m cum pugna nihil tantopere habere debeamus, atq; patientiam, appositè profecto Iobi liber subiungitur. Deinde porrò & Thobiæ liber sequitur propter singularem misericordiam, quam in hoc certamine requirimus. Cui deinceps quoq; subiungimus librum Iudith, Ruth, Hester, propter fortitudinem,

tudinem, iustitiam, & temperantiam. Verum enim uerò cum adhuc frequens sit lucta, necessariò annectitur liber Machabeorum, in quo crebra est aduersus superbiam conflictatio. Nam deuictis omnibus uitijs, restat ét vicenda superbia. Roget ergo modò aliquis, sub quo illorum temporũ contineatur illud ꝙ est a Natali Dñi vsq; ad Septuagesimam? Verum facilè istiusmodi quęstioni occurremus. Nam & ei non intelligãter per quosdam satisfactũ esse accepimus. Eius itaq; pars una cõtinetur sub tpe regressionis, ꝙ est tps gaudii, vt dictum est, a Natali vsq; ad octauam Epiphaniæ. Vnde in quibusdam ecclesiis albis tam diu vtuntur uestimentis, sicut tpe Paschali, & neque tũc ieiunatur, neq; flectuntur genua. Pars verò altera, quæ est ab octaua Epiphaniæ vsq; ad Septuagesimam, cõplectitur sub tpe peregrinationis, & leguntur duodecim epistolæ Pauli, vbi agitur de labore eius, quem luctando ac pugnando pertulit. Nec uerò quantumuis ipso die Natiuitatis Dñi Isaias legi soleat, credas diem illum pertinere ad tps reuocationis. Fit.n. hoc alia consideratione

tione, & ante Euangelium in nocturnis & ante epistolam in missa, q̄ v3 uelut basis co lumnæ supponatur, ut per utrunq; testamentum natiuitas Christi perhibeatur.

Quis ordinauerit officia ecclesiastica de quibusdam diebus. Cap. 57

HAEC autem ecclesiastca officia, ut dictum est, instituit beatus Hyeronymus rogatu Damasi Papæ, & quæcunq; etiam alia ex ueteri & nouo testamento leguntur in ecclesia. Gregorius tamen quosdam cantus apposuit Gelasius quosdam Hymnos, & alii alia. Tpe siquidem Theodosij Imperatoris inordinatè psallebant, qui rogauit Damasum Papam, ut curaret sapienter or dinare officium ecclesiasticū. Quod diligenter ille effecit, vt.s.diximus. Sunt aūt in prædictis temporibus dies qdam duplices, utpote siquando duo simul festa concurrant, in quibus illud obseruandum est, q̄ in morali philosophia dici solet: Cede maio ri, & locum da melioribus. Hoc est, ut excellentius celebretur officium, ac duntaxat de minori fiat commemoratio ipso die, & suum offiium referuetur in crastinum, u

de

de petro & Paulo in quibusdã ecclesiis diebus dominicis. Nam primò quidem celebratur de Petro, ꝙ Princeps fuerit Apostolorum, sequenti verò die de Paulo. Sic de quibusdam aliis in diebus dominicis, ita ut dominica debeat qescere, ac postea in hebdomada peragi. Qemadmodũ sanè factum videmus in testamento veteri. Cum .n. Salomon templum dedicasset duodecimo die mensis, quo occurrebat scenophegia, celebrauit dedicationem templi septem diebus continuis, & post dedicationem distulit scenophegiam. Sunt prætereà in suprà dictis temporibus quædam principales dominicæ, quibus cætera cedunt festa præter Pascha & Pentecosten, quæ propter resurrectionẽ & sancti spiritus missionẽ sunt aliis longè superiores. Atq; earum qdem aliquæ ut sunt præstantiores, & sollẽniores, ita in iis mutãtur officia, cuiusmodi sũt dñica in principio Aduẽtus, & Septuagesima, ac illa quæ est ĩ octaua Paschæ. Aliq; verò nõ sũt ita p̃stantes, quales duæ hæ sunt v3, quàm vulgari nomine appellamus Lætare Hierusalẽ, & Dominica in Ramis Palmarũ. Nam si con-

si contingat dies Annunciationis in ramis Palmarum, aut ipso de Resurrectionis, de eo penitus tacebitur, ac die sabbato, q præcedit dominicam, quam in Ramis Palmarum uocatam diximus, uniuersum Annunciationis fiet mysterium. Ipsum .n. sabbatum ius suum maiori facilè cedit. Ad eundem sanè modum si eueniat, vt in ipsa Domini Passione sit festum dedicationis, certè omni iure eius mysterium celebrabitur in ebdomada sequenti, ut in Ascensione, si idem festum fuerit. Necesse enim est, ut in aliud tempus differatur.

Quomodo officia ecclesiastica fieri debeant, q sint earũ libri. Cap. 58

VT igitur ab aduentu incipiamus, atq; ea de ecclesiasticis officiis per totius anni circulum tractare pergamus, duo in uniuersum nobis sunt diligenter in iis præcauenda, ne uidelicet coactè fiant & indiscretè. Coacta esse non debent iuxta Prophetam, qui ait: Volontariè sacrificabo tibi, &c. Sic Obal qui & Beseleel appellatus est, dicitur spontaneè ædificasse tẽplũ ũdo. Quãquam uerò sint, qui putant duos fuisse Obal, & Beseleeli

Beseleel,& vtrunq; spõtaneum in tempore: Indiscretè ꝓhibentur esse, quia īmundum est pecus,quod ruminat,& non findit vngulam. Fissio autem vngulæ accipitur pro discretione. Qui ergo spontanea sacrificia facit & discreta,eũ diligit dominus. Hinc statutum est à sanctis maiorib. quemadmodũ Deo seruiremus discretè. Statuerunt.n.in vnaquaq; hora lectionem. Verbi.g. In Matutinis & in Missa instituerunt Epistolas & Euãgelia,in alijs horis paruas lectiones,quę dicuntur Capitula. Sed quoniam in lectione & cantu vniuersum ferè versetur officiũ ecclesiasticũ,operæprecium est scire quinque esse libros lectionum in ecclesia,ac tres cantus,s. Gradũarium, Antiphonarium,& Trophonarium. Antiphonarius à digniori nomẽ sumpsit,hoc est, ab antiphonis,cùm & in eodem libro contineantur Responsa & versus. Legit.n.in tripartita historia Igna. Patriarcha Antiochenus audiuisse Angelos cantantes Antiphonas in monte,qui exinde quasdam Antiphonas ĩ ecclesia cantari instituit,& psalmos iuxta Antiphonas tonizari. Vnde etiam Antiphonæ sunt appel-

latæ respectu psalmodiæ, sicut responsum, historiæ. Et cum antea confuse & quasi in chorea cantarentur psalmi & antiphonæ, statutum est à maiorib. vt seorsim chorus sederet, & alternatim caneret, i. vt vna pars chori vnum psalmi versum caneret, atq; alia alium. Incipit ergo antiphonarius hoc modo: Aspiciens à longè. Tametsi verò nō sit Gregorianū, hoc est, à Gregorio cōpositum, sed solūmodò ab alio quodam monacho appositum. Quāobrē quidem nō deberet meritò ꝓcedere ea, quæ Gregorius composuit. Vsu tñ receptū est, vt ab omni ecclesia diceretur. Nec facile ꝑfectò est, quæ longo vsu inoluerint emendare aut mutare. Cętera verò sunt sancti Gregorij.

De reliquis libris. Cap. 59.

SECVNDVS liber est Graduarius, ita à gradib. appellatus, eò ꝙ diebus festis in gradus ascendi debeat atq; istic cantari in ambone. Dicitur autē ambonis ab ambio ambis, eò ꝙ locus ille ambitur gradib. vel ab ambo ambæ ambo, ꝙ nimirum duæ sint vitæ isthic, hoc est, in pulpito, ꝙ situm est ante eum locum, vbi recitatur Euangelium

Oportet

Oportet itaq; sint ibi duo paria graduum, vnum à sinistris, quo fiat ascensus: alterū à dextris, quo descensus fiat, iuxta illud: per aliam viā regressi sunt in regionem suam. Diebus autē profestis cantur in medio cho ri ante gradus altaris, Eius libri principium est, Ad te leuaui. Tertius liber dr̄ Trophona rius, à Græco noīe τρεπος, q̄ est cōuersio. Nam à fine regredimur ad principium can tus, vnde & trophium zona nominatur, q̄ ab vno latere vertatur in aliud, circūeun do usq; ad umbilicum. Est autem Trophona rius liber, in quo continentur ii cantus, qui cum introitu missæ cantari solent, & maximè quidem à Monachis, cuiusmodi sunt tropi, Sequentiæ, Kyrieeleyson, & Neumæ. Tropi dicuntur, quia prius canitur uersus, ac posteà eleyson, & iterum uersus, & eleyson deinde. Hic etiam notandum, quòd semel diximus, neumam fœminei generis absque p, accipi pro iubilo, pro spiritu autem sancto dicitur, Græcè hoc pneuma, pneumatis, Hebraicè ruath, Latinè spiritus. Vnde quidem in Prosa, Descendet in te sanctū pneuma postremò

trophonarius non habet certum principiũ quod ad placitum canatur. Nemo n. tenet potius hoc vel illud Kyrieeleison in aliquo festo dicere, q̃ aliud. Contra verò Antiphonarius certum habet initium, nimirũ hoc: Aspiciens à lõgè: quemadmodum Graduarij principium est: Ad te leuaui. Aduentu. n. incipit ecclesia.

De quinq; libris lectionum. Cap. 60.

NVNC de quinq; libris lectionũ videamus. Et primus q̃dẽ est bibliotheca à βίβλιος. quodlibet, & θήκη positio. In eo cũ totũ cõtinetur vtrunq; testm̃. Atq; hinc propter excellentiam, tanquam si digniori & maior esset, solus omnium librorum materiæ nomen retinuit. Fiebant. n. omnes libri ex biblo: Vnde bibliopolæ venditores librorũ appellant. Vel rectius ideo liber hic dictus est bibliotheca, ꝙ instar cuiusdam bibliothecæ multos & varios libros complectatur. Secundus verò liber est passionarius, qui tamen plures sunt. Tertius est legendarius, quartus homeliarius, quintus denique sermologus, siue liber sermonum. Redeamus igitur ad primum, & singulos paulò

I. accura-

II

accuratius examinemus. Bibliotheca vox est ambigua & homonyma siue,ut nunc loquũtur,æquiuoca. Vno nanq; & locũ ubi libri reponuntur,nempè armarium signifi cat,& uolumen aliquod magnũ cõpactum ex omnib. libri noui & ueteris testamenti, Sunt autem uiginti duo uolumina ueteris testamenti,quæ ibi continetur, & octo noui,s.Euangelistæ quatuor, Epistolæ Pauli, Apocalipsis, Epistolæ canonicæ, & actus Apostolorum. Volumina ueteris testamen ti sunt quinq; libri Moysis, uidelicet pentateuchus,qui propriè apud iudæos dicitur thoral,i.lex,uel libri legis, sup quos iurant illi,ut nos super Euangelia tanq̃ sanctiora in nouo testõ.Sunt prætereà,qui hoc pacto enumerantur:Iosue.s.Iudicum cuius extre ma pericope pars est libri, Ruth, Samuel, Malachim,quæ duo volumina vnum repu tamus,videlicet Regum,quod tamen quatuor habeat partitiones vel distinctiones: Postea in vno volumine sequũtur alij qua tuor: Isaias, Hieremias, Ezechiel & Dauid, Sub vno volumine compræhẽduntur duo decim ꝓphetæ minores propter nimiã bre

 uita-

uitatem. Nouem quæ deinceps sequūtur re
putantur hagiographa, ita tñ vt sint auten
tica, nimirū liber psalmorū, liber Iobi, tres
libri Salomonis. s. parabolæ, siue mauis di-
cere ꝓuerbia, ecclesiastes, & cantica canti
corum: liber paralippomenon, Iudih & He-
ster. Quatuor tandem enumerant apocri-
pha, librum vз Thobiæ, Machabeorū, phi-
lonis, cuius principium est: diligite iusticiā,
& Iesu filij Sirach, qui sic incipit: Oīs sapien
tia à domino, &c. appellaturq́ etiam eccle-
siasticus. Verum hos quatuor quidam non
recipiunt, ecclesia tamen eos approbat, ꝗ
argumentum ferè habeant librorum Salo-
monis, etiamsi eorum autores pro certo ac
verè non faciat. Alios duos credimus Esdrā
composuisse, qui totam bibliothecam vete-
ris testamenti restituit, eum à babylonijs
esset combusta. Nos itaque bibliothecam
nostram, scilicet vetus & nouum testamen-
tum diuersis temporibus legimus iuxta va
rias historias singulis mensibus vt sic tan-
dem cum totius anni circulo vniuersa ab-
soluatur. Vnde equidem non ignoro, quin
illud in aduentu domini primô sit assignā
dum

dum & declarandum, ſed facilius & dilucidius apparebit ſi ab alio tēpore incipiat aſſignatio.

Quid legi debeat in ſeptuagiſima. Cap. 61.

IN ſeptuageſima ergo legimus totum pentateuchum, quoad dies illi ſint, videlicet quindecim ante paſcha. Atque ita quatuor omninò cantantur hiſtoriæ, nimirum ex libris geneſeos, & quartus de eoxod. Primus liber Moyſis eſt geneſis, in quo agitur de origine mundi: ſecundus exodus, in quo de exitu agitur populi Iſraelitici ex Aegypto: tertius leuiticus: quartus eſt, numeri, quintus Deuteronomius, hoc eſt, lex altera cuius velut quandā tradit anacephaleoſin ſiue recapitulationem. Per illos autem dies quindecim vſque ad paſcha legitur Hieremias & liber Baruch notatij eius, vt quidā teſtantur, ſub eodem volumine. Et quidem Hieremiæ Threni ſiue lamentationes recitantur per triduū illud ante paſcha, quod appellamus tenebras. Dicuntur autē Threni, eo quòd tripliciter exponātur à paſchaſio, ſcilicet hiſtoricè, allegoricè, & tropologicè. Vel à monte, Trenaro, vbi primò

auditæ sunt animarum lamentationes, Vel ideo etiã Threni appellati sunt, ꝙ in ijs post tertium quemq; versum litera fit alphabeti. Scriptum.n. est opus illud quadruplici alphabeto, hoc est, in eo quater ipsum alphabetũ de integro repetitur Vel deniq;, quod verius esse puto hæ lectiones ꝓpterea dictæ sunt Threni, ꝙ lamentationes contineant. Apud Græcos nanq; θρῆνος planctus est. Sic itaq; historia, quæ quindecim illis diebus narratur, sumpta est partim ex libro Hieremiæ, partim ex passione Domini in Euangelio. Nunc transeamus ad octauam pentecostes, vt ordinem veteris testamenti simili ratione persequamur.

Quid legi debeat ab octaua pentecostes vsq; ad natale Domini. Cap. 62.

TVNC ergo vsq; ad Calendas Augusti legitur Samuel, Malachim, i. liber Regum, & Paralippomenon cũ historia: Deus omniũ Solet tamen in octaua pentecostes cantari & legi de Trinitate, quantumuis Alexãder papa interrogatus an etiam fieri debeat dixerit se nescire diem peculiarẽ de Trinitate, nec de vnitate. Sed officium eius ꝑcipuè pro-

propter hæreticos institutum fuisse credimus: Quare hic vsq; ad Calendas Augusti meminerimus q paulò ante cauendum esse præcepimus. Si.n. festum erit die dominica, securè mutabimus historiam. Silr si secũda feria, si tertia, si quarta Calendæ fuerint mensis Augusti, pcedẽti dominica historiã liberè mutabimus. Si verò quinta, sexta aut septima, idem facere poterimus dominica sequenti. Atq; hanc tanq̃ generalem habemus regulam. Quod si deniq; mensis Calẽdæ fuerint die profesto, illa dominica mutabimus historiam, quæ Calendis sit proximior, siue ea præcedat, siue subsequatur. A Calendis igitur Augusti vsque ad septembrem leguntur tres libri Salomonis, & duo sapientiæ, qui sunt apocriphi; ita vt media pars cantici canticorum reseruetur vsq; ad natiuitatẽ beatæ Mariæ in Septembri, atq; altera legatur in eiusdẽ Assumptione. Nam sermones qui ibi sunt, vt cogitus me ò paula & Eustochium, & Approbatæ consuetudinis est, &c. Potius in Triclinio, seu refectorio legi debent. Tunc cantatur historia. In principio Deus anteq̃ terra, &c, q ad recreationem

tionem pertinet. Nam istud aliud in principio, quod est i sexagesima, spectat ad creationem. Proinde à Calendis Septembris legitur Iobus per quindecim dies, & per quindecim alios dies Thobias, Esdras, Iudith & Hester cum historia. Peto domine. In Octobri legitur liber Machabeorum cum historia, ò Adonay Domine Deus, & Adaperiat dominus. In nouẽbri Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ, cum historia. Vidi dominum. Deniq; in decembri Isaias totus vsq; ad natalem Domini, nisi quod transire debeat idem lector id quod ipso natali legit, vt populus gentium, Consolamini, Consurge, & quod recitatur in Epiphania, vt Surge illuminare Hierusalem. Hæc Nanq; pertinent ad Christum iam natum, Cætera verò quæ in Aduentu leguntur ad Christum nasciturum. Atq; hinc est, q̄ illa oporteat prætermitti vsq; ad natale, qm̃ tunc noua audiri debent. In ieiunijs tamen quatuor temporum, quæ sunt in aduentu, & in vigilia natiuitatis Domini nihil Isaiæ legitur, qm̃ proprias habent lectiones, & propria officia. Vnde & alia ieiunia ab his tan-

quã

quam magis solennib. officia petere soleāt. Quare autem hæc habent & non illa, ratio est, ꝙ olim pontifex Romanus hisce ieiunijs ordines conferre consueuit. Sed si festū Thomæ euenerit in ipsis ieiunijs, dicet ecclesia lectiones de sancto & nō de ieiunio. Ita.n. vsus innoleuit. Hoc ipsum tamen Romana ecclesia non obseruat, vt quæ sex recitet lectiones de ieiunio, & tres vltimas de homelia Euangelij ipsius festi. In aduentu aliquando tres sunt historiæ, aliquādo quatuor si ipse fuerit quatuor hebdomadarū quod raro fit. Et tm̄ quidē habemus de ueteri testō, mō uideamus de nouo. Ab octaua paschæ usq; ad pentecosten legitur Ioānis apocalipsis trib. septimanis, & Epistolæ canonicæ duab. sequentib. usq; ad Ascensionem, quæ numero sunt septē. prima est Iacobi Alphæi, tres sequentes Ioan. Euage. quinta & sexta petri principis apostolorum, septima deniq; Tadæi, q & Iudas appellatus est frē Simo. Ab ascensione dn̄i usq; ad pentecosten legunt actus Apostο. primū qdē &c. Historia est, Dignus es Domine ad omnia præmissa. Ab octaua Epiphaniæ, usque ad

ſeptuageſimā legunt quatuordecim Epiſto
læ Pauli tā que ſunt miſſe ad perſonas qua
tuor,quàm quæ ad decem eccleſias. ut ad
Titum & Corinthios.De euangeliis & pſal-
mis dicet ſuo loco.Ad hunc ergo modum
de vtroq; teſtō diſpoſitum ab eccleſia habe
mus.Notandum interim obiter hic eſt qua
tuor modis finiri lectiones,v3 per: Tu aūt
Dominæ,Hæc dicit Dominus, conuertimi
ni ad me & ſalui eritis,& in Threnis Hiere-
miæ per,Hieruſalem Hieruſalem conuerte
re ad Dominum deum tuum,atq; ultimò in
lectionib.mortuorum,per:Beati mortui, q
in Domino moriuntur.Cuius tamen rei v-
ſus in eccleſia admodum rarus eſt.Sed nos
dicimus nō quid fiat,ſed quid fieri debeat.
Cæterum homeliarius, quem quartum li-
brum eſſe diximus,legit in natali & in feſtis
eorum,q ꝓpria habent Euangelia,ut in fe-
ſto beati Thomæ, in Paſchate, Pentecoſte
cum ſuis feriis,ac tandem ēt recitatur dieb.
dominicis.Octo uerò dies Paſchæ compu-
tantur cum Septuageſima,ꝙ illa ſeptima
ſit ſeptimana à Quagrageſima, per quam
idem deſignatur,quod ꝑ ſeptuageſimam,
in

in cuius ſeptima decade filij Iſrahel acceperunt redeundi licentiam, & iam quaſi liberi eant, ideoq; dieb. illis cantica lætitiæ inclamantur. In ſabbato aũt in albis, geminatur Alleluya, quũ finitur Septuageſima. Quo q. dem ſignificatur abſoluto præſentis huius uite curſu nos duplicem accepturos ſtolã, quum ad nr̃am illam Hieroſolymam peruenerimus. Vocatur aũt ſabbatum iſtud in albis, q in Paſchali ſabbato baptizati tunc albas ueſtes deponebant, quas octauo die ſumpſerant. Proinde verò libri paſſionarii leguntur in ipſis dieb. Martyrum. Sed horum aliqui teſte Gelaſio, apocriphi ſunt, ut de beato Gregorio, de Quirico, & Iulita martirib. ac qui oĩno eiuſmodi ſunt, vt eos cõpoſuiſſe ferantur hæretici, ob quorũ infamiã ab eccleſia interdicuntur. Quot autẽ ſint canonizati, ſuo loco dicetur. Nec quidem oẽs homeliæ ſunt approbatæ, vt quædã ſunt Origenis, qui ad hæreſim declinauit. Quædã tamen eius leguntur ab Hieronymo caſtigatæ; ſed in ijs ſubticetur nomẽ autoris propter infamiam hæreſis. Quemadmodum etiã Salomonis nomen

in

in lectionibus supprimitur ob notam idolatrię,& moysis pp hæsitationem, quam habuit ad aquas contradictiones, quia Dnm exarcebauit. Non.n. dr lectio libri Genesis Moysis legislatoris, sicut dicimus, Lectio libri Apocalypsis Ioannis Apostoli Nonnulli tamen hoc pacto in principio Homeliarum dicendum esse ęxistimāt Homelia origenis ab Hieronymo castigata. Atque in sequentibus quasi hoc mō Homelia eiusdem Sunt aūt ferè hi qui Homelias posteris reliquerunt. Augustinus, Gregorius, Beda & Origenes Br ergo passiones legi debent in festis martyrum: legendæ in festis, qui propria habent Euangelia, vt in beati Thomæ tres ultime lectiones ex homeliis sint oportet, atq; aliæ ex passionibus. At uerò legendarius appellatur liber, qui uitas & obitus tradit cōfessorum, cuiusmodi sunt Hilarii, Martini & aliorom, quos sacrosancta ecclesia confirmauit, ita ut in eorum festis istiusmodi liber necessariò legatur. Vltimo tandem liber sermonum, q & Sermologus nominatur, legi conuenit ab Natali vsque ad octauam Epiphaniæ, quos Leo Papa & cōplures

plures alii composuerunt. Sed idem liber legitur in Purificatione beatæ Mariæ virginis, & præter festa alia, ēt ipso die Omnium sanctorum. Proinde præcipuas homelias composuerunt Gregorius & Beda, q tñ nullas, præterquam eas, quas antè Augustinus ediderat, composuit. Nanq; ille hoc vnum de suo addidit, q eas suis uerbis quodāmodo uestiuit, usqueadeò, vt quum in Augustino uerba duntaxat essent disputationis, in Beda sint uerba sermonis & lectionis.

De libris Cantuum. Cap. 63.

NVNC redeamus ad libros Cantuum, idque iuxta dies Aduentuum. Primum itaque responsum sequitur tres uersus, quod si per vniuersum annū uagemur, non amplius fieri liquidò comperiemus. Fit n. illud propter tria tempora antiquorum patrum Aduentum Xpi expectantium. Ac primum quidem tempus fuit ab Adamo vsq; ad Noe, nempè ad diluuium. Secundum uerò vsq; ad Moysen, & tertium usque ad Christum. Et q terna fiat in eodem responso repetitio, prima videlicet ab altiori, secunda à minus remoto, & tertia rursum à

minus

minus remoto & minori, cām habet hmōi. Eo nanq̃ mō ostendimus patres primi tem poris remotius ab Aduentu Xp̄i abfuisse, q̄ patres secundi uel tertii, atq̃ iterum longius fuisse patres scdi q̄ tertij. Sic quoq̃ tria sunt tp̄a patrum nouitiorum ſm Xp̄i Aduentum expectantiū. Nam horum primū fuit ecclesiæ primitiuæ de Iudæis ad fidem conuersis, & ſm mō præsto est, simul atque gentium siue ethnicornm facta est introductio. Sed tertium erit, quum oīs Israel saluabitur. Magis ergo remoti sunt, aut potius fuerunt primi quā ultimi, ut hoc pacto ad utrunq̃ aduentum allegoria hec accommodari possit. Gloria patri tribus uersibus tandem subiungitur, q̄ oē nr̄m desiderium & seruitium ad trinum Dominum sit referendum. Non. n. istic fit repetitio alicuius partis, sed totius responsorij, quoniā post hanc presentem uitam oīa tp̄a consumabuntur. Tunc Deus erit oīa in oībus, hoc est, consumatio oīm & sufficientia. Verumenimuerō de qualitate officij uideamus, deq̃ tp̄is reuerentia, continentia, & abstinentia. Ad qualitatem ptinet, qd tenendū sit uel omittendum.

tendum. Et quidem quid tenendũ seu obseruandum sit iam aliqua ex parte docuimus, addimusq́ sub finem Aduentuum cani debere septem antiphonas scdi toni, & vnamquamq́ iuxta ordinem suo die usq́ ad Natale. Quæ quidem oẽs uel ob id scdi toni sunt, ꝙ geminam nobis significent dilectionem, Dei vꝫ & proximi, uel etiam ꝓpter duas naturas in Xp̃o. unt aũt septem propter spiritum septiformem, quo illuminati erant ij, qui Christum expectabant. Sciendũ tamen est, his septem antiphonis quæ sunt de Sacramento, additas esse duas alias, unam vꝫ de beato Thoma, aliam uerò de beata Maria virgine:

Quæ omittenda sint in Aduentu.

Cap. 64.

OMITTENDA sunt in Aduentu, ut in septuagesima, quædã cantica lætitiæ, quẽadmodum Te Deum laudamus. Gloria in excelsis, Ite missa est. Varumenimuero quũ tp̃s illud partim sit lætitiæ, non subticetur Alleluya, sicut in septuagesima ꝙ tp̃s totũ mœroris est. Quare considerare poterimus tria ista sese mutuò sequi quidem, sed non

ſemp. Quædam.n.eccleſiæ in cathedra beati Petri, etiã ſi ſit in Quadrageſima feſtum illud, dicunt: Te Deum laudamus cæteris uerò laudibus tacitis. Quia hoc cantico ſolemus uti ad intronisandos aliquos in ſuas ſedes. Nam & eodem die Petrus in cathedra Antiochæna fuit conſtitutus. Rurſus Gloria in excelſis, & Ite miſſa eſt, dr̃ ipſo die ſolenni cœnæ, ſi Eps præſens ſit, & celebret officium de trib. oleis, ſed Te Deum laudamus, non dicitur, qm̃ ſurgitur ad tenebras. Ob quam etiam cauſam ſubticetur in Pſalmis & in reſponſoris hiſce dieb. Gloria patri, quia tunc multum de honeſtata eſt trinitas, maximeq; illo triduo. Item in prima miſſa natalis Domini, canitur gloria in excelſis, nec tamẽ dicimus, Ite miſſa eſt, donec & tertia miſſa ſit abſoluta. Alioquin.n. recederet populus, & non audiret matutinas. Vnde nonnulli ſacerdotes reſeruant collectam ſiue orationem finalem primæ miſſæ donec cantent matutinæ, ac poſtea dicunt & concludunt miſſam cum Benedicamus Domino. Deinde verò incipitur miſſa ſecunda, & pari modo finitur, uel per, Ecce com-

pleta

pleta sunt, in quibusdam ecclesiis ne popu lo licentia abeundi detur], sciatq; se adhuc debere tertiam audire missam, sub cuius finem exprimitur. Ite missa est, quæ laus pertinet ad resurrectionem, sicut Gloria in excelsis ad natiuitatem. Atq; hæc quidem est ratio, quamobrem utrunq; in aduentu subticeatur, quod tunc vtrunq; auide expectetur, sed Te Deum laudamus iō tacetur, ut cum maiori ardore resumatur ipso die festo: uel quia nondum præsens est quem expectamus, quum ad præsentes hoc cātico uti soleamus. Sic & pro Dominus regnauit, dicitur Miserere mei Deus, & cantica illa, quæ sunt Annæ, Moysis, Abacuc, atque alia quæ istic sunt, vt, Ego dixi, & audite cœli, per quę singulas hebdomadas dicuntur. Horæ uerò beatæ uirginis, idcircò subticentur, quod totum illius temporis officium ad eius laudem sit. Hinc etiam animaduertendum est, quòd in festis nouem lectionum, si quæ sunt in Aduentu, ad tertiam debeat celebrari missa solennis, cum Gloria in excelsis & Ite missa est. Vnde etiam in plærisque ecclesis nigras cappas deponunt ad missam

illam, tanquam in Paschali tpe, nec genua tum flecti debent. missa uerò absoluta cappæ resumunt, & sexta ac nona cantata, auspicatur missa de ieiunio, atq; tum diaconus pronunciare debet ad hmōi missam, & in oī tpe ieiuniorom Flectamus genua, exceptis feriis iis, quæ pentecosten ꝓximè sequuntur, in quibus ꝓpter reuerentiam festi cantica lætitiæ non subticentur. s. Alleluya Te Deum laudamus, atque Ite missa est.

Proinde verò neq; hic ullius sancti commemoratio fieri oportet, siue Xp̄i Aduentum præcesserit (quum eius temporis omnes ad inferos descenderint, unde ꝓ eis non solennizat ecclesia) siue secutus fuerit christi Aduentum quum eorum singulis dieb. hic cō memoratio fieri debeat. Ecce Dominus ueniet &c. antiphona est, quæ canitur post Benedicamus Domino, & sequitur orō hmōi. Conscientias nostras quæsumus Domine uisitando purifica, ut ueniens Dominus nr̄ Iesus Christus, cum oībus sanctis paratam sibi in nobis inueniat mansionem, qui tecum &c. In Antiphona ponitur & omnes sancti eius cū eo, & in oratione, cū omnib.

ſanctis, ita vt hinc neceſſarium non ſit fieri speciatim aliquorum ſanctorum commemorationem. Sed oportet intelligamus hãc orationem pertinere ad ſm aduentum, qui efficitur in mente hominis, quum v3 legitur. Vt veniens Dominus Ieſus Chriſtus paratam ſibi in nobis manſionem inueniat. Verum tunc addi non debet cum omnib. ſanctis. Nam ſi illud adiiciatur, iam ad tertium aduentum uidebitur pertinere. Eſt.n. Aduentus Chriſti triplex. In carne, in mente, qui ſingulis diebus in humanis animis cõtingit per ſpiritum ſanctum, & tertius in maieſtate, qui aduentus erit in die iudicij. De ſecundo aduentu, q fit in humana mente, inquit Salomon, Domine, mitte ſapientiam tuam, vt mecum ſit, & mecum laboret. Eſt rurſus & alia ratio, quæ eiuſmodi eſt, vt duos nobis ſignificet Aduentus, nimirum. Excita Domine potentiam tuam, & ueni, ut ab imminentibus peccatorũ noſtrorum periculis &c. Ad primum aduentum pertinet, cum dicitur. Te protegente mereamur eripi, ad ſm uero, quum legimus, te liberante ſaluari.

De temporibus quibus non debent nuptiæ celebrari. Cap. 65.

In aduentu nō debēt celebrari nuptiæ, sicut nec id Septuagesima, ꝙ hmōi tpa orōni potissimum sint deputata, ac tūc potius ab vxorio lecto quilibet debeat abstinere, quā eidem adiungi. Pari mō faciendum est, in sacris solennitatibus, cum earundem feriis, sicut in Pascha & Pentecoste. Et certè quidem dieb. quoq; dñicis, ac in festis apostolorū præcipuè continendum est. Solennitates nanq; institutæ sunt, ut liberius uacari possit orōni. Verumenimuerò rustici contra libentius illis dieb., conueniunt, ut uacent potationi Sed in oīb. his cautū oportet esse sacerdotem sæpenumerò. n. accidit ut mutū pecus ducat aial diuinū, hc est, laicus clericū. Ac generatim quidem obseruandū est, ꝙ quocunq; tpe abstinetur, a nuptiis, abstinendū sit ab amplexu coniugis, nisi si quando ob fragilitatē incontinentiæ poscat debitum ab vxore, uel illa à uiro. Illud enim exigenti persoluendum est, quia vir vt inquit apostolus, non habet pote-

ſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, & contrà. Se cundũ has ergo rationes, non debent nuptiæ celebrari, etiam tribus illis ſeptimanis quæ feſtum ſancti Ioan. Bap. præcedunt. Verùm hoc in quibuſdam eccleſijs iam pridem in diſſuetudinem abijt, Fuit tñ ratio, quare eccleſia conſtituerat ieiuuandam eſſe Quadrageſimam ante feſtũ ſancti Ioannis, ſicut ante Natale, Sed propter fragilitatem humanam, duæ illæ Quadrageſimæ redactæ ſunt in vnam, atq; illa tunc biparti ta fuit in tres ſeptimanas præcedentes natalem, & tres precedentes feſtũ ſcti Io. Qm̃ igitur tempora hæc orationi ſint maximè dedicata, q̃ ideo inſtituimus, vt ad cœlos per ueniamus, quod tamen efficere non poſſumus ſine duob. alijs, ſcilicet ieiunio & eleemoſina, quæ ad cœlos hoĩm facilè deferũt, ideo ordinatũ eſt ieiuniũ, vt q̃ nobis remãſerit pp ieiuniũ pauperibus eroget, ideoq; & ſponſus debet abſtinere a lecto vxoris, vt liberius ac comodius vacet orationi. Atq; ita non fiunt nuptiæ à prima dominica Aduentus, vſque ad Epiphaniam, nec etiam fierent, niſi ad octauam vſque Epipha-

niæ, nisi Dñs nuptias tum sui præsentia, tum miraculo decorasset. Præterea in Aduentu sciendum est, quemlibet uersum dici posse si sit de Aduentu, ut: Egredietur Dominus de loco sancto suo in maiestate sua, & ueniet ad iudicandum. Et Veni Dñe ad liberandum nos, q͂ potest dici de quolibet Aduentu. Aduentus.n. qui fuit in carne, liberauit animas nostras a seruitute diaboli, Aduentus uerò in mente liberat animas a peccato, Aduentus deniq; in maiestate, libe rat corpora. Postremò obiter notādum est, festum beatæ Luciæ hic adiunctum habere Italicè caharthar. Quia tūc maximè carnes solent deponi, quemadmodū ſ͂a dominica Septuagesimæ dr̃ uulgò carnispriuiū.

De festis & ieiunijs Aduentus. Cap. 66

Deinceps modò uideamus de ijs, quæ accidunt Aduētui, ut de eius festis & ieiuniis. Et in primis quidem hic cognoscamus, si festum sancti Andrææ contigerit prima dominica, id prosequendum esse secunda feria. Idem obseruari uolumus, de quolibet festo tam Apostolorum, quàm martyrum, si contingant dominicis priuilegiatis, quos

paulò

paulò post commemorabimus. Sic quoque si festum eiusmodi ipso dominico contigerit, quod uigiliam habeat, eius sexta feria celebrabitur officium, eritque ieiunium in sabbato, si uel inofficiata sit uigilia, id est, si proprium habeat officium. Item si qualibet alia dominica ex priuilegiatis, festum Apostoli, uel præcipuè alicuius martirys, uel alterius sancti, qui proprium habeat officium euenerit, restat uidere, an septimana sequens sit inofficiata, hoc est, proprium singuli eius septimanæ dies habeant officium. Quod si non habeant, illius dominicæ officio supersedebimus, atque eius loco festum hospitis, id est, sancti aduenientis ad dominicam celebrabimus, si uerò habeat, manente officio dominicæ festum transferetur ad secundam feriam, atque hoc pacto dies dominica interdum cedit festo, interdum uerò non. Et quidem quare? Quoniam ibi officium renouatur. Proinde ieiunia quatuor temporum, in tertia septima. Aduentuū oportet celebrari. Aduentus autem debent uiginti & unum diem, id est, tres septimanas integras habere, præter uigiliam Natalis.

Domini.

Domini. Cum ergo Aduentus semper inci piant a die dominica, si etiam simile die, vz dominica, Natalis Domini contigerit, necessarium est, vt aduentus protrahantur quatuor hebdomadis. Alioqui vigilia Natalis Domini, ieiunia quatuor temporum concurrerent, quorum vtrunq; peculiare habet officium,& ad diuersa pertinent tpa. Nam vigilia spectat ad tps gaudij, quum non sit de Aduentu, sed de Natiuitate,quare ad eũdem modũ non haberet Aduentus uiginti & unum dies, excepta, vt diximus, vigilia. Si autem contigerit Natalis Domini in secunda feria, vel deinceps usq; ad dominicam, tũc præter dies uiginti & unum, facilè habebimus diem, quo faciamus uigiliam,quia ipso die dominico,qui proprium officium non habet, celebrabitur uigilia, & Alleluya, canetur propter dominicam. Sed ieiunabitur sabbato præcedenti,tam ꝑ ieiunio quatuor temporum, quàm pro uigilia Nantalis Domini. Quantum uerò attinet generaliter ad ieiunia, cognoscẽdum est, cũ ieiunia uernalia primo instituta sint in prima septimana Veris, æstiualia in se-

cunda

cunda Iunij, Autumnalia in tertia Septem bris, Hyemalia in quarta Decembris, id eẽ propter multas confusiones, quæ inde nascebantur abrogatum esse,& regulariter definitum, quo tpe eorũ quodq; fieri debeat. Et de hyemalibus quidem dictum est, quòd semper in tertia septimana Aduentus fiant. sed de alijs regulariter sciendum est, ꝙ in prima septimana. Quadragesimæ semp incipiant uernalia, in septimana Pentecostes semper æstiualia, autumnalia ueterem seruent institutionem, quum semper in tertia septimana septembris fiant. Cauendum interim diligenter est, ne in computatione illarum septimanarum fallamur Nam si Calendæ illius mensis, hoc est, ipse mensis incipiat prima feria, uel secunda uel tertia, uel etiam quarta, tum illa eius mensis septima na combutabitur,& in ea quæ est ab illa tetia, fient ieiunia. si uerò mensis inceperit quinta uel sexta, uel septima feria, tres illas septimanas numerare ordiemur a sequenti dominica, & eodem modo in tertia fient ieiunia. Atq; ita sanè dies præcedentes quo ad computationem septimanarum pl...

ne

nè erunt inutiles Sic igitur hmôi habemus regulam, vt ab illa dominica, que propinquior fuierit Calendis Septembris .i. pridie mensis semper numeranda sit prima septimana, siue subsequatur, siue præcesserit.

De anniuersarijs mortuorum, & vigilijs Sanctorum. Cap. 67

De anniuersarijs verò mortuorum dicimus, q si contigerit dominica die, vel alia quauis celebri solennitate, non debeât mutari, & in sequentem diem differri, quemadmodum de festis sanctorum diximus, sed potius fiât die præcedenti, vt citius succurratur eorum pœnis, quas in igne purgatorio sufferunt. Vt .n. sancti nō indigent nostro auxilio & beneficio, ita cæteris defunctis omnino est necessarium. Omni tpe potest celebrari missa pro defunctis, præsente cadauere, nisi Parasceue. Tunc. n. non debet corpus Xp̄i imolari, nec missa cantari, sed die crastino, id est, sabbato poterit missa pro eo cani, & corpus sepeliri. Pari modo etiam faciendum est, ipso die Paschæ. Si .n. quis tunc moriatur, postero die missa est celebranda, seruato corpore tantisper super

ter-

terram. Nam fieri non debet vt sepeliretur absq; missa. Porrò aūt de vigilijs sanctorū generaliter dicimus, q̄ si propriam habeant collectam in missa, eam debere dici ad vesperas. Et sit dominica sit in vigia, dicemus vesperas de dominica, & post alias de sancto, vel cum magnificat legemus duntaxat collectam, vt Moguntina facit ecclesia, & monachi, vel cum sola antiphona dicemus orationem siue collectā de festo, si ꝓpriā & peculiarē non habeat vigiliā, cui ad postremum subiungemus: Benedicamus Dn̄o.

De vigilia Natalis Domini. Cap. 68.

SEQVITVR vigilia Natalis Domini, quæ propriam habet missam, & propriam in ea collectam, que item in vesperis dici debet, q̄ idem obseruatur in alijs vigiliis. Sin contrà fuerit, hoc est, si vigilia peculiare o ficium non habuerit, collecta in vesperis de sequenti festo dici oportet. Cantant ergo in vigilia Natalis Dn̄i hij psalmi: Laudate pueri Dn̄m, Laudate Dn̄m omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum, q̄m bonus, Lauda Hierusalem Dominum. Sed in completorio cani

debet

debet hymnus: Veni redemptor gentium.

De natiuitate Domini. Cap. 69

NVNC de ipso die Natiuitatis agamus, quo ante primos nocturnos, tres pannos super altare poni consuetum est, ad declarationem trium temporũ, singulisq; nocturnis unum auferri. Et primus quidem niger erat, pro tempore ante legem, secundus sub candidus, pro tempore reuelationis, & tertius ruber pro tpe Gratiæ, propter dilectum sponsum candidum, & rubicundum. Poteris alibi facilè inuenire, quemadmodũ veteres interpolatè, & diuersis vicibus ad nocturnos surgere solebant, vz in conticinio, nocte media, & in antelucano. Post tertium nocturnum incenduntur lumina ecclesiæ, & recitato Euangelio. Liber generationis cantat, Te Deum laudamus, ad consignandam cogratulationẽ, quæ facta fuit ob inuentam drachmam quam mulier perdiderat, in cuius inueniendæ gratiam ea lucernam incendit totamq; domum euertit, hoc est, ecclesia triomphans ex inferno per Christum omnino extraitur. Quatuor autẽ illo die leguntur Euangelia, vnũ matthæi

alterum

alterum & tertium Lucæ, quartum Iohannis, vt de natiuitatæ Christi quatuor testes peribeant testimonium. Quanquam sanè duo, vel ad summum tres sufficere possunt, quum in ore duorum, vel trium testiū stet omne verbum. Quamobrem verò Isaias legatur in primo nocturno, supra a nobis ostensum est. Verum diligenter hic animaduertere debemus trium, præcipue scripturas hoc tempore in ecclesia frequentari magis, quàm aliorum. In primis nimirum Dauidis prophetæ qui fuit homicida, proditor, & adulter. Deinde Matthei Apostoli, qui & publicanus dictus est & hoc ipso nomine infamis. Postremò Pauli. Apostoli, qui persecutus est ecclesiam. Quod quidem non abs re ita institutū fuit, ne videlicet desperent alij, quantumlibet peccatores, propter facta præcedentia, eleemosynas vel orationes Deo displicere, quin si pœniteant certò sciant: se veniam facile consequi posse, quantumuis graui noxa perplexi sint. Post te Deum laudamus, dici oportet a sacerdote iam è vestiario egresso, Co. fi .or, atque inchoari

prima

prima missa, vbi de eterna Christi generatione obscura, & ignota agitur. Quo quidem fit, vt illa etiam nocte cani debeat Absoluta verò illa dicuntur laudes, & finiuntur eadem oratione cũ missa, ut hanc atq; illas idem planè officium inuere exprimamus. Apparente aurora, statim incipitur 2a missa, in qua agitur de complexione siue impletione promissorum de Christo nascituro. Vnde profectò sic illam auspicamur: Lux fulgebit, quum illucente die, ac matutino apparente inchoetur. At dixerit hic semicoctus aliquis grammaticus, ergo deberet ibi esse lux fulgens, ꝙ verũ non est, quia tunc rubet. Sed intelligendum est, vt diximus, de impletione ꝓmissorum, quasi dicamus: tum lux fulgebit, quũ Xp̃s aduenerit, qui vera & eterna lux est, cumq; omnia quæ de eius aduentu iam multo tp̃e dicta sunt, complebuntur. Proinde hæc missa, ut & ante dictum est, finitur hoc mõ: Ecce completa sunt &c. prima ergo pertinet ad generationẽ ex patre sine matre, videlicet æternam: 2a ad eã quę sunt ex matre sine patre, vt temporalem: Tertia aũt quasi compacta

& con

& cõiuncta est, tradit.n. vtranq;. Nam ꝙ in eius exordio dr̃, puer natus est nobis, ad tẽporalem spectat generationem: ad ęternam verò Euãgelium Ioannis, in principio erat verbum, pars tamen illius Euãngelij postrema, nimirũ: Verbum caro factum est, &c. ad tpalem natiuitatem referenda est. Dicitur autẽ huiusmodi duplex natiuitatis, vt nos haud obscure intelligamus natiuitatẽ Xp̃i terrestrem nobis ꝓculdubio contulisse natiuitatem cœlestem. Vnde illud est, ꝙ in festo beati Stephani dr̃, heri natus est Xp̃s in terris, vt hodie Stephanus nasceretur in cœlis: deniq; neumæ, quæ fiũt in missa gaudiũ representant, quæ potius per e Kyrie, vel per a vt Alleluya fieri solent quã per aliàs vocales, vt per has significemus gaudium sp̃ũale quod restituũ est nobis in partu virginis, cum facta est ĩmutatio huius voculæ Eua salutãte angelo, & dicente Aue Maria. Eius.n. nominis, s. Heuæ significatio manserat vsq; ad salutationem Angeli. Hanc aũt significationem, nempè luctus Adæ & Heuæ, nascentes exprimunt pueri, si nimirum puella nascatur profert, vt vulgus quidem

existimat, e: cū masculus, a. Illæ igitͅ neumæ repreſentant dolorem, quem bis contulit transgresſio Adami & Heuæ. Sed gaudium planè reſtitutum eſt in beata virgine, cui non dictum eſt Eua, ſed Aue.

De feſtis Natiuitatem ſequentibus. Cap. 70.

DEINCEPS ſequitur ordine cōuenienti, vt de ijs feſtiuitatib. modò tractemus, quę Christi Natiuitatē ꝓximè ſequūtur. Debēt ergo veſperæ Natalis primò īegre celebrari, ac poſteà conueniūt diaconi quaſi in tripudio, cantantq́; Magnificat cū Antiphona de s. Stephano. Sed ſacerdos recitat collectā. Nocturnos & vniuerſum offm̄ craſtinū celebrant diaconi, ꝙ Stephanus fuerit diaconus, & ad lectiones concedūt benedictiones, ita tñ, vt eius diei miſſā celebret hebdomadarius, hoc eſt, ille, cuius tum vices fuerint eam exequi. Sic eodē modo oē officium perficient ſacerdotes ipſo die beati Ioannis, ꝙ hic ſacerdos fuerit, & pueri in ipſo feſto Innocentiū, qua innocentes pro Christo occiſi ſunt. Sed ignorandum non eſt, pasſionē beati Stephani ſanctam fuiſſe in Auguſto, illo die, quo eius celebratur inuentio, & contrà

trà inuentionem, eiuſdem fuiſſe poſtero die Natiuitatis Domini. Verumenimuerò cum dignius & præſtantius ſit feſtum Pasſionis inuentione, idcirco translatum eſt ad tempus natalis domini. Vel etiam ob hanc rem, quod ei eodem hoc die dedicata ſit baſilica. Poterit tamen & alia eſſe ratio, quoniam Stephanus poſt Domini pasſionem pro Chriſto primus martyrium perpeſſus eſt, quod naſci dicitur in cœlis, cuiuſmodi natalem nobis Chriſti natiuitatis in carne contulit. Conſentaneum ergo fuit, vt natiuitati Chriſti continuaretur natale ſancti Stephani, quo per hoc notaretur, natiuitatem vnam ſequi ex alia. Vnde etiam eſt, ꝙ in ipſius vita legitur: Heri Chriſtus natus eſt in terris, vt Stephanus hodie naſceretur in cœlis. Eodem ferè modo de feſto Sancto Ioannis Euangeliſtæ cenſendum eſt, quòd quum ille dies quo ſe depoſuit in foueam poſt celebrationem ſacrorum natalis fuerit ſancto Ioanni Baptiſtæ, hic tamen eum illi ceſſit, de quo dictum erat à Domino: inter natos mulierum non ſurrexit maior, &c. atque feſtum hujus translatũ eſt ad ter-

illum diem Natalis domini, vt omnes suos comites haberet sponsus, qui rubicūdus est & candidus. Vel ob id etiā, ꝙ eo die ipsi dedicata sit basilica, vel tandem, q̄a eo die infulatus est, fuit. n. patriarcha Ephesinus. Tūc autem scripsit Euangeliū, de quo Beda inquit, ꝙ si paulò altius intonasset, vniuersus mūdus vix capere potuisset, ita ut hinc quoque Hieronymus eum uocitet uocem aquilæ. Simili rōne innocentes nō statim q̄dem quarto die post passi sunt, sȝ quarto die anno reuoluto Qn̄quidem cum Herodes à filijs suis accusatus erat, debuit Romam proficisci, ibiq̄ corā Augusto Cæsare cām suam defendere, ita ut simulatq̄ causam obtinuisset, ac iam redijsset, immane istud facinus perpetrauerit, omnes interimens pueros à bimatu & infrà. Credebat. n. puerū natū magnum fore, cui astra famulabantur, & timebat, ne per illum regnum suū amitteret, de quo plenius in Mattheo legit̄. In festo itaq̄ Innocentiū penitus subticentur cantica lætitiæ, qm̄ ij ad inferos descenderunt. Si uerò contingat eorꝝ festum die dominica, tunc nullum subticetur, propter diem resurre-

ctionis.

ctionis. Nec ēt ī illoꝝ octauis aliqua cātica letitiæ ſuprimūtur, ut ſignificemus gaudiū, ꝙ accepturi ſunt ī octaua, i. ī reſurrectione.

De Circuncisione. Cap. 71.

IN Circuncisione duo ſimul feſta concurrunt, parientis ſ. & partus, propter octauas. Vnde ſanè eſt. ꝙ eo die duas miſſas celebrare debeamus, primā de beata virgine, ſ. Vultum tuum, aliam de octauis, nimirum, puer natus eſt nobis, & dñ illo die Euangeliū Lucæ, poſtq̄ impleti ſunt dies octo, &c. Sunt nonnulli alij, qui tria huc feſta concurrere arbitrentur, de beata uirgi. de octauis, & de Circuncisione. Nam etiā ſi tū circunciſus non fuiſſet, nihilominus tñ fierēt octaue. Sed qm̄ modò de octauis mentionē fecimus, non incōmodum erit, ſi eas paulò plenius perſequamur. Sunt. n. nōnullæ octauæ inſtōnis, vt ſunt eorum, qui habent vigilias: nonnullæ deuotionis, cuiuſmodi fieri poſſunt in honorem cuiuslibet ſancti. Nōnullæ etiā venerationis, vt ſunt eæ quæ ſolius dei eſſe dicuntur. Nam octauæ Natiuitatis, Paſchæ & Pentecoſtes ſunt venerationis Xp̄i. Sunt item & octauæ ſignificationis,

vt Innocētium, per quas nostra significatur resurrectio, quo quidem fit, vt tunc lætitiæ siue laudis canantur cantica. Nam tametsi quidem ad inferos descenderint, resurgent, tamen nobiscum in gloria. Quanquam nihilominus & de quibusuis alijs sanctis octauæ significationis dici possunt. Totum interim tempus quod est ad purificationem vsque tractat infantiam saluatoris, ita vt hinc aliorum, sanctorum commemorationes fieri non debeant; & quidem maximè sanctæ Crucis, iuxta illud vulgare dictum: Non coques hœdum in lacte matris.

De festo Hypodiaconorum. Cap. 72.

FESTVM Hypodiaconorum, quod vocamus stultorum, à quibusdam perficitur, in Circuncisione, à quibusdam verò in Epiphania: vel ī eius octauis. Fiunt autem quatuor tripudia post Natiuitatem Domini in ecclesia, Leuitarum scilicet, sacerdotum, puerorum, id est, minorum ætate & ordine, & hypodiaconorum, qui ordo incertus est. Vnde fit, vt ille quandoque annumeretur inter sacros ordines, quandoque non,

quod expresse ex eo intelligitur, quod certum tempus non habeat, & officio celebretur confuso.

De Epiphania. Cap. 73.

POST hęc sequitur dies apparitionum siue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuisse eodem die, annis tamen diuersis Quarumquidem vna effecta est per stellam decimotertio die à Natiuitate Christi. Atque hæc propriè dicitur Epiphania, à Græco verbo ἐπιφαίνομαι, quod est appāreo. Altera verò facta est per vocem Patris, eodem die anno trigesimo, & appellatur θεοφανία, à Θεός quod nobis est Deus. Tertia denique nominata est, Bethania, nomine conflato ab Hebræo & Græco, videlicet à Beth, quod domus est, quæ item alio anno eodem die contigit. Apparuit enim in domo per transformationem aquæ in vinum. Atque hæ quidem tres Epiphaniæ leguntur in Euangelio tanquam eodem die factæ. Quartam addidit Beda in commentarijs in Lucam, eodem die fuisse factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectione panum, diciturque phagiphania à

φάγω, quod eſt, comedo. His omnibus manifeſtatus eſt Chriſtus eſſe Deus. Quatuor ergo feſta ſunt vno die. Si quæratur qua ratione tam citò reges venire potuerint, cum ipſo die Natiuitatis primò eis ſtella viſa ſit, ita vt difficile fuerit ab exteris regionibus ſpacio dierum tredecim itinere terreſtri venire Hieroſolymam. Sed huic nos bifariam reſpondere poſſumus. ꝙ nimirum vt pleriq; affirmant, eis ante Natiuitatem ſtella apparuerit, vel ꝙ vt alij putant Dromedarijs venerint. Eſt autem Dromedarius animal paulò minoris ſtaturæ quã Camelus, cùm tamen curſu ſit multò velocior. Poteſt.n. vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus. Si rurſum roget quis quonam ſtella illa euanuerit, reſpondebimus iterum duobus modis, ꝙ vel ceciderit, vt quibuſdam placet in puteum, vbi etiamnum facilè ſit conſpicua ijs tantum, qui ſunt virgines, vel ꝙ, vt alij opinantur, in priorem materiam ſit diſſoluta. Cæterum ipſo feſto Epiphaniæ ad primũ nocturnum non dicimus Venite, idq; duplici de cauſa: tum quia reges ad adorandũ

Chri-

Christum, non inuitati venerunt, tum ne uideamur Herodem imitari. Ipse.n.omnes regni sui sapientes ad consilium conuocauit, non ut Christum adoraret, quemadmodum falso dicebat, sed magis ut ipsum perderet. Ab eadem profectò ratione & hoc ꝓfectum est, quod triduo ante pascham osculum pacis non damus, ut proditori Iudæ nos dissimiles esse ostendamus. In secundo autem nocturno ad sextam antiphonam canimus Venite exultemus, quia in sexta mundi ætate gentes ad Christi fidem peruenerunt, quarum primi fuerunt tres illi reges, qui ad Christum adorãdum è regnis suis profecti sunt. In tertio denique nocturno cantamus antiphonam Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, & psalmũ, deus noster refugium, órdine psalmorum retrogrado, quod amplius in toto anno non sit, nisi in festo omnium sanctorum. Sed quare tunc fiat, dicetur alibi. Ideo tertiò nocturno, quia tertiò tempore, id est, tempore gratiæ Fluminis (baptismatis scilicet) impetus, ciuitatem dei, nempè sanctam militantem ecclesiam, lætificat, hanc mundandò & ab

ab omni labe purgando, ut ad septimã ætatem quiescentium fœliciter peruenire possit, ubi tum plenius ac cumulatius lætificabitur. Et quoniam quidem dei ciuitas in ætate septima quiescentium quasi plenum recipiet statum, cum ab omni pœnalitate eximetur & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideò illiusmodi Antiphona septimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluya propterea frequentamus, ut in tertio tempore per baptisma lætitiam aduenisse monstremus. Ad hunc ergo modum incipi, debent matutinæ: Domine labia mea aperies. Deinde sequitur hymnus si sit monachalis ecclesia, Si uerò non extemplò subiungitur: Afferte Domino filij, & Deus noster refugium. Ad postremum igitur, ut progrediamur ad cætera, facilè suspicandum est reges non uenisse solos, sed eos secum magnum aduexisse principum comitatum.

De Euangelijs apparitionis. Cap. 74.

SVNT autem tria Euangelia huius festiuitatis, unum de baptismo, scilicet Factum est cum baptizaretur, secundum de Magis, nempè:

nempè: Cum natus esset Iesus, tertiũ de nuptijs, atque hoc quidem legitur dominica sequenti. Cæterum illud nos latere nõ debet, duo Euangelia de Christi generatione legi nocte alterum uidelicet in Natiuitate, alterum uerò in Epiphania. Quoniam utraque Christi generatio erat nocte, hoc est, obscura & quæ primorum patrum sensibus percipi non poterat. Vna generatio fit descendendo, altera ascendendo, quod una sit carnalis, altera spiritualis. In una ponitur, Genuit, ut carnalis & temporalis generationis exprimatur, successio: in altera ponitur, Qui fuit, ut donetur spiritalis generationis adoptio. Prima terminata est in uirginis partu, secunda inchoata est per batismum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuagesimã legunt, quidam, responsoria de Psalmis quæ sic dicuntur, quoniam lectionibus debent respondere & conuenire, cum tamen Psalmi non debeant legi nisi illo triduo ante pascham.

De festis sanctorum. Cap. 75.

NVNC ergo ad festa proximè sequentia breuiter transcurramus. Ac de beata

Agnete

existimat, e: cũ masculus, a. Illæ igiť neumæ repreſentant dolorem, quem bis contulit transgreſsio Adami & Heuæ. Sed gaudium planè reſtitutum eſt in beata virgine, cui non dictum eſt Eua, ſed Aue.

De feſtis Natiuitatem ſequentibus. Cap. 70.

DEINCEPS ſequitur ordine cõuenienti, vt de ijs feſtiuitatib. modò tractemus, quę Christi Natiuitatē ꝓximè ſequũtur. Debēt ergo veſperæ Natalis primò ĩtegre celebrari, ac poſteà conueniũt diaconi quaſi in tripudio, cantantq́ Magnificat cũ Antiphona de s. Stephano. Sed ſacerdos recitat collectá. Nocturnos & vniuerſum offiῖ craſtinũ celebrãt diaconi, ꝗ Stephanus fuerit diaconus, & ad lectiones concedũt benedictiones, ita tñ, vt eius diei miſſaȝ celebret hebdomadarius, hoc eſt, ille, cuius tum vices fuerint eam exequi. Sic eodē modo oē officium perficient ſacerdotes ipſo die beati Ioannis, ꝗ hic ſacerdos fuerit, & pueri in ipſo feſto Innocentiũ, qua innocentes pro Christo occiſi ſunt. Sed ignorandum non eſt, paſsionē beati Stephani ſanctam fuiſſe in Auguſto, illo die, quo eius celębratur inuentio, & con-

trà inuentionem, eiusdem fuisse postero die Natiuitatis Domini. Verumenimuerò cùm dignius & præstantius sit festum Passionis inuentione, idcirco translatum est ad tempus natalis domini. Vel etiam ob hanc rem, quod ei eodem hoc die dedicata sit basilica. Poterit tamen & alia esse ratio, quoniam Stephanus post Domini passionem pro Christo primus martyrium perpessus est, quod nasci dicitur in cœlis, cuiusmodi natalem nobis Christi natiuitatis in carne contulit. Consentaneum ergo fuit, vt natiuitati Christi continuaretur natale sancti Stephani, quo per hoc notaretur, natiuitatem vnam sequi ex alia. Vnde etiam est, quòd in ipsius vita legitur: Heri Christus natus est in terris, vt Stephanus hodie nasceretur in cœlis. Eodem ferè modo de festo Sancto Ioannis Euangelistæ censendum est, quòd quum ille dies quo se deposuit in foueam post celebrationem sacrorum natalis fuerit sancto Ioanni Baptistæ, hic tamen eum illi cessit, de quo dictum erat à Domino: inter natos mulierum non surrexit maior, &c. atque festum huius translatũ est ad ter-

ctionis. Nec ēt i illorū octauis aliqua cātica letitiæ ſuprimūtur, ut ſignificemus gaudiū, ꝙ accepturi ſunt ī octaua, i. ī reſurrectione.

De Circuncisione. Cap. 71.

IN Circuncisione duo ſimul feſta concurrunt, parientis ſ. & partus, propter octauas. Vnde ſanè eſt. ꝙ eo die duas miſſas celebrare debeamus, primā de beata virgine, ſ. Vultum tuum, aliam de octauis, nimirum, puer natus eſt nobis, & dr̄ illo die Euangeliū Lucæ, poſtq̄ impleti ſunt dies octo, &c. Sunt nonnulli alij, qui tria huc feſta concurrere arbitrentur, de beata uirgi. de octauis, & de Circuncisione. Nam etiā ſi tū circuncisus non fuiſſet, nihilominus tñ fieret octaue. Sed qm̄ modò de octauis mentionē fecimus, non incōmodum erit, ſi eas paulò plenius perſequamur. Sunt. n. nōnullæ octauæ inſtōnis, vt ſunt eorum, qui habent vigilias: nonnullæ deuotionis, cuiuſmodi fieri poſſunt in honorem cuiuslibet ſancti. Nōnullæ etiā venerationis, vt ſunt eæ quæ ſolius dei eſſe dicuntur. Nam octauæ Natiuitatis, Paſchæ & Pentecoſtes ſunt venerationis Xp̄i. Sunt item & octauæ ſignificationis,

vt Innocētium, per quas nostra significatur resurrectio, quo quidem fit, vt tunc lætitiæ siue laudis canantur cantica. Nam tametsi quidem ad inferos descenderint, resurgent, tamen nobiscum in gloria. Quanquam nihilominus & de quibusuis alijs sanctis octauæ significationis dici possunt. Totum interim tempus quod est ad purificationem vsque tractat infantiam saluatoris, ita vt hinc aliorum sanctorum commemorationes fieri non debeant; & quidem maximè sanctæ Crucis, iuxta illud vulgare dictum: Non coques hœdum in lacte matris.

De festo Hypodiaconorum. Cap. 72.

FESTVM Hypodiaconorum, quod vocamus stultorum, à quibusdam perficitur, in Circuncisione, à quibusdam verò in Epiphania: vel ī eius octauis. Fiunt autem quatuor tripudia post Natiuitatem Domini in ecclesia, Leuitarum scilicet, sacerdotum, puerorum, id est, minorum ætate & ordine, & hypodiaconorum, qui ordo incertus est. Vnde fit, vt ille quandoque annumeretur inter sacros ordines, quandoque non,

quod

quod expresse ex eo intelligitur, quod certum tempus non habeat, & officio celebretur confuso.

De Epiphania. Cap. 73.

POST hęc sequitur dies apparitionum siue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuisse eodem die, annis tamen diuersis Quarumquidem vna effecta est per stellam decimotertio die à Natiuitate Christi. Atque hæc propriè dicitur Epiphania, à Græco verbo ἐπιφαίνομαι, quod est appāreo. Altera verò facta est per vocem Patris, eodem die anno trigesimo, & appellatur θεοφανία, à θεὸς quod nobis est Deus. Tertia denique nominata est, Bethania, nomine conflato ab Hebræo & Græco, videlicet à Beth, quod domus est; quæ item alio anno eodem die contigit. Apparuit enim in domo per transformationem aquæ in vinum. Atque hæ quidem tres Epiphaniæ leguntur in Euangelio tanquam eodem die factæ. Quartam addidit Beda in commentarijs in Lucam, eodem die fuisse factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectione panum, diciturque phagiphania à

φχγω, quod est, comedo. His omnibus manifestatus est Christus esse Deus. Quatuor ergo festa sunt vno die. Si quæratur qua ratione tam citò reges venire potuerint, cum ipso die Natiuitatis primò eis stella visa sit, ita vt difficile fuerit ab exteris regionibus spacio dierum tredecim itinere terrestri venire Hierosolymam. Sed huic nos bifariam respondere possumus. ꝙ nimirum vt pleriq; affirmant, eis ante Natiuitatem stella apparuerit, vel ꝙ vt alij putant Dromedarijs venerint. Est autem Dromedarius animal paulò minoris staturæ quã Camelus, cùm tamen cursu sit multò velòcior. Potest.n. vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus. Si rursum roget quis quonam stella illa euanuerit, respondebimus iterum duobus modis, ꝙ vel ceciderit, vt quibusdam placet in puteum, vbi etiamnum facilè fit conspicua ijs tantum, qui sunt virgines, vel ꝙ, vt alij opinantur, in priorem materiam sit dissoluta. Cæterum ipso festo Epiphaniæ ad primũ nocturnum non dicimus Venite, idq; duplici de causa: tum quia reges ad adorandũ

Chri-

Christum, non inuitati venerunt, tum ne uideamur Herodem imitari. Ipse.n.omnes regni sui sapientes ad consilium conuocauit, non ut Christum adoraret, quemadmodum falso dicebat, sed magis ut ipsum perderet. Ab eadem profectò ratione & hoc ꝑfectum est, quod triduo ante pascham oscu lum pacis non damus, ut proditori Iudæ nos dissimiles esse ostendamus. In secundo autem nocturno ad sextam antiphonam canimus Venite exultemus, quia in sexta mundi ætate gentes ad Christi fidem peruenerunt, quarum primi fuerunt tres illi reges, qui ad Christum adorādum è regnis suis profecti sunt. In tertio denique nocturno cantamus antiphonam Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, & psalmū, deus noster refugium, ordine psalmorum retrogrado, quod amplius in toto anno non fit, nisi in festo omnium sanctorum. Sed quare tunc fiat, dicetur alibi. Ideo tertiò nocturno, quia tertiò tempore, id est, tempore gratiæ Fluminis (baptismatis scilicet) impetus, ciuitatem dei, nempè sanctam militantem ecclesiam, lætificat, hanc mundando &

ab

ab omni labe purgando, ut ad septimã ætatem quiescentium fœliciter peruenire possit, ubi tum plenius ac cumulatius lætificabitur. Et quoniam quidem dei ciuitas in ætate septima quiescentium quasi plenum recipiet statum, cum ab omni pœnalitate eximetur & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideò illiusmodi Antiphona septimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluya propterea frequentamus, ut in tertiò tempore per baptisma lætitiam aduenisse monstremus. Ad hunc ergo modum incipi, debent matutinæ: Domine labia mea aperies. Deinde sequitur hymnus si sit monachalis ecclesia, Si uerò non extemplò subiungitur: Afferte Domino filij, & Deus noster refugium. Ad postremum igitur, ut progrediamur ad cætera, facilè suspicandum est reges non uenisse solos, sed eos secum magnum aduexisse principum comitatum.

De Euangelijs apparitionis. Cap. 74.

SUNT autem tria Euangelia huius festiuitatis, unum de baptismo, scilicet Factum est cum baptizaretur, secundum de Magis, nempè:

nempè: Cum natus esset Iesus, tertiũ de nuptijs, atq; hoc quidem legitur dominica sequenti. Cæterum illud nos latere nõ debet, duo Euangelia de Christi generatione legi nocte alterum uidelicet in Natiuitate, alterum uerò in Epiphania. Quoniam utraq; Christi generatio erat nocte, hoc est, obscura & quæ primorum patrum sensibus percipi non poterat. Vna generatio fit descendendo, altera ascendendo, quod una sit carnalis, altera spiritualis. In una ponitur, Genuit, ut carnalis & temporalis generationis exprimatur, successio: in altera ponitur, Qui fuit, ut donetur spiritalis generationis adoptio. Prima terminata est in uirginis partu, secunda inchoata est per batismum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuagesimã legunt, quidam, responsoria de Psalmis quæ sic dicuntur, quoniam lectionibus debent respondere & conuenire, cum tamen Psalmi non debeant legi nisi illo triduo ante pascham.

De festis sanctorum. Cap. 75.

NVNC ergo ad festa proximè sequentia breuiter transcurramus. Ac de beata

ab omni labe purgando, ut ad septimã ætatem quiescentium fœliciter peruenire possit, ubi tum plenius ac cumulatius lætificabitur. Et quoniam quidem dei ciuitas in ætate septima quiescentium quasi plenum recipiet statum, cum ab omni pœnalitate eximetur & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideò illiusmodi Antiphona septimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluya propterea frequentamus, ut in tertiò tempore per baptisma lætitiam aduenisse monstremus. Ad hunc ergo modum incipi, debent matutinæ: Domine labia mea aperies. Deinde sequitur hymnus si sit monachalis ecclesia, Si uerò non extemplò subiungitur: Afferte Domino filij, & Deus noster refugium. Ad postremum igitur, ut progrediamur ad cætera, facilè suspicandum est reges non uenisse solos, sed eos secum magnum aduexisse principum comitatum.

De Euangelijs apparitionis. Cap. 74.

SVNT autem tria Euangelia huius festiuitatis, unum de baptismo, scilicet Factum est cum baptizaretur, secundum de Magis, nempè:

nempè: Cum natus esset Iesus, tertiũ de nuptijs, atq; hoc quidem legitur dominica sequenti. Cæterum illud nos latere nõ debet, duo Euangelia de Christi generatione legi nocte alterum uidelicet in Natiuitate, alterum uerò in Epiphania. Quoniam utraq; Christi generatio erat nocte, hoc est, obscura & quæ primorum patrum sensibus percipi non poterat. Vna generatio fit descendendo, altera ascendendo, quod una sit carnalis, altera spiritualis. In una ponitur, Genuit, ut carnalis & temporalis generationis exprimatur, successio: in altera ponitur, Qui fuit, ut donetur spiritalis generationis adoptio. Prima terminata est in uirginis partu, secunda inchoata est per batismum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuagesimã legunt, quidam, responsoria de Psalmis quæ sic dicuntur, quoniam lectionibus debent respondere & conuenire, cum tamen Psalmi non debeant legi nisi illo triduo ante pascham.

De festis sanctorum. Cap. 75.

NVNC ergo ad festa proximè sequentia breuiter transcuramus. Ac de beata

Agnete

Agnete quidem, cuius uitam composuisse dicitur Ambrosius, hoc solū scire sufficiat, ꝙ octauas non habeat institutionis. Cetero quin octauas habet alterius significationis causa. Eius autem sollennitas celebrari cœpta est propter quoddā miraculum, ꝙ octauo die suis contingit parentibus, ad eius tumulum lamentantibus. In festo Beati Pauli cantantur quidam versus cum antiphonis, quemadmodum etiam fit in festo beati Laurentij & beati Stphani. Paulus .n. plus omnibus laborauit in concionando, & prædicando, Laurentius grauius cœteris passus est, & Stephanus pro fide Xp̄i primus martyr extitit. Idem etiā fieri oportet de beata Maria, ꝙ priuilegiata sit in uirginitate; qa virgo uirginū & fuit & dicta est.

De dominica post octauas Epiphaniæ. c. 76.

DOMINICA post octauas Epiphaniæ canitur, Omnis terra adoret te. Quare autem hoc fiat, rationem tradunt huiusmodi Cum enim Augustus vniuerso orbi imperaret ad gloriam Romani imperij huiusmodi edictum proposuit & promulgauit, vt quoq; anno è singulis mundi ciuitatibus

bus Romam aliquis veniret tantũ terræ secum adferens quantum complexu pugni compræhendere posset. Quod quidẽ ideò factum est, ut per hoc certò atq; euidenter cõstaret oẽs subiectos esse Romano imperio. Sed postea cũ ex illa terra factus esset quasi monticulus quidã, in hoc à Romanis ad fidem cõuersis, ecclesia in honorem dei fundata est illa domica. Ad cuius dedicationẽ Christiani ex diuersis regionibus conuenerũt. Quia ergo ex omni terra factus est mõticulus ille in quo huiusmodi ecclesia sit collocata, ideò in dedicationibus illius diei cantatur officiũ. Omnis terra adoret te &c.

De Septuagesima, Sexagesima, quinquagesima & quadragesima. cap. 67

Postquam dictum sit de illo tpe, quod est inter natalem Domini & Septuagesimã interiectum, ordo postulat, ut deinceps de ipsa Septuagesima & eius gratia de Sexagesima, Quinquagesima, & Quadragesima dicamus, idq; hoc potissimũm ordine. Primò quid significent, secundò vbi incipiant & vbi finiantur, tertiò de earum institutione & quartò de officiis. septuagesima igitur

repræ-

repræsentat tempus deuiationis siue pœnæ & culpæ, Vnde statim ipsa prima dominica incipit leg. historia libri Geneseos, & legitur vsque ad dominicam, quæ præcedit eam dominicam, quæ in Ramis palmarum appellata est, vbi agitur de deuiatiōe & errore primorum parentum. Deponimus hic etiam Alleluya in quo sciendum est illud nonnullos facere sabbato eo, quod pcedit ad horam sextam, nonnullos ad nonam, nonnullos ad vesperas, nonnullos etiam nocte ad nocturnos, nonnullos denique ipso die dominico ad primam, quæ quidem varietas nata est ex varia dierū inchoatione. sunt. n. quædam nationes, quæ diem auspicantur à meridie, eumque finiunt meridie diei sequentis. Alij vero ad nonam, & terminant in sequentem nonam, alij rursus à vesperis, & eum deducunt in alias vesperas, qui rectius faciunt, alij denique inchoant à media nocte, & sequēti nocte media eundem finiunt, quod etiā nunc obseruatur secundum decreta Romanorum. Si. n. quis alteri pactum fecerit ad certum diem, non videtur pactum fregisse ante mediam noctem sequentem, si ei tum

satis-

satisfecerit. Sunt nonnullæ ecclesię, quæ cū magno tripudio deponūt Alleluya. Inchoatur autem Septuagesima à dominica qua cantatur, Circundederunt me, & finitur sabbato in albis, qđ est post Pascha. Et ut nos simul de omnibus expediamus, Sexagesima incipit sequenti die dominica post Circundederunt me, & terminatur in quarta feria post Pascha: Quinquagesima quoque inchoatur tertia dominica post Circundederunt me, & ipso paschate finitur. Quadragesimam verò auspicamur dominica qua canitur in ecclesia, Inuocauit me, atque eandem finimus in cœna Domini. Septuagesima autem dicitur, quod septies decem habeat dies. Verumenim uerò hæc septuagesima dierum, quam præsens obseruat ecclesia, indicat nobis septuagita illos annos quibus Israel fuit in seruitute babylonica. Nam quemadmodum illi deposuerūt sua organa, dicentes. Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Ita & nos quoque deponimus cantica laudis, At verò posteà sibi data à Cyro sexagesimo anno redeundi facultate, cœperunt lætari

quemadmodũ & nos in sabbato Paschæ resumimus& cantamus Alleluya, eorũ innuẽdo lætitiam, quam ipsi habuerunt ob redeundi licentiam sibi præstitam Sed quemadmodum illi in apparatu reditus, suas colligendo sarcinulas multum laborauerunt; sic nos quoq; post Alleluya huiusmodi statim tractum subiungimus. Laudate Dominum, quo laborem significamus. Illi rursus quemadmodũ cum lætitia redeuntes, itineris tamen laborè vexabantur, ita nos per totam Paschalem septimanam Graduale cũ Alleluya cantamus Per Graduale. n. laborẽ exprimimus, p Alleluya lætitiam. Præterea vt illi patriã ingredientes plenam acceperunt lætitiã, sic nos sabbato quo Septuagesima terminat, Domino canimus Alleluya. Et pfectò tam nostrà dierum Septuagesima, quàm illorum Septuagesima annorũ quasi quædam historia est, quà totum humani generis exilium ab Adamo vsque ad finem mundi quodãmodo figuratur, quod rouolutione septem dierum peragitur, & sub septem annorum milibus concluditur, vt per septuaginta dies vel septuaginta annos

nos intelligamus septuaginta annorũ centenas. Ab initio.n. vsq; ad Ascensionem septem milia annorũ computamus. Exinde verò quicquid tẽporis sequitúr vsq; ad finem mundi sub septeno millenario compræhendimus, cuius terminũ solus Deus nouit. Queadmodũ ergo filij Israel septuagesimo anno p Cirum à captiuitate babylonica fuerint liberati, sic nos per Christũ in septima mundi ætate vel in septimo millenario à seruitute diaboli sumus redẽpti, restituta nobis innocentiæ stola p remissionem baptismi. Atq; hinc est, q in sabbato Paschæ vnũ Alleluya cantamus iã spe æternæ quietis & recuperatione patriæ gratulantes. Israel laborabat in apparando reditum, & in redeundo, nos quoq; in ecclesia p̃senti p satisfactione decem p̃ceptorũ legis laborare debemus sed cũ finito tpe nostri exilij uentũ erit ad patriã, tũ utraq; stola decorabimur, cũ videlicet corpus & aĩa simul glorificabunt, q significatur p duo Alleluya, q̃ sub finem septuagesimæ decantantur Obiter ergo nota, q septuagesima incipit à mœrore, & finitur cum gaudio, sicut psal-

mi pœnitentiales, vt vocant. septuagesima verò sonat sexies decem, & significat tēpus viduitatis ecclesiæ, ac mœrorem eius propter absentiam sponsi. Licet.n. Christus sit nobis præsens secundum diuinitaté, iuxta illud. Vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi, tamen secundum quod est hō, in cœlo est, & sedet ad dextrā patris, id est, patri est coèqualis. Vnde ipse ait. Nondum.n. ascendi ad patrem meum, hoc est, nondum sum ei coèqualis, vt vos opinamini. Dantur hic tamen sponsæ in remedium & consolationem sex opera misericordiæ, quæ sunt, pascere esurientem, potum dare sitienti, visitare infirmum, vestire nudum, hospitio pauperem excipere, & peregrinū, quibus septimum ex Tobia additur, nimirū mortuos sepeliri. Hæc sunt data sponsæ, vt in eis se exerceat, vtq; per eorum, & decalogi obseruationem, sibi mereatur sui sponsi ianuam aperiri, & illius suauissimo amplexu frui. sic Quinquagesima dicta est quasi quinquies decem, significatq; tempus remissionis, quemadmodū in lege veteri annus quinquagesimus dicebatur annus remis-

ſionis. Vnde hoc tempore maximè cantatur pſalmus quinquageſimus. ſ. Miſerere mei Deus.qui eſt pęnitentiæ & remisſionis Hoc igitur tempore ieiunamus,vt peccatorum remisſionem obtineamus. Poſtremò, Quadrageſima commendatur potisſimum à loco inſtitutionis vt dictum eſt, à tribus, temporibus,& à perſonis, quæ in illis ieiunarũt. Ab inſtitutione, qm̃ in paradiſo fuit inſtituta,quando Deus, Adamo prohibuit ne comedoret de fructu ligni ſcientiæ boni & mali A temporibus verò & à perſonis, quoniam in tempore ante legem à Moyſe fuit ieiunatum, in tempore legis ab Helia, in tempore gratiæ à Chriſto.

De inſtitutione prædictorum. cap. 78

VISO quid prædicta ſignificent,de eorum inſtitutionibus ſubſequenter agamus,& primò de Quadrageſima. In primis ergo videndum eſt, quare vocetur Quadrageſima,cum potius dici deberet decima ꝙ ſit dierum decima, Verùm hoc ita factum eſt ex conſuetudine Ethnicorum ſiue Gentilium.Quemadmodum enim Hebræi ex omnibus ſuis bonis decimam partem

dabant, ita Gentiles q̄dragesimã, & tales reditus uocabant quadragesimã, vel decimã. Iuxta similitudinem igitur regij fisci vel telonei, aut Romanę exactionis dierũ decimã quã Deo persoluimus, quadragesimã appellamus. Tametsi q̄dem non habeat nisi triginta & sex dies de decima, & incipiat quadragesima, ut dictũ est, dominica, qua cantat Inuocauit me. sed quia Christus ieiunauit quadraginta diebus, & nos debemus esse illius imitatores, additi sunt quatuor dies, vt similiter quadraginta dies ieiunemus. Atq̃ etiã ideo quadragĩta dies ieiunamus, ut diebus illis quadraginta à pascha usq̃ ad Ascensionem, quos in lætitia acturi sumus, nõ excedamus, q̄n Christũ caput nostrũ ad cęlos cõsequi valeamus. similiter sentiendũ est de quinquagesima. Cũ .n. clerici considerabãt se p̄cedere populũ ordine, rati sunt æquum esse, ut & sanctitate p̄irent. Quare duos dies addiderunt & à die dominica ante inuocauit me, incipiunt ieiunare. Atq̃ ita instituta est Quinquagesima. Vel ideo etiam quinquaginta dies in pœnitentiam ducimus, vt peractis quinquaginta diebus lætitiæ post

Pas-

Pascha, ipso die pentecostes digni habeamur qui spiritus sancti gratiã suscipiamus. Verũ septuagesimæ institutio huiusmodi sumpsit initium. Melchiades papa & sanctus Siluester statuerunt, ut bis quoq; sabbato comederetur, ne ꝓpter abstinentiam & afflictionem carnis q̃ sustinuerant sexta feria, quæ omni tp̃e ieiunabatur, & aduc debet ab omnibus ieiunari, natura debilitaretur. In redemptionem ergo sabbatorum illius temporis, addiderunt unam septimanam, & sic instituta est Sexagesima, que tantum ꝓtenditur usq; ad quartam feriã post pascha. Sic quoq; aliam habet originem Septuagesima. Nam quum ꝓpter uenerationem diei Ascensionis, in qua natura nostra cœlos ascendit exaltata uel ultra choros angelorũ, statutum est a sanctis patribus, ut quinta feria semper celebris haberetur Sed quum nos eadem die nostra melius procuramus, factum est ut illam diem secundum antiquam consuetudinem solenniter non obseruamus. Pro illis ergo rursus unam septimanam Sexagesimæ addiderunt, incipientes ieiunare à Circundederunt me.

Atq; ita instituta est septuagesimæ, q̃, vt dictū est, vsq; ad sabbatū post pascha ,ptēdit.

De officijs istorum temporum. c. 79

HIs ita breuiter consideratis, v dēdum est de officiis istorum temporum generaliter. sciendum igitur est, quòd quædā hoc tempore omnino intermittuntur, quædam variantur, & quædam pro alijs mutantur. Intermittuntur tria cantica laudis, scilicet, Alleluya, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, excepto tamen quòd in cathedra beati petri canimus. Te deum laudamus, quum hymnus ille intromissandorum proprius sit, & ideo eum cantemus. Quemadmodum in die cœnæ (quod etiam excipitur) Gloria in excelsis dicimus, & Ite missa est, atque in ipso sabbato paschæ similiter Gloria in excelsis deo, sed non, Ite missa est, nec Te Deum laudamus. Alleluya à septuagesima vsquæ ad pascha non proferimus, sed voces quasdam loco eius vsurpamus. In principijs enim precum horariarum, Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ, & in antiphonis ac responsoriis pro alleluya dicimus, In æternum. In missa loco

alle-

Alleluya cum ſuo verſiculo, canimus tractũ, ut nos dicimus. Quanq̃ verò vox hæc Laus tibi Domine, &c. uideatur æquipollere voci huic Alleluya, magnum tamen inter utranq; ſtatuitur diſcrimen, ꝙ uox hæc Alleluya angelica ſit, illa humana: atq; hæc maiorem habet autoritatem propter Hebraici ſermonis dignitatem, illa uerò minorem, ob Latinæ linguæ inopiam, & paupertatem. Atq; in his q̃dem generatim obſeeruandum illud eſt, ꝙ duo hæc: Flectamus genua, & inclinate capita, ſeſe mutuo comitetur, neutrumq; dici debeat die dominica.

De uariatione officiorum. Cap. 80

Variantur uerò officia ut cùm iſte pſalmus. Dominus regnauit, qui ex pſalmus lætitiæ, ac cani conſuetus eſt primus in laudibus, hoc tempore non cantetur, ſed loco eius: Miſerere mei Deus, qui pſalmus eſt pœnitentialis. Cantatur tamen diebus dominicis ad primam, ut per hoc ſignificetur nihil debere in Pſalterio prætermitti, quin totum per ſeptimanam ſaltem legatur, quod antiqui uno die facere ſolebant. Ad primam quoque propter eandem cau-

ſam canit, confitemini Dño, quo innuitur pueros debere inſtrui, vt in ramis palmarum ſciant Domino laudes decantare, qm̃ hic pſalmus ad illum præcipuè diem pertinet, idq́ꝫ potisſimũ ob hunc uerſiculum. O Domine ſaluũ me fac, &c. Hoc tpe ſplendidas & ornatas ueſtes debemus omnes deponeres atq́ꝫ aſſumere ueſtes humilitatis. Tempore quoq́ꝫ Quadrageſimæ carnes deponi debent & intermitti, tam ſolidæ quam liquidæ. Sunt aũt duo genera carnis, liquidæ. Alia .n. eſt artificio liquida, ut eliquata per friguram nempè ſagina, alia uerò naturaliter, ut ſunt caſei & oúa. Ait .n. Hieronymus contra Iouinianum. Ouum & caſeus nihil aliud eſt, quàm caro liquida. Sed quæritur cur hoc tempore piſces comedere liceat, ac non itidem carnes? cur non in quouis ieiunio pariſe piſces, atq́ꝫ carnes, nobis omnibusq́ꝫ religioſis ſint interdictæ? Atque ratio quidem hæc eſſe poterit, q̃a Deus aquis non maledixit. Sciebat.n. per aquas baptiſmatis ablutionem fore peccatorum, ita vt elementum hoc meritò ſit præſtantiſſimum, ꝙ facilè eſt animaduertere ꝙ abluat
ſordes

ſordes, ac ſpiritus Dñi ante mundi. conſtitutionē ferri ſolitus ſit ſup aquas quemadmodum nobis ſcriptura recenſet. Sed terræ maledixit deus in opere hominis. Inde eſt, ꝙ omne genus carnis, ꝙ in verſatur, tā qua drupedia, quàm aues in ieiunijs comedere non liceat. Quanquam n. aues q̄dam verſentur in aère, quædam in aqs: vel in his, vel extra eas naſcantur, magis tñ dicuntur morari ī terræ & ad naturam terræ ptinere. Vnde mehercle cûm quidā piſces ſint, qui ex vna parte habeant formam piſcis, & ex alia formam animalis quadrupedis, vt porcus piſcis, carnis piſcis, lupus piſcis, qua parte piſcis videtur poteſt in ieiunijs comedi, qua uerò non haud quaquam.

De feſtis quæ ſunt in principio Septuageſimæ, & prima de Purificatione beatæ Mariæ. Cap. 81

NVNC dicendum eſt de duobus feſti, quæ in principio Septuageſimæ quandoq; contingunt celebrari, de feſto v3 beatæ Mariæ & ſancti Blaſij. Feſtum autē beatæ Mariæ tribus nuncupatur nominibus. Dicitur n. uel purificatio beatæ Mariæ, vel candelaria

ria, vel ὑπαντὴ Domini: Purificatio beatæ Mariæ appellatur, quoniam illo die, qui est quadragesimus a Natali Dñi, venit ad templum virgo Maria secundum consuetudinem legis, vt purificaretur. Non quòd immunda esset, sed propter partum more aliarum mulierum. Non .n. erat obnoxia legi, quæ hoc pacto præcepit, Mulier si suscepto semine masculum pepererit ab ingressu tẽpli immunda erit diebus triginta tribus, a consortio hominum septem. Beata autem virgo Maria non pepererat ex suscepto semine, iuxta illud: non ex virili semine &c. voluit tamen legis cõsuetudinem obseruare, qm̃ non venit Christus legem soluere, sed adimplere. Quare autem candelaria vocetur aliam autoritatem non habet, sed potius fluxum est ab antiqua consuetudine ethnicorum siue gentilum. Erat enim antiquitus Romæ cõsuetudo, vt circa hoc tempus in principio Februarij vrbem lustrarent, eam ambiendo cum suis processionibus gestantes singuli candelas ardentes, & vocabatur illud amburbale. Atq; ita ab huiusmodi consuetudine illud quo fiebat ab ethni-

ethnicis in vſus indiſcretos circiter initium Februarij, a Christianis modò fit in feſto beate Mariæ ad laudem & venerationem ipſius. Vel ideò candelas portamus, vt per hoc himitemur ſanctas virgines, quarum beata virgo Maria caput eſt, vt nimirum accenſa nobis lampade caſtitatis, cum ea templum gloriæ ad verum ſponſum ingredi mereamur. Vel etiam appellata eſt candelaria, propter multitudinem candelarum & ſignificationem, quæ in eis eſt. In candela .n. eſt cera, ignis, & linum. Cera connotat carnem Chriſti & virginitatem, ignis ſpiritum ſanctum, linum deitatem in carne latentem. ὑπαρτὴ Domini, ideò dicitur hoc feſtum, ꝙ Simeon atq; Anna Prophetiſſa, Chriſto venerint obuiam cum a ſuis parentibus adferretur in templum vt præſentaretur. ὑπαρτὴ enim obuiatio ſiue preſentatio dicta eſt.

De feſto ſancti Blaſij. Cap. 83

ALTERVM huius temporis feſtum eſt Blaſij. Fuit aūt hic ſanctiſſimus medicus, qui multo tempore in rupe quadam latitās hominibus ad ſe venientibus medebatur

atq; eos ſanabat. Simili ratione ſi quæ ſua animalia ad eum ducebãt ægrota, ea illicò curabat. Tandem cum factus eſſet Epiſcopus vrbis Sebaſtæ captus fuit & in carcerem incluſus, in quem pia quædam mulier cibum ei multo tempore cum candela attulit. Cum autem ille mortis ſuæ diem iam imminere præſciret, dixit huic mulieri, vt quãdiu viueret, ſingulis annis ipſo die obitus ſui candelam in eius memoriam offerret, vt Deus ab infirmitatibus eã tutaretur, atq; in magna proſperitate cõſeruaret. q; quidem ita factum eſt. Multi ergo ſimiliter ita fecerunt ſi fortè infirmarentur, & ualetudinem receperunt. Inde apud omnes paſſim in conſuetudinem abiit, vt ſi fortè ex dentibus laborat vel ex aliqua alia ſui parte, vel etiam ſi ſua egrotarent animalia, offerrent in eius honorem, candelas.

De Cathædra ſancti Petri. Cap. 83

Hoc item tempore celebrari ſolet cathedra ſancti petri tam quæ Romanæ fuit quæq; tempore poſterior eſt, quàm illa, quę fuit Antiochiæ. Verùm illa quæ fuit Antiochiæ, ſolennior profectò eſt alia, ut vel

huius diei collecta quæ est de in cathedratione Anthiochiæ facta, abunde testatur, diciturq́ festum beati Petri epularum. Fuit n. consuetudo veterum etnicorum, vt singulis annis mense Februarij certo quopiā die, epulas ad parentum suorum tumulos apponerent, quas nocte demones consumebant; quum inde non minus falso quam ridiculæ animæ refici credebantur. Putabant n. hmōi epulas ab animabus circa tumulos errantibus absumi. Hæc autē consuetudo atq́ hmōi false opinionis error a Christianis uix extirpari potuit. Quod quidem quum uiri sancti animaduertissent, ac penitus illam consuetudinem extinguere uoluissent, instituerūt festum de cathedra sancti petri, tam de illa, quæ fuit Romæ, quàm quæ Antiochiæ, idq́ illo eodē die quo abominanda illa ab ethnicis fiebant, ut solemni hoc festo paruæ istius consuetudinis festum omninò extingueretur. Vnde etiā ab illis epulis festum hoc appellatū est beati Petri epularū. Atq́ hic obiter intelligamus, ueteres dicere solitos fuisse, nimas esse quando etiamnum in humanis corporibus

essent constitutæ, manes appellari, si quan do forent apud inferos, spiritus verò cum ad cœlos ascendissent: atque vmbras quando ad huc recens erat sepultura, siue quando circa tumulos errabant.

De festis generaliter quæ tēpore fiunt septuagesimæ. Cap. 84

VT autem de omnibus magnis solenni tatibus quę infra Septuagesimam celebran tur, siue ipso passionis tempore, siue ante, nos simul expendamus (vt sunt tria illa fe sta predicta, beatæ Agathæ, sancti Matthiæ Annunciationis Domini, sancti Gregorij, & si forte contingat festum ipsius patroni ecclesiæ vel eius anniuersarium vel Pascha alicuius annotinum) dicimus generaliter quod cantica laudis.s. Te Deum laudamus, Gloria ī excelsis, & Ite missa est,& alia,quæ si alijs tēporibus, cōtingerent,cantarentur, in iis cani debent,præter Alleluya. Nā hu iusmodi festa ad Paschale tps generatim vi dentur ptinere. Si verò hic obiiciatur quod in Annunciatione Dñi Gloria in excelsis, quod canticum est proprium natalis Domini, & Ite missa est, quod proprium est resurrectio nis,

nis, & Te Deum laudamus, quod gaudium drachmæ inuentæ designat, cantari non debeant q̃m hæc in Annuciatione Domini illa tpa non habebant, dicimus breuiter, ꝙ etiam si natalis Dñi, vel passio, vel drachme inuentio necdum re vera erant, tamen iem certò fore sperabantur. Nam hoc festũ est quasi fons & initium festorum Christi. Vocatur aũt Pascha annotinum, quando àliquis diem, quo baptisma suscepit, an anuatim celebrat, atq; eo tũ ipsius diei Paschæ officiũ integrè cantari debet, preter Alleluya, si accidat tẽpore quadragesimæ. Sed certus interim sis ecclesiam Lugdunensem & Mediolanensem vbi Ambrosius archipræsulatum obtinuit, tpe passionis nullam celebrare solennitatem, verûm duntaxat facere commemorationem.

De officio Quadragesimæ ac litera laicorum. Cap. 85

QVONIAM de officio Quadragesimæ hucusq; generaliter tractatum est, nunc deinceps de eiusdem officio pro tẽpore agendum est. A dominica igitur, quam dicimus, Isti sunt dies, vsq; ad Pascha, versicu

lus

Ius ille v3 Gloria patri, qui ad laudê perti-
net Trinitatis, in offic. planè subiicetur.
Qm̃ ab illa dominica incipit passio Xp̃i ce
lebrari, in qua tota Trinitas à Iudæis quasi
dehonesta vr. Qua ẽt rõne, fit ut in cantico
trium puerorum. s. Benedicite, uersiculus il
le nunquam cantetur quia tũc Deo magna
facta est dehonestatio, qñ tres pueri, qui
ipsum maximè colebant, idola plurimum
execrantes, coniecti sunt in caminũ ignis.
Maximè uerò idem iste uersiculus triduo
illo ante pascam subiicetur, quòd tum de-
mum Trinitas maximo affecta sit dedeco-
re. Nam præterquam quod in primis de
nece Christi hic agitur, nunc uerberatur,
nunc fædè conspuitur, alapis cęditur, nunc
etiam crucifigitur, unde saias: Vidimus, in-
quit, eum, non habentem speciem neque
decorem. Horarum quoque initia, & le-
ctionum tituli tunc planè subprimuntur,
nempè: Deus in adiutorium, &c: Lectio li-
bri &c. quia Christus caput nostrum à no-
bis sustolitur iuxta præsentiam carnis. Ad
lectiones non petuntur benedictiones, ne-
que dantur, quoniam pastor Christus, qui
gregi

gregi suo benedicat, iam nõ adest. Vel ideo benedictio non petitur, nec Tu aũt domine dr̃ ꝙ Apostoli his diebus nec ad p̃dicandũ missi sint nec inde redierint. Vt ergo hoc si gnificemus, nec Iube domine dicimus, nec Tu autem. Illud quoq; considerandum est, quod in Quadragesima duæ recitentur p̃fa tiones, vna ieiunij, & altera passionis. Ea quæ est ieiunij à primò ieiunio cantatur, vsq; ad dominicam in ramis palmarũ. Illa verò quæ est passionis, ab eo die cani incipit vsq; ad pascha. Sed absurdè fortasse alicui factum videbitur, ꝙ dominica die istius modi cantentur p̃fatio, cûm non sit dies ie iunii. Verum dici potest, ꝙ etiam si illo die non ieiunetur numero, qualitatem tamen, hoc est, cibo carnali ieiunatur, quẽadmodũ etiam diebus alijs. Sed qm̃ ea quæ à nobis dicta sunt, ad clericos maximè pertinere videntur, nunc pauca dicenda sunt de laicorum scriptura, quæ in duobus potissimum consistit, nempè in picturis & ornamentis. Nam vt ait Gregorius, quod est clerico litera, id laico est pictura. Picturaram igitur aliæ sunt.s. ecclesia, vt gallus vel aq̃la: aliæ

P extra

extra ecclesiam, vt in frōte foriū, bos & leo: aliæ intra ecclesiam, vt sunt icones, statuæ, figuræ, & diuersa alia picturarū genera, quę vel in vestib. vel in parietibus, vel ēt in vitris depingunt. Verùm de his oībus posteà suo loco dicet, hoc vno tn̄ modo obseruato, vt sciamus saluatoris nostri imaginē tribus hisce modis aptius & conuenientius in ecclesia depingi, vt vz, aut in throno sedet, aut in crucis patibulo pendeat, aut etiam in matris suæ gremio conquiescat. Ornamenta vero in trib. consistit, in ornamento vz ecclesiæ, chori & altaris. Et ornatus qdem ecclesiæ consistit in cortiuis, aulæis, pallis sericis purpureis & consimilib. Ornatus verò chori, in dorsalib. vt vocant tapetis & substratorijs. Ornatus denique altaris versatur in velamentis, crucib capsis, textib. & philacterijs. Est etiam ornatus personarum, quæ vel cantant in choro, vel altari inseruiunt. Sed de his & similib. dicimus, oīa illa quæ ad ornatum pertinent, tpe Quadragesimæ debere abscondi, vel remoueri, vel etiā contegi. Nec crux quoq; illo tpe nisi cooperta in ecclesia portari debet. Duo tamen vela retinen-

nentur. quorum alterum potuit per chori circuitum, alterum suspenditur inter altare & chorũ, vt nõ appareant, q̃ sunt intra sancta sanctorũ. Quo quidem significat mentibus infidelium diuinarũ scripturarũ intelligentiam nondum esse apertã. Hæc duo vela dieb. dominicis cõplicantur, ꝙ hi die ad tempus paschatis pertineant. Sic quoq; ad primas tenebras quartæ videlicet feriæ ante pascha, vbi de morte domini agitur, omnino remouentur, quoniam eo mortuo velum templi scisum est, ita vt tunc quæ intra sancta sanctorum delituerant, primò omnibus fuerint manifesta.

Quomodò sit pulsandum in quadragesima. Ca. 76.

NVNC quemadmodum in ecclesia pulsandũ sit, paucis etiam exponamus. Quod vt melius pateat, primò sciendum est sex esse instrumentorum genera, quibus pulsatur: tintinnabulum, cymbalum, nola, nolula, campana, & signa. Tintinnabulum pulsatur in triclinio & in refectorio: cymbalum in choro, nola in monasterio, nolula in horologio, campana in turribus, cuius

diminutiuū Hieronymus ad Eustochium in cœnobijs esse: Quousq; campanela in claustro pulsabitur. Signa autem pro qbuscuis pulsandi instrumentis accipi possunt vt quibus quippiam significetur. Generaliter ergo cognoscendum est, q non debeamus in tota quadragesima diebus pfestis cōpulsare nec dupullare (liceat.n.hic vulgarib. & consuetis vti vocabulis) sed simpullare.i. simpliciter pulsare ad horas vel matutinas. Atq; ī bene cōstitutis ecclesijs ad primā pulsat duab: campanis; una ad inuocādum, altera ad īchoandum. In tertia autem pulsat tribus iuxta horarum numerum, quæ sub illa cantantur, una ad mutandum, altera ad congregandum, tertia ad inchoandum. Pari modo fit ī sexta & nona, sed & eodēm ordine eædem campanæ pulsantur simpliciter ad matutinas. Ad missam uerò & ad uesperas duabus pulsatur campanis. In minorib. autem ecclesijs solūmodo pulsandum est simpliciter. Diebus uerò dominicis & in solennitatibus, put in alijs temporib. compulsatur. Sed de his in sequentibus latius dicturi sumus.

Quare

Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit. Cap. 87.

SOLET autem quæri, cûm in hac Quadragesima Christi ieiunium imitemur, cur non eo tpe etiam ieiunamus, quo Christus dñ ieiunasse. Tradit. n. scriptura, ꝙ ieiunare statim cœperit simulatq; esse baptizatus. Verum quadruplex est ratio, q̃obrem pasche ieiunium nostrum cõtinuamus. Prima est, vt si volumus cum resurgere, debeamus ẽt nos pati cum eo, ꝙ pro nobis ipse passus sit. Secunda causa est, vt per hoc Israheliticos filios imitemur, qui eo tempore primò ex Aegypto egressi sunt, & postea eodem tempore exierunt è seruitute babylonica. Qđ inde profectò facile probatur quia tam illi, q̃ hi stati celebrarãt pascha, atq; egressi sunt. Tertia est huiusmodi, ꝙ quandoquidẽ feruor libidinis tempore Veris nos magis soleat incendere, tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æstus refrenemus. Quarta est, qm̃ post ieiuniũ statim debemus Xp̃i corpus accipere, vt mysticè paschalia capiamus sacramenta. Hoc est: Queadmodum filij Israhel priusquam comederent agnum

diminutiuū Hieronymus ad Eustochium in cœnobijs esse: Quousq; campanela in claustro pulsabitur. Signa autem pro qbusuis pulsandi instrumentis accipi possunt vt quibus quippiam significetur. Generaliter ergo cognoscendum est, q non debeamus in tota quadragesima diebus pfestis cōpulsare nec dupulsare (liceat.n.hic vulgarib. & consuetis vti vocabulis) sed simpulsare.i. simpliciter pulsare ad horas vel matutinas. Atq; ī bene cōstitutis ecclesijs ad primā pulsat duab. campanis, una ad inuocādum, altera ad īchoandum. In tertia autem pulsat tribus iuxta horarum numerum, quæ sub illa cantantur, una ad mutandum, altera ad congregandum, tertia ad inchoandum. Pari modo fit ī sexta & nona, sed & eodē ordine eæmdem campanæ pulsantur simpliciter ad matutinas. Ad missam uerò & ad uesperas duabus pulsatur campanis. In minorib. autem ecclesijs solūmodo pulsandum est simpliciter. Diebus uerò dominicis & in solennitatibus, put in alijs temporib. compulsatur. Sed de his in sequentibus latius dicturi sumus.

Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit. Cap. 87.

SOLET autem quæri, cûm in hac Quadragesima Christi ieiunium imitemur, cur non eo tpe etiam ieiunamus, quo Christus dr ieiunasse. Tradit.n.scriptura, q ieiunare statim cœperit simulatq; esse baptizatus Verum quadruplex est ratio, quobrem pasche ieiunium nostrum cōtinuamus. Prima est, vt si volumus cum resurgere, debeamus et nos pati cum eo, q pro nobis ipse passus sit. Secunda causa est, vt per hoc Israheliticos filios imitemur, qui eo tempore primò ex Aegypto egressi sunt, & postea eodem tempore exierunt è seruitute babylonica, Qd inde profectò facile probatur quia tam illi, q hi stati celebrarāt pascha, atq; egressi sunt Tertia est huiusmodi, q quandoquidē feruor libidinis tempore Veris nos magis solcat incendere, tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æstus refrenemus. Quarta est, qm post ieiuniū statim debemus Xpi corpus accipere, vt mysticè paschalia capiamus sacramenta. Hoc est: Queadmodum filij Israhel priusquam comederent agnum

ſeſe affligebant, & agreſtibus lactucis ueſce bantur: Ita debemus noſmet prius per pœnitentiam affligere, ut digni habeamur comedere agnum uitæ. Animaduerte interim ꝙ ſi in Quadrageſima concurrant duo officia, quos dies duplices uocamus, neceſſarium eſſe, ut cantetur officium ad tertiam de feſto, abſque genuflexione, officium uerò ieiunij ad nonam non ſine curuatione genuum.

De diebus priuilegiatis. Cap. 88.

POST hæc uerò tradendum eſt, qui dies ſint uelut priuilegiati, qui hoc potisſimum tempore cõprehendunt. Sunt.n. priuilegiati dies quatuor quartæ feriæ, quatuor ſabbata, tres dies dominici, una quinta feria, unaque ſexta feria, atꝙ una integra Septimana. Quartæ feriæ ſunt hæ: prima eſt qua nos incipimus ieiunare in Quadrageſima, ſecunda, ſeptimana ſequenti, tertia, in hebdomada poſt Lætare Hieruſalem, quarta in ultima ſeptimana. Quatuor uerò ſabbata hæc ſunt: ſabbatum primæ ſeptimanæ, quando celebrantur ordines, ſabbatum quartæ, ſabbatũ quintæ, & ſabbatum

in

in uigilia paſchæ. Sic dominicæ dies ſunt hæ tres: Inuocauit me, Lætare Hieruſalē, & dñica in ramis palmarū. Sed q̄nta feria eſt in paraſceue. Septimò deniq; priuilegiata eſt ultima ſeptimana Quadrageſimæ, quæ uel ob id maior dr̄, ꝙ maius & ꝓlixus hēat officiū. Vel appellatur quoq; pœnoſa, quia tum maximè corpora & uita noſtra punire debemus. De priuilegiis ergo iſtorum dierum ordine proſequamur.

De prima quarta feria. Cap. 89.

PRIMA quarta feria quatuor inſignitur priuilegiis, primum eſt, quod tunc incipiamus ieiunare, idq; ideo facimus, qa Xp̄s quarta feria ut legitur, ſuū auſpicatus eſt ieiuniū, ꝙ diligēter ꝑſcrutanti uerū eſſe ſatis apertè cōſtabit. Natus n. eſt de dominico, ita ut ſi qs diligenter exinde cōputet annos uſq; ad trigeſimū iuxta rationes cōputi, facilè inueniet eum tertia feria fuiſſe baptizatum, ac ſequenti die deſertum intrans ieiunium inchoaſſe. Secundum priuilegium eiuſdem diei eſt, quòd confeſſiones illo die in eccleſia audiantur, & iudicia confitentibus imponantur. Tertiū autem, quia

tunc cineres in signum humilitatis capitib. imprimuntur. Quartum deniq; est, quod illa die eiusmodi fiat processio, qualem per vniuersum annum amplius fieri non contingit. Penitentes. n. tunc ab ecclesia cum processione & cruce eiicientur, vt die cenæ in eandem recipiantur. Nam tunc pœnitentes ab ecclesia ideò eiiciuntur & repelluntur, quo Adami & Heuæ exulatus propter æsum poni repræsentetur.

De secunda quarta feria & tertia. Cap. 90.

QVARTA feria sequens ob id priuilegiata est quod tum ij, qui sabbato sequenti ordinandi sint, ex sacris literis interrogentur atque examinentur, probenturq; num idonei etiam satis sint, ad suscipiendos ordines. Inde profectò est, quod duæ lectiones ad missam leguntur, vna voce naturali vel nocturnali hoc est, graui ac pressa, altera verò communi. Prior vetus testamentum significat, posterior nouũ, vt per hoc declaretur eos, qui suscepturi sunt ordines, vtriusq; testamenti peritos esse debere. Atque illud quidem tanquam generalem regulam habemus, quòd quotiescunq; quarta

feria

feria duæ lectiones ad missam leguntur, se quenti sabbato possint ordines celebrari. Cæterũ tertia quarta feria, in eo habet priuilegium, quod illo die in ecclesia instructio & examen fiat eorum, qui in sabbato ante pascha sint baptizandi. Fit autem instructio illa in hunc modum: Qni baptizari volunt conueniunt ad portas ecclesiæ, fœminæ è sinistris, mares à dextris: atque à diacono, vel sacerdote interrogantur, an velint baptiyari, aut idem percontactur à susceptoribus. Exorcista tamen debet prius interrogare, num etiam abrenũtient sathanæ, & omnibus eius pompis, ita ut puer, si sit adultus, respondeat se abrenunciare, si non sit adultus, pro eo susceptor. Verũ nullus in susceptorẽ admitti debet, nisi orationem sciat dñicam, & minus symbolum calleat, quod tenetur suos docere filios. Nec verò Christianus censeri debet, nec ad testimonium aliquod admitti secundum Decreta, qui horum ignarus est. Quare omnino necesse est, vt illud ex susceptoribus sacerdos inquirat. Alioqui enim, si nesciant, recipi non debent, nisi forte promittant, quod

quàm fieri poteſt citiſſimè illa addiſcent. Tunc demum acolytus ſcribit eorum nomina, qui volunt baptizari: vnde etiam hic notarius eſt appellatus, ꝙ baptizandorum ſcribat nomina. Poſtquàm igitur à ſacerdote ſatis in fide ſint inſtructi, atque exorciſtæ ſuper eos fecerint adiurationes, ab oſtiario in eccleſiam introducuntur, & in naui eccleſiæ conſtituuntur, maſculi quidem a dextris, fœminę uerò à ſiniſtris. Duo tamen intra ſancta ſanctorum deducuntur, maſculus uidelicet & fœmina, quo ſignificatur aliquos ex baptizandis fore ſaluos. Atque tum demꝗ leguntur oratiò dominica & minus ſymbolum Græcè & Latinè, propter earum linguarum dignitatem. Sunt enim cæteris digniores. Græca utique propter ſapientiam, Latina autem propter potentiam Romanorũ. Poſteà uerò quatuor recitantur lectiones & quatuor Euangeliorum initia, tandemꝗ inchoatur miſſa cuius cantato offertorio, Archidiaconus uel diaconus pulpitum aſcendit, & clamat alta uoce: Si quis, inquiens, eſt hic cathecumenus, exeat foras. Iſti enim connotant, ut ſuprà expoſi-

expositum est, illos de quibus dictum est: Iesus autem non credebat se illis. Ipse.n.sciebat quid esset in homine. Atque ita tũ omnes catechumeni exeunt foras, quod septies eodem modo de illis agitur antequàm batizentur.

De quarta feria: Cap. 91.

ILLA autem quarta feria, quæ est post dominicam Lætare Hierusalem, in eo est priuilegiata, quòd tunc duæ legãtur lectiones quoniam sabbato sequenti celebrãtur ordines sic quarta feria vltimæ septimanæ nimirum ea, quæ est ante cœnam, priuilegium obtinet, quia duæ item lectiones tũc leguntur idq; ob eam causam, quòd illo die Christus triginta denariis fuerat diuenditus, quemadmodnm Ioseph triginta argenteis. Non enim seruus maior Domino est, nec discipulus suo magistro. Ab hac ergo quarta feria sumptum est, quòd omni quarta feria ieiunare & abstinere à carnalibus semper debeamus. Ex quo quidem fit, vt post sextam feriam, hic dies pœnitentibus in abstinentiam semper iniungatur.

De sabbatis priuilegiatis. Cap. 92

SABBATVM primæ septimanę & quartæ iō gaudent priuilegio, ꝙ in ijs celebrentur ordines. Verûm hic scias in oībus festis apostolorum & dominicis diebus fieri posse ordines, v3 minores, maiores uerô non utique, nisi in sex tantummō sabbatis. Et quidem in illorum primo plures leguntur lectiones, inter quas una est, quæ quandiu canatur nullus sedere d3. Hæc nimirum est hymnus ille trium puerorum, qui pro fide Trinitatis ab eis iam in fornace constitutis cantabatur. Ad hunc ergo hymnum genua flectere non decet, ꝙ isti sua flectere noluerunt coram Nabuchodonosoris statua, sicut multi fecerant principes alij. Similiter ī Parasceue genua non flectimus ad orationem quæ fit pro Iudæis, ob derisionem eorum, qui dum Xp̄m deridebant, inquiebāt. Propheti za nobis Christe, quis est, qui te ꝑcussit. In sabbato ante Lateræ Hierusalem recitatur epistola Susanna. Nam tunc fit statio Romæ ī monasterio beatæ Susanne uirginis. Atque ita ēt ob similitudinem quandam Euangelium est de muliere depræhen

ſa in adulterio quā Dn̄s liberauit. Ecce quō concordant Euangelium & Epiſtola, ut cō ueniunt & multa alia. Sabbatum uerò qđ ē ante Ramos Palmarum, hinc ſuum accipit priuilegium, quod eo tp̄e Dominus Papa eleemoſynas largiatur, hoc eſt, ſuum faciat mandatum; quod deberet facere ipſo die cœnæ. Sed quia tunc non poſſet propter prolixum eius diei officium, ideo illud hoc ſabbato commodê facit. Aut certè hinc maximè priuilegium habere uidetur, quoniā eo die Dominus in domo Simonis leproſi pranſus eſt Martha miniſtrante, & quo Maria pedes eius lachrymis ſuis lauit, ac propriis terſit capillis, unguentumq́; in caput eius fudit. Meminerimus tamen ex omnibus mandatis Dei, hoc ſolum antonomaticè dici mandatum, quod Chriſtus maiori exhibitione illud obſeruari atque obſequi præceperit, cum ſuis diſcipulis pedes lauaret, inquiens. Si ego laui uobis pedes Dominus & magiſter, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Et cum quadam interminatione, qua Petro interminatur. Si non, inquit, lauo tibi pedes, non habebis partem mecū.

Quare

Quare propter hmōi præceptum uacat sabbatum illud ab officio. Hinc nata est illa authoritas, q̄ si quis fuerit adeò negotiis intricatus atque oppressus, ut difficulter possit uacare orationi & eleemosynæ simul, saltem mutet cū orone eleemosynā, & contrà. Sabbatum denique ante pascha, inde priuilegiatum est, q̄ tum celebrentur ordines, catechumeni baptizentur, & candela illa cærea Paschalis consacretur. Verum eadem missa cōis esse oportet diei & ordinibus pluresq; tum recitantur lectiones.

De dominicis diebus priuilegiatis. Cap. 93.

SEQVITVR de diebus dominicis, & quidem prima dominica Quadragesimæ in hoc est priuilegiata, quoniam inde inchoatur ipsa Quadragesima, quæ representat tempus illud, quo morati sint atque hæserint in deserto filij Israel. Sicut enim illic istic morati sunt per quadraginta duas mansiones manna cibati: ita nos quoq; ab hac dominica vsq; ad pascha per quadraginta duos dies à deliciis corporeis abstinentes uerbo vitæ reficimur, & orationi uacamus,

vt per Christum in terram uiuentium introducamur, quemadmodum illi introducti per Iesum Naue filium, siue p Iosue ĩ terram promissionis: Tria notanda sunt in populo Israhelitico, scilicet. Peregrinatio, quæ fuit in Aegypto, quando Iacob & filij eius profecti sunt in Aegyptum. Captiuitas quæ in Babylone contigit: atque horum duorum nos meminimus. Tertium fuit dispersio, & adhuc est per uniuersnm orbem. Cuius quidem nos mentionem non facimus, quia ab illa nunquam reuocabuntur, quæ facta fuit à Tito & Vespasiano. Vnde dictum est: Tradem eos in manu, de qua non poterunt surgere. Dominica verò Lætare Hierusalem, quæ septima est à prima dominica Septuagesimæ. ob id priuilegio insignita est, quòd libertatem nobis exprimat redeundi, quæ fuit concessa filiis Israhel in Babylonia anno sexagesimo, quanquam plenè obtinuerunt anno septuagesimo. Ex quo sanè totũ eius diei officium de lætitia est, ut partim illorum exprimamus lætitiam, partim etiam nostram, quam finitis septem ætatibus, à mundi exi-

lio

lio liberati, habebimus, cũ cœleſtem paradyſum, quæ verè patria nr̃a eſt, intrabimus.

De dominica in Ramis Palmarum.
Cap. 94.

DOMINICA in Ramis Palmarum ob triplicem rationem meruit priuilegium. Primò quòd eodem die filij Iſrael terram promiſsionis ingreſſi ſint, & ſiccis pedibus Iordanem tranſierint. Sic enim contigit, quòd eo anno tot fuerunt dies uſque ad Paſcham, quot ſunt ab hac die dñica. Scdo aũt rõ, qm̃ hoc die ueniens Ieſu a Bethania in Hieroſolymam maximo honore exceptus ſit, quo etiam die vendentes è templo potentisſimè eiecit, qđ eius diei priuilegij tertia eſt rõ. Hic dies trib. nũcupatur nominibus. Dr̃.n. dominica in Ramis palmarum ꝙ illo die rami palmarum in proceſſionib. deportentur in ſignificationem illorum, quos filij Iſrahel ſtatuerunt in uia xp̃o iam veniente. Vel quos etiam deferimus in figuram ramorum & florum virtutũ, quos portare debemus, ſi qñ ad Xp̃m ibimus. Cum aũt palmas non habemus, laurum vel buxum, ꝙ perpetuò ſuo virore uirtutes con-

notent,

notent, deportamus, uel flores etiam, qui ſimili rõne uirtutem ſignificant. Hoc ergo die magnam & inſignem exhibemus ꝓceſſionem, ad deſignandum, ꝙ Dominus ueniet ad nos, & ducet nos ad eterna taberna cula. Poſt proceſsionem oportet veniamus ante crucifixum ac dicamus benedictus, nec iõ alia ꝓceſsio ceſſare debet, ſed fieri ante tertiam. Obiter itaq; hic conſidera vxorem Loth in ſalis effigiem fuiſſe mutatã & transformatam, ꝙ retro reſpexiſſet, ut. ſ. nos condiret atque inſtrueret, ne retro eamus. Nam, quemadmodum ait ſcriptura, nullus qui ad aratrum manum adiecerit, retro debet reſpectare.

De quinta feria. Cap. 95.

FERIA quinta, quæ cœna Domini appellata, eſt quatuor inſignitur priuilegiis, quorum primum eſt pœnitentium iam in eccleſiam redeuntium. Tunc. n. eccleſia ad ſe recipit pœnitentes, quos ante primo die ieiuniorum eiecerat. Recipiuntur ãt penitentes in eccleſiam & ſeparantur à malis nõ pœnitentibus quinta potiſsimum feria, ꝙ Deus Volucres fecerit quinta feria ex aquis.

Qua rõne etiam fit, ut ꝙ quasdam in aquã remiserit, significemus malos in carnalibus rebus sese oblectantes, & qđ quasdam in aera sustulerit, intelligamus bonos atque eos, quos delectant cœlestia. Scđm priuilegium est, quia nouum testm̃ tunc incepit, & uetus fuit terminatum. Tertium autẽ priuilegium huius diei est olei cõsecratio. Verum enimuerò tres sunt potissimum in ecclesia Dei sacræ vnctionis species, chrisma, oleum infirmorum, & oleum quo unguntur baptizati. chrisma conficitur ex balsamo mundissimo, atq; oleo purissimo. Namq; oleũ claritate alios liquores facilè superat, & balsamũ odore. Quòd aũt oleum alio liquore sit clarius hoc pacto ostendi põt. Nauta qñq; mittit anchoram in mare, & si fortè illa lapidi affigatur, ita ut extrahi non posſit, tũc nauta illuc descendit, habens os suum plenum oleo in eum usum, ut si fortasſis non posſit lapidem illum uidere, cui anchora adhæret, ob bulentam & tenebrosam aquam, effundat oleum. Quo facto tanta istic nascitũ claritas, redditurq; aqua tam pellucida propter oleum effusum, ut lapidem nauta facilè

lè uidere queat. Chrisma initium traxit à ueteri testō, qn̄ Dominus præcepit Moysi ut conficeret chrisma, quo ungeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testī. Atq; Aaron & sacerdotes illo similiter ungebantur & reges, Moyses tamen non legitur unctus fuisse, nisi unctione spirituali, quemadmodum & Xp̄s. Voluit nihilominus Christus materiali nos inungi unctione, ut per illam materialem consequamur spiritualem. Inungitur. n. quilibet chrismate bis in uertice à cōi sacerdote, & in fronte ab Ep̄o. Ceterū lō bis, quia post resurrectionem duab. uicibus datus fuit sp̄us sanctus, tū qn̄ Christus insufflauit Discipulis, inquiens. Accipite spiritum sanctum, tum etiam quando missus est eis idem è cœlo in igneis uidelicet linguis. Cum igitur aliquis istiusmodi oleo sancto inungitur, necesse est, ut illud fiat in scapulis, & in pectore potissimum. Ac in scapulis quidem ideo, ne laborem suū frustra expendat in vana, sed sit robustus ad legis onus fideliter portandum. In pectore uero, vt suscipiat intelligentiam mandatorum Dei, Proinde oleo, quod uocatur infir

morum, inunguntur ægri atque infirmi. De qua sanè vnctione ait beatus iacobus in sua epistola. si quis infirmatur adducat sacerdotes & orret super eum, & inungant cum oleo sancto. & alleuiabitur eius infirmitas, si nimirum ei expediat & utile sit, & remittentur ei peccata, uidelicet uenialia. uel si non fuerit in mortali peccato. potest tamen fieri in huiusmodi inuncto per unum sacerdotem, sed hoc fieri non debet, si plures possint adesse. Quartum demum huius diei priuilegium est mandatum. Est autem differentia inter hoc mandatum & illud quod fit sabbato præcedenti. Illud enim fit à prælatis & ecclesiæ magnatibus, representatque illud, quod fecit Christus, hoc uerò quilibet sacerdos facere debet, idque hoc modo. primò oportet ut reficiant pauperes, ac posteà parum comedant, nec ultrà tamen quàm consuetum est. Deinde debent surgere à mensa, ac pauperum pedes lauare. Quo facto possunt sese ad mensam recipere, atque iterum comedere, quod ieiuniũ non frangit, sed interrumpit. Non enim debet qui piam eo die bis comedere, ne ie-

iunium frãgatur, tam respectu vnius horæ q̃ totius septimanæ. Quamuis tñ & in multis locis ita fiat. Est aũt iste dies omni alia solennitate solennior, exceptis tñ solennitatibus Trinitatis, vsq; adeò, vt qui possint solennes vestes induere, debeant non secus atq; in alijs solennitatibus. Quocirca etiam hoc die omnia lætiæ cantica canũtur, quẽ admodum in cæteris solennitatibus, præter Alleluya. Nec dr̃ verò Dona nobis pacem, ob eam rem, ꝙ nocte sequenti osculo Iudas Xp̃m tradiderit. Atq; hic animaduerte tp̃s recreationis incepisse ab illa hora, qua Adamus è paradyso eiectus fuit, & aduhc est, duratq; vsq; ad vnuscuiusq; obitũ. Quo quidẽ patet maius esse recreare quàm creare, ita ut hinc etiam dictum sit grauus esse ac maius ex impio facere pium, quam creare cœlum & terrã: ac maius fuisse paulum suscitare in mente, q̃ Lazarũ in corpore. Itemq; & hoc animaduertas Natale Dñi festum esse patris, quum ꝑ eum pater innotuit mundo. Quanq̃ verò ꝙ festũ patris est, festum ẽt sit filij, & spũs sancti In hoc. n. ꝙ dicitur Verbum, intelligitur Pater uerbi.

Aut ēt hac alia ratione, ꝙ filius patrē omnibus manifestauerit. Pascha aūt est festum filii, quia tunc a mortuis resurrexit, & uerus Deus apparuit. Pētecoste uerò festū est spūs sancti istarum tamen solennitatum quælibet, festum dicitur totius Trinitatis. Indiuisa .n. sunt opa Trinitatis, sed ita tñ, ut quædā magis uideant̄ ꝓpria esse uni, q̄ alteri.

De Sexta feria priuilegiata. Cap. 96.

SEXTA deinceps feria quæ & Parasceue appellata est, ī eo gaudet priuilegio, ꝙ hoc die Xp̄s passus sit. Quare ēt ab hac sexta feria omnes aliæ sextæ feriæ suum habent priuilegium, sicut a sequenti dominica omnes aliæ dominicæ. Parasceue aūt interpretat̄ præparatio, ꝙ tum Iudæi cibos suos soliti sint præparare, qbus uescebantur sabbato, cum eis sabbato quicq̄ preparare intedictū sit. Porrò aūt ipso die Parasceues uno dūtaxat ferculo uescimur, qm̄ Xp̄s illo die unū sibi solummodò cōparauit v3 latronem. Vnde ipse dixit Singulariter sum ego donec transeam. At quæritur, cur istum diem celebremus in mœrore, tristitia atq; abstinen-

nentia, quũ soleamus sanctorum passiones in gaudio celebrare. Verum hoc ideò fieri respondemus, ꝙ sancti statim, simulatq; perpessi sint martyrium ad cœlos ascenderint, Christus uerò descenderit ad inferos. Sed quum iam tartara fregit, & sanctorum animas inde reduxit, dieq; tertio resurrexit ideò tum maximè lætamur. Hinc etiam est, ꝙ sanctorum patrum passiones, qui ad inferos descenderunt, non celebramus. Solet hic etiam a nonnullis quæri quum asinæ insidens Christus honorifice susceptus, sit & in cruce uideatur dehonestatus, cur potius adoremus crucem quam asinã? Verum facilè illud discuti potest, quum honor iste quem in asina accepit, terrenus fuerit, nec curandum sit de terrenis, ita ut nec hinc quicquam de asina curandum sit. Per crucem uerò ruptus fuit ac destructus murus ille peccatorum, qui erat inter nos & Dominum interiectus. Christus enim satisfecit pro nobis. Vnde certe nullus recenter baptizatus, enim adultus, si uel maxima commiserit peccata, ullo eorum tenebitur, neq; secundum pœnam, neq; secun-

dum culpam, tenetur tñ habere contritionem. Qemadmodũ ergo gladius Dauidis, quo goliam obtruncauit, multo tpe ſeruatis fuerit, & in honore habitur, ita etiã crux Dñi, quæ per illum gladium quodammodo figuratur. Tandem quoq; cõſideremus huius diei officium carere capite, ꝙ Xp̃s caput noſtrum tum e nobis ſublatus fuerit. Caret .n. inuitatorio vt non imitemur per uerſam illam imitationem, quam fecerunt iudæi quando conſiliũ ingerunt, quomodo Ieſum caperent in ſermone, eumq; mor ti traderent. Inde etiam eſt, ꝙ non damus oſculum pacis alicui propter oſculum Iudæ, nec aliquem ſalutamus, qa cum quadã ſalutatione Iudas Xp̃m tradidit, inquiens: Aue rabbi. Verum ideò ſigna dedit illis Iudas, qui Xp̃m ceperunt, ne Iacobũ pro eo caperent, qui illi admodum erat ſimilis, vt hinc etiam frater Dñi dictus ſit Nota ergo Iudam dixiſſe: Tenere eum, quaſi dixerit: Fortiter eum ligate, & tenete, quia alioqui poterit manus veſtras facilè euadere. Credebat .n. eum eſſe fortem ꝑpter illud ꝙ ipſe viderat, cum vendentes & ementes ẽ tẽplo

elegisset. Preterea viderat, quemadmodum illorum manus euasisset, qui ipsum volebāt appræhendere, vnde dicitur. Et transiens per medium illorum ibat. Causa aūt quamobrem Iudas vendidit Xp̄m & tradidit fuit hm̄oi. Odium recens susceperat in Iesum, ꝑpter vnguentū ꝙ Magdalene in caput eius fuderat. Ipse.n. erat Dn̄o a loculis quos portabat. Quum aūt moris esset apud vetere, vt qui hm̄oi fungeretur officio, pro mercede sua decimā partem haberet eorum quæ in Dominorū loculos ponebantur, æstimauit Iudas vnguentū ꝙ beata Maria Magdalena fuderat, trecentos valere denarios. Vnde est, ꝙ ipse dixerit. Vt quid perditio hæc? potuit.n. istud, &c. Cœpit ergo secum cogitare, quo pacto in Xp̄o recuperaret. ꝙ amiserat in vnguēto, ita vt, quū trecentorū denariorū decima sint trigita denarij, ea summa ipsum vendiderit ac tradiderit. Nō debet quoq; officiū mortuorū habere inuitatorium, nisi corpore præsente, nec in missa dici, Dona nobis pacem, neq; per uniuersum officium, [Gloria patri, qa sequitur & imitatur exequias sui saluatoris

Sex ita itaq; huius diei sunt priuilegia Chri sti imolatio, inferni expoliatio, mortis cõ culcatio, humani generis redemptio, Para disi aptio,& scripturarũ manifestatio. Vbi animaduertendum est, q Xp̃s sua passione non tm̃ illos redemit, q tum erãt in lymbo inferni qui locus dicebatur sinus Abrahæ, verum ẽt oẽs homines futuros, qui sancta morte vitam erãt finituri. Nec sane oẽs homines, q in inferno erãt extraxit. Vñ Osee pphera. O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Scripturarum hodie facta est manifestatio, quia scripturæ veteris testi, quæ prius erant obscuræ, hodie sunt declaratæ. Vnde Dñs. Consumatum est, inquit, quasi dicat, omnia quæ de me hucusq; scripta sunt, modò sunt impleta, q scandalum est Iudæis, stultitia gentibus. Crux igitur Dñi multis modis in veteri testamento fuit præfigurata. Dictum est .n. angelo percutienti Aegiptum, quancunq; domum intraueris, in ea occida oẽs primagenitos, tã paruulos, quã senes, tã viros quàm mulieres, Sed sicubi scriptum fuerit. Tau nõ intrabis Tau verò signum, est crucis, ita vt omnis
damnã-

damnabantur, nisi per signum crucis saluã tur. Sic Moyses in deserto serpentem æneũ erexit, & oẽs qui eum intuebantur statim a morsu serpentũ sanabantur. Serpens æneus similitudinẽ habet serpentis nec est verus serpens. Similiter Xp̃s habuit similitudinẽ carnis peccatricis, sed non veræ peccatricis vtpote qui nuq̃ peccauerat. Dictũ est item Danieli ab angelo. Duæ erunt septimanæ, & post sepuaginta septem occidet Xp̃s dux noster. Ita aperte Moyses: Die, inq̃t, ac nocte erit vita nostra pendens, & videbitis & non cognoscetis. Verum ꝓfectò est ꝙ nocte pependerit, q̃a tenebræ factæ sunt a sexta hora &c. Quod aũt die, certũ est. Itẽ Hieremia ait: ponent filiam pharetræ in renibus meis. Filiã, inquam, pharetræ .i. lanceã Itemq́, congregabo oẽs gentes, & erit sigũ eis Tau. T. ꝙ crux est Dñi. Sic rursus Ezechias conuertit faciem suam ad parietẽ. Et Dauid: Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit Dominum, hoc est, nouus populus, nimirum gentilis. Atq; in alio loco alius: Plantauit sit vineam meam electam, & versa est in

amaritudinem. Et quare quæso? Quia dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quemadmodum etiam alibi inquit Dauid: Partiti sunt sibi vestimenta mea, & super vestem meā miserunt sortē. Quanquā hoc de tunica Domini inconsutili dictum videri potest. Sed eodem in loco idem expressius. Dinumerauerunt omnia ossa mea. Quoniam vsq; adeò eum in cruce extenderunt, omnia eius ossa facilè dinumerari potuissent. Sic postremò & Isaias ait principatus eius super humerum eius. Nam Christus potauit crucem, in qua triumphauit, ita vt vulgò dici consuetum sit, Cyrenæum quidem crucem portasse, sed non sicut homo & Deus.

Cur nō conficiatur corpus Crhisti in Parasceue & de ordine eius officij. 907

Corpus Christi non conficitur hoc die quatuor de causis. Prima est, quia Christus hoc die pro nobis reuera imolatus est, & ueritate veniente, debet cessare figura, ac e dare locum. Secunda, quod istiusmodi die re ipsa ecclesiæ sponsus sublatus sit. De

scend t

ſcendit.n.ad inferos. Tertia eſt q̄m tũ temporis velum templi diſruptum eſt, & cornua altaris ſunt tranſuerſa, ita vt nobis nõ eſſet vbi corpus Chriſti conficeretur. Quarta quia Moyſes dixit in Exodo: Alius pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Alius, id eſt, Chiſtus. Sequitur vt de ordine officij huius diei diſpiciamus. Nam primò legũtur duæ lectiones ex veteri teſtõ, vna ex lege, altera ex ꝓphætis.ſ.ex Oſee, idq; ſine titulis. Deinde verò tractus, quẽ vocãt, canit vnus quatuor verſuũ, alius pluriũ, poſt quẽ legitur paſſio ẽt ſine titulo. Qua quidem abſoluta fiũt orationes pro oĩ gradu eccleſiæ, hoc eſt, pro gẽtilibus ſiue ethnicis, pro Iudæis, ꝓ hæreticis, & ꝓ ſciſmaticis. Atq; ita deinceps crux extrahitur, ac cũ ea ter ĩgenua procidimus cantando ter Græcè ῞Αγιος, & Latinè Sanctus Deus, &c. cum tribus verſibus. Poſteà verò Dominicum corpus, ꝙ reſeruatũ fuit ipſo die cœnæ, altari inponitur, & cantata dominica oratione cũ præfatione præpoſita.ſ. Oremus præceptis ſalutaribus moniti, &c. communicatur, ac deinde verò pſalmi veſperorũ cantantur cum oratione

Reſpice

Respice Domine. Atq; ita tandem officium terminatur.

Quare ita huis diei officium fit institu tum. Cap. 98

HIS itaq; historicè prosecutis, quid significent deinceps videamus. Quòd.n. duę lectiones legātur, declara Xp̄m passum fuisse pro duobus potissimū populis, Hebræo nimirum, & gentili. Sed earum vna ex lege sumpta est, v3 ex Leuitico, altera ex prophetis, nempe Osee, qa Christi passio & a lege fuit antè præfigurata, & a Prophetis prędicta, & a patriarchis sub velamine quodam nobis reuelata. Abrahā enim carnem Christi tectim imolauit, cûm arietem sacrificaret. Sic Abel quoq; quum agnum in hostiam offerret. Quæ ita fuerunt Christi figura tāquàm velamine tecta, vt intelligi non potuissent, nisi explicarentur. Assimilatus est prætereà in Prophetis, vnde Dominus, Sicut fuit Ionas in vētre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terræ. Recitantur autem lectiones cum passione sine titulò, quòd caput nostrum, v3 Christus nobis auferatur. Per

tractum

tractum quatuor versuum intelligimus hominem Christi passione fuisse redemptum, qui ex quatuor conflatus est elemētis. Hinc est ꝙ Christus nō in cœlo, neq; in terra sit crucifixus, sed in medio, hoc est, in aere. Fecit enim pacem inter cœlestia & terrena, atq; ēt inter ipsa terrestria pacem cōciliauit, postea quam erant simultates & inimicitiæ inter vnum hominem atq; alterum sed maiores tamen erant inter angelum & hominem. Ipse verò Christus in omnibus per crucem pacem composuit, ꝙ quæ inter se disiuncta ac discreta erant coniunxerit, & ex duobus vnum fecerit. Est.n. lapis angularis. Aut ēt quatuor illi versus tactus significant quatuor partes crucis, quæ similis est vltimæ literæ alphabeti Hebræorum, videlicet, Tau, quæ sonat, si interpræterur, signum. Omnia volumina veteris legis signi ficarunt crucem Dñi. Hoc ergo die quatuor in vno tractu versus dici debent, ad declarādas quatuor partes crucis, sicut & quinq; dicuntur in quarta feria, quòd quinquies Christus sanguinem suum effuderit. Primò in circuncisione, 2o in oratione, tertiò

in fla-

in flagellatione, quartò in crucifixione,qn to cùm esset lanceatus. Tractus qui ꝓlixior est, repræsentat magnum istud bellum Dauidis contra Goliam. Nam & Xp̃s noster Dauid hodie magnum Goliam, id est, diabolū, debellauit. Quædam ecclesiæ tractū canunt, vꝫ. Qui habitat &c. q̃a Xp̃s a diabolo primū latenter fuit tentatus velut a dracone quopiam latitante sub petra, sed postea in passione tanq̃ a forti leone acriter fuit vexatus, ꝙ per hunc versum facilè exprimitur, Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonē & draconē. Passio legitur ideo, q̃a tū Xp̃s reipsa patiebatur. Cum aūt ventū est ad illum locum: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortē. tunc duo hipodiaconi duo mantilia vel duos alios pannos altari impositos,auferunt, ꝙ quatuor illi milites q̃ Xp̃m crucifigebant ex duabus eius vestibus sibi indumenta cōfecerūt, historiā ipsā rep̃sentātes. Aut certè remotio pannorū fugā significat Apostolorū q̃ erāt quasi vestes Cristi. Petrus enim ad vocem vnius ancillæ ipsum negauit,& Ioānes nu-
dus.

dũs aufugit. Tertia uestis, q̃ in altari relinq̃tur, designat uestem dñi inconsutilem non fuisse scissam, uel partitam, sed sortitione uni contigisse. Vnitas.n.ecclesiæ non põt, nec unq̃ potuit ab hæreticis & scismaticis scindi, cũ nulla sit sapientia aduersus dominum. Christus cum in cruce pateret̃, & maxima animi angustia affligeret̃, ꝓlixè orauit decantans decem psal.s. Deus deus meus respice in me, usq; ad: In te domine speraui, donicum peruenisset ad istum uersum: In manus tuas domine cõmendo spiritũ meũ, quo emisit spiritũ. Quare & nos quoq; post quam passionem recitauimus, quæ Christi anxietatẽ & dolorẽ exprimit, oramus. Quantumuis sanè mos iste orandi infrequens & insolitus sit. Vsu.n.iampridem receptũ est, ut diebus alijs ante Euangelium dicant̃ orationes. Verum hoc die cõtrà fit ordine permutato, ꝙ & initio à nobis dictum est, quo quædam officia in Quadragesima transmutari oñsum est. Orauit ãt Christus pro trib. pro se, inquiens, pater clarifica filium tuũ, pro suis, aiens, Pater pro eis, quos dedisti mihi rogo, & pro illis etiã qui credituri erãt in

De purgatione pauimēti. Cap. 103

Post hæc dicendum est, cur quinta feria ecclesiæ pauimentum mundetur & altaria denudent, ac deinde quamobrem eadem feria ipsa altaria vino & aqua lauentur, atq; asperis ramis, præsertim taxi aut buxi quasi tricentur. Ad primum quidem promptè intelligendum, oportet cognoscamus ecclesiam aliam esse corporalem, aliam spiritualem. Corporalis est domus, in qua diuinum officium perficitur, Spiritualis verò est, velut conuocatio quædam fideliū. Sicut enim ecclesia corporalis lapidibus ex diuersis locis congregatis construitur. Ita quoq; spiritualis ecclesia ex diuersis conuocatur hominibus, ita vt hinc ecclesia ipsa appellata sit conuocatio. Quanquam nomen illud proprius ac verius spirituali ecclesiæ conueniat, quàm corporali. Homines enim conuocantur, non lapides. Sæpenumero tamen fit vt nomen eius quod significatum est, significanti attribuatur. In Ecclesia igitur spirituali, sunt pauimentum Christi pauperes, hoc est, pauperes spiritu, qui in omnibus sese humiliant vt

ram optimam. Quasi dicat Christus. Tu accusas me, ꝙ tributum dari negauerim, debe res potius gr̄as agere, quia te liberaui à seruitute Aegypti: Tu accusas me ꝙ regē me fecerim, verum satius foret, ꝙ gr̄as ageres de eo, ꝙ splendidè & regaliter te in deserto pauerim. Tu deniq; me accusas, ꝙ dixerim me filiū esse dei, sed gratitudinis signū potius exhibe, ꝙ tibi dederim terrā lacte & melle manantem. His ergo ita dictis, crux aperta ac nuda profertur, ad significandum oīa, q̄ fuerant obscura, tūc fuisse manifesta, & salutatur crux hisce uerbis. Ecce lignum &c. quoniam per crucem omnib. salus reformatur ac restituitur. Posteà autem adoratur, i. cum reuerentia osculatur. Solus. n. Deus adorandus est, &c. illius causa ueneranda. Crux ergo adoratur ideò, ut ostendamus nos debere humiliter facere, ꝙ illi fecerunt superbè. Osculata cruce, dominicum corpus altari apponit, & tunc sacerdos cum p̄fatione p̄posita uidelicet Oremus p̄ceptis, &c. quam addidit beatus Gregorius, cantat orationē dñicā. Quoqdem repręsentatur antiqua Apostolorū consuetudo, qua in cele-
bran-

brandis missis vtebantur. Olim.n. Apostoli hæc tantum verba proferebant, quæ dixit dominus. Hoc est corpus meum,&c. Et: Hic est sanguis noui testamenti,&c. quibus ipsi Apostoli posteà addiderunt orationem dominicam. Atq; hæc consuetudo Apostolorum hic representatur, eo modo quo antiquitus celebrabatur, sed Gelasius Papa, Gregorius & Celestinus multa tandem addiderunt, vt suprà dictũ est. Facta autem cõione statim cantantur vesperæ cum oratione, & tam missa, quàm vesperæ vna finiũtur collecta. Hoc ita peracto, crucifixus in suum locum reponi debet. Ante quem necesse est vt chorus psalmos psallat, etiam episcopus vel loco ipsius vicarius eius, idq; tantisper vsq; ad horam illam, qua Christus resurrexit. Atq; ita tum celebrare debet mysteriũ de resurrectione. Primò namq; prouenit labor, secundò clamor, tertiò autem exauditio, vnde Psaltes ille: Ad Dominum, inquit, cûm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quare & nos oportet eius esse imitatores.

De duabus partibus Sacramẽti. Cap. 99.

NVNC dicendum est, quare vna pars

dum prius eſt de ipſius diei nomine, ac po ſtea de eiuſdē officio, ſeruato ordine. Hoc ergo ſabbatum κατ' αὐτονομασίαν ꝓpriè ſabbatum ſanctum appellatur. Sabbatum autē interpretatur requies, quoniam tempore creationis mundi, quam Deus ſex diebus abſolui & ſeptimo die ab opere requieuit. Quamobrem in lege Deus præcepit hunc diem ab omni ſeruili opereo obſeruari ita vt in veteri lege haberetur ſanctus. Verum hoc ſabbatum κατ' ἐξοχὴν ſeu per eccellentiam ita eſt appellatum, quia ſignificat requiem Chriſti ab opere recreationis in ſeptima ætate. Quemadmodū.n.deus opere creationis mundi, ſexto die completo, ſeptimo conquieuit. Ita quoq; in ſexta ætate, recreationis opere abſoluto, ſcilicet natiuitate, pasſione & cæteris omnibus, quæ de illo prædicta fuerant, ſeptima ætate requieuit, quæ ſecundum quorundam opinionē ab ipſius pasſione fuit auſpicata. Alij tamen dicunt eam incepiſſe a morte Abeli. Quando enim anima Chriſti mortalitatem & omnem patibilem corporis qualitatē exuiſſet, quaſi in requie conquieuit.

nem efficitur sanctum sine aliqua transubstantione, vt aqua lustralis, quam ideò benedictam dicimus. Rursus sanctificatum dicitur, quod tactu rei sanctificatæ magis efficitur reuerendum. Si autem diceretur, quod solo contactu vinum vel aqua consecraretur: magna profectò inde sequeretur rerũ perturbatio & confusio. Sic.n.contingeret calicem non posse lauari, indeq; efficeretur, vt iam sexcenti panes vnius hostiæ contactu, sine verbo possint consecrari: & si vna aliqua gutta aquæ lustralis seu benedictæ in stagnum vel puteũ, qui ex lacunis scaturit, infunderetur, aqua illa perpetuò benedicta maneret: atq; ejusmodi infinita alia incommoda ex ea re nascerentur. Iam etiam prætereo si dominici corporis tactu vinum consecraretur, cõtra Decretum fieri, quod prohibet, ne hoc die cõsecratio fiat. Quòd autem hic quæritur, quamobrem Christus Discipulis prius corpus suum dederit mysticum, quàm in veritate illud offerret, discussum satis apud alios est. Aduertendum ergo hic est, &, repetendum, quod paulò antè à nobis dictum est, vtpotè secundum tripli

cem

cem Christi crucifixionem, quæ hoc die re ipsa facta est, tribus horis, tertia videlicet, sexta & nona per vniuersum annum missas celebrandas esse. Hora.n. tertia crucifixus est linguis Iudæorũ, aientiũ: Tolle, tolle, crucifige eum: Hora sexta in cruce positus fuit, & nona expirauit, quapropter hæ horæ ad celebrandas missas canonicè sunt institutæ, quæ Christi imolationem mysticè represen tant. Diebus.n. festis quum à libidine est ab stinendum, missa debet tertia hora celebrari, profestis sexta, & in ieiuniis nona, sin aliter fiat, certè canonicum & regulare nõ est. Exceptis interim iis temporibus, quibus noćte missa celebrari debeat, vt in Natali Domini, & in sabato Paschæ. Missa enim quæ tunc celebratur, non ad sabbatum pertinet sed ad diem resurrectionis. Vnde etiamnũc Romæ & per vniuersum Rauennensium archiepiscopatum, sub quo & Bononiensis ecclesia continetur, tunc missam non celebrant vsque in noctem. Quôd autem sic fieri debeat, satis ipsa ostẽdit oratio, quæ tum dicitur: Deus qui hanc sacratissimam noctẽ, & illud quod in cærei, quẽ vocãt, be-

dictione

ita cæreus illuminatus exprimit Christum, diuinitatis splendore illuminatum. Quòd autem exigne maximi cærei duo minores ac cætera ecclesiæ lumina incenduntur declarat non solum prophetas & Apostolos, qui p minores duos cæreos, vt paulò antè dictum est, intelliguntur, igne sancti spiritus fuisse illuminatos, sed quòd omnes etiã ecclesiæ fideles eodem igne illustrentur. Simili ratione declaratur diuinitatis plenitudinem in Christo fuisse, q a quibusdam in principio benedictionis cæreus accẽdatur. Quanquàm profectò melius & commodius tum primûm accendi debere videatur, cùm in benedictione agitur de igne. Crux ex thure cæreo imprimitur, quod nimirum significat, holocaustum, id est totum incensum, & totum combustum, siue igne assumptum. In veteri nanq testamento duo solebant facere sacrificia, matutinũ q totũ incẽdebatur, & dicebãt, holocaustũ. Crux de incenso designat sacrificiũ legis vespertinum, q imolationem Xpi in ara crucis factã idq in ipso mũdi vespere pfigurabat, quodq in eius passione completũ fuit.

Quid

quorum prædicatio siue concio in morte Christi extincta est. Vel ad designandum q Dominus septuaginta duabus horis in sepulchro quieuerit per synechdochen, quemadmodum dicitur trib. dieb. & trib. noctib. in corde terræ latitasse. Vel propter septuaginta duas nationes, & septuaginta duo genera linguarum. Vigintiquatuor candelæ quæ prius accenduntur, & postea extinguũtur, hunc uersiculũ, Gloria patri & filio, &c. significant, qui uigintiquatuor uicib. in nocturnis festiuitatum cãtari soleat, & in hoc officio oĩnò tacetur, qm̃ laus Trinitatis, ad quam pertinet uersus ille, in morte Christi uidet extincta. Quindecim candelæ duodecim Apostolos & tres Marias significant, q oẽs laudem Dei tunc subticuerũt. Sed Apostolos tamen fugientib. tres Mariæ, ut quæ minus metuebant, circa eum, quoad poterant uersabantur. Vnde legitur. Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummõ labia circa dentes meos, id est, mulieres, quæ sunt quasi pellicula quædam. Duodecim candelæ, duodecim exprimũt Apostolos, At uerò nomen,

huma-

humanum genus significant, qđ propter peccatum suum a consortio nomen ordinum angelorum semotum est,& à uera luce exclusum. Per septem candelas, septiformis spūs sancti declaratur gratia,quæ i cordibus Discipulorum penè fuit extincta. Vt aūt de numero cādelarum sit oēs manu cærea debent extingui. Et quidem per manū cæream intelligitur manus illa, quam uidit Baltazar rex Assyriorum scribentem in pariete uerba hmōi. Mane thetel phares, quæ sic exposuit Daniel. Mane id est, enumerauit, thetel appendit, & phares, diuisit. Hic ergo sensus, est dicit Dñs, Numeraui tps regni tui,& opera tua bona & mala, & appendi & inueni plus mali quā boni atq; iō diuidetur regnum tuum in persas & Mædos. Quod vtique factum est per Cyrum & Darium. Quemadmodum igitur regnum illud propter mala opera regis extinctum fuit, & diuisum in perpetuum,ita quoque regnum Iudæorum, ꝑpter peccatum in morte Christi commissum, diuisum est,& in posterum penitus deletum. Vel quod melius est, manus cærea repræsentat manum Iudæ, quæ

suis

eſt, quòd tum lectiones recitentur ex veteri teſtamento, cuius cognitio non niſi ſpiritu renatis perfectè manifeſtatur. Abſolutis lectionibus in magni quibuſdam eccleſijs letania iuxta numerum religioſorum, qui illuc conueniunt, decantatur. In quibuſdā verò eccleſiis ter dicitur, vt fides Trinitatis repræſentetur. Quòd autem eundo ad fontem ac redeundo letania cantetur, declarat ſanctos orare pro baptizandis, vt baptiſmi ſacramentum vera fide percipiant, & iam baptizati deinceps in veritate fidei ſacramēto confirmentur. Sciamus ergo ꝙ in baptiſmo tempore Apoſtolorum aliud nihil dicebatur, niſi hoc tantummodo. Ego baptizo te in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Sed beatus Clemens ex doctrina beati Petri inunctionem chriſmatis & olei addidit. Poſteà Leo & Damaſus ſummi pontifices, ac beatus Ambroſius reliqua adiecerunt priusꝗ baptizabant in fluuiis & ſtagnis. Quòd verò ſacerdos in aquis ſuauiter anhelat, ſignificat fidelē facilè diabolū pelle abigere. Anhelat igitur iſtic, vt diabolus inde expellat, leui.n. flatu poteſt repelli ab

illo

maximè illæ, quas threnos appellamus Hieremiæ, qui defleuit sanctum illũ regem Iosiam. Luget ecclesia etiam tunc passionem, & mortem Domini. sed quia propter peccata nostra ipsum amisimus, si eundem uolumus recuperare, certè ut ad pœnitentiã conuertamur, ideo sub finem lectionum per hunc uersiculum. s. Hierusalem Hierusalem conuertere ad Dominum Deum tuum, eo admonemur. Leguntur Threni Hieremiæ, hoc est, lamentationes, si uerbum uerbo interpretemur, quæ ita à Trenaro mõte sunt appellatæ, ubi animarum lamentationes, quę istic puniuntur, sæpius audiuntur. Possunt tamen ideo vocari Threni, quòd semper post tertium quamq; uersum sequatur litera ex Hebraico alphabeto, quod vniuersum in illis lamentationibus quater ordine ponitur. Idcirco autem Hieremiæ lamentatiões legimus, qm̃ sicut ille deplorauit mortem Iosiæ, & destructionem gentis suæ futuram, ita nos deploramus mortem Xp̃i.

De expositione trium quæ præterea in huiusmodi officio obseruantur. Cap. III

RESTANT deinceps tria inquirenda.

Primò

Primò quãobrem in hoc officio noctis antiphona que ad Benedictus canitur. atq; etiã totus psalmus tã alia uoce, & quasi terribili cantetur. deinde uerò qr quidam tropi ĩ huius officij fine lamentabiliter dicautur. Postremò cur trib. hisce noctib. ipsum officiũ noctis alia uoce, quasi terribili & manifesta decantetur, diurnũ autẽ tacite ac uoce oĩno dimissa. Verũ enimuerò qđ antiphona ad Benedictus, & ipse etiã psalmus extinctis cãdelis uoce eleuata, & uelut horribili canatur significat tumultũ cohortis quam cũ gladijs & sustib. secum Iudas adduxit, qñ Xp̃m traderet. Per nocturnum aũt officium tenebratum declaratur ꝓphetia ꝓphetarum, & ꝑ diurnum, predicatio siue cõcio Apostolorum. Quapp officium noctis alta uoce canitur, quia prophete aperte quæ de Xp̃o erant uentura prædixerunt. & qđ illis spiritus sanctus dictabat, oĩ semota formidine nũciauerunt. Sed diurnum officium submissa uoce cantatur, quod Apostoli aut omnino tacuerint, aut certè occultè prædicauerint, & concionati fuerint. Cõtinet autem cohors quinquaginta milites qui ob id in tanto nume-

ctum nō fuerit, ascribitur tñ illis, ꝙ causam præstiterint. Tertia deniq; illusio fuit, quũ ꝑtereuntes illi iã in cruce pendenti dicebãt. Vah, qui destruis &c. Cōtra illas tres illusiōnes nos ante crucis reuelationē tres ꝑmittimus adoratiōes, cũ dicimus ter hagyos &c. quasi ter honorantes illusum ꝑ nos, idq; duab: linguis, quia tertia adhuc silet. Hinc igitur & illud notandum venit, ꝙ cum multa sint genera linguarum, tres tamen potissimum existãt principales. Prima latina, ꝑ nobilitatem & dominiũ Romani imperij, secunda Greca, propter sapientiam, tertia Hebræa, vtpote quòd cæterarum linguarum mater sit. His autem tribus linguis descriptus fuit titulus Domini in cruce. Quare præter reliquas linguas hæ tres solum in missa vsurpantur, dum in ea canimus Græce Kyrieeleyson, Hebraicè Alleluya, & cætera Latinè. Aduersus tres iudæorum accusationes in Christum, dicimus nos tres excusationes in ꝑsona saluatoris, scilicet. Popule meus, vbi Christus exprobrat illis sua beneficia, liberatiōis videlicet ab Aegypto, regimen in deserto, introductionem in ter-

hinc propter humilitatem pauimento maxime assimulentur. Quare obiter notemus tria esse genera paupertatis, quorum primũ paupertas dicitur necessitatis, quæ est ĩ egenis, Alterum simulationis, quæ in hypocritis est. Tertium aũt uocatur paupertas spiritualis, quæ consistit in bonis. Prima paupertas tollerabilis est, secunda detestabilis, tertia laudabilis, ita ut omnibus ijs benefaciendum sit pp Dominum. Nec sanè ullus sit fortunæ respectus, quantum ad primam paupertatem, uel causæ quantum ad secundam. sed naturæ hominis. Pauimento ergo ecclesiæ mundat ille, qui pauperibus propter Dominum pedes lauat cæteraque misericordiæ opera exhibet.

De nudatione altaris. Cap. 104.

SEQVITVR de nudatione altaris, quę pars est in ecclesia dignior, usque adeò, ut si altare remoueatur, ac rursus ædificetur tota ecclesia iterum sit consecranda. Verùm cõtra, etiam si ecclesia remoueatur, hoc est, pars eius aliqua aut plures altari immoto, ecclesia non consecratur, sed alia sanctificatione mundatur. Altare enim Christum signi-

ſignificat. Præcepit namq; Deus in lege: Altare de terra facietis mihi. Altare de terra, eſt Xp̃s natus de virgine. Vnde dicitur: Veritas de terra orta eſt. Hæc eſt terra, quæ dedit fructum ſuum, fructũ ſublimem, Xp̃m v3, ſublimatum ſuper choros angelorũ in cœlis. Nudatio ergo altaris declarat, ꝙ Xp̃s in paſsione ſua denudatus viſus ſit, & deſpoliatus illi ſignis, quibus antè in faciendis miraculis apparuerat glorioſus quũ ſolus vendentes atq; ementes è templo eiecerat facie eius ſplendoris radios emittente. Qui .n. prius tam potens, tam glorioſus apparuerat, modo in paſsione viſus eſt debilis & abiectus. Vnde Iſaias, vidimus, inqt, eum nõ habentem ſpeciem neq; decorem. Et Hilarius: Ante, ait, paſsionem apparuit Deus & homo, in paſsione totus homo, poſt paſsionem totus Deus. Vel etiam altaris nudatio repræſentat ipſam ac verã Chriſti nudationem, quando milites eum ſpoliauerunt, & eius veſtimenta partim ſunt patiti, partim ſortitione ab alienarunt. Aut certè veſtem Chriſti Apoſtolos eſſe dicimus, quibus Chriſtus tanquam veſtibus

videlicet veteris testamēti declarare nouū. Nam quartis ferijs septimanarum quando ordines celebrantur duæ lectiones ex veteri, testamento recitantur, quarum altera quæ sub nocturnali tono exprimitur, vetus significat testamentum, altera verò quę sub tono communi, nouum. Ex eo itaque, quod vinum non reseruetur, ostēditur vetus sacrificium cessare debere. Tertia ratio est, quòd idcirco non reseruetur, quia Christus dixit in cœna, Amen dico vobis, quodā modo non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Si quis autem roget, num istud vinum, quod eo die in communione sumitur, ex dominici corporis contactu consacretur, quamuis complurium scripta illud asserere videātur, nos tamen veritatem magis sequente, & ea quæ sancti patres tradiderūt, dicimus vinū illud oīnò nō esse cōsecratū ex illo cōtactu, sed sanctificatū. Est.n.dr̄ia inter consecratū & sanctificatū. Consecratū dr̄ quod in cōsecratione, vt ita dicam, transubstantiatur. Sanctificatum verò est, quod per verborum sanctificatio-

De officio Sabbati. Cap. 106

NVNC de eiusdem diei officio uidendum est, & in principio quidem officij omnis igni in ecclesia extingui debet, posteaq́ꝫ è saxo calibe aut ferro alterum excuti: ꝙ fieri debet ex sarmento qm̃ Xp̃s de se dixit: Ego sum uitis uera, deinde debet benedici cum cruce & aqua lustrali. Quo quidem facto cæreus paschalis, ut uocant, benedicitur. atq́ꝫ incēditur cum duobus paruis alijs cæreis, qui ab illo accenduntur. Vnus.n.ab una parte consistit, alter ab alia inter quos maximus statuitur cæreus. Duo igitur minores cærei declarant sanctos ueteris & noui testamenti, qui (tam vꝫ hi, quam illi) omnes per Xp̃m sunt illuminati. Vel duo cærei significant doctrinam Apostolorum & prophetarum, qui cum Xp̃o in doctrina concordant & conueniunt. Tandem uerô uiginti quatuor in quibusdam ecclesiis leguntur lectiones. Ac Romæ q̄dem hoc pacto fieri solet, ut duodecim recitentur Græcè, & totidem Latinè. In nonnullis autem ecclesiis leguntur tantum duodecim, & in nonnullis duntaxat septem Atqui uiginti

quatuor

quatuor legunt, duodecim ob id Græcè re citant propter authoritatem septuaginta interpretū, quorū auctoritas quondā in Græcia maximè floruit, atque etiam in illa parte Italiæ, que magna olim dicebatur Græcia. Verum duodecim ideò dicūtur latinè propter auctoritatem trāslationis Hieronymi. In minimis tamē ecclesijs non habent nisi si sex ob senarium numerum, qui quodam modo perfectus est. Qui verò duodecim seruant, illud faciunt ꝓpter numerum Apostolorum. Lectis ergo lectionibus itur ad fontem cū lætania, atque aqua benedicitur, & consecratur. Sed peracto eorum baptismo qui fuerant baptizandi redditur pari ratione cum lætania. Qua quipem finita ipsā missam auspicamur a Kyrieeleyson. Nam in ea missa introitus, graduale, offertoriū & communio præter solitum subticentur. Eodem modo & Agnus dei a quibusdam quidem dicitur, a quibusdam verò non. Suscepta hostia, statim vesperæ cantantur, idque cum duobus tantum psalmis, nimirum: Laudate Dñm omnes gentes &c. cum Magnificat. Atque ad eum modum una adie-

nedictione canitur, hæc nox est. Sic itidem quotiescunque ordines conficiuntur, nocte missa celebrari debet, quoniam officiū maiorum ordinum ad diē spectat dominicā. Sed quia à ieiunio incipere oporteat, ideò in sabbato post vesperas illud inchoamus, & ad noctem vsque protelamus.

De officio tenebrarum. Cap. 100.

NVNC verò considerandum est, quāobrem tribus noctibus continuis officiū, quod tenebræ appellantur, celebremus, quemadmodum ad illud officium pulsandum sit, quare, & quot candelæ accendantur, & quomodo eæ extinguantur, & deinde etiam de officij qualitate. Posito itaque Christo in cruce tribus horis fuerunt tenebræ, à sexta vsque ad nonam, ita vt complectamur sextam & nonam, dum sol patiebatur eclipsim, non quidem naturalem, sed miraculosam, quanquam eam infideles iuxta naturam ita accidisse mentiebantur. Quamobrem sanè propter tanti illius miraculi memoriam, per noctes tres illas horas repræsentamus. Ad officium Tenebrarum non campanis pulsandum est, sed ligneis

gneis talibus. Campanæ.n.significant vt dictum est, concionatores, Atque ideo campanis non pulsatur, quia concionatores, hoc est, Discipuli domini non solum nomen eius non prædicarunt, sed & negauerunt vt Petrus, & fugerunt. Scriptum est.n. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Vnde dominus videns eos ad fugam paratos, ait: Quem quæritis? quasi dicat. Sinite eos abire. Magnus tamen ex ligno editur sonus. Tabula lignea Christum significat, qui in ligno clamabat, prædicabat, & orabat, dicens. Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt. Pulsatur igitur, quòd, cum solus Christus extitit concionator.

De numero candelarum. Cap. 101.

DICENDVM modò est de candelis, atque hic, quidem in numero diuersitas, est. Quidam enim septuaginta duas accendunt, quidam viginti quatuor, quidã quindecim, quidam etiam duodecim, quidam nouem, & quidam septem. Sed hi tamen omnes non absque mystica significatione hoc faciunt. Nam septuaginta duę candelę septuaginta duos Discipulos significant,

quorum

eum,dicens.Pater non tm̃ pro eis rogo,sed pro oĩbus illis,qui credituri sunt in me. Ex quo sequi vĩ ꝙ non debeamus orare pro illis,quos scimus non esse saluandos, veluti pro eis,qui in inferno remanserunt, & pro iuda,qui desperauit.Sed & nos filĩ oramus partim ꝓ nobis,partim pro oĩ gradu ecclesiæ,s.pro neophytis,gentibus,iudæis, hæreticis,& scismaticis,vt eis Deus grãm suã infundat,& ad fidẽ catholicam conuertat,flectentes qdem genua pro alijs, verùm non pro iudæis,qm̃ illi illudẽtes Christo genua flexerunt.Obiter ergo hic animaduerte id, id quod legitur ante genuflexionem nõ esse orationẽ,sed adhortationem, quemadmodum est(oremus)& quasi quandã ostensionem pro quibus simus oraturi.Quod verò posteà dicitur,oratio est.Item rursus animaduerte tres fuisse illusiones, quas iudæi genibus flexis Christo exhibuerunt.Et quidem prima fuit,velata eius facie in atrio põtificis. Altera verò in p̃torio.Quoniã illo tradito iudæis à Pilato vt ipsum crucifigerẽt, milites spineã plectentes coronã flexis genibus illudebant ei. Quod quãuis à iudæis factum

ctum nõ fuerit,aſcribitur tñ illis, ꝙ cauſam præſtiterint. Tertia deniq; illuſio fuit, quũ ꝑtereuntes illi iã in cruce pendenti dicebãt. Vah,qui deſtruis &c.Cõtra illas tres illuſiones nos ante crucis reuelationẽ tres ꝑmittimus adoratiões, cũ dicimus ter hagyos &c. quaſi ter honorantes illuſum ꝑꝑ nos, idq; duab. linguis, quia tertia adhuc ſilet. Hinc igitur & illud notandum venit,ꝙ cum multa ſint genera linguarum,tres tamen potiſſimum exiſtãt principales. Prima latina,ꝑꝑ nobilitatem & dominiũ Romani imperij, ſecunda Greca, propter ſapientiam, tertia Hebræa, vtpote quòd cæterarum linguarum mater ſit.His autem tribus linguis deſcriptus fuit titulus Domini in cruce.Quare præter reliquas linguas hæ tres ſolum in miſſa vſurpantur, dum in ea canimus Græce Kyrieeleyſon,Hebraicè Alleluya,& cætera Latinè.Aduerſus tres iudæorum accuſationes in Chriſtum,dicimus nos tres excuſationes in ꝑſona ſaluatoris,ſcilicet.Popule meus, vbi Chriſtus exprobrat illis ſua beneficia,liberatiõis videlicet ab Aegypto, regimen in deſerto,introductionem in ter-

ſignificat. Præcepit namq; Deus in lege: Altare de terra facietis mihi. Altare de terra, eſt Xp̃s natus de virgine. Vnde dicitur: Veritas de terra orta eſt. Hæc eſt terra, quæ dedit fructum ſuum, fructũ ſublimem, Xp̃m vз, ſublimatum ſuper choros angelorũ in cœlis. Nudatio ergo altaris declarat, q̃ Xp̃s in paſſione ſua denudatua viſus ſit, & deſpoliatus illi ſignis, quibus antè in faciendis miraculis apparuerat glorioſus quũ ſolus vendentes atq; ementes è templo eiecerat facie eius ſplendoris radios emittente. Qui .n. prius tam potens, tam glorioſus apparuerat, modo in paſſione viſus eſt debilis & abiectus. Vnde Iſaias, vidimus, inq̃t, eum nõ habentem ſpeciem neq; decorem. Et Hilarius: Ante, ait, paſſionem apparuit Deus & homo; in paſſione totus homo, poſt paſſionem totus Deus. Vel etiam altaris nudatio repræſentat ipſam ac verã Chriſti nudationem, quando milites eum ſpoliauerunt, & eius veſtimenta partim ſunt patiti, partim ſortitione ab alienarunt. Aut certè veſtem Chriſti Apoſtolos eſſe dicimus, quibus Chriſtus tanquam veſtibus

Sacramenti.f corpus sub specie panis reseruetur die cœnæ,& altera pars.f.sanguis sub specie vini non reseruetur,ac duæ quidem sunt causę,quamobrem corpus reseruetur. Prima est,ne fortasse quispiā ex hac vita sine viatico discedat,quod euenire posset ni si reseruaretur,atq; institutū ita est ab Innocentio Papa.Secunda est, ꝙ illis tribus diebus maximè oēs ij religiosi, quibus necessitas est,debeant cōicare.Quare oportet vt sacramentum illud reseruaretur , quoniā eo die consecrari non debe,vt.s̄.ostensum est. Cur autem sacramentum vini non seruetur,triplex est ratio.Prima est, quia vinum vinum liquidum sit , non posset tam bene reseruari,quin quadā negligētia facile queat lapi,Secunda est,ꝙ duos sacrificiorum ritus suis temporibus approbauerit Deus,veterem legis , videlicet suo tempore , & nouum hoc tempore.Hos duos ritus significant panis & vinum licet vtraq; res sit noui sacramenti,panis nempè nouum , & vinum veterem . Nec mirum videri debet,si per rem nouem sacramenti vetu sacrificiū significetur, cùm & contrà inueniatur,rem

videlicet

videlicet veteris testamēti declarare nouū. Nam quartis ferijs septimanarum quando ordines celebrantur duæ lectiones ex veteri, testamento recitantur, quarum altera quæ sub nocturnali tono exprimitur, vetus significat testamentum, altera verò quę sub tono communi, nouum. Ex eo itaque, quod vinum non reseruetur, ostēditur vetus sacrificium cessare debere. Tertia ratio est, quòd idcirco non reseruetur, quia Christus dixit in cœna, Amen dico vobis, quodā modo non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Si quis autem roget, num istud vinum, quod eo die in communione sumitur, ex dominici corporis contactu consacretur, quamuis complurium scripta illud asserere videātur, nos tamen veritatem magis sequente, & ea quæ sancti patres tradiderūt, dicimus vinū illud oīnò nō esse cōsecratū ex illo cōtactu, sed sanctificatū. Est.n. dr̄ia inter consecratū & sanctificatū. Consecratū dr̄ quod in cōsecratione, vt ita dicam, transubstantiatur. Sanctificatum verò est, quod per verborum sanctificatio-

quatuor legunt, duodecim ob id Græcè recitant propter authoritatem septuaginta interpretũ, quorũ auctoritas quondã in Græcia maximè floruit, atq; etiam in illa parte Italiæ, que magna olim dicebatur Græcia. Verum duodecim ideò dicũtur latinè propter auctoritatem trãslationis Hieronymi. In minimis tamẽ ecclesijs non habent nisi si sex ob senarium numerum, qui quodam modo perfectus est. Qui verò duodecim seruant, illud faciunt ꝓpter numerum Apostolorum. Lectis ergo lectionibus itur ad fontem cũ lætania, atq; aqua benedicitur, & consecratur. Sed peracto eorum baptismo qui fuerant baptizandi redditur pari ratione cum lætania. Qua quipem finita ipsã missam auspicamur a Kyrieeleyson. Nam in ea missa introitus, graduale, offertoriũ & communio præter solitum subtrahentur. Eodem modo & Agnus dei a quibusdam quidem dicitur, a quibusdam verò non. Suscepta hostia, statim vesperæ cantantur, idq; cum duobus tantum psalmis, nimirum: Laudate Dñm omnes gentes &c. cum Magnificat. Atq; ad eum modum una adie-

nedictione canitur, hæc nox est. Sic itidem quotiescunque ordines conficiuntur, nocte missa celebrari debet, quoniam officiū maiorum ordinum ad diē spectat dominicā. Sed quia à ieiunio incipere oporteat, ideò in sabbato post vesperas illud inchoamus, & ad noctem vsque protelamus.

De officio tenebrarum. Cap. 100.

NVNC verò considerandum est, quā-obrem tribus noctibus continuis officiū, quod tenebræ appellantur, celebremus, quemadmodum ad illud officium pulsandum sit, quare, & quot candelæ accendantur, & quomodo eæ extinguantur, & deinde etiam de officij qualitate. Posito itaque Christo in cruce tribus horis fuerunt tenebræ, à sexta vsque ad nonam, ita vt complectamur sextam & nonam, dum sol patiebatur eclipsim, non quidem naturalem, sed miraculosam, quanquam eam infideles iuxta naturam ita accidisse mentiebantur. Quamobrem sanè propter tanti illius miraculi memoriam, per noctes tres illas horas repræsentamus. Ad officium Tenebrarum non campanis pulsandum est, sed li-

gneis talibus. Campanæ. n. significant vt di
ctum est, concionatores, Atq; ideo campa-
nis non pulsatur, quia concionatores, hoc
est, Discipuli domini non solum nomen
eius non prædicarunt, sed & negauerunt
vt Petrus, & fugerunt. Scriptum est. n. Per-
cutiam pastorem, & dispergentur oues gre-
gis. Vnde dominus videns eos ad fugam pa
ratos, ait: Quem quæritis? quasi dicat. Sinite
eos abire. Magnus tamen ex ligno editur so
nus. Tabula lignea Christum significat,
qui in ligno clamabat, prædicabat, & ora-
bat, dicens. Pater dimitte eis, quia nesciunt
quid faciunt. Pulsatur igitur, quòd, cum so
lus Christus extitit concionator.

De numero candelarum. Cap. 101.

DICENDVM modò est de candelis,
atque hic quidem in numero diuersitas,
est. Quidam enim septuaginta duas accen-
dunt, quidam viginti quatuor, quidã quin
decim, quidam etiam duodecim, quidam
nouem, & quidam septem. Sed hi tamen
omnes non absque mystica significatione
hoc faciunt. Nam septuaginta duę candelę
septuaginta duos Discipulos significant,
quorum

orbe triumphato persoluebatur Romanis tributum ex vniuerso orbe. Primo autem quinquennio soluebatur aurum, secundò argentum, tertiò ferrum, ad conficienda arma & æs ad ornandum ciuitatem. Et sic singula quinquennia illius spacij quindecim annorum similiter appellabantur indictio, finitis aũt quindecim annis reuertebatur tributorum indictio vt prius, quæ quia ita tribus lustris indicebatur, sic dicta est. Appellatum item est tributũ hoc æra æræ quòd eodem modo singulis annis omnis orbis reipublicæ Romanæ quodcunque genus æris persoluere professus fuerat. Prius ergo fuerunt indictiones, & postea æræ ab æs. æris, sic dictæ. Ad cuius tandem nomenclaturam accessit epacta, quòd additionem significat, a Greco verbo ἐπάγω.

De consecrando siue benedicendo cæreo. Cap. 109.

CAEREVS a diacono benedici & consecrari oportet, non autem a sacerdote vel episcopo, etiam si sint præsentes, quantumuis maioris sint ordinis & dignitatis. Per quod quidem intelligitur, quòd Christus resurgens

fuit cætera, l. ad malum flexibilis, per q̃ Christus rex nr̃, & lucerna vera, traditus fuit & extinctus, quantum in ipso fuit. Atq; ita per manum cæream significatur illius manus, de quo Christus ait, Qui mecum intingit manum, &c. Vt.n. hæc extinguit lumen, ita illa verum lumen extinxit, quantum in se fuit. Aliquando vero plures candelæ sine certo numero incendunt̃, nec obseruatur aliqs numerus ita vt vel q̃libet mulier aut vir suam istic sibi accendat. Per quas candelas significantur pphetæ & alij sancti pr̃es, qui ppter Christũ lumen mundi venturũ annunciantes atq; alijs verba salutis cõcionantes, & p̃dicãtes varijs vexati pœnis mortui sunt & extincti. Nec verò oẽs candelæ simul extinguũtur, sed successiue nunc hæc nũc illa. Qm̃ discipuli non simul ab eo recesserũt, sed paulatim cũ vnus decessisset, abijt & alter. Vna tñ, quæ in earũ medio est collocata, nõ extinguitur, sed absconditur & occultatur, posteaq; in apertũ pfertur, ac eius luce oĩa ecclesiæ lumina rursus accendũtur. Hic est Xp̃s, q licet videretur ſm corpus extinctus, secundũ diuinitatem tamen

viuebat,

viuebat, quæ illis erat occulta. Hic.n. paulò post resurgés cum luce clarissima se suis Discipulis manifestauit, qñ in eorũ mentibus charitatem iam propemodũ extinctam sua illustratione iterum inflamauit. Nunc de ipso officio prosequamur, quòd vniuersam Christi sonat passionem. Primus ergo versus, a quo noctis officiũ alioqui incipit cõsueuit, nempè, Dñe labia mea aperies, subticet, ꝙ Xp̃s caput nostrũ a nobis auferatur. Sic nec Deus in adiutoriũ dicimus, qa nostro pastore ꝑcusso nos illius oues a quo petamus auxilium non habemus. Inuitatorũ aũt ideo non exprimitur, ne per hoc prauũ istud Iudeorũ cõsiliũ cõtra Iesum factũ quodãmodo imitemur, sed potius ut ipsũ p inuitatorij silentiũ detestemur. Ad lectiones quoq; benedictio neq; petitur neq; dat, ꝙ pastor qui gregi suo benedicat modò nõ adsit. Vel quia per Iube Domine significantur illi, qui erunt concionatum, & per Tu autem, illi qui concionãdi munus obierunt, & inde reuersi sunt. Sed nec hi, nec illi tum aderant, siquidem aufugerãt. Debent ergo dici lectiones etiam lamentando, &

maxime

gantur cœlestib. Consecrata igitur aqua veniunt baptizandi, vel à susceptorib. ad ferũtur, & baptizãtur, sed prius tñ de fide interogantur. Posteà verò oleo inungũtur in pectore, & in scapulis. In pectore qdem, vt capaces sint intellectus mandatorum Dei. In humeris verò, vt sint robusti ad portandũ iugum & onus legis. Deinde ter merguntur, ꝙ in fide Trinitatis baptizentur. Primò recta facie versus aquam & capite versus Oriẽtem debent immergi: 2º ad Aquilonẽ capite verso, tertiò capite verso ad meridiem. Ac primò qdem dicere debet. In noĩe pr̃is, mergendo puerum in aquã facie versa ad Orientẽ, posteà paululum leuare & dicere, & filij, mergendo eum versus sinistram partem, & iterum paululum leuare, ac dicere, spiritus sancti, eundẽ mergendo uersus dexteram partem. Atꝙ ita tandem ipsum in altum subleuare, ac susceptorib. cõmitere debet sacerdos, à cuius manu puerum ut hi suscipiãt oportet, unde & susceptores sunt appellati, Nõ.n. debet sacerdos ipsum in aqs relinquere, sed susceptorib. tradere. Tũc baptizatus in uertice capitis inungitur, ĩ eius

T signi-

significationem, quod spūs sanctus ei datur. Bis āt datus est spūs sanctus: primò, Xpo adhuc degente in terra quando discipulis discumbentib. inspirauit, inquiens: Accipite spiritū sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Secundò è cœlo atque ideo bis quilibet hō inungitur chrismāte: primō ī baptismate, & vertice, pôstea in confirmatione ab epo, in fronte: datur. n. nobis bis spiritus sanctus. In baptismate qdem datur, ad emundationem & collationem virtutum: In confirmatione verò ad corroborationem. Inuncto chrismate baptizato, īponitur capiti eius chrismale, rotunda quædam mitra quæ coronā vitæ significat, vel candida induitur vestis, quæ ad similitudinem cuculli ex albissimo panno cōficitur filo rubro supertexto. Candida illa vestis innocentiæ stolam designat quæ nobis redditur in baptismo. Et notandum est, quod huiusmodi albam vestem gestare debeant septe n integris dieb. nec confirmari nisi illis septē plene absolutis, pp septiformem spiritū qui datur in baptismo. Sed rubra illa fimbria, quæ vesti isti assuitur & supertexitur, significat passionem Christi,

per quam baptismi scrm impletur Aut sanè rubra illa fimbria exprimit funē, quē Raab in Hierico per fenestram dimisit, ꝓpter hospitium ꝙ ipsa pstiterat exploratorib. missis ab Iosue, ad cuius signum saluata est domus eius cum tota sua familia. Cæterū rursus hic animaduerte, ꝙ supradictum est, neminem debere in susceptorem accipi, nisi orationem sciat dominicam, & duodecim suæ fidei articulos. Hæc.n.duo omnes susceptores vt filiolos suos doceant obligantur, cum illorum fidei sint quasi fideiussores. Quocirca eos obseruare quàm fieri potest studiosissimè debent, ne vnquam fide & iustitia excidant, vtpote responsuri in die iudicij, de omnibus illis, quæ enormiter illi perpetrauerit. Sacerdos quoq; pr̃ & susceptor illorum est quos baptizat, ita vt eos instruere ēt teneatur. Sed quia ꝓpter, multitudinē oībus vacare non posset, totum illud curæ, susceptorum committitur. Itemq; & spiritualis pater esse dicitur sacerdos illorum, nempè quibus verbum, vitæ concionatur, & quorum audit confessiones. Vnde sanè grauius ille peccare dr̃, qui ei mulieri cum-

cumbit, q̃ suæ est parœciæ, q̃ mulieri quę est alterius, cum eiusmodi mulier spiritualis sua appelletur filia. Solet apud nõnullos qõ exoriri de numero susceptorum, & quot debeãt esse necessario ad puerum è sacro fonte suscipiẽdum. Verùm nos dicimus, quòd unus facile posset sufficere. Sed cùm in ore duorum uel trium testium consistat omne uerbum, ideo ad minus tres necessario req̃runtur, quorũ unus uir sit oportet, & duæ mulieres, nec etiam plures, nec carnalis copula per spiritualem cõiunctionem impediatur. Quatuor autem sunt genera p̃sonarum, quas ecclesia in susceptores non recipit, ut sunt abbates, monachi, abbatissæ cũ suis monialib. qui sunt unum genus. Ad alterum referimus infideles, & ad tertium illos qui necdum sunt confirmati. Hi.n. fideles uerè appellari nõ debent, ita ut nec hinc ueri testes esse possint. Ad postremũ genus referendus est, uir cum sua uxore, nisi prius castitatis ambo fecerint uotum. Nam si permitteretur, ut ambo eũdem puerum è fonte susciperent, iã eiusdem fierent p̃res spũales, ita ut inde in posterũ sese mutuò carnaliter

ter cognoſcere nō liceret, quemadmodum in decretis ꝓhibitum eſt. Sed & hoc quidē ægrè admittendum eſt, ut aliqui eum puerum è fonte ſuſciperent, qui cùm illis eſt cognationis. Nam dilectio charitatis quātum fieri pōt, ꝑ baptiſmum extēdi debet. Proinde uerò quanq̄ pagani ſiue gentiles templa ſuá circa fontes cōficere ſoliti ſint, atq; aquam iſtic ſemper in ꝓmptu hr̄e, per cuius aſperſionem ſe purificari credebant, ita ut illos fontes delubra noiauerint, à diluēdo atq; ſic naturaliter ad baptiſmū acceſſerint, nos tn̄ ab eorum cōſuetudine baptiſmum non ſumpſimus. Habemus.n. illud a tribus potisſimum, q̄ in ueteri teſtō fuerunt, nimirum à cataclíſmo, i. à diluuio, à mari rubro, & ab Iordanæ, quæ nobis uelut figuram baptiſmi ꝓbuerunt. At roget aliquis, num etiā liceat in quota aqua ut in ceruſia uel mulſo, uel in uino, uel in oleo, uel in alio liquore aliquem baptizare? Verum.n. uerò nulla ī alia re iſtud facere ꝑmiſſum eſt niſi tm̄mō in pura aq̄, ſiue illa ex niue & glacie ſit reſoluta, ſiue marina, ſiue fluuialis. Sed hoc animaduertendum eſt, q; nō debeat celebrari

baptismus, nisi in sabbato paschali & pentecostes. Fieri tamen potest causa necessitatis, quae triplex est. Prima est causa munitionis, vt si rex ciuitatem aliquam vellet obsidere, tunc loci eius pueri licite baptizantur ne contingat eos aliquo periculo mori nec dum baptizatos. Altera est ęgritudô. Accipitur autem hic late ægritudo ꝓ quauis naturæ infirmitate, quæ facilè pôt disolui, ita vt nesciamus diem neq; horam, & ideo frequēter fit baptismus non solennis nec tempestiuus, hoc est, non congruo & conuenienti tempore factus. Tertia est, quæ fit causa persecutionis gentilium. Solebant tamen Græci baptismū celebrare in Epiphania, ꝙ tunc dominus esset baptizatus, atq; ita baptizabant tribus diebus continuis. Consideremus interim quatuor esse genera aquæ benedictæ, aqua v3, in qua fit iudicium purgationis, illa quæ in ecclesiæ dedicatione sanctificatur, & qua diebus dominicis aspergimur, atq; aqua baptismi, quá aspergi solebamus priusq̄ chrismate vngeremus, ꝙ in quibusdā locis etiamnum obseruatur. Sed posteà interdictum est, ne stultulus quispiā

atq;

atq; rerum imperitus huius aquæ aspersione se iterum à peccatis mundari putet, cum euidenter satis manifestum sit, neminē posse bis baptizari. His ergo duob. sabbatis iō celebratur baptismus, quia in primò p Xpi passionē redimimur: in alterò, quoniā ipso die pentecostes dat nobis spiritus sanctus, per quem facta est remissio peccatorum.

De reliquo officio in vigilia paschatis. Cap. III.

NVNC ad propositum redeamus: Celebrato baptismo reditur ad chorum cum letania, eaq; cantata, ipsum sacrum siue missa sine introitu inchoatur à Kyrieeleyson. Sed introitus propterea subticetur, quod caput nostrum videlicet Christus necdum nobis sit restitutus. A kyrieeleison ideo incipitur, vt vetus inchoandarum missarum consuetudo, quæ fuit ante Celestinum summum pontificem repræsentetur. Canitur autem ideo Gloria in excelsis quia angeli ob renatos baptismate & neophytos in cœlis, gloriantur, qui Domino iam nato hunc hymnum decantarunt. Epistola verò Pauli tono ac voce commu-

 ni

ni leg· debet, qm̃ doctrinam significat Apostolorum, quæ modò baptizatis est p̄dicanda & aperienda. Sed lectiones p̄cedentes nocturno tono p̄nunciantur, q̄ Prophetas cõnotent. Graduale p̄pterea non canitur, qa baptizati nulla adhuc opera, nullumq; gradum in virtutib. fecerũt. Alleluia, quæ vox est planè angelica, vel ob id maxiè cãtatur, q̄ angeli lætentur baptizatos ex s̄uitute diaboli ereptos, & ad fidem conuersos esse. Sed qm̃ adhuc eis sit laborandum quandiu quidem in hac vita fuerint, idcirco tractus, s. Laudate dominum oẽs gentes, confestim subiungitur. Subticetur porrò offertoriũ, vt per hoc expresse indicemus mulieres tacitè ad monumentum venisse. Tres .n. Mariæ stabant, iuxta sepulchrum cum silentio & voce compressa. Nec pacem ad hanc missam dare debemus, quod christus necdũ resurrexerit, qui nostra pax est, sed Agnus Dei ter dr̃ cum Miserere nobis. Quòd tamẽ tunc de resurrectione canitur, sciendum est hoc fieri in gratiam renatorum, hoc est, eorum qui sunt modò baptizati. Tacetur prærea & cõio, quoniam baptizati nõdum cõmuni-

municauerunt. Nam ipso die paschatis habent cōicare. Facta igitur cōione statim ante collectam siue orationem cantantur vesperæ cum vno psalmo duorum versuum, s. Laudate dominum omnes gentes, & cum hymno, videlicet Magnificat, dicunturque ambo sine Gloria patri. Breuiores iō sunt vesperæ, ne neophyti qui diuinis nondum assueuerunt, aliquo officij tædio afficiant. Gloria patri ob eam causam nō dr ꝙ filius qui tertia in Trinitate persona est, nondum nobis sit redditus. Sed ideo quoq; vesperæ ante orationem missæ decantantur, ne finita missa populus videatur habere redeundi facultatem, quasi amplius nihil debeat expectare. Vel sanè idcirco vna oratione totum absoluitur officium, quoniam baptismi sacramentum vniuersum in Christi passione consummatur.

De Tempore regressionis. Cap. 112.

DICTVM est hactenus de duobus temporibus reuocationis nimirum & deuiationis. Nunc verò sequitur tempus ipsum regressionis, non quidem ordine temporum, sed ratione officiorū. Hoc itaq; tempus vocatur

catur paſchale, ſignificatque tempus illud quod futurum eſt poſt diem iudicij. Quoniam tum temporis ad vitæ patriam quam per Adamum amiſimus, propitiante Deo regrediemur. Cognoſcendum tamen eſt, primam huius temporis ſeptimanam communem eſſe & huic tempori & præcedenti. Pertinet enim tota ad Septuageſimam, vt ſuper dictum eſt. Vnde profectò illud eſt, quod tractus, qui in ipſo ſabbato paſchæ canitur & graduale per totam illam ſeptimanam cantentur, quæ laborem nobis indicant. Duo etenim illa reſpectu cantantur Quadrageſimæ: Alleluya verò & cætera cantica lætitiæ, propter tempus regreſſionis. Dicitur autem hæc ſeptimana paſchalis, quæ à paſchate, primò huius temporis die, ſic denominata eſt.

De officio huius temporis. Cap. 113.

VT ergo temporis huius officium commodè tradamus, & à primo die incipiamus, neceſſe eſt videamus primò de ipſo nomine ejuſq; ratione & cauſa, ac deinde de ipſius diei officio. Vocatur dies hic paſcha ſiue Reſurrectio Domini. Eſt autem

paſcha

Pascha Græca vox diciturq; nobis trāsitus non passio vt pleriq; arbitrantur. Hebraicè uerò dr̄ phase. Sed iō diem hunc Græco nomine, & non Hebraico appellamus licet Hebraica lingua dignior sit, vt non solum in aliis, verū ēt ne in noīe quidem videamur iudaizare. Propter hanc eandem cām & pascha & Pentecoste, quas ipsi celebrant, in nr̄is calendariis certo die non annotātur, nec vnquam eas illo tempore celebramus, quando illi, ne eos in aliquo imitemur, neue hic rursus quosdā sequamur hæreticos, q̄ dicebant Euangelium non posse sufficere ad salutem sine cæremoniis legalib. Vocamus autem diem hunc Græco potius uocabulo q̄ Latino, quòd Greca lingua olim apud Romanos tantæ fuerit authoritatis, ut dies solennes, ac dignitates suas Græcis nominibus vocarent, vt Pascha, Penteeoste, ὑπαρτή, Epiphania. Apostolus, Episcopus, archiepiscopus &c. Vel dici potest iuxta Augustinum nomen hoc Paschæ diuina constitutione compositum fuisse à Greco uerbo τοῦ πάχειν quòd pati interpretatur, & hoc nomine Hebræo phase,

Phase, quod si latine reddat sonat transitũ. Recte.n. duo hę noia πάσχειν & phase cõueniunt in hoc noie paschæ tam ₰m significationem, q̃ ₰m voces. Secundum quidem significationes, qm̃ in passione Christi fuit trãsitus. Per passionem.n. Christus transiuit à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in resurrectione eius, vt transeamus & nos de morte ad vitã. Quare non immeritò nomen hoc vtriusq; nominis habet significationem, atq; ita artificiose etiã in se complectitur significationem eius vocabuli latinam, vt ex duab. linguis fiat tertia, nempè latina. Appellatur.n. pascha ipsa dies resurrectionis. Verum tp̃s paschale dicitur à dominica in ramis palmarum vsq; ad octauam paschæ, ita tamen, vt dñica in ramis palmarum appelletur minus pascha, quia tunc inducebatur agnus, qui sexta feria debebat imolari. Propriè verò dicebatur pascha dies quo agnus imolabatur. Modò de cã nominis dicendũ est. Vocatur aũt tp̃s hoc pascha ₰m historiam, tropologiam, allegoriam, & anagogen. Et quidem ₰m historiam, qm̃ populus Israheliticus quando

primũ

primum celebratum est Pascha transiuit p mare rubrum, cum ex Aegypto egrederetur. Vel quando angelus ille exterminator per Aegyptum transiuit, interfecitq; totius Aegypti primogenita ab homine usque ad pecus, ad illas domos pertransiens in quarum foribus non inueniebat sanguinem agni, in formam literæ huiusmodi. T. Secundum allegoriam, quando quidem hoc tempore per baptismum ecclesia ab infidelitate transiit ad fidelitatem. Dicitur.n. allegoria alieniloquium, uel potius inuersio, quum aliud verbis, aliud sensu ostendimus. Secundum uerô tropologiam, quoniã hoc tempore per confessionem transimus à uitiis ad uirtutes, diciturque tropologia, quasi sermonis ad mores conuersio. Denique secundum anagogen, quia Christus nunc à mortalitate ad immortalitatem trãsiuit, fecitque vt quemadmodum iam resurrexit, nos in vltima & uniuersali resurrectione ex hac mundi miseria ad æternam beatitudinem transiremus. Nam & illi qui in inferno erant tunc transierunt, idque ab inferno ad portam paradisi. Dicta est aũt

anagoge ab ἀνὰ sursum & ἀγωγὴ, id est, du-
ctio quasi sursum ductio. Volente.n. Deo à
mortalitate transibimus ad imortalitatem.
qui transitus subtilis & excelsus est. Sic item
in hoc noie Hierosolymę quatuor ista pos-
sunt inueniri, historia, quemadmodum de
ea ciuitate ad quam pergunt hospites & pe-
regrini, allegoria, ut est ecclesia militãs, tro-
pologia ut quæuis anima fidelis, anagoge
deniq;, ut Hierosolyma cęlestis. Intellige tñ
Xp̃i transitum anagogicè non allegoricè
in prædictis. s. Pascha & cæteris. De officio
aũt huius primæ septimanæ generatim di-
cimus ad nocturnos nocte tres duntaxat
psalmos cum tribus antiphonis, tres item
lectiones cum trib. responsoriis idq; ex ho-
meliis tñ dici debere. Cæterum in quibus-
dam ecclesiis ad vnumquodq; responsum
annectũm Gloria pr̃i. Fit ẽt in plerisq; eccle
siis, ut cantato ultimo r̃nso, cũ candelis cæ-
reis & solenni ꝓcessione eant ex choro ad
locum quendam vbi imaginarium sepul-
chrũ compositũ est, in quod introducũtur
aliquot in personis mulierũ, & discipulorũ
Ioannis & Petri, quorũ alter altero citius re

uertitur,

uertitur, ſicut Ioãnes velocius cucurrit Petro; atq; item alii qdã in perſonis angelorũ q Xp̃m reſurrexiſſe dixerũt a mortuis. Quo qdem facto perſonę eæ redeunt ad chorum referuntq; ea q̃ viderint & audierint. Tunc chorus audita Xp̃i reſurrectione ꝓrumpit in altã vocem, inqens: Te Deum laudamus. Ad primã uerò nonnulli dicunt tota hac ſeptimana plaſmũ hunc: Cõfitemini Dño qm̃ bonus, ꝙ præcipuè de Xp̃i reſurrectione agit. Symbolum aũt Athanaſij: Quicunque vult &c. toto illo tp̄e non cantaṫ, quoniam maximè pertinet ad fidem. Sed hoc tp̃s indicat octauam ætatem, ubi non fides erit, ſed rés, vbi non figura erit, ſed uèritas. Paulò tamen aliter in qbuſdam eccleſiis ſolet fieri, vt in noſtra Pariſienſi. Sed animaduerte ꝙ cum Credo in vnum Deum perinde ſit fidei Symbolum, ad miſſam tamen legatur & quòd illum quidem fiat ad inſtructionem neophytorum in articulis fidei. Aliud uerò ſymbolum quod minus appellatum eſt, ad primam planè ſubiicetur ob ſuam ſignificationem. Nam cum venerit quod perfectum eſt, tum perimet id, quod

ex parte constat. Præterea animaduerte hanc solennitatem usque adeò esse magnã, ut per antonomasiam atque excellentiam uocetur solennitas solennitatum.

Quæ circa hoc tempus sint obseruanda. Cap. 114.

POST hæc priusquam cætera prosequamur, de quibusdam quæ huc consideranda ueniunt, oportet paucis tractemus, vз ď ornatu templi, de reconciliatione proximi de mõ salutandi, de ueneratione huius tpis de mensa corporis, & postremò de quadam libertate decembris. Ac templum quidem aliud, vt diximus, est materiale, aliud spiritual. Materiale est, qď ex lignis, cæmentis, saxis, lapidibus & cæteris edificandi materiis confectũ est. spirituale uerò nos sumus. utrunq; circiter hoc tps mundandum est, utrunque ornandum & poliendum. Necesse.n.est, ut hoc tempore ad balneas ueniamus, non utique ad uoluptatem, sed ad eius rei declarationem, ut per extrinsecã corporis ablutionem interiorem animæ purgationem fieri debere intelligamus. Exigit præterea tempus hoc, ut barbas radamus

ac

ac tonsuras & coronas, quas iu uertice capitis gestamus, capillosq́ demamus. Abrasio enim capillorum & barbæ, quæ ex superfluis stomachi nascuntur humoribus, ut vngues ex superfluis humoribus cordis, significat, quòd debeamus uitia & peccata quæ nobis sunt superflua, resecare. Capillos vltra aures demere debemus, ut quinq; corporis sensus expeditos & promptos ad seruiendum Deo habeamus. Sed iō summitatem capitis radimus, quo per hoc nihil inter nos & Dñm esse demonstremus. Oportet ergo hic mūdas & solennes induamus uestes, maximeq́ candidas depositis nimirum nigris & pœnitentialibus. Indicat.n.tps hoc secundam illam resurrectionem, quā nos stolam salutis uel glorificationis corpore induemus, & animo stolam iusticiæ. vel etiam ꝑgrenatos, qui albis uestibus tunc sunt induti. Vel denique ob angelos, qui in resurrectione Dominis albis uestibus apparuerūt.

De ornatu templi materialis. Cap. 115.

De emundatione materialis templi superius dictum est. Nunc uerò de ipsius ornatu exponamus, qui triplex est, in ornan-

dis parietibus, in choro & in altari. Ad parietes quidem sunt apendendæ cortinæ, aulæa, & pallæ sericæ: In choro habenda sunt dorsalia tapeta & sedilia clericorum. Sunt aũt tapeta tegmina variis coloribus depicta, quæ præcipuè sub epõrũ pedibus sternuntur, ꝙ mundana pedibus penitus calcare debeant. Sic & uelamen adesse debet, quod ante crucifixũ remouetur, retroque ponitur pallium, ꝙ q̃ prius erant operta ante Christi passionem, modò manifestentur. In quibusdam locis crux in altum erigitur cum vexilis, per quæ Christi victoria designatur. Altare quoq; suis ornamentis decoratur, ut crucibus ordine collocatis, capsis, textibus Euangelicis, philacteriis. Est tamen discrimen inter philacteriũ & philacteriã, Philacterium.n. chartula est, in qua decem legis præcepta scribebant, cuiusmodi chartas solebant ante suos oculos ciscunferre Pharisæi in signum religionis. Vñ in euangelio: Dilatant.n. philacteria sua, & magnificant fimbrias. Atque hoc quidem philacterium à φυλάσσω, id est, custodio, dictum est, & thotal, quod est lex. Philecteria au-

tem philacteriæ, vasculum est uel argenteum, uel aureum, uel etiam chrystallinũ, in quod sanctorum cineres & reliquiæ reponuntur. Porrò autem tres sunt causæ quamobrem ecclesiæ thæsaurus in magnis solennitatibus in apertum proferatur. Et primò sane propter cautelæ considerationem, ut appareat, quàm cautus ille fuerit in seruando, qui istum seruare debuerit. Tum verò ꝓpter solennitatis venerationẽ tandemq; ob memoriam oblationis, quo videlicet in illorum offeratur memoriam qui istiusmodi bona ecclesiæ prius obtulerunt. Ante altare dependi oportet pulchrũ aliquod uelamen, nimirum pallium, uel ei simile quidpiam, ceu tabula picta uel aura si habeatur. Ante quod quidem ornamentum in nonnullis magnis ecclesiis uelamenta trium colorum poni solitum est, vnum rubrum alterum subalbum, tertium nigrum, quæ tria significant tempora. Paschate.n. quum prima lectio finita est cum suo responsorio uelamen nigrum, quod tẽpus ante legem indicat, remouetur. Postquã verò secũda cum responsorio absoluta est,

remouetur ualamen candidum, per qđ tpš sub lege exprimit. Ita demũ & tertia lectione finita ac responsorio, deponitur uelamẽ rubrum, quo tpš gratiæ significatur, in quo per Xpi passionem ad sancta sanctorum, id est, ad æternam gloriam nobis pr̃ aditus.

De reconciliatione proximi. Cap. 116.

SEQVITVR de reconciliatione proximi. Cum. n. illo die cōicare omnes debemus si cũ aliquo discordes fuerimus necessario oportet ut ipsum nobis reconciliemus. Alio qui certè iudicium nobis sumeremus, quod eleganter à minori probari pōt iuxta illud Euangelicum. Si offers munus tuum &c. Vnde est, quod sacerdos diebus dominicis postquam concionem absoluerit teneatur populo orationem dominicam, & fidei articulos uernacula lingua expontre. Ex qua etiam causa fit, quod oratio dominica alta uoce in missa cantetur, ut omnes eam addiscant, & hinc ad conciliationem proximi admoneantur. Tota hac Paschali septimana æquum foret, ut nisi aliter modò usus obtineret hoc pacto unumquemque salutaremus, uidelicet, Resurrexit Dominus, & ita

Ita salutatus esset, responderet. Deo gratias, datis sibi mutuo osculis in signum dilectionis & charitatis.

De veneratione huius temporis.
Cap. 117.

VERUM nunc quoque de ueneratione huius temporis pauca dicamus. Usq; adeò tempus hoc uenerandum & colendum est, ut omnia ergastula & operatoria & officinas tam mulierum quam uirorum occludere debeamus, ac nulla uenalia exponere, exceptis illis, sine quibus cœnari non posset. Præterea oportet nos latomias & cætera genera carcerũ relaxare, & captiuos communi aeri restituere integra hac septimana, ut gaudio nostro nobiscum communicent. Sunt autem latomiæ lapidicinæ, in quibus ceduntur lapides, & ad quas damnari solebant ij qui in opus metalli damnabantur. Tametsi quidem & pro quouis carcere accipi possit, uel quòd Romæ huiusmodi latomia in carcere prope Tullianum fuerit, uel quòd lingua Siculorum latomia syracusis carcer appellabatur. Seruos autem & ancillas ac omnes qui nostro seruitio sunt addi-

cti, profectò ab omni seruitutis seueritate eos hoc tempore laxare debemus, quemad modum etiam nostros pastores, siue sint equorum, siue porcorum, siue armentorū siue etiam ouium & caprarum, vt liberè & securè omnes possint ad audiendum diuinum officium conuenire, & communicare. Inhumanum quoq; est tpe debita a debitoribus exigere, ita vt vel hinc tum tempo-ris pascua communia esse dicantur.

De mensa corporis. Cap. 118

NIHIL quod nō sit a sacerdote benedictū, hoc die Paschati comedere debemus. Vnde etiam nunc in quibusdam regionibus pro more receptū est, vt in magno vase oīa quæ velint illo die comedere fercula ad ecclesiam deferant, in cuius atrio & vestibulo a sacerdote cum cruce & aqua lustraliquam benedictam dicimus, in sacris vestibus benedicuntur. Posteà verò sacerdos aliquid sibi de singulis ad suam necessitatem sumit. Et certe nullus quouis die quicq̄ vel edere vel bibere deberet, q̄ non ante sit benedictum, vnde beatus Hieronymus de quadam moniali recenset in eo libro, cui

Vitas

Vitas patrum titulum fecit: Cum enim illa fortè fortuna in hortum suum iret & lactucas absq; benedictione comederet, simul etiam diabolum qui sub eas sese abdiderat imprudens deglutit, qui multo tpe eã acerbè uexauit. Debet autem quiuis homo hoc die tria potissimum exercere, misericodiam uidelicet, liberalitatem, & sobrietatem. Misericordiam, ut egenos & uagabundos ad se suscipiat, eisq; misericordiæ opera exibeat, & illis aliquid iuxta quod in lege præceptũ est, mittat, qui nihil sibi aut coxerunt, aut præpararunt. Liberalitatem uerò maximè hoc tempote quemq; exercere oportet, ut si abundat, uicinis & amicis suis quippiam impartiatur. Sed & sobrietatem ideo, ꝙ debeamus illo die magis sobriè comedere, ut sibi quisq; parcus sit, alijs uerò largus. Obseruet ergo quilibet misericordiam quãtum ad pauperes, liberalitatem quantũ ad amicos, & sobrietatem quantum ad seipsum.

De paruo prandiolo. Cap. 119

EXPONENDUM modò est de paruo quodam prandiolo, quod fieri debet ante magnum prandium in Paschate quando

communicatum est. Statutum n. est in qui busdam eccelesijs, & vbiq; terrarum sic deberet fieri, vt illo die panis & vinum in ecclesia habeat, & cum homines communicauerint, detur statim vnicuiq; panis bux ea priusquam recedant, & paululum vini, ne fortè quippiam de sacramento in ore remanserit, quod expuendo facilè emitti queat. Posset enim facile contingere, si non statim comederetur. Quæ sanè laudate consuetudo omnibus probatur, sumpsitq; originem ex institutione beati Benedicti: Instituit nanq; uir ille sanctissimus ob eandem caussam, ut illi, qui aliis fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atq; hoc qdem prandium mixtum appellari solet. Debent aūt singulis diebus religiosi communicare, qui uel pomum, uel aroma aliquod, uel tale quippiam saltem comedere debēt, quod nauseam compescat. Eadem etiam consideratione statuit ecclesia ut missæ tribus certis horis pro dierum qualitatibus celebrarentur. Tertia uidelicet hora diebus festis, sexta profestis, & nona in ieiuniis ut absoluta

luta missa, & peracta cõmunione, statim ac cedatur ad prandium, ne prædictam caussam incurrant hic, qui communicauerunt. Dixi his tribus horis, quia his celebratis licet prandere pro qualitate dierum, & non prius. Si aũt fortè contingat, vt vel hoc die vel quocunq; etiam alio, sacramẽti aliquid è calice excida, sciendum est, si de corpore fuerit, quod sumi oporteat. Si verò de sanguine super pannum ceciderit, quod debat illud omne lambi quantum fieri potest, & si panus iste lauandus sit, lauetur in piscina, sed si super lapidem vel lignum ceciderit, debebit omnino eradi, & q̃ abrasum est comburi, ac cinis ille sub altari recondi. Idem faciendum, est si simile quippiam nausea acciderit. Animaduertamus ergo hic, q̃ ob duoas præcipuè causas aliquid lauatur, nempè propter venerationẽ sacramenti sicut sacerdos lauat mauus qñ sacramentum tetigit, & pp immundiciã, vt q̃ immundum est, mundũ efficiatur. Itemq; & illud animaduertamus, decretũ fuisse in quodam concilio Pictauien. vt nullus vnquam sine lumine aut communi caret aut

missam celebraret. Proinde cũ eo ꝙ statim diximus, obseruemus neq; laicum neq; sacerdotem debere post cõmunionem in talem locum expuere, quo sputum istud pedibus facilè possit conculcari, v; ante comestionem. Vbi ẽt diligenter cauendam est, ne in locum immundũ & impurum expuatur. Quod autem hic quæritur, quemadmodũ canon dici debeat, citone an tarde? respondemus verba debere citò pronũciari, sed tamen discretè. Et cur obsecro citò? ne v; muscè veniẽtes auferant suauitatem vnguẽti. Quod qdẽ cõstat ẽt ex veteri testõ ĩ Exodo, vbi hoc pacto dicit: Comedetis festinãter. Dictũ est.n. illud đ imolatiõe agni.

De quadã libertate Decẽbris. Cap. 120

RESTAT vt de eo nunc agamus quod vltimo loco in partitione superiori propositum fuit nimirum de quadã libertate Decembris, quæ hoc tpe in quibusdam locis obseruatur. Sunt.n. nonnullæ ecclesiæ, in quibus vsitatum est, vt vel etiam Episcopi vel Archiepiscopi in cœnobiis cum suis ludant subditis, ita vt etiam sese ad lusum pilæ demittant. Atq; hæc quidẽ libertas ideo

dicta est Decembrica, quod olim apud ethnicos moris fuerit, vt hoc mense serui & ancillæ & pastores velut quadam libertate donarentur, fierentque cum dominicis suis pari conditione, communia festa agentes post collectionem messiũ. Quanq̃ verò magnæ ecclesiæ, vt est Remensis, hanc ludendi consuetudinem obseruent, videtur tamen laudabilius esse nõ ludere. Notandũ quoque est ĩ plerisque regionibus 2º die post Pascha mulieres maritos suos verberare, ac vicissim viros eas tertio die queadmodũ licebat seruis in Decembri dominos suos impune accusare. Quòd ob eam rem faciunt, vt ostendant sese mutuò debere corrigere, ne tpe illo alter ab altero thori debitũ exigat. Vñ sciendũ est in Concilio Elibertino sub Siluestro põtifice hmõi decretũ fuisse, vt vir & vxor qñ deberent cõicare, tribus diebus anteq̃ cõmunicarent, ab amplexibus abstinere & posteà itẽ tribus sequentibus ad minimũ, vel quinque vel septem, propter septem dona spiritus sancti. Quod sanè decretum sumptum est ex libro Regum, idque ex eo loco vbi dicit Dauid fugiens a facie Saul venisse Nobe

se Nobe

ſe Nobe ad ſacerdotem Abimelech, & petiſſe eo cibum. Qui cum nō haberet quod ei daret, niſi panes ꝓpoſitionis quos non licebat niſi ſacerdotibus comedere, & illis etiā mundis, quum poſtularet tñ illos ſibi dari Dauid: Sunt, inquit, pueri tui mundi? Cui Dauid reſpondit, ſi de mulieribus quæris, ab heri & nudiuſtertius abſtinuimus. Alij aūt codices ſic legunt. Si pueri tui ſunt mūdi, maximè a mulieribus, manducent. Quaſi diceret. Neceſſitas non habet legem. Si tñ ex coitu ſunt immundi, ne in neceſſitate quidem eis dabo. Et inquit ad eum Dauid: Ab heri & nudiuſtertius nos continuimus, & ſunt vaſa puerorum ſancta, id eſt, corpora, in quibus continetur animæ vel ipſi pueri. porrò via poluta eſt, ſed hodie ſāctificabitur in vaſis. Quaſi dicat: Fortè in via hac aliqd immunditiæ cōtraximus, ſed munditia corporum ſufficit ad eam mundandam. Nec verò dico, ꝙ ſi vir ab vxore thori debitum poſtulet, ꝙ huic illa nō reddet, ſed debet ipſum placide monere ne exiget. Si verò inſtet, nec ullis monitis acquiegat, perſoluat, ne exigēti fortè hinc magis
peccare

peccare accidat, quemadmodum non ita pridē quibusdā Germani fertur euenisse. In Germania.n. quū castè integra quadragesima viuētes vir & vxor seorsim cubuissent, fortè fortuna Pascali nocte cûm ad matutinas surrexissent, mulier exegit debitum. Quam diligente vir corrigens cū nihil bonis admonitionibus proficeret, permisit se illud facturum ꝙ peteret simulatq; rediret, & sic ad matutinas abijt. Illa uerò quasi furibunda domi remāsit, & accessit iuuenem quendā sui mariti fratrē, in eadē domo dormientem, petens ab eo, ut se cognosceret. Qui nolens ei acquiescere, tum ꝑꝑ tꝑis venerationem & sanctitatem, tū ꝑꝑ iucestum, ꝙ illa īpudenter petebat ꝓrsus se facturam denegauit, atq; iterū hic obdormuit. Tum mulier ob re pulsam, q̄ passa fuerat uehementius ardens, dormientem iuuenē obtrūcat. Viro aūt domum oēm rem narrat ordine inquiens Huius mali tu author es, q̄ hæc me facere coegisti. ꝓinde longā multamq; ambo egerunt pœnitentiam, nec ideò sunt separati: Qr̄ hac in parte intelligendū est virum mulieri in oīb. præesse, & in mulierem

omne

oē habere imperiū exceptis genitalibus, in qbus viriq; par est & dñium & imperium. Vñ dr: Vir non habet potestatē suæ carnis sed mulier, nec mulier sui corporis, sed vir hoc est, genitaliū sic.n. exponit Aug. Hic ēt est ꝙ sacerdotes nō habeant mulieres. Si .n. haberent, quotiescunq; ab ijs debitum exigerent, istud soluere tenerentur, & sic non possent infra tres dies sequentes altari ministrare. Ac sciendum ꝑterea est, ꝙ tribus diebus pascham sequētibus planè sit feriandū sed qrto die liceat viris rustica exercere opa, fœminæ aūt debeāt a nendo abstinere. Magis.n. sunt necessaria ea, quæ ad agrorum culturā ꝑtinent quàm ista alia. Vnde Gregorius: Melius est, inquit, fodere & arare die dominico, quam ducere choreas. Ex hoc sanè fieri dicimus quod singuli isti dies ꝓpria & peculiaria habeant officia & propria responsoria, alia aūt non item, sed quasi per quādā accōmodationem. In hac porrò septimana nihil legēdū est ex veteri testo sed quælibet dies sua habet officia. Nec cātādum ēt est Quicunq; vult, q̄a hoc tempus significat futurum illud tp̄s, ꝙ adfore post resur-

resurrectionem credimus, quando omnis fides, omnis spes omnino destruetur. Post officium aũt hic versiculus dicitur, scilicet: Dñe probasti me & cognouisti me, & quidam tacent: sessionem meã. Sed tñ vtrunq; dici potest, quo indicatur duplex in Xpo natiuitas. Bifariam Prima cantari potest, aut breuius, aut prolixius. Prolixius qdem cûm plena esse dicitur, fitq; in letania & cũ precibus. Breuius aũt, quum minus plena esse appellatur, ac fit vel tantummodo cũ precibus & sine letania, vel sine letania ac sine precibus. Atq; hæc est, quam hisce diebus canimus sine precibus, & omnino breuius quàm alio tempore. Magna item in communicandis cautione opus est, ut uidelicet sacerdos prius audiat cõfessionem eorum, qui sunt communicaturi, & si quis aduersus fratrem suum odium uel crimina le aliquid habeat, admonendus prius est, ne communice antequam fratri suo reconcilietur. Sed si huiusmodi aliquis se cũ alijs impudenter ingerat, non est ei negandum nec agendum, ut quidem agũt, qui hostias habent & consecratas & non consecratas, ita

ita ut si aliqui accesserint, q fraternũ odiũ exercuerint, uel aliquid crīale, cõicent d nõ consecratis, uerum eos grauiter peccare satis manifestum est. Fallunt.n.eos, quanquã non minus, immò magis peccãt alij, qui sumunt, e spontè & uoluntariæ rei siut. Nam putant se verum corpus sumere, & non per timescunt illud sumere indignè. Debet ergo sacerdos panem hr̃e consecratum, ut si tales accesserint illo ẽt pane cõicent. Quatuor aũt modis cõicatur in ecclesia, uel sumendo corpus Domini, uel pacem dando, uel benedictionem accipiendo uel etiã sub finem missæ cum dr̃. Humilitate uos ad benedictionem. Quòd iõ institutum est, ut si quis hoc mõ non cõicet saltem illo. In primitiua.n.ecclesia præceptum erat, ut singulis diebus corpus domini sumeretur, postea uerò crescente numero fidelium, ut singulis diebus dominicis. Vnde etiã nũc in Græcia sub anathemate ponitur, qui à tribus diebus dominicis non communicauerit. Modo autem nos tenemur in tribus solennitatibus, nimirum Paschate, Pentecoste & Natali. Appellatur autem prima illa solennitas,

nitas Paschiæ, agnus & trãsitus, salutandũq; eo tempore est, hoc modo: Resurrexit Dñs, Sic & eodem die in principio missæ populo est concinandum, vel post Euangeliũ, & admonendi sunt discordes ad concordiã. Ob quam quidẽ causam fieri putatur, vt cûm dominica oratio in prima dr̃ voce sub missa, alta & expressa eadem pronũciet ĩ missa, ut uel eo pacto adhortetur qui in frño sunt odio, & ad cõcordiã discor des excitentur, anteq̃ cõicẽt. Nunq̃. n. magis ĩdignè corpus Christi sumi potest, quam ad eum modũ.

Expositio quorundam, quæ cûm circa hoc tempus, tum etiam obseruant. Cap. 121.

QVAMOBREM autem epi & alij Ecclesiastici ferijs hisce Paschalib. ludere possint: modò expositũ est. Sed deinceps vt & alia nonnulla, quæ cùm hic, tũ alibì fiunt explicemus, hinc ordiemur, vz apud quosdã hoc tpe aquarum fieri dimensiones, ne qa tota Quadragesima vigilauerunt, his sanctis diebus velint dormire. Induimus ãt hoc etiã tpe albas vestes, tum ꝙ pueri regenerati eas habeant, tũ ꝙ eo die angeli in albis visi sint. Ob causas supradictas tacet: Quicũq; vult, & ca-

& canitur, Credo in unũ deum. Animaduer te hic obiter, si forsitan uinum in calice cõgeletur sacerdotem debere tantisper exhalare, donec glacies resoluatur. Quod si uerò non possit eo mõ resolui, necessariũ est ut igni apponatur. Sed si quid casu in calicem ceciderit, siue nimirum musca siue aranea, certè qcqd illud est, omne istud sacerdotem deglutire oportet. Proinde uerò sabbatum sequens ĩ albis appellatum est, idq́ ex ueteri cõsuetudine, cûm eo die nigras uestes oĩno deponebant atq́ induebant albas, sed hoc nõnulli faciunt in sabbato paschæ. Statim ãt dominica seqẽute nouã lectiones cãtandæ sunt, unde & historiam habentuidelicet. Dignus es domine. Sic.n.fit Romæ. Nec his dieb. flectenda sunt genua, sed rectè orandum est, quia ut inquit Ambrosius sub finem Lucæ, Mulieres uenerunt ad monumentum, nec flexerunt genua, sed rectè inspexerunt sepulchrum. Nota interim nõ debere in festo beatæ Mariæ Annunciationis sequentiã, q̃ etiam prosam appellatã esse diximus, cãtari, etiam cã deuotionis, nec unquam nisi canatur Alleluya. Moris enim

fuit,

fuit, ut post Alleluya, cantaretur sneuma. Nominabatur āt neuma cantus, qui sequebatur Alleluia. Postea uero quidā papa instituit loco neumæ dici sequentiam, quæ ꝙ Alleluya sequatur, sic appellata uideri potest. Conceditur nihilominus, ut hoc tempore aliquis genua flectat, modo id non apertè, sed secreto faciat, & ieiunet etiam qui uelit. Nam, ut Hieronymus, utinam possemus omni tempore ieiunare. Sunt autem prohibitæ in ieiunio carnes, quemadmodum & oua, & caseus, lac, quòd, ut idem putat Hieronymus, hæc omnia sint carnes liquidæ. Beatus tamen Benedictus, permisit oua, lac, & caseos comedere, ut quamuis libidinis quædam sint incitamenta, ad maiorem tamen coronam & uictoriam comedantur. Verùm eis, qui ieiunant, pisces, permissi, sunt, sed, ut ait. Hieronymus, pisciculi pauci, quo facilè intelligitur quòd & parui & pauci esse debeant. Dicitur autem tempus hoc Quinquagesima, quòd per tempus istud significetur tempus iubilei quo plena erit libertas, & nostra nobis reddetur hæreditas.

ditas. Vnde profectò & Alleluya cantamus. Verùm genua non flectimus, imò stantes oramus, nisi in letanijs. Ad postremũ autẽ animaduertamus Pascha iudæoℜ fuisse figuram nostri paschatis, & nostrũ vicissim significare pascha futurum, quod erit in fine mundi. Quod vt pateat sciẽdum est duo esse opa Dei, s. opus creationis, & opus creationis. Opus creationis fuit in principio, cũ Deus mundum & oĩa quæ in ipso continentur, creauit. Opus verò recreationis fit quotidie, sed deus illud maximè exercebit ĩ die iudicij, qñ omnia innouabuntur. Tempori vtriusq; operis nostrum pascha conuenit & concordat. Et quidem tempore creationis, quia tunc angeli Dominum laudauerunt, vnde dictum est Iob: Vbi eras cũ astra matutina laudarent me, & oẽs filij Dei iubilarent ante me? Sic & nos in nr̃o paschate renati, Alleluya laudando Dominũ cãtamus. Tempus verò recreationis pari ratione nostrũ pascha è vestigio repræsentat. Tres. n. illi dies qui pascha præcedunt, indicant tẽpus Antechristi, cui tres reges manus dabũt quiq; posteà per eos septem sibi regna subijciet,

ceit, & decem regna eius īperio inseruient. Nam apud nos quemadmodū illo tpe, videlicet ipso die cœnæ pœnitentes in ecclesiam recipiuntur, eodēq; die pedes, qui sunt corporis Christi extrema pars, lauantur: ita & iudæi aqua baptismatis extremo tpe mūdabunt. Vnde: Reliquiæ Israhel saluæ fiēt. Die verò parasceue passio recitatur, sicut & tunc ecclesia maximè persequetur. Tum.n. soluetur sathanas, qui à passione Domini, ligatus in inferno detentus fuit vtq; hoc die cymbala non pulsantur, sic tunc concionatores siue prædicatores conticebunt. Quare & in tenebris Benedictus alta voce canitur, quia tum temporis Antechristo interfecto multi gaudebunt, ita vt ignis qui in tenebris modò videbatur penitus extinctus posteà eijcitur, significet; q̄ nimirum illo tēpore in ijs in quibus spiritus sancti ignis videbitur extinctus, rursum relucescet. Sic in sabbato baptizantur pueri, & tunc baptizabuntur iudæi. Ipso die resurrectionis in persona Christi cantamus: Resurrexi & adhuc tecum sum, sed tunc dicemus illud ipsum in persona nostra, quando resurgentes trā

De letanijs. Cap. 122.

PRIMO ergo videndum est quid sit letania: sò cùm sint duæ letaniæ, quare vna dicatur maior, altera minor: tertiò quobrem f uerint institutæ: quartò quemadmodum in his ieiunandum sit & vestiendum: quintò & vltimò quid populus in letania debeat cantare. Letania interpretatur latinè supplicatio siue rogatio. Suplicatio dicitur, quia tunc Deo supplicamus, vt a morte subitanea & ab omni aduersitate nos defendat. Rogatio appellatur, quia tunc sanctos rogamus, vt pro nobis ad dominum intercedat. Duæ sunt letaniæ, maior & minor. Maior fit in festo beati Marci Euangelistæ. Dicitur autem maior, tum authoritate institutionis, quòd eam instituit Gregorius papa eius nominis primus, qui & magnus Gregorius dictus est, tum authoritate loci. Fuit enim instituta Romæ, & publico decreto sancitum, vt vbique celebraretur. Alia letania nominatur minor, quia à minori instituta fuit, scilicet, à beato Mamerto Episcopo, idque Viennæ. Atque hæc non celebratur nisi in ecclesia Cisalpina. Quare autem fuerit

instituta prior letania, hãc reddit cãm Paulus, Montiscasinij monachus Longobardorum historiographus. Nam, vt inquit ille, tempore Pelagij papæ tanta fuit aquarum innundatio in vniuersa Italia, vt aqua ascẽderet ad superiores vsq; fenestras tẽpli beati Zenonis, quod erat Veronæ, nec tamen miraculose aqua templũ influit. Ex qua inũdatione per Tyberiũ affluxit in agros multitudo serpentum, inter quos extitit maximus draco, & omnes per duo ostia Tyberis intrarunt mare. Ex horum serpentum venenatu afflato & maximè istius draconus, corruptus est aer, & infectus vsq; adeò, vt inde grauissima pestis inguinaria nata sit, qua homines passim moriebantur. Tunc pelagius papa indixit ieiunium, & præcepit vt processionem instituerẽt, quod ita factum est. Sed in ipsa processione ipsemet cum septuaginta alijs expirauit. In eius autem locum institutus est Gregorius magnus, qui huiusmodi letaniam vbiq; terrarum obseruari præcepit. De secunda letania quæ per triduũ celebratur, ait Gregorius episcopus Turonensis, q tẽpore beati Mamerti Vien-

næ & circa Viennã fiebant crebrò terremotus & tãti ẽt, vt vel maximè domus & multæ ecclesiæ inde collapsæ sint & corruerint quæ tẽpestas tòto anno durauit. Sic ẽt sabbato paschali dum ipse Mamertus diuinũ, celebraret offm̃, igne cœlitus demisso cõbustum est ciuitatis palatiũ. Præterea bestię vt lupi & apri ex syluis in ciuitatẽ exibant, atq; hoĩes deuorabant. Pro his ergo incõmodis beatus Mamertus triduanũ indixit ieiunium, ad similitudinẽ Niniuitarũ, pcepitq; vt processionem facerent, vt queadmodũ illi per triduanum ieiuniũ verbis euaserũt subuersionem, ita hi liberarentur ab istiusmodi aduersitatib: q ita factum est. Gregorius aũt ille, cujus paulò ante mentionem fecimus, legitur statura fuisse admodũ exigua, vsqueadeò vt cum forte Romã veniret, omnes ipsum paruipenderent, atq; ipse etiam papa miratus fuerit, q tã paruus homuncio factus esset Episcopus, ad quem ille honestè respondit: Ipse Deus fecit nos, & non ipsi nos. Simile quippiam dixit beatus Hilarius cuidam ipsum vocãti gallum: Nõ sum, inquit, natus Gallus, sed ex Gallus, sed

ex Gallia,& tu ex Leo,ſed non ex tribu Iuda,ſic enim vocabatur.

De inſtitutione & modò letaniarum.
Cap. 123.

INSITVIT igitur beatus Mamertus, vt ſingulis annis hæc letania tribus diebus cōtinuis in eccleſia Ciſalpina celebraretur, quod ita Romæ fuit canonizatum. Papa etiā Liberius inſtituit vt pro fame,pro bello,pro peſte,pro clade,& huiuſmodi aduerſitatibus imminentibus ſemper letanias faceremus,vt ſic illa per ſupplicationes, orationes & ieiunia euitaremus. Vocantur autem hæ proceſſiones letaniæ Græco vocabulo propter autoritatem Græci ſermonis, ſicut paſcha & pentecoſte. In his letanijs, ieiunandum eſt cibo Quadrageſimali, in veſtibus pœnitentialibus. Nam & omnes illo die à mundanis operibus prorſus abſtinere debent, etiam ſerui, & ancillæ, ac intereſſe tantiſper proceſſioni, donec ipſa celebretur. Vt quemadmodum omnes peccauerunt,ita etiam omnes pro venia ſupplicent. In huiuſmodi autem proceſſionibus itur in magnis eccleſijs ſeptenno ordine,

vnde

vnde septiformes dictæ sunt. In primo ordine sunt clerici, in secundo monachi & canonici, in tertio moniales, in quarto pueri, in quinto laici prouectæ ætatis, in sexto viduæ, & in septimo coniugati. Sed quod vos non possumus in numero personarum, id supplemus numero letaniarum. Septies enim letaniam dicere debemus. Vbi obiter animaduertamus: quod Rupertus Tuitientis Abbas dixerit vltimam letaniam multis annis incepisse ante primam. Nos autem has letanias ideò maximè hoc tempore facimus, quoniam tum præcipuè bella exoriri soleant & terræ fructus, qui adhuc sunt teneri, uel in flore, corrumpi iniuria nebnlarum, uel pluribus aliis modis. Vt ergo Deus hæc omnia auertat, instituimus letanias, continuantes vltimam Ascensioni, ut per ieiunium & orationes Christum sequi, & ad cœlos ascendere mereamur. Draco qui triduo illo deportatur inflata & longa cauda duobus quidam diebus ante crucem & vexilla, posteà vltimo retro, significat diabolum, qui tribus temporibus ante legem, sub lege, & tempore gratiæ, quæ per hos tres dies indicantur, homines fefellit, aut falle-

lere

lere conat. Primis duob. tp̄ibus quasi erat dominus orbis, vnde Christus eum vocat principē mundi. Tēpore verò grāæ per Christum fuit deuictus, nec audet ita apertè regnare, vt prius, sed per suggestiones homines latenter seducit, quos pigros, & remissos videt in bonis operib. nec viā vitæ sectantes: sicut in deserto debiles & infirmos, & eos, qui remanebant vltimi, hostes à tergo uenientes, quasi aberrātes interficiebāt. Inde profectò est, ꝙ primis duob. diebus p̄cedit, & vltimo sequatur. Ipse est draco & leo. Draco modò est, quia hoies non ita apertè sed latenter decipit. Leo erit tēpore Antechristi, qm̄ tunc manifestè sæuiet in nomen Christi. Draco fuit, qn̄ Christū super pinnaculū templi vbi multos antè per vanā gloriam seduxerat, latenter fallere uoluit, & tētauit inquiēs: Si filius dei, mitte te deorsum. Et quasi hoc facere posset securè addidit: Quoniam angelus suis mandauit &c. Bene enim intelligebat scripturas, sed quod sibi malo erat subticuit, uidelicet. Super aspidem & basiliscum ambulabis &c. Leo autem fuit in passione Domini qui ipsum

crucifi-

crucifiere etiam curauit, de illo ait Ioannes in Apocalypsi, Ecce draco magnus rufus habens capita septem & cornua decē, & in capitibus suis diademata septem, & cauda eius trahebat secum tertiam partem stellarum. Per stellas hic significantur homines, qui tripartitò diuiduntur, in perfectos, imperfectos & reprobos. Tertiam ergo partē stellarum trahit secum diabolus, nimirum reprobos, nam hi sunt cauda illius. Alibi vocat eum Christus sathanam. Videbā Sathanam tanquā fulgur de cœlo cadendem. Et ad Petrum inquiens, vade retro me sathana. Non est aūt intelligendū quod vocet eū diabolum, sed aduersariū, quod interpretat̄ sathanas. Hæc.n. eius loci mens & sentētia est. Vade retro me sathanas, id est, sequere me per imitationē passionis, Noli disturbare passionē meā. Vel certè hæc: Videbat.n. Christus, vt ait beatus Hilarius, dæmonem in aurem Petri suggerentem, vt impediret suam passionem, & ait ei, Sathan, Sathā Ac si diceret, nequicquam & frustra laboras. Et conuersus ad Petrum dixit. Vade retro me id est, sequere, imitando meam passionem.

De festo Apostolorum philippi & iacobi. cap: 124.

NVNC dicendum est de quibusdam solennitatibus, quæ hoc tempore in ecclesiis celebrantur, videlicet de festo sancti philippi & iacobi, & omnium Apostolorum (sic enim est in magnis & plenis calendarijs) de inuentione sanctæ crucis, de festo ioannis ante portam latinam, & beatæ Mariæ ad martyres, & de commemoratione sancti Michaelis. Hoc ergo tempus, ut prædictum est, significat octauam ætatem, ubi bonum quod erit in dispari claritate singulorum, futurum est omnium. Vnusquisque enim gaudebit perindè ob alterius bonum, ac propter suum, & bonum omnium, erit singulorum. Quare quum tempus hoc maximè solennitatibus conueniat, cumque in primitiua ecclesia Apostoli non haberent particulares solennitates, statutum fuit ut ipsis Calendis Maij celebraretur solennitas in honorem omnium Apostolorum. Hoc etiam die festum est philippi & Iacobi inque Ideo, quia fortè illo die passi sunt. Hic Iacobus

bus minor appellatus est, non utiq; ætate, sed uocatione, sicut fit inter monachos, ut qui ante factus est monachus, etiamsi uel puer sit, tamen præcedat eum, qui quantus quãtus sit, posteà cœnobium ingressus est. Dictus est præterea frater Domini, uel quia similis erat ei facie, ut dicitur, uel ideò, qui erat filius Alphæi, fratris Iosephi uiri beatæ Mariæ, & Mariæ sororis eius. Et qui ita ex utraque parte sanguinis sese contingebant apud Iudęos fratres uocabantur. Iesus autem putabatur esse Iosephi filius. Hic Iacobus dictus est primus post passio nem Chrsti Hierosolymæ missam celebrasse, & Petrus Antiochiæ. Idęm hic Iacobus factus est episcopus Hierosolimitanus, qui quum nomenChristi prædicaret, & publicè fatere tur præcipitatus est à Iudæis è pinnaculo templi, & pertica fullonis interfectus. Alter uerò Iacobus maior appellatus est: & uoca tione & dignitate, quia familiarior fuit Christo. Ad secreta enim sui operis ęum uo cabat, ut quando transfiguratus est: & quã do mortuum suscitauit in domo.

De inuentione sanctæ crucis. Cap. 125.

CVRCE Domini inuenta ab Helena matre Constantini per Iudam, vt narrat historia, festum eius primò celebratum est Hierosolymæ. Sed Eusebius Papa trigesimus à beato Petro illud postea vbiq; terrarũ celebrari præcepit: Iudas ille, per quem crux inuenta fuit, legitur postea ad fidem fuisse conuersus, & appellatus mutato nõe Quiriacus, creatusq; tandem episcopus Hierosolymitanus. De quo quidem diabolus, cùm alterum sibi amicum expectaret, sic dixisse fertur. Per Iudam Christus morti traditus est, & per hunc Iudam Christus mortuus exaltatus, sed breui Iulianus amicus meus rex erit, qui me de illo egregie vindicabit. Quod sanè ita factũ est, vt qui ipsum interfecit, quemadmodum dicitur. Ferunt Iulianum hunc Monachum fuisse, & magnũ religionis simulatorem, adeò vt quædam mulier tres ollas auro onustas, ita vt in earum orificijs aurum cinere cooperiretur, ne facilè inueniretur, apud eum deposuerit, eiusq; fidei concrediderit. Quandoqui-

quidem virum illum sanctũ esse credebat, nec tamen confessa est in iis aurũ inesse. Sed eo inuento ab illo & surato ollas cinere impleuit, & mulieri requirenti depositum reddidit. Cum verò paulò pòst mulier aurum sibi quæreret, nec inueniret, non potuit, q̃d ipse haberet, conuincere, quod de auro nullos habebat testes. Nam alij monachi, ad quorũ testimoniũ ollas tradiderat, nihil in eis præter cineres viderant, atque ita aurũ obtinuit. Quo quum Romam fugisset, & sequenti tpe consulatũ obtinuisset, factus est Imperator Qui cum magicæ artis à puero peritus esset, ac eã multũ adamaret, plures sibi magistros asciuit. Cum ergo quodã die absente suo magistro solus domi mansisset, ac legere inciperet dæmonum coniurationes, cõuenit ante ipsum magna multitudo dæmonũ, qui omnes erant nigri, vt Aethiopes. Tunc ille præ timore fecit signũ crucis, & omnes ilicò euanuerunt. Quod quũ Iulianus magistro suo referret q̃renti quid ipse vidisset, dixit ei magister signum illud dæmões maximè odio habere. Electus ergo hic in Imperatorem, & adhuc eius re i

recordans, cum artem magicam exercere vellet factus est Apostata. Signa crucis vbiq; destruxit, & Christianos quantum potuit psecutus est, credens aliter fieri nõ posse, vt sibi dæmones obtemperarent. Quare etiã tunc Iudam modò appellatum Quiriacum interfecit, per quem crux fuerat inuenta. Legimus prætereà militem quendã similiter Quiriacum vocatum, hunc Iulianum interfecisse. Nam quum hic per Epheson suũ duceret exercitum alios gentiles expugnaturus, qui aduersus eum & Comanos insurrexerant, & videret istic quandam Abbateiam, mandauit eis vt sibi prandia pararent. Sed hi planè negauerunt, tũ quia apostata esset, tũ quia pauperes erant. Tũc ille ad hæc ira excandescens, eis rursus nunciauit, se priusq̃ annus finiretur locũ istũ deleturũ eosq; interfecturũ, & omnino effecturũ vt istic segetes succrescerent. Quo sane audito timuerunt monachi, sed abbas eorũ uir sanctissimus eos in Domino confortauit, & effecit vt sua cõfortatione iã ad martyriũ esset parati, Quadã verò nocte, cum abbas in oratione persisteret, visa est ei bea

ta

eā Maria monasterium aperire,& ad tumulū cuiusdā militis, q dicebatur Quiriacus, quiq; mortuus erat nondū septē diebus & istic sepultus, venire ac ei vt inde surgeret& se armaret ac de Iuliano eā vindicaret præcepisse. Tū ille surgēs, se armis suis, q̄ ad huc in templo affixa erant, induit,& equū suum qui adhuc in stabulo, vidente Abbate ascēdit,& ad fines Iuliani se contulit. Sequenti die quæcunq; videret abbas, suis monachis narrat ordine. Qui militis tumulū aperientes, vt rē ꝓbarent, nec inuenerunt corpus, nec equū, nec arma. Tertia verò die confligentè Iuliano cum suis hostibus, interfectus est à prædicto milite, & sequenti nocte miles vidente abbate ad sepulchrum suum rediit, equumq; & arma in locis suis reposuit. Post hunc Iulianum fuit Cyprianus homo gulæ & luxui deditus, qui ad beatam Iustinam virginem, quum ad suam luxuriam cōcitare vellet, misit quendam dæmonem, qui huiusmodi immunditiæ præerat, sed signo crucis repulsus est. Misit rursus aliū fortiorem, qui eodem modo crucis signo se deuictum fatebatur, ita

vt hinc Cyprianus ad fidem conuersus sit. Tātæ potestatis est crux Christi, p q̄ ille nos planè immeritos æternæ fęlicitati restituit.

De sancto Ioanne Euangelista ante portam latinam. cap. 126.

NERO interfecerat Petrum & Paulum quo mortuo succesit ei Vespasianus, atq; ei Titus, cui posteà Domitianus. Sub hoc beatus Ioannes Euangelista pfectus est Romā, vt istic verbum Dei concionaretur. Domitianus autem ipsum poni curauit in dolium feruentis olei plenum ante portā latinam, sic. n. uocabatur. Sed beatus Ioannes nullam istic sensit læsionē, diuina gratia ipsum protegente. Quantum tñ ad illum attinet martyr fuit. Quapropter festum de illo agitur, non secus ac si martyrium ibi sustinuisset. Tum à Domitiano in Pathmos insulam deportatus est. Sed tandem à Nerua imperatore reuocatus est. Notemus hic tres tantum Apostolos uiuos fuisse Romæ, Petrum nempè, Paulum & Ioannem, ac tres item Euangelistas, Ioannem, Marcum, & Lucam. Præterea animaduertamus Christi Apostolos siue Discipulos non ideo fuisse

passos, q Christum pdicabant, sed q ipsum deificabant, ac deum esse aiebant sine Romanorũ autoritate, quasi prohibuerant.

De festo beatæ Mariæ ad martyres. Cap. 127

CVM singula Romanorum idola non possent templum Romæ habere, fecerunt Romani unum templum omnibus idolis, quod dictum est Pantheon. Illud templum impetrauit dari ecclesiæ Christi Bonifacius quartus papa à Phoce Cæsare Constantinopolitano Imperatore, & illud rejectis idolis, omniq; eorum spurcitiæ dedicauit in honorem beatæ Mariæ & omnium martyrũ, (nondum enim fiebant festa cõfessoribus) & statuit ut singulis annis celebraretur illo die festum Martyrum, sicut ipsis Calendis Maij festum Apostolorum. Sed quia in illo mense non est tanta copia uictualium, ut in alijs (solet enim tunc annona deficere) & populus qui confluebat ad illa solennia, propter inopiam ciborum quandoque non poterat bene celebrationi uacare, ideo Gregorius minor, qui eius nominis quar-

tus fuit, duo hæc festa transtulit,& ea Calendis nouembris quando maior est rerum copia fieri instituit. Nec solum Apostolorum & martyrum, sed etiā Trinitatis, omnium Angelorum,& Archangelorum,patriarcharum, prophetarum, & aliorum sanctorum atq; sanctarum, velut festū generale, cuius item officiumordinauit.

Quare non celebremus festa sanctorum qui cum Christo surrexerunt. Cap. 128

Quæritur quare non celebremus hoc tempore festa sanctorum qui cum Christo surrexerunt, vel cum illo cœlos ascenderunt. Debemus enim de eorum glorificatione gaudere & solennizare, sicut de alijs sanctis, quum certi simus eos ascendisse. Verùm eius rei ratio talis est. De morte eorum non solennizamus, quia ad inferos descenderunt. De glorificatione autem in anima festum aut in pascha aut saltem in Ascensione Domini deberemus celebrare, sed non possumus, propter autoritatem & magnitudinem officiorum illorum dierū.

 Obum

Obumbraretur enim erorum feſtiuitas dignitate maioris ſolennitatis. Quemadmodum ſi cum rege veniret alicuius familiaris propter præſentiam regis non tam diligenter ei obſequeretur, quam ſi ſolus veniret. Ideo ergo ſtatutū eſt, ut alijs anni temporibus, ijs diebus quibus eccleſiæ ſibi dedicatæ fuerunt, feſta illorum celebrentur, vt feſtiuitas beati Ioannis Babptiſtę ſub finem Auguſti, qui tamen circa paſcha mortuus eſt. Propter eandem ſanè rationem feſtum beati Iacobi Compoſtellæ in Iulio obſeruatur. De feſto beati Petri vincula alibi dicetur. Animaduerte ergo quod feſta ſanctorum veteris, teſtamenti, vt Abrahamis Iſaci, Iacobi, Dauidis, Danielis & aliorum in Græcia & Venetiæ colantur, habeantq; iſtic ſuas eccleſia.

De ſancto Michaele, Cap. 129

De feſto ſancti Michaelis dicimus, quod hoc tempore Barbari Apuliam ingresſi ſint, eamq; miſerere depopulati. Quare Chriſtiani in dicto ieiunio triduano auxilium ſancti Michaelis implorauerunt. Et cum eſſent cōgregati inſtructaq; acie exer-

citū aduersus hostes producerent, apparuit eis sanctus Michael, quasi illis auxilium præstans, tum hostes versi sunt in fugam. Quia ergo per beatum Michaelem victoriam obtinuerunt, ideo statutum est ut eo die semper festum eius celebraretur.

De varietatibus huius temporis.

Cap. 130

DICTO de festis, considerandæ sunt quædam huius tpis varietates. Sunt .n. tres hæ septimanæ quasi pprijs vocabulis nuncupatæ. Prima est Paschalis, secunda in albis, tertia expectationis, illa vȝ, quæ est post Ascensionem Dñi. Prima dicitur sanctifica, ta, quia homines p baptismum sanctificati, tota illa septimana vestem gerunt in qua baptismum susceperunt, quæ significant primam stolam. Secunda septimana appellatur in albis, qm̄ tunc baptizati altero sabbato vestes baptismi deponentes, albas induant vestes. Vel qm̄ tunc solent illi qui baptizati sunt confirmati ab episcopis, & alias albas vestes induere, vsque ad sequens sabbatum. Vel certè ideo nominatur in albis, quia significat uitam æternam, in qua

vtraq; stola vestiemur. Tertia tandem nuncupata est, vt diximus, septimana expectationis, quod representet tempus illud, quo Apostoli expectauerunt aduentum spiritus sancti. Atque hinc animaduertamus quosdam solere ieiunare ab ascensione vsque ad pentecosten quia Apostoli eo tempore dicuntur ieiunasse. Sed D. Gilberto videtur non esse ieiunandum, quod a Paschale tempus pertineat. Alia item varietas hic est attédenda. Septimana enim paschalis non protenditur nisi vsque ad sabbatum in albis, atque ita pascha pro octauis sex duntaxat dies habet. Septimana in albis incipit a sabbato in albis, & finitur in altero sabbato, & sic durat octo diebus. Octaue Ascensionis cum deberent terminari quinta feria ante pentecosten, protrahuntur vsque ad pentecosten. Nam licet duos dies qui octauis supersunt, ad missam officium suum facilè possint ab dominica accipere, tamen non haberent ad nocturnos inuitatorium, vel respõsoria, nisi ab ascensione Domini illa peterent, Vnde profectô decem illi dies, pro vna octaua reputantur Nec id quidem mirum quum totum paschale uelut vna habetur.

habeatur octana, quemadmodum etiam tempus illud a Natiuitate Domini vsq; ad octauas Epiphaniæ.

De Pentecoste. Cap. 131

His breuiter de paschali tempore expositis, de pentecoste Dñi deinceps agendum est. Populus Israheliticus quatuor præcipue celebrat solennitates, Pascha scilicet qa tūc eos Dominus liberauit ab Agyptiorum seruitute, & a percussione angeli asper sis immaculati Agni sanguine postibus. Non enim fuit domus alicuius Aegiptij, in qua non mortuus aliquis conspiceretur. In domibus verò Hebræorum minimè. Celebrant præterea Pentecosten, quia tunc acceperunt legem, & scenophegiam in Septēbri, quæ interpretatur fixio tabernaculorum. In hyeme denique celebrant Encenia id est, dedicationem templi. Nos autem tm̄ duo istorum seruamus, pascha v3 & pentecosten, sed alia ratione atq; illi. Illi enim celebrant pascha, quòd tunc ab Aegyptia seruitute fuerint liberati. Nos ideò pascha celebramus, quia tunc per Christum redempti sumus. Illi celebrant pentecosten, ꝙ

tum legem acceperunt, nos ideò, quia tūc accepimus ſpiritum ſanctum. Illi acceperunt legem in tabulis lapideis extrinſecus ſcriptam. In tabulis quidem lapideis, ad deſignandum eorum duritiem. Extrinſecus uerò ſcriptam, ꝙ literæ ſpritualem intelligentiam non pertingebant. Sed ſpūs ſanctus datus eſt ſeptuaginta duobus diſcipulis in corde digito Dei intus ſpiritualem intelligentiam eis dictante, Verum animaduerte aliud eſſe Pentecoſten, aliud quinquaſimam, itemq́ quinquageſimam vltifariam accipi. Eſt .n. quinquageſima dierum, annorum, pſalmorum, perſonarum, & denariorum. Rurſus qinquageſima hæc dierum triplex eſt. Eſt n. vna a dominica, quæ vulgò appellatur: Eſto mihi, vſq; ad paſcham, alia a paſchate, vſq; ad pentecoſten, & tertia, a ſabbato in albis, vſq; ad ſabbatū poſt pentecoſten. Prima eſt pœnitentiæ & afflictionis, ſecunda lætitiæ & exultationis, tertia velut figuræ. præfigurat enim octauam ætatem, in qua vtraque ſtola induemur. Ex quo quidem ſit, quod duo Alleluya illa quinquageſima cantamus, quorum primum

mum significat corporis stolam, ŝm animæ Sic quoq; tres, sunt psalmorum quinquagesimæ, prima est a Beatus vir vsq; ad Miserere mei, ŝa a Miserere mei, vsq; ad Domine exaudi, tertia deniq; a Dñe exaudi vsque ad Omnis spiritus laudet Dominũ. Hæ quinquagesimæ, dies diluuij, significant. Tot enim diebus aquarum fuit inudatio, scilicet centum & quinquaginta diebus. Ideò autem tres quinquagesimas psalmorum cantamus, vt Deus a tali nos diluuio ab omni malo defendat. Quinquagesima porrò annorum erat iubilæus. De quinquagesima personarum habetur in Genesi, vbi Abraham in hunc modum a Dño quærit: Si septuaginta, inquit in populo inueniantur iusti, nunquid eis parces? Ita respondit Deus, & sic posteà de sexaginta, & quinquaginta, vsq; ad decem. De quinquagesima verò denariorũ habetur in Euangelio, vbi de duobus agitur debitoribus, quorũ vnus debebat centum denarios, alter quinquaginta. Sed hæc de illis dixisse satis sit. Nunc aũt ad ꝓpositum redeamus. Dicitur ergo Pentecoste a πεντηκοντα: quĩquaginta, ꝙ dies,
hæc

hæc a resurrectione Dñi distat qnquaginta diebus. Hinc πεντηκοστὸς latinè dicitur qnquagesima. Sicut.n. populus Israheliticus qnquagesimo die a pascha, ꝙ celbrauerunt in Ramesse, venerunt ad montem Dei Oreb vel Sina, ꝙ idem est, & legem tunc acceperunt. Ita die qnquagesimo a passione Dñi spūs sanctus discipulis in superiori cœnaculo aduentum eius expectantibus datus est in linguis igneis. Et in linguis vtiq;, ut in omni genere linguarum & sermonum facundi essent. In igneis verò ideo, ut inflammarentur amore charitatis. Datus est igitur spūs sanctus discipulis, cuius gratia est septiformis, qm̄ numerum.s. septenarium, maximè obseruant Iudæi in omnibus, idq; nō sine specie figuræ. Ipsi.n. celebrant septimum diē v3 sabbatum, septimam septimanam, nempè Pentecosten, septimum mensem, nimirum Septembré, qui apud eos ferè habetur celebris & septimum annum; vtpote quū serui a Iudæis manumittebantur, si vellent. Si aūt aliquis manumitti nō vellet, sed in Dñi seruitute remanere, is ad postes tabernaculi, vel tēpli ducebatˀ, atq;

eius

eius aures subula perforabantur, quod erat signum seruitij, ne amplius manumitteretur, si forsitan posteà ex seruitute manumitti uellet. Sic quoque hoc anno quæcunque terra ex se gratis procreabat, erant communia. Non enim collebatur eo anno. Pari ratione nos septimo die uidelicet in sabatto, baptismum celebramus. Sabbatũ enim requiem significat, & nos per batpismum sabbatizamus, id est, requiescimus. Quoniam quando homo baptizatur habet anima eius quietem, quium per spiritum a vitijs emendata in fidei uitate quiescit. Siendũ ergo est duobus tantũ sabbatis regulariter baptismum celebrari. Sabbato uidelicet paschali, & pentecostes paschali quidem sabbato, quoniã in passione Xpi omnes baptizamur, hoc est redimimur. Sabbato uerò pentecostes, quia tunc per spiritum sanctũ mundamur, & sanctificamur. Atque huius quidem sabbati officium nũnc tradendum est.

De officio sabbati pentecostes.
Cap. 132

Officium huius diei nihil discrepat ab officio sabbati paschæ, excepto quod in eo prima

prima lectio sit de Adamo, id est de mundi creatione. Hic uerò prima est, de Abrahamo. Et huic quidē lectioni de Abrahamo, canticum subiungitur, illi uerò de Adamo non utique. Duæ hæ lectiones illos duos parentes significant, quorum unus fuit pater erroris & deuiationis, scilicet Adamus. Alter fuit pater fidei & reuocationis, videlicet Abrahamus. Lectioni de Adamo non subiungimus canticum, ꝙ ille nō bene nobis cecinerit, quoniā trāsgressus est Dei mādatum. Vnde non respondemus ei, quasi nobis male cantanti. Quod aūt male cantauerit ex eo patet, ꝙ ei dictum est. Maledicta terra in operi tuo. Lectioni de Abrahamo canticum subiungimus, ut qui bene nobis cecinerit, unde ei dictum est. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tacentur autem hac die tituli, propter paruulos, qui necdum cognoscunt autores noui & ueteris testamenti. Missa hoc sabbato ita īcipit, quemadmodū sabbato Pasche vꝫ ꝑ Kirieeleyson. Proinde Gloria in excelsis tam hoc, quàm illo sabbato canitur, atq; etiam die cœnæ, sed nō nisi in illa ecclesia,

Calixtus Papa instituit vt quater fierent, sumens rōnē ex veteri testamento. Iudæi nāq; quater ieiunabant in anno, ante pascha, pentecosten, Scenophegiā, id est, ante fixionem tabernaculorū in Septēbri, & ante Encenia, id est, dedicationē in Decembri. Prætereà si ter fierent, & tres dies singulis vicibus ieiunarentur, anno diuiso in tres partes remanerent semper aliquot dies, quorū primitias nō redderemus. Sunt rursus & multæ aliæ rōnes, quamobrem quater fiant in anno. Vna est q̄ in humanæ naturæ constitutiōe quatuor sint qualitates, vtpote q̄ simus calidi, frigidi, humidi, sicci, ex quibus qualitatibus qlibet peccandi petit delectatiōes. Vt ergo quatuor has qualitates à peccandi libidine refrenemus, quater in anno ieiunamus. Vel talis ēt rō reddi pōt. Homo cōstat ex anima & corpore, Corpus aūt consistit ex quatuor elementis. Sed anima tres potissimū habet ꝓprietates, vti rōne, irasci & concupiscere. Quare vt hæc in nobis moderentur, q̄ter in anno tribus diebus ieiunamus, vt quaternarius numerus referat ad corpus, ternarius ad animam. Rursū annus in qua-

tuor tpa diuiditur, quorum vnum quodq; tres habet menses. Quater igitur in anno ie iunamus tres dies, pro quolibet mense die vnũ. Est iterum alia rõ, cur quater ieiunamus, ob quatuor v3 anni tempora. in Hyeme.n. mandamus terræ semina, in Vere arbores florescunt & vineæ pubescunt, in Aestate metimus nonnullas fruges, & in Autumno colliguntur vuæ. Quater denuò ieiunamus; qa vt veteres quoq; anno quater ieiunabant quadragesimam diem: & nos his temporibus tres dies ieiunamus. Dicuntur aũt ieiunia quatuor temporũ, vel ieiunia primitiarum, vel ieiunia duplicia, qa fiunt tribus diebus, quibus solemus ieiunare ĩ una septimana. Sunt verò instituta, ut dictũ est, à Calixto papa, & prima huiusmodi ieiunia fiunt in Martio, ĩ prima v3 septimana Quadragesimæ, vt in nobis marceant uitia. Nõ n. omnino possunt extingui. In Aestate fiũt secunda, nimirũ in septimana Pentecostes, ut qm̃ tũc uenit spiritus sanctus, & nos esse debeabus feruentes spiritu. Tertia ieiunia fiunt ante festum sancti Michaëlis, in tertia septimana septembris, q quemadmodum

tunc arborum fructus colligantur, & nos quoque deceat deo reddere bonorum operũ fructus. Quarta postremò fiũt in septimana ante Natale domini.s.in decembri, quia sicut tunc herbæ moriuntur, ita & nos oportet mori mundo, & renasci deo. In horũ ieiuniorũ quarta feria dici debent duæ lectiones tono siue uoce nocturnali, una ex ueteri testamento, altera ex nouo tono & uoce cõmuni, ad significationem eius, quod qui ordinandi sunt sabbato sequenti, oporteat ut sint utriusque testamenti periti. Idem indicat mitra episcopalis per duo illa cornua. debet.n.hic utriusque testamenti non esse ignarus, quo tanquam duplici cornu posſit ferire fidei inimicos atque hæreticos. sexta ieiuniorũ feria una duntaxat dici debet lectio, quod author ueteris & noui testamenti unus & solus sit deus, atque ex ueteri & nouo testamento unum factum sit Euãgeliũ. sabbato aũt quatuor recitant lectiones, antequam celebrent ordines, quarum prima pertinet ad populũ secunda ad ecclesiæ primates, tertia ad ministros, quarta ad omnis religiosos. Lectio danielis ideo sequitur de tribus pueris, quod

qui sunt ordinandi, in fide debeant esse probati, sicut illi fuerũt. sunt autẽ hi circa tria potissimnm inquirẽdi, circa naturam, vtrũ vz ex legitimo matrimonio sint ꝓcreati, circa literas & circa vitam ac bonam cõuersationem. Notemus ergo hic, ꝙ Archipresbiter ordinandos prius debeat offerre Archidiacono, vnde hic ẽt dicitur vicarius, qm̃ in hoc vicẽ suplet sacerdotũ Eorũ.n.esset hoc facere Archidiaconi officiũ est eos examinare, & scrutari in vita, in natura & honesta conuersatiõe, atq; ita eos tradere in manus scholasteris, cuius munus est periculũ facere in literis sic itaq; diligenter inquisiti debent tradi in manus Episcopi post lectionẽ Danielis subiungitur cantus Benedicite. sed quare ad lectionẽ Danielis non flectuntur genua, suprà dictũ est. Epistola Pauli deinde legitur, ad quam genua non flectimus, quoniam ad nouum pertinet testamentũ. Huic deinceps tractus subiungitur cum graui cantu, ꝙ ordinati graues esse debeant & constantes, ne facili superbiæ flatu efferantur. Obiter tamen animaduerte non permissum esse, vt eadem die bis aliquis ordinetur

sed

sed si necesse fuerit, potest ordinari sabbato in diaconum, & in dominica sequenti in sacerdotem, & posteà in octauis Pentecostes potest consecrari in episcopum.

De tempore peregrinationis ac festis in eo contentis. cap. 135:

AB hoc ergo sabbato incipit tempus peregrinationis, quoniam sumus quidem in itinere quo venitur ad patriam, sed hostes & aduersarios habemus antequam illic perueniamus, nimirum carnem nostram, mundum & diabolum. Legimus hoc tempore librum Regum, vbi bella nobis proponuntur & victoriæ, vt & nos contra hostes fortiter pugnemus, & adepti victoriam in cœlis tandem coronemur. Et notemus obiter apud authores tribus potissimum nominibus appellari Iudæos. Primò, quia vocantur recutiti, vnde Isaias. Recutita, inquit, sabbata, id est, Iudaica, quoniam recisam veretrorū cutem habent. Appellantur etiam Palestini, vnde Ouidius. Terra Palestino septima culta viro. Et communi nomine Iudæi ab Iuda filio Iacob, qui vnus fuit ex duodecim Patriarchis. Quantumuis enim

duodecim fuerint tribus, q̃ à duodecim filiis Iacob descenderunt, à iuda tñ. Iudæi ideo sunt appellati, ꝗ de regno iudæ hoc pacto ꝓphetauerat iacob. Nõ deficiet prĩceps de iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec ueniat q ꝓmissus est. De tribu autem iuda uenit dñs noster iesus Christus. Notemus ꝑtereà, ꝗ aliquæ sint octauæ deuotionis, ut sancti Nicolai, & sanctæ Mariæ Magdalenæ, q octauas non habent, sed qm̃ sunt quarundam ecclesiarũ patroni, ideo eis fiunt octauæ sunt & octauæ uenerationis, ut in magnis solennitatibus, & significationis ut Petri & Pauli, q̃ secundam significant stolam quam habituri sunt, uidelicet corporis glorificationem. Paulus historiographus diaconus Romanæ curię monachus Cassiniensis, cum die quodam paschalem cæreum consecraret, fauces eius raucæ factæ sunt, quum prius esset satis uocalis. Vt ergo uox ei restitueretur, in honorem sancti ioannis hymnum hunc composuit. Vt queant laxis, &c. unde in principio petit uocis restitutionem, sicut restituta est Zachariæ merito sancti ioannis. De quo quidem dicemus,

mus, si primò festum Geruasij ac Prothasij breuiter exposuerimus. Et quidem hoc unum hic dicimus, quòd in eorum officio cantatur: Loquetur Dominus pacem in plebem suam. Nec hoc sanè sine causa tum temporis dicitur, quòd in horum festo reformata fuerit concordia inter Longobardos & Romanum imperium. Cætera de illis historia plenè perstringit.

De Natiuitate sancti Ioannis. Cap. 136

VIDEAMVS igitur modò de ipsius sancti Ioannis Natiuitate, & primò quamobrem Natiuitas eius celebretur cum in peccati fuerit conceptus. Nullius enim conceptio facta in amplexu maris & fœminæ, potest esse sine peccato. Quidā enim sunt sine patre & matre, ut Adamus. Alij ex patre sine matre, cuiusmodi fuit Hæuà. Alij uerò ex patre & matre, quod est frequentius, ut Abelus. Alij tandem ex matre sunt sine patre, qualis est Christus. Vnde in psona illius dictum est. Ego sum uermis & non homo, hoc est secundum legem uerminum natus, non aūt hominum

Sed animaduertat hic hominem prius vt ita dixero ſeminari, ac poſteà in vului concipi, ibiq́ carnem formari: Verùm poſt quadraginta & ſex dies creari animã, & corpori infundi, ſm Theologos q̃bus magis credẽdum eſt, quàm phyſicis. Celebratur ergo huius natiuitas ſecunda, quando nimirum primò exiit in lucem. Nam prima eſt, qñ ipſa anima corpori infunditur. Secunda verò quum prodit in lucem. Quare iuxta ſecundam, ſine peccato fuit conceptus. Sanctificatus n. fuit in vtero quemadmodum Hieremias, in cuius prophetia hoc ita continetur Ante quàm exires de vulua ſanctificaui te &c. Quod quidem in huius figurã fortaſſe dictũ fuit. Sed de quo genere ſanctificationis hoc iſtic dicatur, Deus nouit. Sũt qui putẽt de ſanctificatione originali dict fuiſſe, idq́ hoc pacto ꝓbare conantur, ꝙ vt ſpũs sãctus puerum repleuerit, atq; adeò vex iſtiuſmodi ſpũs ſancti repletione, & repleta fuerit mater. Atqui ſi eſſet in originar li, foret vtiq; & in mortali. Ergo neq; puer ſancto ſpiritu eſſet repletus, neq; eius mater. Nec verò refert quod & mali quàm plurimi

mi

mi prophetarunt vt Cayphas & Balaam, & quòd asina etiam locuta sit. Verum contra videtur, quod ei peccatum istud originale remissum non fuerit. Dixit enim Ioannes ad Christum, Ego a te debeo baptizari & tu venis ad me baptizari. Ex quo intelligitur ipsum voluisse ablui a peccato originali. Sed intelligēdum planè est ipsum hoc dixisse in persona ecclesiæ, in qua etiā opinione glossa est peruulgata.

De vigilia sancti Ioannis. Cap. 137

FESTVM sancti Ioānis habet vigliam, hoc est, eius festi dies præcedens, dicitur vigilia vel eius loco ieiunium quòd vice vigiliarum est institutum. Fuit enim moris veteres, vt in festiuitatibus viri cum vxoribus & filiabus suis ad ecclesiam conuenirent, atq; istic cum lumine & candelis vigilarent. Sed quoniam in his vigiliis crebrò cōtingebat vt puellæ vitiarentur, ac malitiosi oportunitatem haberent, quod flagitia sua commodê perficerent, ideò factum est, vt vigiliæ mutarentur in ieiunia, Vnde etiam nunc antiquitatis nomen retinuit. Vocatur enim vigilia. Celebratur autem

natiuitatis

natiuitas Ioannis, tum propter historiam (habet enim Euangeliũ. Et multi in Natiuitate eius gaudebunt ꝙ obseruant Christiani & pagani) tum propter allegoriam & mysterium per Ioannem enim significatur ortus gratiæ, ex quo quidem fit vt tum magis solennizemus ꝑpter mysterium quam propter ipsam personam. Credimus autem ꝙ hic in vtero sanctificatus est, sicut Hieremias, vnde eo die de Hieremia legitur. Sed quo genere sanctificationis nec satis liquet nec legimus. Pleriꝗ tamē affirmant ipsum ab omni peccato fuisse mundatum. Saluator aūt attulit nobis ortum gratiæ. Hunc Ioannes præcessit annunciatione, natiuitate, predicatione, passione, & ad inferos descensione. Officium eius partim constat ex veteri testamento, pertim ex nouo, quoniã ipse fuit finis veteri & initium noui. Fuit namꝗ quasi lapis angularis, hoc est, nouũ & vetus coniungens testamentum. Quod aūt hoc festo ieiunamus, totum illud natũ est ex sympathia quadã & cõpassione quà ei cõpatimur, ꝙ ieiunauerit in deserto atꝗ istic vitam agerit admodum acerbam. So-

lent

lent porrò hoc tempore ex ueteri consuetudine mortuorũ animalium ossa comburi ꝙ hmõi habet originem. Sunt enim animalia, quæ dracones appellamus, unde in psalmo. Laudate dñm de terra dracones, non thraçones vt quidam mendose legunt, scilicet terræ meatus. Hæc inquam, animalia in aere uolant, in aquis natãt, in terra ambulant. Sed qñ in aere ad libidinem concitantur (ꝙ ferè fit) sæpè ipsum spermã uel in puteos, uel in aquas fluuiales eiiciunt, ex quo lethalis sequitur annus. Aduersus hæc ergo hmõi inuentum est remedium ut v3 rogus ex ossibus construeretur, & ita fumus hmõi animalia fugaret. Et quia istud maximè hoc tpe fiebat, idem et modò ab omnibus obseruatur. Est & alia causa quamobrem ossa animalium cõburantur, ꝙ ossa sãcti Ioannis in ciuitate Sebastæ ab ethnicis cõbusta fuere. Consuetum item est hac uigilia ardẽtes deferri faculas, ꝙ Ioãnes fuerit ardens lucerna, & quias Dñi præparauerit. Sed quod etiam rota vertatur. hinc esse putant, quia in eum circuium tunc sol descenderit vtra quem progredi nequit, a quo

a quo cogitur paulatim descendere, quemadmodum vulgi rumor de beato Ioanne Christo aueniente ad summum peruenit, quum Christus putabatur, posteaq; descendit ac fuit diminutus, vt vel ipse de se testatis est. Me, inquiens, oportet minui, illum autem crescere. Quod quidem propterea dictũ esse nonnulli arbitrãtur quòd tum dies incipiant minui & decrescere, & in Xpi natiuitate crescere. Verum enimuerò quia aliquando dies ante festum sancti Ioannis decrescant, & ante natale Domini crescant, intelligendum est istud de natiuitate in matre, quando scilicet vterq; conceptus est. Conceptus enim est Ioãnes diebus decrescentibus, vt in septembri, & Iesus crescentibus, vt in Aprilis. Proinde missa huius diei officium petit partim ex veteri, partim etiam ex nouo testamento, cum in eo quædã sint testamenti noui, quædam veteris. Nã lex & pphetæ fuerunt vsq; ad Ioannem ita vt hic fuerit tanq̃ in medio constitutus veteris & noui testamenti. Postea tñ circuncisus est Xps. Eodem verò die & Ioãnes Euangelista in fossam descendit, sed qa

ꝑpter natiuitatem beati Ioannis Batistæ, eius festiuitas plenè venerari nō posset trāslata est ad natale Dñi. Quare quum neq; ibi propter festum sancti Stepani vigiliam habere potuerit hinc esse dicimus ꝙ hoc die duplex missa canatur, altera quidem de vigilia Euangelistæ, nimirum. Iustus vt palma florebit: altera verò de vigilia Baptistę. Quāquam dicere possimus vigiliam Ioannis Baptistæ plenum habere & absolutum officiū. Ex quo sanè fieret, vt illo die nō celebraret vigilia sancti Ioannis Euangelistę.

De festo Apostolorum petri & Pauli. Cap. 138.

Hvc vsq; de natiuitate sancti Ioannis eiusq; uigilia actum est, sequitur deinceps festiuitas duorum Apostolorū Petri vz & Pauli. De his magna est controuersia, vtrū eodem die passi sint. Henricus.n. Solitarius velle videtur eodem die eos anno tamen reuoluto passos esse. Sed pelagius papa, atq; alij sancti patres qui de illis scripserunt in decretis, volunt illos eodem die eardēq; hora sub pessimo illo Imperatore Nerone fuisse passos. Alioqui.n. falsæ essent ha

storiæ de illis pditæ. Sed tñ in diuersis locis passi sunt & diuersis pęnis. Petrus.n.cruci fuit affixus. Paulus verò obtrũcatus, quæ pœna videbatur esse honestior. Nam ciuis erat romanus, vt habetur ĩ actibus Apostolorum. Posteà verò eorum corpora fuere eodem loco eodemq; sepulchro posita, vbi multo tempore simul permanserunt. Sed ad fidem Christianam conuerso imperatore Romano, & Christiana religione magis crescente, vtriq; Apostolo suam peculiarem ædificauerunt ecclesiam, & cũ vellent corpora separare, dubitarentq; quænam ossa Petri, & quæ Pauli essent, illis orantibus Jejunio peracto, responsum est cœlitus maiora esse ossa prædicatoris, minora verò piscatoris. Atq; ita sanè seorsim a sese mutuo ossa fuere separata, & in suis ecclesijs posita. Quamquàm verò horum festa eodem die celebranda occurrant, beatus tñ Gregorius instituit, ut festum Petri ipso tantum celebraretur. Maior.n.fuerat sanctitate, & Romæ primas tenuerat, sequenti verò die colèretur festum pauli: Ipso tñ die petri dicitur in missa oratio siue, ut uocant, collecta

cta, illis duobus cõmunis. Poteſt ergo hic miſſa inchoari uel de ſancto Petro, vel per hmõi introitũ: Terribilis eſt locus iſte. Quia eo die eccleſia Petri fuit dedicata. Quæritur aũt hic de Lino an papa fuerit, atq; itidem de Cleto. Sed reſponſum eſt, & negatum, eosq; fuiſſe diſcipulos Petri, ac eius uicem in his dũtaxat ſuppleuiſſe quæ ad actiuam pertinebant uitam, unum ſ3 intra muros, alterum uero extra. Sed Petrus uacabat orationi, unde et nunc Romæ præter Papam & alius quiſpiam Eps eſt. Conſiderandum porro eſt interdũ inueniri. Paulum Petro eſſe minorẽ, & quandocunq; etiam maiorem uel inter ſeſe eos eſſe æquales. Sed iſtiuſmodi controuerſia hoc modo diſſolui poteſt: Fuit.n. Paulus minor Petro, v3 dignitate, ꝙ hic fuerit princeps Apoſtolorum. Verũm eodẽ magior fuit ꝑdicatione, & æqualis & par uitæ ſanctimonia. Horũ itaq; feſtũ tria habet præcipua, ieiuniũ, octauas & ſolẽnitatẽ. Ieiunium qdem, qa ſi cum eis regnare optemus, oportet nos et cũ iis cõpati. In ſolennitate uero propter eorũ glorificationẽ gaudemus. In octauis denique ob

illorum

illorum futuram beatitudinem in corpore & anima, cuius certi sumus, lætamur.

De diuisione Apostolorum.

Cap. 139.

DE festo diuisionis Apostolorum magnæ authoritatis scriptores varij dissentiunt. Quidam enim volunt diuisionem hanc intelligendam esse quasi quæ Hierosolymæ post duodecim annos facta esset, quum videlicet Apostoli partiti ac separati fuerunt ad concionandum ethnicis. Nonnulli uerò putant festum hoc esse accipiendum de diuisione petri & pauli, illa videlicet, de qua superius mentio facta est. Illam enim tali die factam fuisse arbitrantur quod vtique bene fieri potuit. Dicitur autem hoc die magna illa apostolorum sequentia, cuius initiũ est huiusmodi, Cœli enarrant, & Euangelium Ascensionis, sed non integrum, vt quod ibi incipit, Et Dominus quidem Iesus postquàm locutus est. Ad cuius extremæ partis probationem nonnulli hic mentionem faciunt de duobus Discipulis petri, qui quum ad prædicandum missi essent, & circiter viginti dies iter ingressi,

alter

alter eorum mortuus est, & alter ad Petrum rediit. Hunc aiunt fuisse beatmū Maternum. Sed Petrus ei tradidit baculū suū, ac ipsum remisit, p̄cipiens vt ad corpus socij sui adiret, & illud suo baculo tangeret. Quod quidem cùm hic fecisset, è vestigio alter reuixit ad tactum baculi, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus. Et sic verū esse completum est, quod dixerat dominus Et maiora horum facietis. Dominus .n. quatriduanum suscitauit Lazarum, quod sanè oppidò q̄ magnum fuit, sed magis quod ad tactum baculi Petri reuixit ille, qui iā mortuus fuerat quadraginta diebus.

De festo sancti Iacobi. Cap. 140.

FESTVM hoc Iacobi est maioris, fratris Gioannis Euangelistæ, & filij Zebedæi, Huius corpus quiescit in Cōpostella, quæ Hispaniæ pars est. Missus .n. fuit vt Hispanis verbū Dei concionaretur. Sed propter malitiā & duritiam principum extra vnum ad fidem Christi neminem conuertere potuit. Quod cùm videret vir sanctus Hierosolymam rediit, vt conspiceret an illi, quos istic reliquerat, etiā num satis essent X p̄i fide cō-

firmati, & inuenit multos in ea errātes, imò qui iam ferè oīno eam deseruerant, pp Hermoginem & Philætum., qui magicis artib. quasi miracula faciebāt, quibus hoīes miserè decipiebant. Verū hos magos aggrediēs Apostolus ad fidem conuertit, popolūq; ad cultū dei reduxit. Deinde verò cùm ad Herodem duceretur, in via paraliticum quendam sanauit, & qui ipsum ducebat ad fidē conuertit, ac baptizauit. Tandē ab ipso Herode fuit obtruncatus. Tū magi illi, qui iam eius facti erant discipuli, cum alijs tribus eiusdem discipulis cum corpore in nauim ascenderunt, & sese sine rectore mari cōmiserunt, vt eis diuina pūidentia sepulturæ locum tribueret. Tandem nauis illa Hispaniæ applicuit, ad regnū Lupæ Erat autem tum temporis regina quædam in Hispania istoc nomine, cuius vita & mores nomini planè conueniebant. Ad hanc ergo reginam discipuli aliqui exierunt, & illi dixerunt hoc pacto: Dominus Iesus Christus misit ad vos corpus sui discipuli, vt quod recusastis viuum, saltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum istud miraculum, quo pacto illuc

illuc appulissent. Quod cûm audijsset Lupa misit eos ad crudelissimum quendã virum qui eos in carcerem detrusit: Sed cùm hic pranderet, angelus Domini eos è carcere eduxit, qui ciuitatem exeuntes velut peregrini, populo vidente ac nemine impediẽte ad suos redierunt socios. Absoluto prandio Tyrannus ille ad se captiuos adduci iussit. Sed quum venissent ad carcerem qui illuc missi erant, inuenerunt carcerem apertum, nec in eo captiuos, quod domino suo retulerunt, qui ira percitus ex templo famulis præcepit, vt eos insequerentur. Verùm cum hi à ciuibus passim duos tales viros sibi visòs fuisse, & potem ciuitatis transijsse intellexissent, & ad eos ĩpetu quodã cucurrissent, pons fractus est, & in aqua submersi sunt. Quod quidem simul atq; audiuisset princeps, & sibi & suis timens, motus pænitentia, alios misit, qui sanctos illos viros rogaret, ut ad se securi redirent, promittens quodcunque eis placeret se facturum. Illi autem redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Christi conuerterũt. Quod factum Lupa regina summopere doluit, & redeuntib.

firmati,& inuenit multos in ea errãtes, imò qui iam ferè oĩno eam deseruerant, pp Hermoginem & Philætum, qui magicis artib. quasi miracula faciebãt, quibus hoĩes miserè decipiebant. Verũ hos magos aggrediẽs Apostolus ad fidem conuertit, popolũq; ad cultũ dei reduxit. Deinde verò cùm ad Herodem duceretur, in via paraliticum quendam sanauit, & qui ipsum ducebat ad fidẽ conuertit, ac baptizauit. Tandẽ ab ipso Herode fuit obtruncatus. Tũ magi illi, qui iam eius facti erant discipuli, cum alijs tribus eiusdem discipulis cum corpore in nauim ascenderunt, & sese sine rectore mari cõmiserunt, vt eis diuina ꝓuidentia sepulturæ locum tribueret. Tandem nauis illa Hispanię applicuit, ad regnũ Lupæ. Erat autem tum temporis regina quædam in Hispania istoc nomine, cuius vita & mores nomini planè conueniebant. Ad hanc ergo reginam discipuli aliqui exierunt, & illi dixerunt hoc pacto: Dominus Iesus Christus misit ad vos corpus sui discipuli, vt quod recusastis viuum, saltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum istud miraculum, quo pacto

illuc

illuc appuliſſent. Quod cûm audijſſet Lupa miſit eos ad crudeliſſimum quendã virum qui eos in carcerem detruſit: Sed cùm hic pranderet, angelus Domini eos è carcere eduxit, qui ciuitatem exeuntes velut peregrini, populo vidente ac nemine impediẽte ad ſuos redierunt ſocios. Abſoluto prandio Tyrannus ille ad ſe captiuos adduci iuſſit. Sed quum veniſſent ad carcerem qui illuc miſſi erant, inuenerunt carcerem apertum, nec in eo captiuos, quod domino ſuo retulerunt, qui ira percitus ex templo famulis præcepit, vt eos inſequerentur. Verùm cum hi à ciuibus paſſim duos tales viros ſibi viſòs fuiſſe, & potem ciuitatis trãſijſſe intellexiſſent, & ad eos ĩpetu quodã cucurriſſent, pons fractus eſt, & in aqua ſubmerſi ſunt. Quod quidem ſimul atq; audiuiſſet princeps, & ſibi & ſuis timens, motus pœnitentia, alios miſit, qui ſanctos illos viros rogaret, ut ad ſe ſecuri redirent, promittens quodcunque eis placeret ſe facturum. Illi autem redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Chriſti conuerterũt. Quod factum Lupa regina ſummoperè doluit, & redeuntib.

ad se discipulis non ausa apertè eis nocere fraudē verbis dissimulans ait, Accipite boues quos habeo, & plaustro eos iungite, & quo placuerit corpus domini vestri abducite. Dicebat aūt istud animo planè maleuolo. Nouerat.n. boues esse indomitos ac fieri non posse, vt vel iungerentur, vel currui applicarentur, aut certè si posset, vt currerent nunc horsum, nunc illorsum, atq; eos ita dissiparēt & occiperent, ac corpus ipsu; caderet. Sed nulla est sapientia aduersus dominum. Discipuli.n. posteaquā crucis signū fecerunt, statim boues mansueti velut agni facti sunt, nec hoīs contrectationem veriti. Hi ergo Apostoli corpus in grandi saxo posuerūt, quod ita se corpori aptum reddidit qhasi humana opera ad id fuisset cōfectum sepulchrumq; corpori pbuit. Quod cū corpore currui. Imposuissent, boues sine aliquo rectore recta ad palatium Lupæ currū aduexerunt, nec qeuerunt, donec ad ipsius palatii medium peruenerunt. Qua re stupe facta regina, & tanto miraculo exterrita, ad fidem cōuersa est & ex suo palatio sancto dedicauit ecclesiam, omniaq; ornamen-

ta,

ta, quæ possidebat istic ad cultũ ecclesiæ cõsecrauit, ac fœlicissima tãdem morte obiit. Colitur aũt festum Iacobi octauo Calendas Augusti, nõ ꝙ tunc obierit (passus.n. est circa pascha, vt liqdò in huius diei epistola cõstat: Misit Herodes rex &c.) sed ꝙ die ei sit dedicata ecclesia in cõpostella, nec uerò habet ieiunium institutionis festum hoc, ea ratione, qua suprà ostensum est.

De festo Petri ad uincula. Cap. 141.

THEOSEBIA uxor Thodosii Imperatoris, cùm per Alexandriã proficisceretur Hierosolymam, incidit in eius regionis homines, qui tunc temporis festum in honorẽ uAgusti Cæsaris colebant de triumpho habito aduersus Cleopatram & Marcum Antonium. Quod cùm animaduertisset Theosebia ægerimè tulit tantum honorem exhiberi ethnico homini & damnato. Cum autem uenisset Hierosolimam datæ sunt ei cuiusdam beneficio cathenæ, quibus sub Herode ligatus fuit Petrus. Tandem uerò Romam rediens super eo, ꝙ in Alexandria uiderat, summũ consuluit pontificem, eiq́; ostendit cathenas, quas Hierosolymæ dono

acceperat, iussit item papa illas adferri cathenas, quibus sub Nerone ligatus fuerat Petrus, quæ simul atq; tangerent alias, ita fuerunt coniunctæ atq; implicatæ, acsi semper eædē fuissent. Quo quidē viso, Theosebia iussit consilio pontificis ædificare ecclesiam in honorem beati Petri, & in ea cathenas illas collocauit. Dedicatio aūt eiusmodi facta est Calendis Augusti, statuitq; pontifex, vt quod indiscreta, & inepta hominum voluntas huc vsq; fecisse principi Romano modò idem Christianorum pietas in vniuerso orbe semper faceret principi Apostolorum Petro. Atq; ad eum sanè modū solēnitas Petri extinxit solennitatē Augusti.

De festo Machabæorum. Cap. 142.

HIC animaduertendūm est, Machabæos hos non illos esse ex quibus vnus fuit iudas Machabæus, sed qui fuerunt filij Fœlicitatis, vt quibusdam placet. Alij affirmant Fœlicitatem matrem fuisse aliorum septem fratrum, qui Christi nomine passi sunt & quorum nomnia ignorat ecclesia. Hanc Fœlicitatem vocat beatus Gregorius plusquam martyrem, quòd septies passa

sit

ſit in ſeptem filiis,& octauo tandem in proprio corpore. Certè illa Fœlicitas cuius hi ſunt liberi,quorum feſtum hic agitur, duplex ſuſtinuit martyrium, vidit enim filios diuerſa pati tormenta, & deinde ipſa martyrium ſuſtinuit. Erant enim eius ſeptem filij,tametſi non hos fuiſſe quidam putent. Meminit autem eorum feſtum eccleſia tã orientalis,quàm occidentalis, quanquàm nullius ſancti veteris teſtamenti præter hos (ſi ita ſint) atque innocentes occidentalis eccleſia feſtum celebrat, ſed orientalis contrà multorum habeat feſta. Verum hos vtraq; colit eccleſia,quòd propter legis obſeruationem paſſi ſint,quum carnem porcinam comedere recuſarent. Eſt rurſus alia ratio quoniam numero ſeptem fuerunt. Atqui ſeptennarius numerus, vt eſt præter cæteros plenus & perfectus, ita numerum exprimit vniuerſitatis. Quare in his ſemptem ſignignificantur omnes martyres,tã veteris quàm noui teſtamenti. Atque exhibentur martyribus noui teſtamẽti in exemplum, vt quemadmodum illi pro ſua lege paſſi ſunt, ita & nos vel mortis periculum

lum pro nostra adire non horreamus, si necesse fuerit. Sane ergo huiusmodi festū magis celebratur gratia eorum qui significantur, quàm qui significant.

De inuētione sancti Stephani. Cap. 143.

SEQVITVR dicendum de festo beati Stephani, idq; de ipsius inuentione. Verum enimuerò considerandum est eius inuentionem fuisse factam eo die, quo eiusdem celebratur passio, & cōtrà. Mutatio tñ hæc facta fuit duabus de causis. Prior est, quia Christus natus est in terra, vt homines nascerentur in cœlo. Cum ergo beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martirium sanctorum sit eorundem natiuitatis in cœlis, meritò post natalem domini colitur natiuitas protomartyris Stephani. Vnde illud vulgò protritum: Heri natus est Christus in terris, hodie Stephanus nascetur in cœlis. Posterior ratio est, quia ad eius inuentioně cum maxima hoīum multitudo conuenisset, qui miracula quæ quamplurima in inuentione deus fecit videbant, maiori cultu annuatim illud diem celebrauerunt, q̃ vel diem ipsius passionis. Statuerunt ergo san-

cti patres, vt festum passionis transferretur ad hunc diem inuentionis, & cōtra festum inuentionis, ad festum passionis: quia hoc dignius est, vt ideò maiori cultu diem illũ annuatim celebrarent, & populus diem illum qui Natale domini sequitur, feruentiori cultu colebat in Augusto. Animaduertamus hic obiter, si festum alicuius martyris & confessoris concurrant, si illustrior sit cõfessor & plenum habeat officium, collectã siue orationem eius esse ꝓponendam, & in altera solummodò alterius faciendam mentionem siue commemorationem.

De festo beati Sixti & Transfiguratione Domini. Cap. 144.

POST hæc ordine dicendum esset de festo beati Sixti, sed quia eius passio manifesta satis & nota omnibus est, ad aliam trãseamus. Hoc ipso die festum sit de Transfiguratione Domini. Non ꝙ tali die Transfiguratio facta sit, sed ꝙ tunc temporiis ab iis qui secum fuerant in monte, primò manifestata & publicata fuerit. Præceperat. n. Dominus, ne cuiquam dicerent, donec à mortuis resurrexisset. Illi autem vsque in hanc

diem tacuerunt. Enimuerò sanè transfigurationem hanc certò constat factam fuisse sub finem Hyemis & circa principium Veris, cùm videlicet de illa legitur Euangelium. Et notemus quidem Christi sanguinem eadem hac die confici ex nouo vino, si inueniri possit, aut aliquantulum ex matura vua in calicem expressa, & quòd racemi benedicantur, indeq; homines communicent. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio: Quia ipso die cœnæ dixit Dominus Iesus Apostolis & alijs qui cum illo cœnabant: Amen dico vobis, post hac non bibant de hoc gemine vitis, donec bibam illud nouū in regno patris mei: Quoniam ergo tum dixerit nouum, & Transfiguratio domini pertineat ad illum habitum quem nactus est post resurrectionem, ideo quæritur hoc festo vinum nouum.

De sancto Laurentio. Cap. 145.

NVNC de festo beati Laurentij breuiter est dicendum: Beatus Sixtus cuius paulò antè mentionem fecimus, in Hispaniam profectus, inde secum duos iuuenes, videlicet

licet Laurentium & Vincentium eius cognatum adduxit Romam. Horum alter Laurentius nimirum cum eo mansit Romæ, ac grauissima perpessus est tormenta, quemadmodum satis copiose tradit ipsius historia. Cognatus verò eius Vincentius reuersus est in Hispaniam, vitamq; ibi glorioso finijt martirio. Hoc autem festum tria habet præcipuè, cuiusmodi habere solent magnæ solennitates, nempè ieiunium, ipsius diei solennitatem & octauas. In tribus enim potissimũ sanctus hic habet priuilegium. In ieiunio quidem primũ quòd solus inter martyres habeat ieiuniũ, vtpote institutionis: Alterum verò in octauis, quoniam hic duntaxat & beatus Stephanus octauas habent inter martyres: beatus verò Martinus inter confessores, vt dicetur posteà vbi de ipsius festo agemus. Postremum eius priuilegium quod habet, consistit in regressibus antiphonarum, veluti habet beatus Paulus. Sed ille habet propter supremam pœnam martyrij, hic ob excellentiam prædicationis. Tria autem sunt ĩ sacrosancta ecclesia priuilegia: Baptismus

videlicet,

uidelicet, prædicatio & martirium. Verum Laurentius priuilegium obtinet martyrii. Nam quamlibet multi alii æquè grauia sustinuerunt tormenta, vt beatus Vincentius & Georgius, & forsitan etiã maiora ac plura non tamen ista vniuersa obseruat ecclesia, quæ de illorum tormentis feruntur. Vel ēt propter loci dignitatem eò gaudet præ cæteris priuilegio, ꝙ Romæ passus sit.

De Assumptione beatæ Mariæ virginis. Cap. 146.

Agendum deinceps est de Assumptione beatæ Mariæ. In primis tamen scire oportet, ꝙ sanctorum transitus multis appellatur modis. Dicitur n. exitus, transitus, obitus, natale, natiuitas, natalitiũ, dormitio, depositio, quemadmodũ est Ioannis Euangelistæ, passio, & assumptio. Sed hoc nomen quasi per antonomasiã solũmodo de beata Maria dicitur. Verum esse beatã Mariam quod ad animam eius attinet, assumptam fuisse certò nouimus, an verò corpus illius postea etiam assumptum fuerit, profectò incertum est. Pie tñ credimus ipsam integrè fuisse assumptam, sed prius anima, ac deinde

corpore. Nihilominus tñ mulier quædam religiosissima appellata Elizabeth, q̃ etiam nunc in viuis est, habitatq; in finibus Saxoniæ, ait sibi esse reuelatũ, quod circiter dies quadraginta assumptum fuerit corpus post assumptionem animæ. De qua re opusculũ quoddã cõposuit, sed non est in Romana ecclesia comprobatum. Quæritur aũt quãobrem illo die cantetur Euãgelium de beata Maria Magdalena & Martha? Ad cuius rei euidentiorem declarationem sciendum est, quandoq; Euangelium legi in ecclesia tot rõnibus, quot à nobis ante satis expositum est. Fit nanq; vt interdum legatur Euãgelium propter rem ipsam quam continet cuiusmodi est de Trinitate, interdum verò propter rei partem aliquam, vt est Liber gegerationis, quod ob vltimum, versiculum, quo Christi fit mentio, recitatur. Legitur & aliquando propter totum: quale istud profectò est, quod in Circuncisione dici cõsuetum est, Postq̃ cõsummati sunt dies octo &c. Sic nonnunquam propter tempus, vt in prima die Quadragesimæ, ac propter ieiuniũ, nonnunquam ꝑpter letanias, cuiusmodi

di istud est Euangelium, qđ oui, piscis, ac panis mentionē facit. Nonnunquā deniq; causa loci, veluti hoc quod in Septuagesima legitur. Exiit hō qui seminat, seminare semen suum, &c. Dicitur aūt homo hic fuisse beatus Paulus, qui seminauit semen, id est, verbum Dei. Atq; ideo illo die recitatur collecta de sancto Paulo, sub cuius finem habetur doctoris gentium, &c. Eo nanq; die D. Papa in beati Pauli ecclesia sacrū celebrat. Postremò Euangelium aliquando dicitur iuxta historiam, vt in circuncisione, aliquādo verò iuxta suam allegoriā, queadmodū hoc est, quod in Assumptione Mariæ virginis de Maria Magdalena ac Martha legitur. Quòd ergò hic istiusmodi legatur Euangelium, indicat vtranq; vitam, & contemplatiuam & actiuam in vna Maria virgine fuisse. Ipsa n. fuit Magdalenæ, hoc est, quæ circa vitam contēplatiuam versebatur. Ipsa fuit Martha, id est, quæ circa actiuam vitam tota etiam fuit occupata, quemadmodum ex multis locis liquidò probari potest. Nam & in contemplatiua ipsam sedulō versatam fuisse, vel hæc verba satis declarant:

Maria autem conseruabat oĩa verba hæc, conferens in corde suo. Habet aũt festũ hoc ieiuniũ atq; octauas præter cæt Mariæ festa quum & nullũ eius sit maius aut celebrius, quẽadmodũ de quolibet ẽt alio sancto censendũ est, vtpote cuius transitus sollennior sit q̃ eiusdem festũ aliud. Ab hoc tñ excipit festum Ioannis Baptistæ, quippè q eius natiuitas lõgè maior sit, quàm passio, idq; ob eiusdẽ significatũ atq; annunciationẽ. Notemus verò hic quinq; esse festa Mariæ virginis autentica ac comprobata, quorũ primum est Natiuitas. Festum enim Conceptionis aliqui interdũ celebrarunt, & adhuc fortaslis celebrant, sed autenticum atque approbatum non est, imò enimuerò prohibendũ potius esse videtur. In peccato nanq; concepta fuit. Alterum verò est parientis, hoc est, in Natali Domini. Sed quoniam tũ & filij festum agitur, quod plenum exigit officium, nullam eius seruamus sollenitatẽ vsq; in octauas. Tum enim omnia responsoria de beata Maria cantantur cum prima eius diei missa, cuius Introitus est. Vultum tuum. Missa autem secunda de puero est.

Tertium

Tertium festũ Mariæ est Purificationis, & quartũ Mariæ ad Martyres: quod modò festum Omniũ sanctorũ appellatũ est. Deniq; quintũ est Assumptionis, cuius gratia hæc omnia tradimus. Præterea & illud hic animaduertere operæprecium est, nempè quatuor in vniuersum esse de beata Maria Euãgelia, quorũ vnũ est, Missus est Gabriel, tametsi quidẽ non nisi in aduentu & in eius annunciatione vsurpetur, alterum, Extollens vocẽ quædam mulier: tertium, Exurgens autẽ Maria in diebus illis abijt in mõtana cũ festinatione, &c. ac quartum tandẽ Stabat iuxta crucem. Atq; hæc quidem tria postrema eiusmodi sunt, vt quotiescunq; peculiaris missa de ipsa celebratur, cani aut legi possint. Meminerimus interĩ festũ Annunciationis nõ tam Mariæ esse, q̃ Domini, imò potiùs huius, quã illius, vt hinc sit, ꝙ eadem habeatur præfatio in Natali Domini, quæ in eiusdem Annunciatione. In hoc itaq; Assumptionis festo psalmi atq; alia q̃ generatim dici consueuerunt dedicatione Ecclesiæ, speciatim de beata Maria cantantur. Vt enim Ecclesia mater est

omnium

omniū sanctorum, nomenq; tenet virginitatis, v3 mentis ac fidei, quæ corporis pfertur virginitati, sponsa Christi dicta, vnde illud: Despondi vos uni uiro, uirginem castā exhibere Christo: Sic profectò beata Maria dicta & uirgo est & sanctissima sanctorū. Recitantur āt lectiones ex cantico amoris nempe: Osculetur me osculo oris sui. Vnde & responsoria atq; antiphonæ petuntur. Illud quoq; diligenter obseruandum est, nimirū hoc tpe legi oportere libros Salomonis, primò quidem parabolas, idque ab initio Augusti, deinde Ecclesiasten, ac tandem etiam canticum amoris, cuius dimidium in hoc festo usq; ad octauas legitur, reseruato altero dimidio usque in Natiuitatem beatæ Mariæ. Quartò uerò recitatur Ecclesiasticus, quinto liber Glesu filij Sirach, sextò denique liber Philonis, scilicet sapientiæ, qui appellatus est Salomonis, quòd sententias contineat Salomonis: Philonis autem, quòd ille eas in librum redegerit. Nec uerò conuenit, ut ipso die Assumptionis sermo hic Hieronymi in ecclesia legatur, sed in Capitulo utique, ad quod nimirum

propriè compoſitus videri poteſt. Ad poſtremum ergo hic animaduerte, quod paulò antè dictum eſt, virginitatem videlicet mentis præualere integritati corporis. Quod enim hoc verum ſit, facilè ex verbis beatæ Mariæ conſtare poteſt. Ait nanque hoc modo: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ: Non inquit, virginitatem, ſed humilitatem, hoc eſt, fidem & puritatem mentis. Atque hæc de feſto Aſſumptionis, dicta ſufficiant.

De decollatione ſancti Ioannis. Cap. 147.

VT modò decollationem Ioannis Baptiſtæ aggrediamur, præcipuè illud cognoſcendum eſt, ipſum tempore Paſchali fuiſſe decollatum & corpus quidem à diſcipulis ſuis Sebaſtæ ſepultum, caput verò minimè. Quid autem de capite eius poſteà actum ſit, & quemadmodum in Aquitaniam venerit, dicetur alibi. Mouetur hic quæſtio, quum truncus in alio loco, atque in alio caput fuerit ſepultum in vtro illorum dicatur Ioannes fuiſſe ſepultus? Sed huic controuerſiæ ex ſuprà dictis dari poteſt ſolutio.

ſolutio. Pergamus ergo, in eo loco vbi corpus erat ſitum multa indies Deus & maxima operabatur miracula, ita vt iſthuc magna Chriſtianorum turba confluebat. Quod ſanè quũ ethnici vidiſſent, moleſtè admodum tulerunt, & quoniam hoc tempore ĩperabat iulianus apoſtata maximus eccleſiæ perſecutor, in dedecus Xpianorũ ſancti Gioãnis Mauſolæum deſtruxerunt, & oſſa eius per agros ſparſerunt. Sed quum & illuc Chriſtiani venirent; nec miracula ceſſarent, rurſus ethnici oſſa collegerunt & combuſſerunt. Verum digitus ille quo Dominum ad iordanem venientem demonſtrauerat, inquiens, Ecce Agnus Dei, comburi non potuit. Multi tamen Chriſtiani, qui ethnicis intererant, dum oſſa colligerent, quæ potuerunt, reſeruarunt. Atque ob hãc quidem ratione placuit Dominus Gilberto, feſtum hoc potius collectionis dici debere, quam de decollationis. Non deſunt qui putant beatam Teclam digitum ſancti Gioannis, qui comburi non potuit, ex oris tranſmarinis detuliſſe in Mauritaniã, ibiq; in honorem beati Gioannis eccleſiam con

struxisse, quæ hoc die fuit dedicata. Quare statutum fuit à pontifice, ut hic dies per uniuersum orbem Christianum beato Ioāni sacer habetur, iuxta quod uidetur festum hoc appellandum esse dedicationis. Festū Bartholomæi prætermittimus, quod quæ hic essent dicenda, satis cumulatè eius tradat historia. Concionatus tamen est uerbum Dei in India, ubi primò die fuit excoriatus, altero obtruncatus & translatus Beneuentum.

De sancti Augustini festo. Cap. 148.

CIRCA festum Augustini hoc tantum inquisitione dignum esse uidetur, ut cùm eodem die plura concurrant festa, ueluti Augustini, Hermetis & Giuliani, cuiusnam potius officium celebrari illo die debeat, consideremus. Nam in eam rem huiusmodi tradi potest responsio, & in alia his similia, Si omnes martyres essent, illius, qui inter eos maioris esset nominis officium celebraretur. Si verò alius confessor, alius martyr: vel plures fuerint martyres, & si confessor maioris sit nominis, quàm mar-

tyr,

tyr, aut priuilegium aliquod habeat, vt beatus Martinus, & eius officium generatim in ecclesia Dei sit institutum dicendum profectò est, officium de confessore & mentio siue memoria facienda est, de martyre. Si autem non, celebrandum est de martyre.

De Natiuitate beatæ Mariæ. Cap. 149.

DEINCEPS sequitur Natiuitatis beatę Mariæ Festum hoc olim fieri non consueuit, sed quoddam tempore vir quispiã pius cum noctu oraret audiuit angelos in cœlo canentes. Idem accidit pluribus annis eadem semper nocte. Quare petiit à Domino vt, quid hoc sibi rei vellet, ipsi reuelaretur. Et indicatum est ei angelos ita in cœlis gaudere, ac velut solennizare, ꝙ istiusmodi nocte nata esset beata virgo. Ille igitur rem, quam audiuerat, ad Papam defert qui quum intellexisset eum virum esse sanctum & magnæ autoritatis, credens ipsum vera loqui, instituit vt per totum mũdum Christianum, festum hoc celebraretur. Nec verò habet ieiunium, vel octauas institu-

lit, inquiens: Et ego sum Christianus, ad quem responderunt carnifices: Ergo & tu venies. Cùm igitur nomen illius ignoraretur, appellatus est Audactus, quasi beato Fœlici audacter associatus.

De exaltatione sanctæ Crucis. Cap. 151.

EXALTATA fuit sancta Crux, eiusq; festum institutum eo tempore, quo Heraclius vicit Cosdroen regem Persarum. Hic autem Cosdroe quum destructa Hierosolyma, Crucem Domini inde abstulisset, facta domo ad similitudinem cœli, fecit sibi in ea sedem, ac lignum à dextris posuit loco filij gallum à sinistris loco spiritus sancti, atque ita ipse in medio stans se Deum & Dominum appellari voluit. Quod audiens Heraclius Imperator Romanus aciē mouit iuxta Danubium illū, qui apud Persas est, non hunc qui in Sueuia oritur. Nā alterum illum fortè ex his partibus in illas venisse dicere possumus, & nomine huius esse appellatū sicut Troiani fecisse dicūtur. Hinc verò filio Cosdroes singulariter certamine crucem Domini tulit Heraclius, vo

luitq; illam in suum locum restituere. Sed quum appropinquaret Hierosolymā, portæ ciuitatis per se fuerunt clausæ, vt non intrare potuerit. Quod quum vehementer admiraretur, audita vox est è cœlo, inquiēs regem regum non sic intrasse Hierosolymam phaleratum, sed humilem & super asinam sedentem. Atque hic statim suam agnoscens elationem, ex equo desilijt, & valde est humiliatus, ac portæ sua sponte ei apertæ sunt, nudisque pedibus ciuitatem intrauit. In huius ingressu multi diuersorum genere morborum per crucem curati sunt. Ferunt ab Adamo Seth filium eius missum fuisse in paradisum, qui ramum inde sibi datum ab angelo retulit ad patrem, qui statim illius arboris mysterium cognoscens, eam terræ inseruit, in magnam arborem procreuit. Posteà verò quum in templi ædificatione ex diuersis mundi partibus arbores adferentur, allata est & illa & relicta tanquàm inutilis. Vnde deinceps ad foueas quasdam ciuitatis posita est, per quam commodè transiri possit. Hanc quum vidisset Regina Saba noluit transire, sed adorauit.

rauit. Posteà autem reiecta est in probaticam pisſinam, quæ tempore passionis Christi deſiccata fuit, ac tum apparuit lignum, cui quum aliud non inuenirent, Dominum affixerunt. Maior verò est festiuitas inuentionis, quam exaltationis, quòd ab Euſebio fuerit instituta, qui eo die fecit populum conuenire ad adorandam Crucem. Fuit enim hic pontifex Romanus trigeſimus.

De beato Mauritio eiusq́ ſocijs. Cap. 152.

SEQVITVR videndum de festo beati Mauritij, & Thebea legione. Multæ sunt Thebæ, vna in Ægypto à Buſiride rege Ægypti condita, dicta alio nomine Heliopolis. Ex hac oriundus fuit Mauritius atque inde dicuntur Thebæi: Alia est in Bœotia à Cadmo Agenoris filio condita, à qua dicti sunt Thebani. Tertia est in Iudæa, vnde appellati sunt Thebites. Illi verò qui cum Mauritio mortui sunt erant ex Thebe Aegyptiorum. Cum ergo Galli exercitum suum in Romanos eduxiſſent, dux Aegypti, collegit exercitum, in quo fuit beatus

ligula, qui sic nominatus est quòd quũ nasceretur in expeditione caligis fuerit coopertus. Scripsit verò Ioannes sub Nerua, Marcus sub Nerone. Sed quo tempore Lucas scripserit, incertum est. Nomen hoc Matthæus, vt inquit Beda in sua orthographia, per duplex tt scribitur.

De festo Angelorum siue Michaëlis. Cap. 154.

FESTVM angelorum quod hoc tempore colitur est dedicationis, quando eis basilicæ dedicatæ sunt, quoniam hoc festum omnium angelorum dicitur. De Barbarorum autem fuga & tauro agitur inter Pascha & festum Ascensionis, quãdo de festo angelorum agitur. Proinde verò de nominibus angelorum dicimus, quòd nec sibi nomina imposuerunt, nec eis à DEO data sunt, sed ab hominibus, à quibus autem, nescimus. Cæterum in festo sancti Michaëlis cum de angelis omnibus agatur, Michael nominatur, quia ipse præest Paradyso, & ad suscipiendas animas princeps est cõstitutus. Hic quoniam in Gargano monte uisus sit, ac ipse locum sibi in alto elegerit, ideo ei

vbique feræ terrarum in edito locò basilica constituitur. sanctis verò quasi hominibus & terrenis in imo templa dedicantur. Dicunt autem nonnulli tot esse in quolibet angelorum ordine legiones, quot sunt legiones Anitates scilicet sex mille sexcentæ & sexaginta sex. Certum est tamen plures esse legiones, quàm ordines, vnde dominus inquit Petro Nescis quòd si rogauero patrem meum, mittet mihi plusquam duodecim legiones angelorum: Ait Haymo tertius episcopus Halberstatensis, q; si quis posset videre spirituales creaturas, ita eas videret ebulire in aère, tanquam minimas atomos in splendore solis Constantinus etiam Imperator quum ad oras transmarinas proficisceretur, inuenit Eusebium virum sanctissimum, cui dixit. Vir sancte, pete à me quo tua ecclesia diretur. Ille verò respondit, Ecclesiam süam satis diuitiis abundare, sed se rogare, vt in omnibus mundi plagis scrutentur nomina sanctorum, & eorum passionũ tempora, ac sub quibus & quemadmodum passi sunt, rescribat. Quo quidem facto refert Eusebius, quolibet anni

die plusquàm quinque milia sanctorum festa concurrere. Vnde fertur Gregorius. Totus mundus sanctis plenus est Quòd autem Michaël dicitur pugnasse cōtra draconem allegoricè quidam intelligi volunt, videlicet Michaël, id est, Christus. Dicunt tamen alij historicè esse intelligendum, quoniam scilicet mysterio Michaëlis & angelorū eius depulsus est diabolus. Quamobrem ita ēt depingitur in ecclesia propter laicos. Quæritur præthereà vtrum Michaël sit nomen vnius angeli, an verò plurium? Dicunt aliqui unius esse. Sed putant alij quòd quando vnus angelorum mittitur ad aliquod magnum & mirabile faciendum, is Michael nuncupetur. Certum est autem Michaëlem fuisse, qui missus est in Aegyptum, & celebres illas ac famosas plagas fecerit, & mare rubrum diuiserit.

De sancto Remigio, cap. 155:

SANCTUS Remigius Gallorum dicitur pontifex, quoniam primus regem Gallorum iniunxit, atque ideo in tāto honorē & vene-

& veneratione habetur in Francia, At festũ illud obfuscat festum beati Michaëlis:

De sancto Luca. cap. 156.

LVCAS natione fuit Syrus, patria Antiochenus, & prædicauit in Bithinia, atque istic propria morte absq; martyrio vitã fœliciter finiuit. Vixit autẽ octuaginta annis, & duo volumina posteritati reliquit, Euangelium videlicet, & Actus Apostolorum. Fuit discipulus Pauli, à quo, quæ docuit, didicit, sicut Marcus à Petro. In prologo tñ Euangelij inuenitur q ipse didicisset à quibusdam qui à principio fuerunt cum Domino. Ex quo sequi videretur, q nòn ex Paulo didicisset, cum hic à principio cum Domino non fuerit. Verum quædam ex Paulo didicit, quædam etiam ex alijs: sed maximè tamen à Paulo edoctus est.

De Symone & Iuda. cap. 157.

IACOBVS, Symon, Iudas, qui & Thaddæus, Ioseph, Barsabas, qui & Iustus cognominatus

minatus est, ne propter iniustitiam ab Apostolatus fuisse repulsus credatur, fratres fuerunt, inter hos. s. Ioseph, Barsabam & Matthiam facta est sortitio. Atque ille quidem Iacobus frater Domini dictus est, quoniam omnes cognati Hebræo idiomate fratres vocantur, vel quia ipsi erat quam simillimus. Ioseph verò cognatus dicitur Domini, vel quia pater putatiuus erat, vel quia cognatus esset ex parte matris, nimirũ beatæ Mariæ. De Symone fertur q͏̄ sit crucifixus. Sed prius tamen in Aegypto p̄dicauit, ac postea venit Hierosolymam, atque istic post beatum Iacobum minorem, qui dictus est frater Domini, creatus est Episcopus. Vixit autem centum & viginti annis, suscitauitq; antequã moreretur triginta mortuos, filium nempe sui hospitis submersum fluctibus, & eius gratia cæteros. Obiit verò annorum centũ & viginti in Bosphoro, nõ in Pastophorio, vt quidam censent. Est autem Pastophorium, vt nonnulli volunt, porticus templi, in qua iacebant custodes templi. Iudas verò p̄dicauit apud Persas & Medos, atq; istic mortuus est apud Hermenios.
 De

De festo omnium sanctorum. Cap. 158.

POSTEAQVAM hæc de sanctis hucusque prosecuti simus, necessarium planè est, vt ad maximum illud & generale festum veniamus, videlicet omnium sanctorum. Sed quanrobrem istud fuerit institutum, & quare hoc præsertim tempore fiat, satis, vt ego quidem arbitror, suprà ostensum est. Pauca tamen adhuc De eo dicenda restant, nimirum de ieiunio & ordine ipsius officij. Festum ergo hoc ieiunium habet institutionis, nec debet profectò aliquis comedere nisi à vesperis, nec ieiunium oportet mutari, vt quidam faciunt propter festum sancti Quintini. Ait enim ille. Putasne sancti gaudeant cibis, qui meruerunt vitam ieiuniis? Quoniam autem festum hoc omnium est sanctorum, ideo variatur illius officium prout habetur varietas sanctorum. Prima enim antiphona, prima lectio, & primum responsum cantatur de Trinitate, quod festum est Trinitatis. Secundo loco canitur de beata Maria, tertio de angelis, quarto

de

de Prophetis, quinto de Apostolis, sexto de martyribus, septimo de confessoribus, octauo de virginibus, nono de omnibus sanctis. Atque in horum quidem officiorum lectionibus obseruatur authoritas. Nã pſtantior in ecclesia, si episcopus pſẽsfuerit, recitabit lectionẽ de Trinitate, vel dicamus vel saltem sacerdos, & sic fiet discensus in legẽdo personarum vsque ad pueros. Octauam nanq; lectionem leget vnus ex pueris. Nonam.n. lectionem maioris est recitare.

De officio Mortuorum ac ratione sepeliendi. cap. 159.

NVNC agendum est de officio Mortuorum, & quidem primò de loco vbi debeant sepeliri, secundò de iis qui sunt sepeliendi, & de modo ac ratione sepeliendi, tertio quis eam inuenerit, & quamobrem, ac tandem de ipso officio. Non puto esse operæprecium vt eam repetamus diuisionem quam in initio de locis fecimus, ad quam nos lectorem modò remittimus. Verum illud duntaxat hic sciamus religiosum lo-

cum dici eum, iuxta leges & instituta Romanorum, in quo sepelitur corpus alicuius hominis, seu caput tantũ. Ac ideo caput dico, quõ nullus duas habere potest sepulturas, sed vbi caput est, istic alicuius esse dicitũ sepultura. siue ergo Christianus, siue paganus, siue infans, etiã nõ baptizatus aliquo in loco sepeliatur, secundum Romanorũ instituta, locus ille religiosus appellabitur. At verò Christiani nõ eum locum censent esse religiosum, vbi sepelitur Iudæus, vel paganus, vel infans non baptizatus, sed tantũ vbi Christianus, vsq; adeò, ut si excommunicatus aliquis sit ibi sepultus, indè extrahatur, atq; extra cœmiterium eiiciatur. Locus autem iste diuersis appellatur nominibus, vt cœmiterium & polyandrium. Atq; ipsũ sepulchrum huiusmodi. Mansoleum, dormitorium, monumentum, ergastulum, sarcophagus, pyramis, tumulus. Dicitur autem Cœmiterium à Græco verbo, κοιμάω quod est sopio, quasi quod illic mortui dormiant, vnde etiam nominatum est dormitorium. Poliandrium locus appellatur, vbi multa sunt sepulchra publica, Mausoleum

dictum

dictum est à Mausoli sepulchro, quod Arthemisia eius vxor ædificauit ita egregijs operibus, vt inter septē orbis miracula numeretur. Attolitur. n. in altitudinē viginti quinq; cubitorum, ac columnis cingitur triginta sex. Quare ab hoc sepulchro omnia preciosa sepulchra istò nomine Mausolæa sunt appellata. Monumentum verò nominatur à monendo, quod nos pretereuntes qui in monumentis & sepulchris sunt admoneant, & se olim fuisse & perinde mortales, vt & nos meminerimus, quod cineres simus & in cineres reuertemur, puluis & in puluerē redibimus. Tumulus appellatus est, quasi terra sumens, id est, collis, quod ibi coaceruari terra consueuit. Ergastulum dictum est per antiphrasin ab ἐργάζομαι operor, quasi qd' in sepulchris corpora minimè laborēt, sed requiescant, qui in Domino moriuntur. sic item sarcophagus appellatus est à σὰξ σαρκὸς caro, & φάγω, comedo, quasi istic caro consumatur & comedatur. Dicitur etiam Pyramis sepulchrū eiusmodi, quod flammæ habet similitudinem, ita vt è lato in acutū tendat. Est enim altissimū genus sepulturæ.

Tale Romæ visitur, in quo positi sunt cineres Iulij Cæsaris, vocaturq; acus sancti Petri, atq; etiam nunc indubio est, an ex vno constet lapide, an verò ex pluribus. Similē pyramidem extruxit Cæsar Turonis, iuxta ripam Liguris, & in ea inclusit cuiusdam sui amici cineres qui fuit interfectus. Nunc ergo deinceps de ijs qui sunt speliendi dicamus, & prius quidem quibus locis debeant sepeliri, & an locus eis etiam aliquid conferat, nec ne. Ac nonnulli sanè arbitrantur locum mortuo non prodesse, quod hinc confirmare volunt, cum lucifer è cœlo fuerit eiectus, & Adam è paradiso expulsus, q̄ tamen loca sunt optima, nec quicquàm bonitatis eis contulerunt. Item Ioab in tabernaculo fuit interfectus, & Iob in sterquilinio triumphauit. Potest autem locus obesse, vt si quis sepeliatur in ecclesia, quum nō sit dignus. Certè nullum corpus in ecclesia debet sepeliri, nisi sint corpora sanctorum patrum, qui dicuntur patroni, id est, defensores. Ipsi .n. meritis suis totā patriā defundunt. Sed cæteri circa ecclesiam debent sepeliri. Dicunt enim quidam q; locus triginta

pedum

pedum circa ecclesiam in eũ finem debeat consecrari. Alij verò putant solam episco pi circuitionem, quando ecclesiam dedicat sufficere. Olim enim apud ueteres solebant homines in suis ædibus sepeliri: Sed ꝓpter fœtorum cadauerum statuerunt, ut extra ciuitatem sepelirentur, & locum quẽdam communem ad hoc quasi sanctificarent. Nobiles uerò sepeliebantur in montibus, siue in eorũ medio, siue ĩ radicibus. Proinde si quis interficiatur in obsidione, uel aliquo tumultu, nec posset habere cœmiterium, sepeliant ipsum ubi possunt. Si uerò aliquis moriatur in mari, & terra fuerit uicina, nauigent illuc, ipsumq́ ibi sepeliant. Sed si ꝓcul a terra abfuerint, uideantq́ in medio mari insulam, uertant eo uela, & sepeliatur in insula. Verum si terram penitus non uideãt, paretur ipsi domuncula q̃dam ex lignis si possit haberi, & ꝓiiciatur in mare. Quo ẽt modo fiat, si diues fuerit: Sed cũ thesauro suo, si habet, eiiciatur, ut qui eum inuenerint, ex thesauro ipsum nobilẽ fuisse cognoscãt, aut certè amore thesauri ipsũ terræ mãdent. Verùm enimuerò animad-

uerte quandocunq; sepelitur Christianus, vel quocunq; etiam loco crucē capiti eius apponi debere, ad designandum illum fuisse Christianum. Vel ob id etiam, q̄ summo pere diabolus signum hoc pertimescat & ad eum locum horreat accedere: qui cruce est designatus. Videndum deinceps est vn de cœmiterium initium habuerit, vz ab Abrahamo. Hic .n. emit agrum ab Ephron Hethæo, in quo duplex erat spelunca, vbi ipse sepultus est cum Sara, Isaac, Iacob, Adā & Heua. Ad hoc enim emit, vt sibi & suis sepultura esset. Duplex spelunca ideò dicebatur qm̄ ibi duo sepeliebantur contingué maritus & vxor. Vel quia duæ aderant speluncæ, & in vna sepeliebantur viri, in altera mulieres. Vel etiam, quia duplex fiebat vnicuiq; spelunca sepeliendo, in modū cathedræ. Sepeliebantur enim quasi sedēntes, & pars speluncæ superior quæ a natibus truncum capiebat, dicebatur vna spelūca: Pars verò quæ continebat pedes crura & fœmora, dicebatur spelunca alia. Oportunè hic cōsidera non legi in prima ætatæ nisi duo duntaxat sacramenta fuisse inuenta,
obla-

oblationem nimirum & pænitentiam: sed in Ṡa cultum Dei fuisse ampliatum. Fecit enim Noe arcam, atq; illi inclusit multa animalia ad sacrificandum Deo in quarta aūt ætate diuinus cultus magis auctus est. Tunc.n. lex data est, & multa genera sacrificiorum offerebantur Dño. Sic in quinta ætate magis adhuc auctus est. Tum nanq; factum est templum, & cultus diuinus optimè sanè habuit incrementum. In sexta tandem ætate venit Christus, qui seipsum obtulit Deo hostiam placentem, & sufficientem pro omnibus. Porrò autem in cœmiterio Christianorum non nisi Christianus sepeliri debet, nec tamē omnis. Nullus enim in suo maleficio interfectus sepeliri debet in cœmiterio, vt latro, si in latrocinio interficiatur, intellige autem hic maleficium, si sit mortale peccatū, vt interfectus in adulterio, & in ludis etnicorum. Si verò moriatur subitò in ludis consuetis, vt in ludo pilæ, potest sepeliri ī cœmiterio, sed sine psalmis & sine exequiis. Si p̄tera aliqs ex ꝓstibulo rediēs, vel ex alio loco vbi fornicatus sit, & in via occidatur, aut alio casu nū cōfes-

sus moriat, si legitimis testibus potest probari eum fuisse fornicatū, nec postea confessum, in cœmiterio sepeliri non debet. Si non potest probari, sepeliri licebit. Latro in eo loco in quo suspenditur sepeliatur, nisi prius satisfecerit. Si autem satisfecerit, in cęmiterio sepeliatur. Mulier si in partu moriatur, vtiq; in ecclesia sepulturæ tradi non debet sed extra eam. Quare canantur ei exequiæ, & posteà sepeliatur in cœmiterio sed puer excidatur è ventre eius, ac sepeliatur extra cœmiterium. Debent aūt mortui ad hunc modum sepeliri, sudarijs v3 induti, & vt caligas circa tibias habeant & soleas in pedibus, quo significent ita se paratos esse ad iudicium. Ponantur ꝑtereà capitè versus occidentem, & pedibus versus orienté. At verò clerici si sint ordinati, illis indumētis sepeliantur, quibus fuerant ordinati. Si non habeant ordines, more laicorum, & tondeantur ac radantur. Omnium aūt corpora debent lauari, ad significandum, ꝙ si anima ꝑ confessionem à culpa fuerint mundata, vtrunq;, hoc est, anima & corpus in die iudicij sempiternam habebunt glorificationem.

cationem. Si verò aliquis in hastiludio moriatur absque pœnitentia, quando vȝ sacerdotem ipse non quærit, sepeliatur instar asini, atq; ita quoq; si in ripa. Sed si ludi gratia vel propter negocium suum conficiendum nauiget ac pereat, potest sepeliri in cœmiterio. De istiusmodi enim non iudicat ecclesia manifestè. Si quis subitò moriatur non propter aliquam causam manifestam, sed occulto Dei iudicio, honorificè sepeliatur. Iustus n. quacunq; causa moriatur, saluabitur. Qui deniq; sibi manū inferunt, ac mortem propria voluntate depasciscuntur, nō debēt in cœmiterio habere sepulturam. Solet aūt hic quæri utrum post iudicij homines sint futuri nudi, an verò vestiti. Et videtur quidē ꝙ vestiti, qm̄ angeli semper vestiti solent apparere, & Xp̄s ét post resurrectionem cum veste visus est, ac in transfiguratione quoq; fuit vestitus. Vnde illud: Apparebant vestimenta eius alba sicut nix. Contrà verò videtur ꝙ erūt nudi, idq; ex ea autoritate ꝙ ea tum sumus futuri forma in qua fuit Adam ante peccatū, atque etiam in meliori: Atqui tunc nudus

fuit, ergo & nos similter eximus nudi. Verum nihil nos dicendo præsumamus de veste vel de qualitatæ, nisi vnum hoc videlicet istic neque deformitatem fore, neque infirmitatem.

De institutione officij. Cap. 160

SEQVITVR de officio, & primò quidem a quibus fuit institutum, secundò à quibus fuit auctum, tertiò, a quibus habuit initium, quartò de modo celebrandi. Officium ergo mortuorum primò ab Apostolis fuit institutum, sed ab origine ut testatur Isidorus in libro de Ecclesiasticis officijs, fuit auctum, & ex maxima parte ordinatum, Vnde ipsum cõmendat beatus Augustinus in quodam libro quem ille appellat Enchiridion, inquiens eum fuisse secundum in ecclesiasticis officijs post Apostolos. Officium hoc initium habuit a veteri lege. Legitur enim quòd mortuo Iacob, Ioseph & alij fratres eius vt eis præceperat, cum multis Aegyptis attulerunt eum in Hebron, sed prius fleuerunt ipsum in Aegypto triginta diebus, ac posteà septem in aria Athad. Prætereà legitur quod mortuo

Moyſe populus Iſraheliticus eum deplorauit triginta diebus, quemadmodum etiam ferunt factum fuiſſe de Aaron & Maria. Verùm animaduerte, quòd mortuo Ioſue qui eos in terram promisſionis introduxerat, non legatur ipſum populum fleuiſſe, quamuis tamen contra credatur. Ideò de Ioſue tacet hiſtoria, quia præfigurauit Chriſtum, & mors eius mortem Chriſti, videlicet eius qui nos a morte redimens ad vitæ patriam reduxit, vbi neque luctus neque dolor eſt. Propter figuram igitur de morte illius hiſtoria tacet, ſicut alibi de patre Melchiſedech qui Chriſtũ figurauit: quoniam non legitur habuiſſe patrem, quemadmodum nec Chriſtus patrem habuit hominem. De moyſe (licet melior credatur fuiſſe quàm Ioſue) & de aliis qui mortuum ſunt i deſerto, populus dicitus fleuiſſe, quoniam deſertum aliquando alienationem a Deo ſignificat. Pro illis itaque flendum eſt, qui per peccata ſua a Deo alienantur. Ex qua quidem re inquit Salomon: Luctus filij tui ſapientis mortui ſeptem diebus: Luctus filij tui ſtulti æternus, quandoquidem

doquidem in æternum punietur. Sic: Filius sapiens lætificat patrem, stultus verò mœstitia est matris suæ. Septenarius igitur mortuorũ luctus & trigenarius a ueteri testamento sumpsit exordium, quemadmodum.n. Iacob filij fleuerunt septẽ diebus, & Moysen triginta: Ita quoq; ecclesia quandoq; septem diebus, quandoq; triginta suorum mortuorum celebrat officium. Notemus interim q̃tuor modis subueniri mortuis: oratione v3, amicorum elemosyna, cognatorum ieiunio & missarum celebratione. Septem ergo diebus nostris mortuis officium facimus, ut at sabbatũ animarum citius valeant ꝑuenire. Aut certè ꝓpter septenarium animæ & corporis. Habet enim anima tres potissimum propietates, vti nimirum ratione, concupiscere, & irasci. Corpus verò ex quatuor constat elementis. Vt itaq; peccata que homo commisit per hæc septem deleantur, septenarium mortuis celebramus. Ter decem triginta faciunt. Per ter intelligimus Trinitatem, per decem Decalogum. Quare trigenarium mortuis ideò facimus, vt quod in obseruatione decem

prӕce-

præceptorum deliquerunt, Dei misericordia eis condonetur. Quidam tñ tribus diebus hoc faciunt, vt in eo triduana Xp̄i sepultura repræsentetur, & q̄ uiuus peccauerit cogitatione, uerbo & opere, mortuo remittatur. Quod aũt plerịq; officium faciũt nouem dierum, licet ea consideratione hoc faciant, ut per huiusmodi officium illorũ mortui a pœnis liberentur, ac nouem ordinibus angelorum associentur, non tamen approbatur, sed omnino interdicitur, qm̃ ab ethnicis sumptum esse uidetur, qui nono die cineres & busta suorum recōdebant. Sicut enim non imitamur Iudeos in celebrando Pascha: ita êt in hoc officio ethnicos imitari plane prohibitum est. Sunt preterea nonnulli qui quinquagenarium faciunt: & alij q quadragenariũ sed hi utriq; satis cum ratione facere uidentur. Qui .n. quinquagenarium faciunt ab Abrahamo occasionem sumere uidentur, qui ex Domino uolente Sodomam subuertere, quæsiuit, nũ si quinquaginta in ea essent iusti, illi parceret. Nam & quinquagenarius numerus perfectus est, & significat annum iubilæum.

bilæum,id est,octauā ætaté, in qua erit remissio & plena libertas. Vt ergo animæ mortuorū plenam libertatem & suorū peccatorū remissionem adipiscantur, quinquaginta diebus ꝓ illis à quibusdam celebrat̄ officium. Quadragenarium verò ideo quidam faciunt, ut illis qui decesserūt & transgressi sunt in decem præceptis, & in doctrina quatuor Euangelistarum, condonetur.

De celebratione Mortuorum officii. Cap. 161.

Præterea modò videamus de ipsius officij celebratione. Ac primò quidem, vt sciamus, quæ sint tacenda, & secundò quæ sint dicenda, quoniam officium mortuorum imitatur triduanam Christi sepulturam, & illius omnino vestigia sequitur. Sicut ergo tribus illis diebus, ita & in hoc officio omnia cantica lætitiæ subticemus. Unde etiam est quod Domine labia mea aperies, ad matutinas, vel vigilias mortuorum & Deus in adiutorium, non dicatur in principiis horarum, neq; Venite exultemus neq; Gloria patri ad responsorium, aut sub
finem

finē pſalmorum. Pari modo ad lectiones neque benedictiones petimus neque damus, nec tu autem Domine, nec Deo gratias vnquam dicimus, vſq; adeò vt ne ad miſſam quidem. Poſſet tamen & alia ratio reddi, quamobrem in officio mortuorum hæc taceantur, quum enim mortuorū exequias celebramus ad plangendum venimus, & lachrymandum, non ad ſolennizandum. Ob quam rem ſanè lætitiæ cantica ſubticemus. Nam non bene conuenit huhic officio Venite exultemus, nec Domine labia mea, ſed potius cum eo videntur repugnare. Officium autem mortuorum a veſperis incipit, quas in hunc modum auſpicamur. Placebo domino. Quibus abſolutis, ſequitur completorium ac pòſteà vigiliæ, quarum tria ſunt genera. In quibus enim eccleſiis nouem legūtur lectiones ex Iob. In aliis verò totidem, ſed ex libro Sapientiæ. Incipiunt autem hæc hoc pacto. Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domū conuiuij. Sunt rurſus aliæ eccleſiæ, in quibus itidem nouem recitantur lectiones, verum ex ſermone quodā beati Auguſtini, quem

ille composuit de mortuis, & quem finiuit in hunc modum: Beati mortui qui in Domino moriuntur, quod a quibusdam dicitur sub finem lectionum loco. Tu autem Dñe: quemadmodum in aduetu Domini, in natiuitate, & in Epiphania lectiones Isaiæ finiuntur hoc pacto, conuertimini ad me & salui eritis, & lamentationes Hieremiæ ad tenebras hac ratione. Ierusalem Ierusalẽ, conuertere ad Dñm Deum tuum. Verûm allis diebus hoc modò: Tu autem Dñe &c. Atque ita sunt quatuor modi finiendi Lectiones. Ad missam proinde thus offerri nõ debet, quãlibet hoc tpe ita usu receptũ fit. Nãm in ueteri lege prohibitum fuit ne pro peccato offerretur oleum lætitiæ, nec thus suauitatis: ubi.n. peccatum, ibi tenebræ, atque istic non debet esse lætitia, nec suauitas, sed luctus & contritio cordis. Quocirca & exequiæ, quas nos facimus ob mortuorum commissa, celebrantur. Animaduerte interim in lege Moysi phibitũ fuisse a Dño, ne thymiama boni odoris, uel thus, sibi sacrificium aliqs adoleret in usus suos, ut odore eius frueretur, quod si quis faceret,

ret, periret è populo suo. Atque ideo moris est in ecclesia, vt ad altare benedictũ ac consecratum thus offeratur: quum verò descẽdit thuribulum vel ad clericos, vel ad laicos, vt tum aliud thus sine benedictione vsurpetur, atque hominibus offeratur. Cõsuetum est hic quæri, cur ad missam mortuorum pax non detur, & sanè triplex assignatur ratio. Prima est, quia officium hoc, vt dictum est, triduanam Christi significat sepulturam, quãdo pax non datur propter osculum Iudæ. Secunda, quoniam non cõmunicamus mortuis, ꝙ nobis minimè respondeant. Vnde profectò etiam est, quòd corpus siue cadauer in ecclesia esse non debeat quandiu missa de die celebratur, atq; adeò si adsit, ꝙ istinc oporteat asportari, dũ de mortuis missa canatur. Tertia est, quia sicut ex multis granis simul collectis vnus efficitur panis, & ex multis racemis vinũ exprimitur: Ita quoq; ex multis fidelibus quorũ quidam sunt boni, & quidam mali, vna cõstituitur ecclesia. Quoniã ergo mortuo homine nescitur vtrũ sit ex conformitate ecclesiæ, & pacẽ habeat cũ suo creatore, ideo

ad missam pacem non damus. Non autem dicimus Benedicamus dño, nec Deo gratias nec laudes aliquas referimus, quia non est vnde sint agendæ, quum necdum appareat eorum requies. Illud præterea animaduertendum est, officium mortuorum finiri nona hora, & nō habere secūdas vesperas, quo significatur ꝙ hoc officium finem habebit, quandoquidē animæ saluando ab oı̄ pœna liberatæ sempiterna letitia perfruentur, nimirum sancti, de quorum glorificatione in anima certa est ecclesia. Primas & secundas vesperas habent si in eorum officio nouem lectiones decantentur. Et quidem primas, propter glorificationem animæ, secundas verò propter glorificationem corporis quam habebunt, quæq; nunquam finem sit habitura. Si autem non nisi tres lectiones canantur, primas tantū vesperas habebūt. Nunc porrò dicendum est, quemadmodū corpus sit sepeliendum, & quomodo tumulandum, & ad ecclesiam deportandū, à quibus, & quādo. Quādo ergo iam aliquis animā agere videtur; humi collocari oportet sup cineres, vel paleas quo innuitur ꝙ cinis

 est,

est, & in cinerē reuertetur, quod vt aliis de se exemplum præberet, beatus Martinus fecisse legitur. Debet prætereà recitari passio domini, vel eius pars aliqua ante morientē si sit literatus & doctus, vt moueatur ad maiorem compunctionem. Sic quoq; & crux ante pedes eius esse oportet, vt iam moriēs eam intueatur, quò vel inde magis conteratur debet recta iacere facie, vt cœlum aspiciat. Priusquam verò expirauerit, necessarium est vt campanæ pulsentur, idq; ideo vt populus audiens oret pro eo. Pro mulieribus quidem bis, quoniam mulier inuenit alienationem. Ipsa nanq; primò fecit, quò homo alienaretur à Deo. Quare secundus dies non habuit benedictionem. Pro viro autem ter pulsatur, quòd ab ipso Trinitatis quoddam in homine apparuerit exemplū. Primò enim Adamus formatus est è terra, deinde mulier ex Adamo, ac posteà ex vtroque creatus est homo, vt ad eum modum hinc nata sit Trinitas quædā. Ad postremū pro ecclesiastico tot vicibus debet cōpulsari, quot habeat ordines, vt sciat populus ꝓ quo sit orandū. Pari ratione pulsari opor-

tet quando portatur ad accleſiam, & quan do rurſus ex ea ad tumulum. Priuſquã autem corpus ſepeliatur vel pannus ſubleuetur, debet ſacerdos velſeius vicarius illuc venire cum aqua luſtrali ſeu benedicta ac orationes pro eo ad Dominum effundens, ſanctos inuocare, & rogare vt eius animã ſuſcipiant, atque in locum gaudii deferant. Sunt enim quædã animæ, quæ ſunt perfectæ, vt, quod citò exeunt è corporibus, ad cælos euolet. Sunt & aliæ prorſus malæ, quæ ilico ad inferos cadunt. Verum præter has ſunt & aliæ mediæ pro quibus huiuſmodi fit commẽdatio, idque tantũ propter incertitudinẽ. Proinde abluto corpore & velato, oportet portari ad eccleſiam, ac tũc debet miſſa cantari, vbi profectò animaduertas in quibuſdam eccleſiis vnicuique dari candelã in choro in altera manu, & in altera quod offeratur, ac ſic lecto Euangelio ea offerunt ſacerdoti pro mortuo, atque tum huiuſmodi cantari ſolet verſus. Hoſtias & preces. Miſſa celebrata, ante cadauer præcantat ſacerdos, & ſi plures ſint ſacerdotes omnes debent habere ſtolas, ac cũ orationes dicere.

I eracto autem officio præcantationis,portatur ad sepulchrũ, cũ huiusmodi psalmis: In exitu. Confitemini,& aliis,qui ad hoc peculiariter sunt instituti. Verũ portari debet à similibus,vt si diaconus fuerit,à diaconis, si sacerdos,à sacerdotibus, si istic pſto sint. verò non,minimè:cûm necessitas legi non subiiciatur. Sic clericus à clericis,catholicus à catholicis Si verò fuerit ex fraternitate(& quam ita vocãt,& sæpe faciunt inter se homines)ab eis debet portari. Sed mulieribus nõ est permissum aliquorum cadauera deportare,ne earum corpora nuda videãtur, quod fortassis aliquando contingeret, quẽadmodum nec licitum est eis pacem dare ad euitandam lasciuiam. Deinde verò ponitur in sepulchrum, & istic aqua apponitur benedicta,ac prunæ cum thure. Et profectò, aqua benedicta ideo, ne ad corpus dæmones accedant, quos huiusmodi aqua abigit ac propellit. Solent enim diaboli sæpenumero in mortuorũ desæuire corpora, & qđ non potuerunt in vita,id faciunt saltẽ post mortem. Thus autem apponitur propter corporis fœtorem remouendum, & prunæ

ad designandum quòd terra illa in vsus cõmunes amplius regidi nequeat. Diutius.n. carbo sub terra conseruatur, q̃ aliud quippiam quod possit istic in testimonium relinqui. Hedera vel laurus quæ in perpetuũ frondium seruant virorem in sarcophago prope corpora ponuntur, ad declarandũ quòd illi qui moriũtur, in illo uiuere non desistunt: quia quantũuis corpore moriuntur, anima tamen viuunt. Alia sanè ratione in funeribus habebatur cupressus. Nã quẽadmodum hæc cæsa non iterum reuirescit, sed tota moritur, ita homo ex eo quòd moritur, non rursum reuiuiscit. Hæc de mortuis dicta sufficiant, ac de festis quatuor Coronatorum deinceps agamus.

De facto quatuor Coronatorum. Cap. 162

FVERVNT quidem nouem, sed quatuor eorum dicuntur Coronati, quòd eorum nomina hominibus erant ignota. Hi fuerunt lapicidæ, qui venerant ad construẽdum templum Dioclesiani, quod erat Romæ: Sed quum cognouisset eos esse Christianos

ſtianos martyrio coronati ſunt, & quum nomina illorum neſcirentur, dicti ſunt Coronati.

De ſolennitate beati Martini. Cap. 163.

SCIENDVM verò eſt de beato Martino, quòd par & æqualis Apoſtolis ſit appellatus, pro ſuſcitatione quorundam mortuorum, vt plerique arbitrantur, cum idem & multi alii martyres fecerunt & confeſſores. Verùm potius ob quoddã miraculũ quod contigit, cùm Turonis eſſet epiſcopus. Nã cùm hybernis menſibus pauper ei ſeminudus obuiam veniret, orans ſibi veſtimentum dari: accerſito archidiacono ſtatim algentem iuſſit veſtri. Quod quum archidiaconus facere diſtuliſſet, irrudit pauper in ſacrarium, quod intrauerat Martinus, cõquerens ſe à clerico diſſimulatũ, atq; algere deplorans. Eo audito. Martinus ilicò occultè ſuã eduxit tunicã, ac ſuo conceſſit peccatori, petiitq; ab archidiacono priuſq̃ celebraret tunicã quam pauperi emere iuſſerat, atq; eam vilem, hiſpidam & breuem clãculum

 induit?

induit. Atq; ita sanè parauit se ad celebrandarum missarum solennia. Sed quum ante altare, vt moris est in pfatione, sisteret, manusq; ad dominum subleuaret, ita vt brachia eius facilè ob amplitudinem & breuiuitatem manicarum conspicerentur, ilicò aurei torques ipsa honestè operuerũt, & supra caput eius igneus globus visus est. Quo quidē declaratum fuit spiritum sanctum in eum descēdisse, ad confirmationē & robur, sicut in Apostolis, ipso die Pentecoste. Quapropter ergo non immerito dictus est par Apostolis. Fuit autē oriundus ex Pānonia, quæ est propè Austriam, vñ etiam fuit beatus Hieronimus. Fecit ptereà multa signa & innumera miracula, quæ cōscripserunt Sulpitius & Fortunatus, vt qui ipsum multum adamarunt. Quod aũt ad officium attinet considerandum est, hunc solum inter confessores institutionis octauas habere, sicut & beatus Laurētius vigiliā ꝙ ipso die passionis suæ dixerit, quod in eius festo repetit ecclesia: Igne me examinasti &c. Sed Martinus in agone mortis dixit astanti dæmoni; Nihil in me inueni es cruneta bestia.

Ecce quam optimè conueniunt merita. Ergo ille tanquam qui cæteros martyrio longè superarit, uigilia habet, atq; hic cõfessor cæteris itẽ præstãtior, solus habet octauas.

De festo Andrææ & Thomæ Apostolorum. Cap. 164.

COGNOSCERE operæprecium est Andræam colore fuisse nigro, barba prolixa, ac statura mediocri. Hoc ideo à nobis dictum sit, ut sciatur qualis in ecclesia pingi debeat, quod simili ratione faciendum esset in omnibus Apostolis atque aliis sanctis. Cæteroquin enim mentiremur in litera laicorum, nempè in picturis. concionatus autem est in Achaia & Athenis, ac circa illas partes. Valde excellentis fuit meriti, nec id quidem sine causa. Beatus Gregorius adeo ipsi fuit addictus, ut primum eius fecerit officium, & monasterium ei condiderit, ubi item & monachus extitit. Quadraginta mortuos simul suscitauit, quòd de nullo aliq legitur. Filius nanq; sui hospitis, quum nauigaret cũ triginta & nouem sociis naufracta

fracta submersus est, cuius pater quum miserè lamentaretur in littore, misericordia motus Andreas fudit preces ad Dominum, & redditi sunt uitæ uniuersi. Tandem ad se Procōsul Aegeas uocauit Andræam, ut idolis sacrificaret, qui quemadmodum noluit & recusauit, ut in ipsius uita legitur, ita eũ cruci affixerunt, reclamanti & inuito populo. Pependit itaq; integro biduo in cruce per transuersum, ut nonnullis placet, positus. Nihilominus tamen prædicauit, & uerbum Dei concionatus est. Tandemq; fœliciter ad superos migrauit. Vigiliam institutionis non habet quia in tempore est ieiuniorum, quare necesse non fuit, ut ei uigilia instituerunt. De beato autem Thoma nihil equidem, quod hic dicere necesse sit, habeo, cum uita eius ex historie, quæ de ipso conscripta est, satis abundè cognosci queat. Hoc tamen adiiciendum putaui, ipsum ieiunium institutionis nō habere, ob eandẽ causam, qua neque Andræam habere diximus. Legitur verò hic Euangeliũ. Thomas unus ex duodecim Qua ratione id fiat satis ex iis patet, quæ suprà à nobis dicta sunt.

Totius

Totius operis conclusio.

IAM ergo duplici hactenus ratione prò ingenii nostri tenuitate Ecclesiastica officia, & quæ ad ea pertinere uidebantur exposuimus, primò quidem generaliter, ac deinde etiam specialiter, sigillatim eo ordine explicando, quem anni circulus nobis demõstrauit. Festa item sanctorum in suo loco, hoc est, eo die quo celebrari consueuerunt commodè (ut nos quidem putamus) reseruauimus, ut quo die cuiusque festum fieri dicimus, istic & eiusdem festi ratio haberetur. Nec uerò est, quod quis existimet, ita hæc absolutè à nobis tradi potuisse, ut in iis nihil planè desideraretur, quum diuina officia eiusmodi sint, ut plenè ac sufficienter in multis explicari non possint.

Diuinorum officiorum.

FINIS.

Soli Deo sit gloria.
Cum matre nostra Ecclesia.

INDEX CAPITVM QVAE IN OPERE hoc Diuinorum officiorum continentur.

de psal-

de

Quid

de ex-

 cap.

de fe-

AD LECTOREM.

ANNECTENDVS huic Indici & alius foret aliquãto locupletior rerum ac vocum in hoc opere contentarum, nisi metueremus ne in eam prolixitatem propenderet vt haud facilè adiungi possit. Tot enim undiq; res ac materiæ sese ingerunt vt residuæ pagellæ earum capaces minimè esse queant. Suffecerit igitur solum capita indicasse, vnde si libet & reliqua facilè veneris. Emitur passim ab omnibus Prochiron siue Rationale diuinorum officiorum magna auiditate & magno etiam fructu, idq; ab ijs non immeritò, quorum conditio vt circa istiusmodi officia sint occupati, exigit. Verum quum istud opus prolixius sit, quàm ut ab omnibus commodè perlegatur, multi non inconsulto fecerint, si nostrum hoc Diuinorum officiorum opus paruo sibi comparauerit, in quo ferè omnia, ne dicam interdum plura quam in Ratio-

nali continentur, ea breuitate qua fieri potuit maximè conscripta. Nec verò statim damnes hanc nostram officiorum expicationem, si in ea quâplurima inuenias, quæ & in Rationali iisdem propemodum verbis nonnunquam continentur, ac putes illinc nostra esse desumpta. Nam illud fieri non potuisse res ipsa satis indicat, cùm noster autor aliquoties citetur in Rationali. Consultius itaque fecerint, si qui hæc scire desiderant, hunc potius tanquàm fontem adeant, qui quamquàm angustior est (vt ferè fit) suis riuulis, puras tamē ex se æqua li scaturigine præbebit oquas. Fruere ergo lector candide, nostra opera, atque illud tecum cogita longè satius esse sequi compendia si adsint, quàm rei cuispiam facere dispendia hominisque esse planè stolidi, ac parum de se cogitantis, qui non eadem (si possit) minori & sumptu & opera addiscere velit.

Vale.

Liber hic nihil continet quod fidem aut
mores offendat, ſed doctisſimè exa-
ctisſimè explicat rationes
diuini officij:
Ioannes Goesſuini ab Orſchot di
uini Iacobi Antuerpiæ
paſtor ſnbſcri-
pſit.

[illegible]
[illegible] Grãmaticos ligare
fecit 1742.